

KÖZPONTI
STATISZTIKAI
HIVATAL

Magyarország 2015

INTERNETES
MELLÉKLETTEL

MAGYARORSZÁG, 2015

Nyilvántartási szám: Y/10349

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

MAGYARORSZÁG, 2015

Budapest, 2016

© Központi Statisztikai Hivatal, 2016

ISSN: 1416-2768

A kézirat lezárásának időpontja: 2016. április 15.

Felelős kiadó:

Dr. Vukovich Gabriella elnök

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2016.005

*

Internetes melléklet

Elérhető: www.ksh.hu/polc

Ehhez szükséges az egyszeri ingyenes regisztráció, illetve az alábbi kötetaazonosító aktiválása, melynek eredményeként a melléklet felkerül az Ön felhasználói polcára, ahonnan bármikor elérheti azt.

<<Kötetaazonosító>>

TARTALOM

KÖSZÖNTÖM AZ OLVASÓT!.....	7
1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP.....	9
2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS	21
Munkaerőpiac	23
Köznevelés, felnőttképzés, felsőoktatás	35
3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK	43
Jövedelem.....	48
Szociális gondoskodás.....	58
A háztartások fogyasztása	61
Fogyasztói árak, infláció.....	67
Lakáshelyzet	72
Egészségügy.....	77
Kultúra.....	82
Szubjektív jóllét.....	87
4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET	91
Nemzetközi gazdaság	93
Hazai makrogazdasági környezet.....	98
Külkereskedelem	108
Kormányzati szektor	116
5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK	119
Hazai vállalkozási környezet	123
Kutatás, fejlesztés	126
Mezőgazdaság.....	129
Ipar	134
Építőipar.....	145
Szállítás, közlekedés	148
Távközlés, internet	151
Kiskereskedelem	154
Turizmus, vendéglátás	158

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA	169
Környezet.....	171
Energia	175
ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	179
TÁBLÁK JEGYZÉKE	183

Jelmagyarázat

- = A jelenség nem fordul elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- x = A mutató nem értelmezhető.
- + = Előzetes adat.

Megjegyzés

A kiadványban szereplő – 2015-re vonatkozóan többnyire előzetesnek tekintendő – adatok elsődleges forrása a Központi Statisztikai Hivatal, a nemzetközi adatok pedig elsősorban az Eurostat adatbázisából és kiadványaiból származnak. Minden egyéb forrást a felmerülés helyén jelöltünk. Az Európai Unióra közölt 2015. évi adatok a legtöbb esetben már a 28 tagú integrációra, a régebbi adatok 27 tagra vonatkoznak, melyet a felmerülés helyén jeleztünk. A módszertani információk a KSH honlapján (www.ksh.hu) találhatók.

KÖSZÖNTÖM AZ OLVASÓT!

A Központi Statisztikai Hivatal több mint két évtizede indította el Magyarország című kiadványsorozatát, hogy a rendszeres, részletes és a felhasználók széles köréhez eljutó tájékoztatási formákon túlmenően bemutassa hazánk – statisztikai adatokkal megragadható – társadalmi és gazdasági helyzetét. Az Országgyűlés és a Kormány évenkénti tájékoztatását az ország társadalmi, gazdasági és népesedési adatairól – amit a statisztikáról szóló törvény rendel el – ezzel az összefoglaló kötettel teljesítjük immár több mint két évtizede.

A Magyarország, 2015 kiadványban az elemzések elsősorban a 2015-ben lezajlott folyamatokra összpontosítanak, azonban a 2015. évi adatok önmagukban nem elegendők a folyamatok, a mélyebb társadalmi és gazdasági összefüggések ismertetéséhez. Ezért legalább az elmúlt évekre, de a bemutatott folyamatok, jelenségek természetétől függően esetenként hosszabb távra is visszatekintünk. Bizonyos témaköröknél, ahol a 2015. évi adatok még nem álltak elő, a legfrissebb rendelkezésre álló adatok alapján készültek az elemzések. Annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet adjunk Magyarország társadalmáról és gazdaságáról, a hazai és a nemzetközi statisztikai szolgálatok adatain túlmenően más szervezetekben, kutatói műhelyekben készült szakmai és tudományos elemzések eredményeit is felhasználtuk.

Bemutatjuk a társadalom legfontosabb jellemzőit, demográfiai és munkaerő-piaci helyzetét, a megélhetési viszonyokat és az életkörülményeket, valamint a társadalmi jóllét néhány aspektusát. Kitekintünk a nemzetközi gazdasági környezetre, vizsgáljuk helyünket, kapcsolatainkat a világ és Európa gazdaságával, és részletes áttekintést adunk a magyar gazdaság teljesítményéről. Emellett kitérünk a természeti környezet állapotára és az infrastruktúra legfontosabb elemeinek helyzetére is.

A kötet internetes melléklettel egészül ki, amely tartalmazza az ábrák számanyagát Excel-formátumban, továbbá a Magyar statisztikai zsebkönyv, 2015 című kiadványunkat pdf-, illetve Excel-formátumban.

Tekintettel arra, hogy a kötet célja a 2015. év bemutatása, a 2016. évi történések, folyamatok, adatok még nem tükröződnek az elemzésben. A friss adatok iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom a KSH honlapján (www.ksh.hu) található letölthető kiadványokat és táblákat, valamint a felhasználók igényei szerinti adatletöltéseket lehetővé tevő tájékoztatási adatbázist.

Bízom benne, hogy a Magyarország, 2015 című kötet – más kiadványainkhoz hasonlóan – hasznos támpontot ad mind a döntéshozóknak, mind a gazdasági-társadalmi folyamataink iránt érdeklődőknek.

Dr. Vukovich Gabriella
elnök

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Népességszám

• Magyarország – 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett – **becsült lélekszáma** 2015. december 31-én 9 millió 823 ezer fő volt. Az ország jelenlegi területén 1981-ben éltek a legtöbben (10 millió 713 ezren), a népesség száma azóta folyamatosan csökken. Ennek oka részben az alacsony **termékenység**, amelyhez – európai mércével mérve – tartósan magas halandóság párosul. A **születések** éves száma 1998 óta 100 ezer alatti, 2015-ben 91 700-an születtek, az előző évinél 0,2%-kal többen.

• A **teljes termékenységi arányszám** emelkedő tendenciát mutat, értéke 2015-ben 1,44 volt, 1997 óta a legmagasabb.

• A **halálozások** száma az utóbbi évtizedekben alapvetően csökkenő trendet mutatott. 2014-ben 126 ezren haltak meg, azonban 2015-ben kedvezőtlen fordulat történt: az előző évhez képest 4,2%-kal több (131 600) lakos hunyt el, ami az elmúlt hét év legmagasabb halálozási értéke. Eközben a csecsemőhalandóság az eddigi legalacsonyabb volt a hazai népmozgalmi statisztika történetében.

• 2015-ben gyorsult a **népességcsökkenés** üteme, 32 600 fővel csökkent a lakosság száma az előző évhez képest. A halálozások száma 39 900 fővel haladta meg a születéseket, a fogyást a 7300 fős nemzetközi vándorlási többlet csupán mérsékelni tudta.

• Az elmúlt fél évszázadban jelentősen változtak a párkapcsolatok. A csökkenő házassági kedvvel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok egyre elterjedtebbé váltak, ennek nyomán 2015-ben már csaknem minden második gyermek házasságon kívül született. A **házasságkötések** számának csökkenése 2010 óta emelkedésbe fordult: 2015-ben 45,9 ezer – az egy évvel korábbinál 7120-szal több – pár járult az anyakönyvvezető elé.

• A fejlett európai országokhoz hasonlóan Magyarország számára is az egyik legnagyobb demográfiai kihívás a **társadalom öregedése**. A tartósan alacsony termékenységgel és a várható élettartam emelkedésével a gyermekkorúak aránya csökken, az idősebb korosztályoké nő, így a csökkenő arányú aktív korosztályokra jelentős eltartási teher nehezedik.

• Uniós összehasonlításban hazánk az 1990-es évek óta az alacsony, de pozitív **nemzetközi vándorlási** egyenlegű országok közé tartozik, annak ellenére, hogy az utóbbi években a becslések szerint a kivándorlás üteme felgyorsult.

Demográfiai öregedés

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Népesség száma, ezer fő ^{a)}	9 909	9 877	9 856	9 823
Eltartottsági ráta, % ^{b)}	46,2	47,0	47,9	48,8
Öregedési index, % ^{c)}	118,9	121,5	123,6	126,1
Ezer lakosra jutó				
élveszületés	9,1	9,0	9,3	9,3
halálozás	13,0	12,8	12,8	13,4
természetes szaporodás, fogyás (–)	–3,9	–3,9	–3,5	–4,1
Teljes termékenységi arányszám	1,34	1,34	1,41	1,44

^{a)} December 31.

^{b)} A gyermekkorú (0–14 éves) és az idősebb népesség (65 éves és idősebb) a 15–64 éves népesség százalékában, december 31.

^{c)} Az időskorú népesség (65 éves és idősebb) a gyermekkorú népesség (0–14 éves) százalékában, december 31.

Magyarország népessége 2015. december 31-én 9 millió 823 ezer fő volt, 32,6 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. 2015-ben a fontosabb népmozgalmi folyamatok eltérően alakultak. Kedvező változás a születések számának enyhe, a házasságkötések számának erőteljes emelkedése, valamint a terhességmegszakítások és a csecsemőhalandóság számának jelentős csökkenése. Ugyanakkor nagymértékben nőtt – különösen az év első két hónapjában – a halálozások száma. A válások száma a korábbi évek trendjétől erősen emelkedett. A nemzetközi vándorlásból adódó többlet az előző évihez képest közel felére esett vissza.

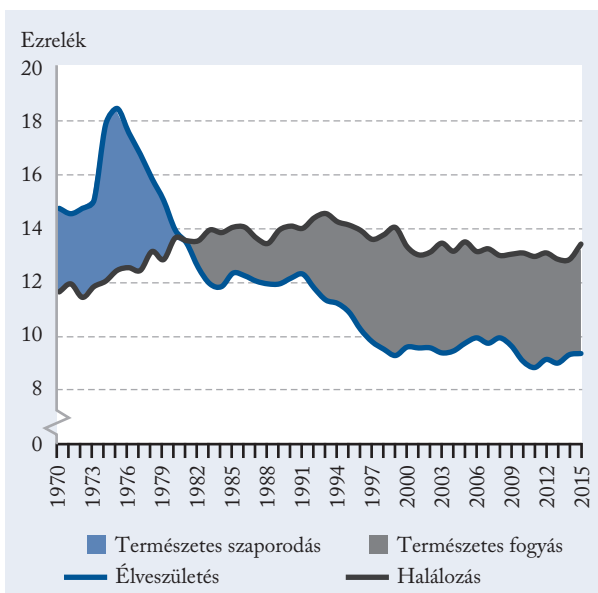
Gyorsult a természetes fogyás üteme

A népességfogyás 1981-ben kezdődött, eleinte lassabb, majd az 1990-es években gyorsuló folyamata 1999-ben érte el mélypontját. Abban az évben közel 49 ezerrel többen hunytak el, mint ahányan születtek. Azóta a **természetes fogyás** ingadozásokkal, de csökkenő trendet mutat. A 2009 és 2011 közötti időszak gyorsuló fogyását követően 2012 és 2014 között lassult, majd 2015-ben újra gyorsult a fogyás üteme: a halálozások száma közel 40 ezer fővel meghaladta a születéseket, ami 15%-kal több volt a 2014. évinél. A népességszám tényleges fogyását némileg fékezte a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege, a bevándorlók száma 7300-zal haladta meg a kivándorlókét.

A természetes fogyás gyakorlatilag az ország egész területét érintette. Ugyanakkor három megyében (Pest, Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg) a belföldi és a nemzetközi vándorlásnak köszönhetően a lélekszám ténylegesen gyarapodott.

1.1. ábra

A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása

2015-ben 91 700 gyermek született hazánkban, kevéssel több, mint egy évvel korábban, 2009 óta ez a legmagasabb érték. Az **éves születések száma** a rendszerváltást követő évtizedben 126 ezerről 95 ezerre csökkent, az új évezred első évtizedében 95 és 100 ezer között alakult. 2010-ben 90 ezer közelébe került, és a történelmi mélypontnak nevezhető 2011. év óta 3,7 ezerrel nőtt.

A magyar születési ráta közel két évtizede jellemzően 9–10 ezrelék körül mozog, 2015-ben ezer lakosra 9,3 éves születés jutott. Az unió tagállamai közül 2014-ben 7-ben volt alacsonyabb a mutató értéke, mint Magyarországon. Négy dél-európai ország – Portugália, Olaszország,

1.1. tábla

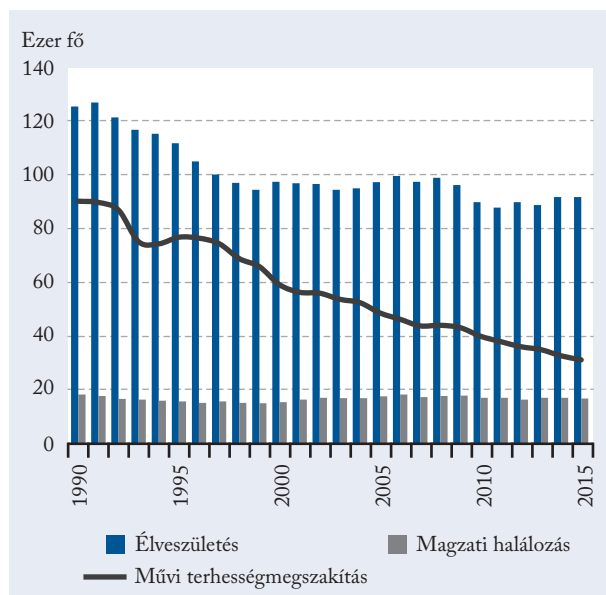
Fontosabb népmozgalmi események

Népmozgalmi esemény	1990	2010	2014	2015	
	fő				előző év=100,0
Éves születés	125 679	90 335	91 510	91 700	100,2
Halálozás	145 660	130 456	126 308	131 600	104,2
Csecsemőhalálozás	1 863	481	421	380	90,3
Házasságkötés	66 405	35 520	38 780	45 900	118,4
Válás	24 888	23 873	19 576	20 600	105,2
Terhességmegszakítás	90 394	40 449	32 663	31 200	95,5
Természetes fogyás	-19 981	-40 121	-34 798	-39 900	114,7
Tényleges fogyás	-1 670	-28 602	-21 794	-32 600	149,6

Görögország és Spanyolország – mellett Németországban és két volt szocialista országban (Horvátország, Bulgária) alacsonyabb az élveszületési arány a hazainál. A volt szocialista országok közül Lengyelország és Románia születési rátája volt még az uniós átlag alatt, míg a legnagyobb mértékben Lettorszáé (10,9) és Csehorszáé (10,4) haladta meg azt. A legtöbb újszülött – ezer lakosra számítva – Írországban jött a világra, másfélszer annyi, mint Magyarországon.

1.2. ábra

A szülészeti események alakulása

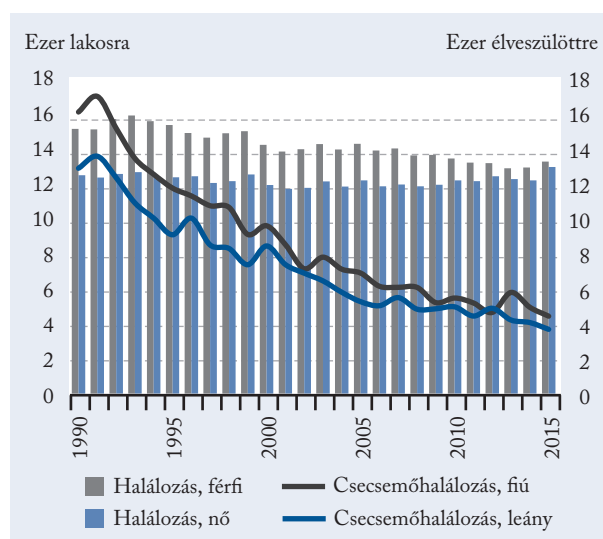

Magyarországon 1969-ben végezték el a legtöbb **művi terhességmegszakítást** (207 ezer), száma azóta – egy-egy megtorpanással – folyamatosan csökken. 2015-ben ennél 85%-kal kevesebb, 31,2 ezer beavatkozásra került sor, ami az egy évvel korábbinál 4,5%-kal alacsonyabb. A művi vetélések száma az előző évihez képest mérséklődött, a születéseké pedig kissé emelkedett, így 2015-ben száz élveszületésre 34 terhességmegszakítás jutott, szemben a 2014. évi 36-tal. A **magzati halálozások** száma (a spontán vetélések és halvaszületéseké együttesen 16,8 ezer) kismértékben (2,1%-kal) emelkedett az előző évhez mérten. Mivel a magzati halálozások száma nagyobb mértékben nőtt a születésekénél, 2015-ben száz élveszületésre valamivel több magzati halálozás (18,3) jutott, mint 2014-ben (18,0).

Magyarországon a **halandóság** – az 1993 óta tartó javuló tendencia mellett – nemzetközi összehasonlításban változatlanul magas. A halálozások száma 2011-ben 130 ezer alá csökkent, ez a folyamat 2015-ben megtorpant. 2015 során 131 600-an, az előző évinél 4,2%-kal többen hunytak el, ez tízezer lakosra számítva 134 haláletetet jelentett. A halálozási ráta 13,4 ezreléket tett ki: a férfiak halálozási rátája (13,5 ezrelék) továbbra is meghaladta a nőké (13,2 ezrelék).

1.3. ábra

Halálozási és csecsemőhalálozási arány nemek szerint

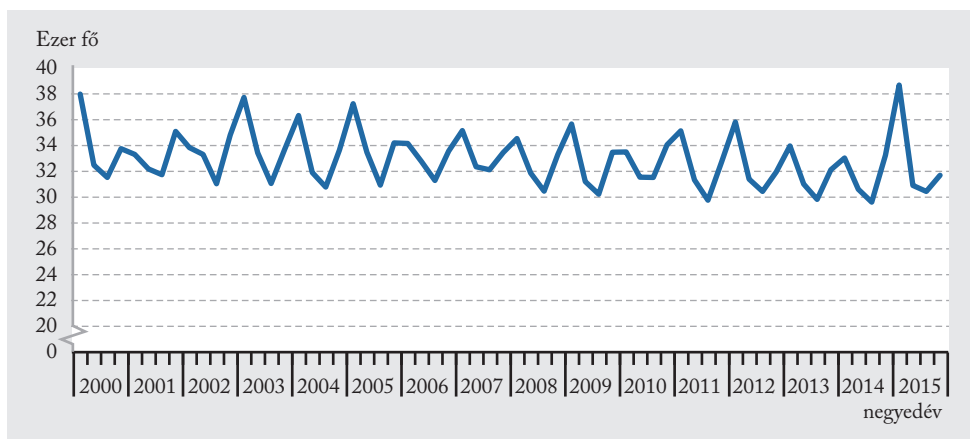
A halálozások éven belüli eloszlása egyenlőtlen volt: a legtöbb halálozás a téli és a kora tavaszi hónapokban, valamint a nyár második felében történt. Az év első két hónapjában tapasztalt átlagos 22%-os többlet (4800 fő) az éves növekmény 91%-át tette ki, az emelkedés márciusban és áprilisban is folytatódott, noha kisebb intenzitással. Az év eleji kiugró halálozásban a légzőrendszer betegségei kiemelkedő szerepet játszottak. A július–augusztusi átlagosan 7,2%-os (1406 fő) többlet után szeptembertől csökkenő irányzat következett, a halálozások száma az év utolsó négy hónapjában az előző év azonos időszakához viszonyítva 2000 fővel mérséklődött. A 60 éves és a felettiek körében az átlagosnál nagyobb, 5,5%-os volt a halálozási többlet, az ennél fiatalabbak halálozása azonban összességében csökkent.

HALÁLOZÁS, SZEZONALITÁS, INFLUENZA

Hosszabb időszakot vizsgálva a legtöbben jellemzően az év I. és IV. negyedében halnak meg. Az utóbbi negyedszázadban 6 évben fordult elő, hogy a IV. negyedében volt a legmagasabb a halálozás. A cseppfertőzéssel járó betegségek, közülük is a sok embert megbetegítő influenza járványszerű előfordulása a téli és a kora tavaszi hónapokban a leggyakoribb. Hosszú évek tapasztalata alapján az influenzajárvány együtt jár a krónikus betegségekben meghaltak számának emelkedésével, azaz az akut betegség a kiváltója egy hosszabb ideje fennálló keringési vagy légzőszervi betegség rosszabbodásának.

1.4. ábra

A halálozások számának alakulása negyedévenként

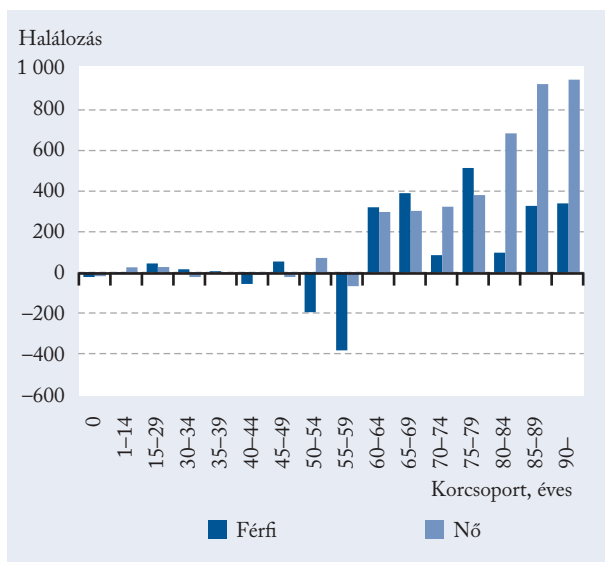
2015 I. negyedében kiugróan sokan, 38 678-an haltak meg, 17%-kal többen, mint az előző év azonos időszakában. Az év eleji időszakban ennyien az epidemiológiai krízis csúcsának számító 1990-es évek elején és az ezt követő néhány évben haltak meg. A bázisidőszakban, 2014 I. negyedében ugyanakkor olyan alacsony volt a halálozás, amilyen az utóbbi negyedszázadban egyszer sem fordult elő, azaz a növekedés egy nagyon alacsony bázishoz képest következett be. 2015-ben az év eleji mellett július–augusztusban is átlag feletti volt a halálozás. Az enyhe téli időszakokban a kórokozók terjedése, nyáron a hosszan tartó, szélsőségesen meleg időjárási események szintúgy megviselik a krónikus betegségekkel küzdők egészségét.

Az előző évhez viszonyított összes halálozási többlet 72%-a a nőknél jelentkezett, elsősorban amiatt, hogy közöttük jóval több az időskorú, és halandóságuk is nagyobb mértékben emelkedett, mint férfi kortársaiké. A férfiak halandósága ugyan 2015-ben is magasabb volt a nőknél, ám az előző évhez viszonyított emelkedés a férfiaknál 0,3, a nőknél 0,8 ezrelékpont volt. A 40 és 59 év közötti férfiak körében mérséklődött a halandóság, míg a 60 év felettiek körében nőtt, ez utóbbi mintegy 2000 fős többlettel járt. A nők halandósága az 50. életév betöltése után emelkedett, efelett azonban ennek mértéke a korcsoportok

többségében meghaladta a férfiakét. Mindkét nem valamennyi családi állapotát tekintve emelkedett a halandóság, legnagyobb mértékben a nőtlen férfiak és az elvált nők körében. A legkisebb növekedés mindkét nem esetében a házassági állapotúaknál volt. A férfimortalitás minden korcsoportban nagyobb volt a női mortalitásnál, a 15–69 évesek körében a legtöbb korcsoportban megközelítette vagy meghaladta a női halandóság kétszeresét.

Halálozáson belüli kis súlya ellenére a **csecsemő-halandóság** kiemelkedő fontosságú, mivel megmutatja egy ország egészségügyi fejlettségét, a

1.5. ábra
**A halálozások számának változása
 korcsoportok és nemek szerint, 2015**
 (az előző évhez képest)

terhesgondozás és az újszülöttellátás színvonalát, ugyanakkor kulcsszerepe van a születéskor várható élettartam alakulásában. Az egyéves kor alattiak mortalitása a 2013. évi 5,1-es szint kivételével 2011 óta 5 ezrelék alatti. 2015-ben 4,1 ezrelékre csökkent – a fiúknál 4,5, a lányoknál 3,7 volt –, azaz tízezer újszülött közül átlagosan 41 nem élte meg az első születésnapját. Ez a legalacsonyabb érték a hivatalos népmozgalmi statisztika történetében.

Különbségek az uniós reprodukciós rátákban

A teljes termékenységi arányszám¹⁾ értékének meg kellene haladnia a 2,1-t ahhoz, hogy egy népesség „újratermelje” magát, azaz a lélekszám ne fogyjon, hiszen a népesség utánpótlása csak akkor lehetséges, ha a gyermekek száma pótolja a szülők nemzedékét. Ezzel szemben Magyarországon a mutató értéke az 1990. évi 1,87-ről 2011-re 1,23-ra esett vissza. Azóta a ráta emelkedő tendenciát mutat, 2015-ben 1,44 volt, 1997 óta a legmagasabb. Az unióban jelentősek a különbségek az egyes tagországok között, az egyszerű reprodukciós szintet (2,1) – a legutolsó, 2014-es adatok szerint – egyetlen ország sem érte el, és csupán Franciaország (2,01), Írország (1,94) és Svédország (1,88) termékenysége közelí-

tette meg. Az unió 28 tagországában a teljes termékenységi arányszám 2001-től 2010-ig 1,46-ról 1,62-re nőtt, majd enyhén mérséklődött. 2011 és 2014 között az unió átlagos termékenységi szintjében (1,58) nem történt jelentős változás, de a ráta értéke így is magasabb a 2001. évinél. 2014-ben a legalacsonyabb termékenységgű országok Portugália (1,23), Görögország (1,30) és Ciprus (1,31) voltak. A magyar népesség teljes termékenységi arányszáma (1,44) a 28 tagország rangsorának utolsó harmadát nyitja.

A termékenységi ráták az Európát északi és nyugati, illetve déli és keleti részre osztó választóvonal mentén szóródnak. Az észak- és nyugat-európai országok nem küszködnek jelentős termékenységi problémákkal, teljes termékenységi arányszámuk – Németország és Luxemburg kivételével – meghaladja az 1,7-et. Ezzel szemben Kelet- és Dél-Európában 1,2–1,5 közötti a ráta értéke. Néhány dél-európai országban az elmúlt években jelentős mértékű romlás következett be – vélhetően a gazdasági válság elhúzódása következtében –, ugyanakkor ezen államokat korábban sem jellemezte magas termékenység. A volt szocialista országok termékenysége – Lettország, Litvánia és Szlovénia kivételével – az uniós átlag alatti.

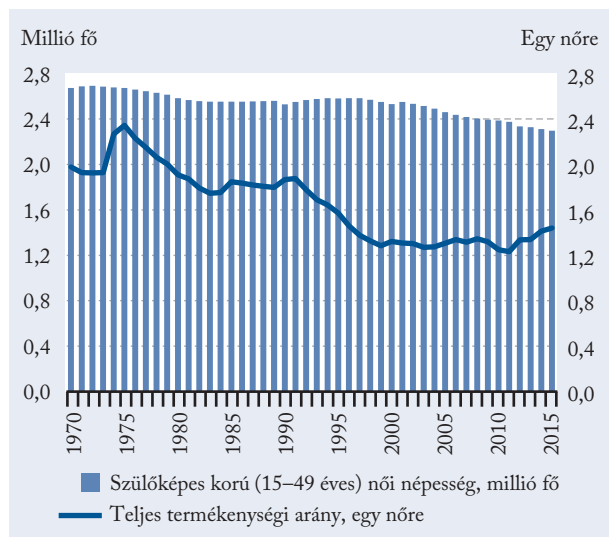
Kevesebb a potenciális anya, de több gyermeket vállalnak

Az évenkénti születésszámot alapvetően a szülőképessé korú nők száma, valamint **gyermekvállalási magatartásuk**, azaz a termékenységük befolyásolja. Magyarországon az 1990 és 2015 közötti időszakban a szülőképessé korú nők száma kisebb mértékben esett vissza, mint a születéseké: a 15–49 éves nők száma 9,2%-kal, az élveszületéseké közel háromtizedével csökkent, a termékenység negyedszázad alatt összességében mérséklődött. 2011-től egy új tendencia van kibontakozóban. Emelkedni kezdett a termékenységi ráta, a megszületett csecsemők száma ennek ellenére alig változott, mert időközben a szülőképessé női korcsoportok létszáma csökkent. 2015-ben 91 700 gyermek született, 0,2%-kal (190 újszülöttel) több, mint az előző évben. Ugyanakkor 16,2 ezerrel kevesebben tartoztak a szülőképessé tekintett 15–49 éves női korosztályba. A 40 év alatti nők létszáma ennél is nagyobb

¹⁾ A teljes termékenységi arányszám azt fejezi ki, hogy egy nő élete során hány gyermeket hozna világra, amennyiben az adott év termékenységi viszonyai tartósak lennének. A népesség utánpótlása abban az esetben biztosított, ha a mutató 2,1 körül van.

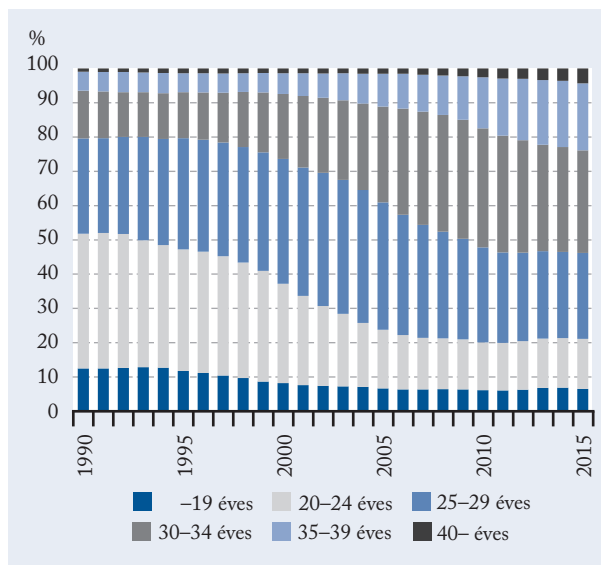
1.6. ábra

A szülőképes korú női népesség és a teljes termékenységi arány alakulása

1.7. ábra

A születések megoszlása az anya életkora szerint

mértékben, 42,5 ezerrel lett kevesebb – mivel a Ratkó unokák beléptek 40-es éveikbe –, azaz a szülőképes korú nők korösszetétele egyre öregedő. Az ezer megfelelő korú nőre vetített születésszám szerint évtizedeken keresztül a 20–24 éves nők, az 1990-es évek közepétől már a 25–29, 2010-től pedig a 30–34 évesek vállalkoztak a legnagyobb arányban az anyaságra. 2015-ben a születések számának emelkedéséhez a 35 éves és idősebb nők

járultak hozzá leginkább, mivel 900 gyermekkel többet hoztak a világra, miközben a 20 év alattiak 270-nel, a 30–34 évesek 560-nal kevesebbet. A termékenység emelkedése az egyébként alacsony termékenységgű 40 éves és annál idősebb nőknél a legnagyobb.

A **szülő nők átlagos életkora** 1990-ben az első gyermek születésekor 23,0 év volt, 2011-re 5,3 évvel, 28,3-ra emelkedett, az utóbbi években alap-

A KÜLFÖLDÖN ÉLŐK GYERMEKVÁLLALÁSA²⁾

A magyarok – elsősorban munkavállalási célú – külföldre vándorlása 2007-től indult meg, 2011-től egyre markánsabbá vált, majd 2013-tól a folyamat intenzitása mérséklődött. A tükröstatistikák adatai szerint 2014 elején a hivatalosan Európában élő mintegy 330 ezres magyar populáció a hazai átlagnál fiatalabb és képzetesebb volt. Néhány országot (Németország, Írország, Egyesült Királyság) férfítöbbséggel jellemeztek, míg Olaszországban, Ausztriában, Svájcban és Spanyolországban a nők voltak többségben honfitársaink között. 2013-ban az európai országokban tartózkodó magyarok több mint fele (53%) 20-as, 30-as éveiben járt, ám az új kivándorlási célországokban (Hollandia, Írország, Dánia) a 20–39 évesek aránya 70% körüli is lehetett. 2011-ben a Brit Statisztikai Hivatal elemzést tett közzé az Angliában és Walesben élő bevándorló nők termékenységről. 2011-ben magyarországi születésű anyától 1225 újszülött jött világra, ami 1,63-as termékenységi arányszámnak felelt meg. Ugyanekkor a Magyarországon mért mutató 1,24 volt. A legtöbb volt szocialista ország sajátossága, hogy kivándorlóik gyermekvállalási kedve jelentősen meghaladja az otthon maradottakét. Az olaszoké ezzel szemben az egyébként is alacsony anyaországi szint alatt marad.

²⁾ Forrás: Spéder Zs.–Kapitány B.: Gyermekvállalás, Demográfiai portré, NKI, 2015.
Gödi I.: Nemzetközi vándorlás, Demográfiai portré, NKI, 2015.

vetően nem változott. A gyermekvállalás halasztásának folyamata gyakorlatilag megállt. Az összes gyermek vállalásának átlagos életkora 2013-ban és 2014-ben is 29,5 év volt, valamivel alacsonyabb az uniós (30,4 év) átlagnál, ami szintén stagnál.

Minden második 15 éves és idősebb párkapcsolatban él

A **népesség családi állapot szerinti** összetételének alakulásában az elmúlt évtizedekben jelentkező tendenciák folytatódtak. A házasságban élők aránya számottevően visszaesett, a nőtlenek és a hajadonok, illetve az elváltak aránya növekedett, az özvegyeké gyakorlatilag nem változott. Míg 1980-ban a 15 évesnél idősebb népesség 67,4%-a házas volt, addig 2016. január 1-jén jóval alacsonyabb, 42,2% volt az arányuk. Ezzel párhuzamosan 4,7%-ról 12,1%-ra emelkedett az elváltak aránya, és lényegesen növekedett a nőtlenek és hajadonoké is (17,7-ről 34,7%-ra). A legalább 15 éves népesség körében először 2004-ben szűnt meg a házasságban élők dominanciája, azóta a nem házas népesség túlsúlya egyre erőteljesebb.

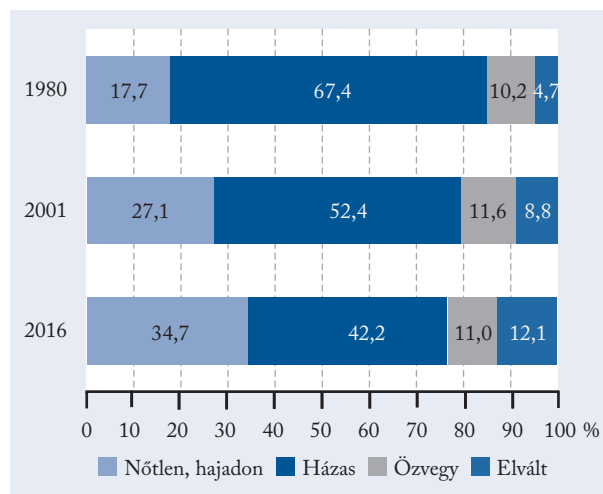
Az **együttélési formák** terén látványos változásoknak lehettünk tanúi: az élettársi kapcsolat egyre elfogadottabbá vált. A mintaváltás inkább a fiatalabb korosztályoknál érvényesül. A házassodási szokások hasonló változása egész Európában általános, a folyamat azonban eltérő időben és mértékben zajlott le az egyes országokban.

A házasságban élők számának jelentős visszaesését az élettársi kapcsolatok terjedése sem pótolja: a párkapcsolatban élő 15 éves és annál idősebb népesség aránya az 1990. évi 59%-ról 2011-re 51%-ra csökkent. Míg az 1990-es években az élettársi kapcsolatok térnyerése dominált, addig az ezredforduló utáni első évtizedben a tartós partner nélkül élők arányának növekedése volt a meghatározó. A párkapcsolatban élők arányának csökkenése a fiatalok körében a kései önállósodással és a kitolódó családalapítással függ össze, a középkorúak esetében pedig a törekenyebbé váló párkapcsolatok állnak a jelenség hátterében.

Hazánkban a családalapítás halasztását egy másik jelenség is kíséri: lényegesen több fiatal felnőtt él még együtt a szüleivel, mint a rendszerváltáskor,

1.8. ábra

A 15 éves és idősebb népesség megoszlása családi állapot szerint, január 1.

amikor rendszerint már a 20-as éveik elején önálló családot alapítottak. 1990-ben a 20–24 éves korosztálynak kevesebb mint fele (47%-a), 2011-ben jóval több mint kétharmada (71%-a) élt gyermekstátusban. A 25–29 évesek körében 17-ről 43%-ra növekedett az érintettek aránya.

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet felmérése³⁾ szerint a 30–49 éves nők 14, a férfiak 23%-a élt 2012-ben közös háztartásban az egyik vagy mindkét szülőjével (nem kizárólag gyermekstátusban). Ezek a fiatalok nem tekinthetők egységes csoportnak: eltérő élethelyzetek, társadalmi és demográfiai tulajdonságok jellemzi őket, valamint különbözően értékelik az elköltözés előnyeit és hátrányait. A felnőtt gyermekek és a szüleik együttélése – átmenetileg vagy hosszú távon – mindkét fél számára lehet előnyös (többek között az olcsóbb lakhatás, segítség a házimunkában, illetve a gyermeknevelésben, érzelmi támogatás vagy gondozás), ám konfliktusokkal terhes is lehet.⁴⁾

Tovább nőtt a házassodási kedv

Az 1990 és 2010 közötti évek meghatározó tendenciája volt a házasság intézményének népszerűségvesztése. A **házasságkötések** száma 2010-ig – amikor is 35,5 ezer frigy kötöttet – évtizedeken keresztül kisebb ingadozásokkal csök-

³⁾ Népeségtudományi Kutatóintézet Életünk fordulópontjai kérdőíves demográfiai adatfelvétele 2012–2013-as hullámának adatai szerint.

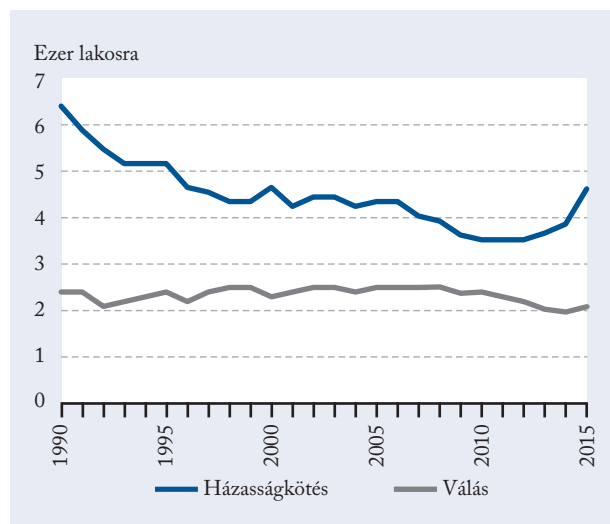
⁴⁾ Forrás: Monostori J. – Murinkó L.: Család- és háztartástervezet, Demográfiai portré, NKI, 2015.

kent, az utóbbi öt évben azonban a 2010-es mélypontról elmozdulva emelkedett. 2015-ben 45,9 ezer pár járult az anyakönyvvezető elé, az előző évinél 18, a 2010. évinél 29%-kal több. Az első ízben házasságot kötő férfiak átlagéletkora 1990-ben 25, a nők 22 év volt, mintegy negyedszázad elteltével, 2014-ben mindkét nem esetében közel 8 évvel idősebb életkorban házasodtak először. 2015. január 1-jén lépett életbe az első házasságok kedvezménye.⁵⁾ Erre az adókedvezményre friss házasságok jogosultak, amennyiben legalább egyikük első házasságát köti meg. 2015-ben a házasságkötések növekményének mintegy 79%-ánál mindkét fél először kötött házasságot. A menyasszonyok 85%-ának hajadon, a vőlegények 88%-ának nőtlen volt a korábbi családi állapota, vagyis életükben először léptek házasságra, így igénybe tudták venni az adókedvezményt.

2009. július 1-jétől a hivatalos családi állapot új kategóriával bővült, így lehetőség van arra, hogy két, azonos nemű személy **bejegyzett élettársi kapcsolatot**⁶⁾ létesítsen. A bevezetéstől 2015 végéig összesen 370 ilyen kapcsolatot regisztráltak, kétharmadát férfiak alkották. 2015-ben a férfiak átlagosan 38,6, a nők 34,5 évesen kezdeményezték a hivatalos eljárást.

1.9. ábra

Házasságkötés, válás

A házasságok stabilitása leginkább a válások gyakoriságával mérhető. A **válások** száma az 1980-as évek második felében tetőzött (évi közel 30 ezer), majd az 1990-es évektől 2010-ig 21–26 ezer között ingadozott. Az ezután kezdődő csökkenő irányzat 2015-ben megállt, és a válások száma ismételten emelkedett: 20,6 ezer bontóperi végzést hoztak, az előző évinél 5,2%-kal többet. Ez az elmúlt három év legmagasabb értéke, viszont számottevően elmaradt az azt megelőző évtizedeket jellemző szinttől. A házasságok mérlege 38 éve folyamatosan negatív, vagyis több házasság szűnik meg válás vagy özvegyülés miatt, mint amennyit kötnek. A fennálló házasságok számát kétharmad részben a halálozás miatti házasságfelbomlások csökkentik.

A válás továbbra is a 20-as éveikben járó nők és a 30-as férfiak körében a leggyakoribb (az ezer megfelelő korú házas nőre/férfira jutó válás tekintetében). 2015-ben száz házasságkötésre 143 házasságmegszűnés (válás és özvegyülés) jutott, ami nemcsak az előző évinél alacsonyabb (164), hanem az elmúlt közel két évtizedet tekintve is a legkedvezőbb arány, de még mindig magasabb, mint az 1990-es évek elején, vagy azt megelőzően volt.

A házasságon kívüli születések aránya lassabban, de továbbra is emelkedik

Az ezredfordulót követő évtizedben a **házasságon kívüli születések** aránya dinamikusan emelkedett, és 2015-ben az eddigi legmagasabb (47,8%) volt. A nem házas párkapcsolatból született gyermekek aránya 1990 óta több mint három és félszeresére nőtt. A házasságon kívüli gyermekvállalás növekedése elsősorban az élettársi kapcsolatokban történő gyermekvállalás előretörésére vezethető vissza. A 2011. évi népszámlálási adatok szerint az élettársi kapcsolaton alapuló családok száma tíz év alatt másfélszeresére, 1990-hez viszonyítva pedig több mint három és félszeresére emelkedett, és a párkapcsolatban élő szülőképes korú nők 28%-a élt ilyen kapcsolatban. Az egyedülálló anyaként való gyermekvállalás aránya 1990 óta érdemben nem változott, az összes születés alig több mint tizedét teheti ki.⁷⁾

⁵⁾ Az adókedvezmény a házasságkötést követő hónaptól, legfeljebb 24 hónapra érvényesíthető a családi kedvezményt megelőző sorrendben. Legfeljebb 24 hónapig nettó 5000 forint kedvezményt jelent havonta.

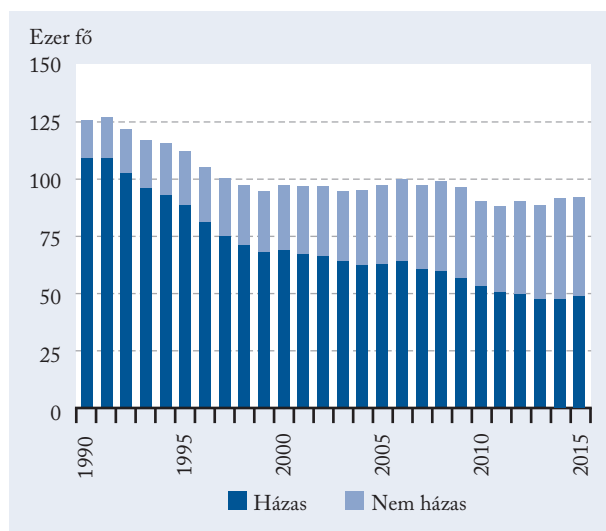
⁶⁾ A bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2009. évi XXIX. törvény alapján a hivatalosan eljáró anyakönyvvezető előtt – két tanú jelenlétében – két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy között létesített kapcsolat.

⁷⁾ Forrás: Spéder Zs.– Kapitány B.: Gyermekvállalás, Demográfiai Portré, NKI, 2015.

2015-ben az előző évhez viszonyítva 0,2%-kal (190 fővel) több gyermek született. A növekedés forrása teljes egészében a házasságon kívül világra jött gyermekek voltak: házasságon kívül 0,8%-kal (352-vel) több csecsemő született, miközben a házasságból történő születések száma 0,3%-kal (162-vel) csökkent. A házasságon kívüli többszülötés a 35 év feletti nők valamennyi korcsoportjában gyakoribbá vált, ugyanakkor főleg a 25–34 éves nők körében mérséklődött.

1.10. ábra

Élveszületések az anya családi állapota szerint

2014-ben a rendelkezésre álló adatok szerint az EU tagországainak zömében – Lettország, Litvánia és Bulgária kivételével – tovább emelkedett a házasságon kívül született gyermekek aránya. Az eltérések jelentősek: a házasságon kívüli születések aránya Görögországban a legalacsonyabb (8,2%), Bulgáriában a legmagasabb (58,8%). Magyarország e tekintetben a magasabb százalékarányú országok közé tartozik.

Kevesebb mint 4 aktív korú tart el egy időset

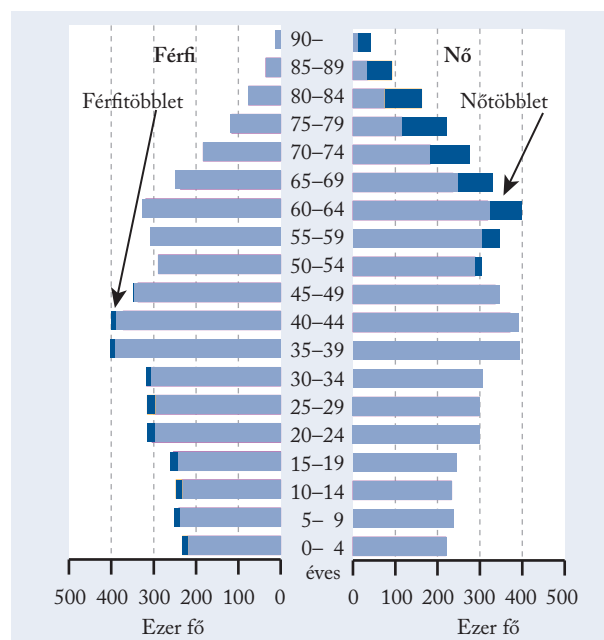
Az európai társadalmak egyik fő jellemző demográfiai kihívása az öregedés. A 65 évesek és idősebbek népességben belüli arányának növekedése, valamint a várható élettartam emelkedése következtében egyre többen tartoznak a legidősebbek (a 80 év felettiek) közé. Az idősek számának és népességben

belüli arányának növekedése általános jelenség, és egyre nagyobb gondot okoz a társadalmi ellátó-rendszerek számára. Az átlagéletkor és a várható élettartam emelkedésén kívül a fiatalok számának és arányának csökkenése is fontos tényező a népesség elöregedésében. Ez nem csak a magyar társadalmat foglalkoztató kérdés, a tendencia minden uniós tagállamra jellemző.

Ez a jelenség is, hasonlóan más demográfiai változásokhoz – mint a termékenység csökkenése, az együttélési formák arányeltolódása és a családalapítás halasztása –, a rendszerváltás után vált egyre markánsabbá Magyarországon. 1990 óta a 15 éven aluli gyermekek aránya 20,5-ről 14,5%-ra mérséklődött, miközben a 65 évesek és annál idősebbeké 13,2-ről 18,3%-ra gyarapodott. Az **öregedési index** szerint 2016. január 1-jén száz gyermekkorúra 126 időskorú, azaz 65 éves és idősebb személy jutott, az egy évvel korábbinál kettővel több. Az **idős népesség eltartottsági rátája** – ami az idősek számát a munkaképes korúak arányában fejezi ki – jelenleg 27,2%, vagyis kevesebb mint négy aktív korú állampolgár jut minden 65 évesre vagy annál idősebbre.

1.11. ábra

A népesség nem és korcsoport szerint, 2016. január 1.

A népesség közel ötöde él a fővárosban

2016. január 1-jén hazánk **átlagos népsűrűsége** – az egy km²-re jutó népesség száma – 105,6 fő volt, ezzel uniós összehasonlításban (2014-ben az uniós átlag 116,7 fő/km² volt) a közepes népsűrűségű országok közé tartozunk. A népesség 17,9%-a a fővárosban, 52,6%-a a többi városban és 29,5%-a községekben él. A lakosság megoszlása, illetve mobilitási iránya a különböző településtípusok között 2015-ben lényegében nem változott az előző évhez képest: a főváros vándorlási mérlege pozitív volt, a többi városra az elvándorlás jellemző és a községekben lakók száma is csökkent.

A 2016. eleji adatok szerint Magyarország minden tizenegyedik települése város (346), közülük 23 megyei jogú státussal rendelkezik, a községek száma 2809. A **városodás** jelenlegi szintje alapvetően az elmúlt egy-két évtizedben bekövetkezett várossá nyilvánítások eredménye: az 1990-es években 73, az ezredforduló óta további 109 új városunk lett, ami azonban nem feltétlenül jelentette az urbanizáltság minőségi javulását, azaz a városiasodást. A legtöbb újonnan városi rangot kapott település Pest megyében van. A városi rang elnyerésének feltételrendszere a korábbiaknál szigorúbbá vált, ennek következtében 2015-ben nem adtak ki városi címet.

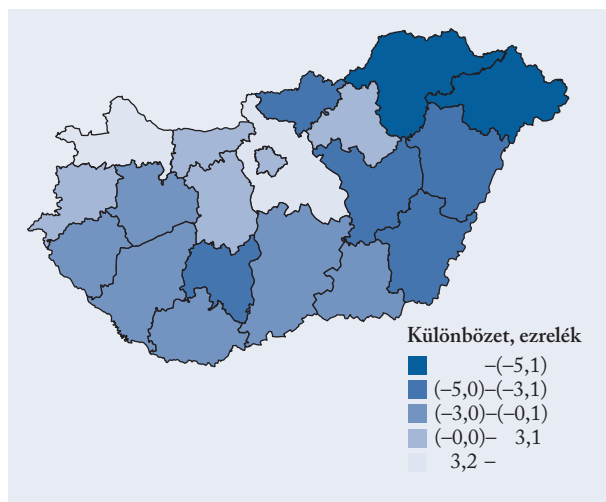
A belső vándorlás iránya: keletről nyugatra

A belföldi lakóhely-változtatások iránya és mértéke lényegesen módosíthatja egy adott terület népességének – a születések és halálozások által meghatározott – számát. 2015-ben az országon belül mintegy 494 ezren választottak más települést lakóhelyül, 0,9%-kal többen a 2014. évinél. Ezen belül az **állandó vándorlások** száma 218 ezerre növekedett, ezzel meghaladta az 5 évvel ezelőtti szintet. Az **ideiglenes vándorlások** számában 2012-től már nem érvényesült a korábbi, automatikus kivezetésekre vonatkozó adminisztratív döntés⁸⁾ hatása. A 2015-ben bejelentett 276 ezer tartózkodásihely-változtatás enyhén, 0,3%-kal (753 fővel) emelkedett az előző évhez képest.

A belföldi vándorlási mozgalom az ország különböző területi egységeit eltérően érintette. A hagyományosan vándorlási többlettel rendelkező Közép-Magyarország mellett Nyugat-Dunántúl és Közép-

Dunántúl vándorlási egyenlege volt pozitív. A többi régióra továbbra is az elvándorlás a jellemző, Észak-Alföld és Észak-Magyarország népességmegtartó ereje volt a leggyengébb.

1.12. ábra
Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2015

A külföldi állampolgárok az ország népességének 1,5%-át teszik ki

Magyarországon az utóbbi évtizedben a nemzetközi vándorlási trendek alakulásában a 2004-es EU-csatlakozás, a schengeni övezeti tagság, a szabad munkaerő-áramlás, az ezzel összefüggő jogszabályi és törvényi változások, illetve a 2011-től életbe lépő új állampolgársági törvény hatásai mutatkoztak meg.

Hazánkra az 1990-es évek eleje óta folyamatosan a **nemzetközi vándorlás** pozitív egyenlege jellemző. A Magyarországon érvényes engedéllyel rendelkező, huzamosan itt tartózkodó külföldi állampolgárok száma 2016. január 1-jén 148 400 fő volt, az ország népességének 1,5%-a. Uniós összehasonlításban hazánk az alacsony, de pozitív nemzetközi vándorlási egyenlegű országok közé tartozik.

A nemzetközi vándorlás az ország régióit, megyéit eltérően érinti, egyes területeken enyhíti a természetes fogyásból és a belföldi elvándorlásból adódó veszteségeket. A legnagyobb pozitív hatása Észak-Alföldön van – ezen belül is leginkább az Ukrajnával

⁸⁾ A vonatkozó 1992. évi LXVI. törvény szerint az ideiglenes vándorlások számába azok is beletartoznak, akik bizonyos időtartam után nem hosszabbítják meg tartózkodási helyüket, emiatt azt automatikusan törlik. Ez az időtartam 2006-ban kettőtől öt évre módosult.

határos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében –, ahova szívesen telepednek le a határ túloldaláról érkező magyar nemzetiségűek. Kiemelkedik ugyanakkor Budapest, ahova 2015-ben is az átlagosnál sokkal magasabb arányban érkeztek külföldről. Ezzel ellentétes a tendencia Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya megyében, ahol a legjelentősebb a nemzetközi vándorlásból adódó veszteség.

Az itt élő külföldiek több mint kétharmada Európából, ezen belül főként a szomszédos országokból (Romániából, Szlovákiából, Ukrajnából), valamint Németországból érkezett. Az itt-tartózkodó külföldiek 24%-a Ázsiából (jellemzően Kínából és Vietnámból), illetve 3–3%-uk az amerikai kontinensről és Afrikából származik. A külföldiek között összességében több a férfi, mint a nő. Korösszetételük fiatalabb a honos népességnél. Mindkét nem esetében a 20–39 éves korosztály aránya a legnagyobb (44%). A külföldiek 46%-a Budapesten, 36%-a más városokban, 19%-a községekben telepedett le. A Magyarországon élő Európai Unión kívüli állampolgárok aktivitási és foglalkoztatási rátája magasabb, mint a honos népességé.

2010 és 2015 között a Magyarországon élő külföldiek közel 8%-a szerzett magyar állampolgárságot.

Növekvő elvándorlás

Az elvándorlás mérése minden országban nehéz feladat elé állítja a migrációs szakembereket. Magyarországon – különösen a gazdasági válság óta – felerősödött az érdeklődés az iránt, hogy hányan hagyják el az országot, külföldön keresve a boldogulást. A szakemberek, a hazai és külföldi adatrendszerek lehetőségei alapján különböző for-

rásokból próbáltak becsléseket adni az elmúlt években.

Az **adminisztratív nyilvántartásokból** rendelkezésre álló adatok alapján 2015-ben 32 850 magyar állampolgár távozott legalább egy évre külföldre, 4,6%-kal több az egy évvel korábbinál. Külföldre túlnyomórészt a fiatal korosztályok tagjai költöznek: a kivándorlók 44%-a 30 év alatti, 75%-a még nem érte el a 40 éves kort. Az országot elhagyók többsége férfi (53%), nagy része nőtlen, hajadon (64%). A külföldre távozók azonban gyakran elmulasztanak eleget tenni bejelentési kötelezettségüknek.⁹⁾ Ezzel párhuzamosan a tükröstatistikákban is csak a fogadó országban legalább egy évig tartózkodni szándékozó, és hivatalosan bejelentkező személyek jelennek meg. A migrációs mozgások jelentős része ideiglenes vagy ingázó jellegű. Ez utóbbiakat csak akkor regisztrálják, ha legális munkavállalással járnak. A pontatlanságot tovább növeli, hogy más (leginkább szomszédos) országból is érkezhettek honosított magyarok a célországokba.¹⁰⁾

Az EU-tagállamok adatai szerint 2015 elején 370 ezer magyar állampolgár élt európai országokban,¹¹⁾ 48 ezer fővel több az előző évinél: 41%-uk Németországban, 23%-uk az Egyesült Királyságban, 15%-uk Ausztriában. Az utóbbi években Németország vonzereje csökkent, az Egyesült Királyságé nőtt. A külföldön élők az átlagnál fiatalabb, képzetesebb, zömében egyedülálló populációt alkotnak, közöttük a férfiak vannak többségben. A diplomások aránya az Egyesült Királyságban a legnagyobb (36%), Németországban és Ausztriában pedig a szakmunkások felülprezentáltak.¹²⁾

⁹⁾ 2013. március 1-jétől csak a végleges külföldi letelepedést kell bejelenteni bármely járási hivatalnál vagy a konzulátuson, korábban ez az ideiglenes, de 3 hónapot meghaladó külföldi tartózkodásra is vonatkozott. A társadalombiztosítási szervek, valamint az adóhivatal felé azonban továbbra is érvényben maradt a 3 hónapot meghaladó külföldi munkavállalás bejelentésének kötelezettsége.

¹⁰⁾ Forrás: Gödri I.: Nemzetközi vándorlás, Demográfiai portré, NKI, 2015.

¹¹⁾ Az EU és az EFTA tagállamai együttesen.

¹²⁾ Forrás: „Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról” című sajtóanyaga, SEEMIG, KSH, 2014. október 15.

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

Munkaerőpiac

• Az elmúlt néhány évben a hazai **munkaerő-piaci** mutatók javultak: a foglalkoztatottak száma és aránya emelkedett, a munkanélküliség és az inaktivitás csökkent. A foglalkoztatottak számának folyamatos növekedése már 2011 óta tart, a munkanélküliek száma pedig 2013 óta csökken.

• 2015-ben a 15–64 éves **foglalkoztatottak száma** 106 ezer fővel, 4 millió 176 ezerre nőtt, miközben a 63,9%-os **foglalkoztatási arány** 2,1 százalékponttal meghaladta az egy évvel korábbit.

• 2013 óta jelentős mértékben csökkent a munkanélküliek száma és aránya. 2015-ben a 15–64 éves **munkanélküliek száma** 36 ezer fővel 307 ezerre, a **munkanélküliségi ráta** 7,8-ről 6,8%-ra mérséklődött az egy évvel korábbihoz képest. A munkanélküliségi mutatók a férfiak körében nagyobb mértékben csökkentek, mint a nőknél.

• **Unió összehasonlításban** javult hazánk munkaerő-piaci pozíciója. A hazai foglalkoztatási arány – a 20–64 éves korcsoportban – megközelítette az uniós átlagot, miközben a munkanélküliségi ráta – a 15–64 éves népességen belül – alacsonyabb volt az uniós átlagnál.

• 2013 óta az **üres álláshelyek száma és aránya** számottevően emelkedett. 2015-ben nemzetgazdasági szinten száma 18%-kal növekedett, átlagosan 44,6 ezer betöltetlen álláshely volt. A versenyszférában 23, a költségvetésben 9,0, míg a nonprofit szektorban 17%-kal bővült a betöltésre váró üres álláshelyek száma az egy évvel korábbihoz képest.

• Tovább javult a **népesség iskolázottsági szintje**: a legalább érettségivel rendelkezők aránya 2015-ben közel 56% lett – ezen belül a diplomások a 25–64 éves népesség több mint 24%-át tették ki –, miközben a legfeljebb alapkülső végzettségűek aránya (17%) tovább csökkent.

• 2015-ben az előző évhez képest 20-szal több – összesen 4564 – **óvodai** feladatellátó hely fogadta a gyermekeket. Az óvodai férőhelyek száma már nem emelkedett tovább (0,2%-kal csökkent). Az óvodás gyermekek száma (321 ezer) alatta maradt a férőhelyek számának. A 3–5 éves népességből az óvodába járók aránya a 2010. évi 87,8%-ról 2015-re 91,6%-ra emelkedett.

• A nappali rendszerű **általános iskolai** oktatásban részt vevők száma az érintett gyermekkorosztály létszámának alakulásával összefüggésben 0,4%-kal csökkent az előző évihez képest, így a beiratkozott tanulók létszáma 3594 iskolai feladatellátási helyen 745 ezer főt tett ki.

Köznevelés, felnőttképzés, felsőoktatás

A pedagógusok számának évek óta tartó csökkenése 2013-ban megállt és emelkedni kezdett, 2015-ben 77 ezer pedagógus dolgozott az általános iskolákban.

- A **középfokú oktatáson** belül a **szakiskolai képzésben** részt vevők aránya 2011-től csökkenő trendet mutat, 2015-ben minden eddiginél alacsonyabb, 19% volt. A **gimnáziumi képzésben** részt vevők aránya az elmúlt években újra emelkedett, 2015-ben mintegy 40%-ot tett ki, ez minden eddiginél magasabb, és ezzel részesedésük utolérte a **szakközépiskolákat**. Az egy pedagógusra jutó tanulók száma a három iskola-típusban hasonló volt, azonban az ebben a mutatóban történő javulás a korábban elmaradottnak számító szakiskolák esetében volt a legnagyobb mértékű (6 év alatt 12,9-ről 9,7-re csökkent). Az egy osztályra jutó tanulószám a szakiskolákban volt a legalacsonyabb.

- A **felsőoktatásban** a felvettek száma az egyetemek és főiskolák nappali képzéseire összesen 53 ezer, arányuk 67% volt, 2 százalékponttal magasabb, mint 2010-ben, de közel ugyanennyivel kevesebb, mint 2014-ben.

- A **hallgatók képzési terület szerinti megoszlása** részben a korábbi trendeknek megfelelően alakult 2010 és 2015 között is, ugyanakkor új irányok is megjelentek. Tovább erősödött a műszaki képzés súlya, a természettudományi képzésé ezzel ellentétben 2013-tól kismértékben csökkent, összességében stagnált a vizsgált időszakban. A gazdaság és irányítás képzési terület részaránya hat év alatt 4,6 százalékponttal csökkent, de a műszaki tudományokkal együtt így is ezek a legnépszerűbbek (egyenként 19%-os részesedésükkel). A tanárképzés szerepe 2013-tól újra erősödött.

- Míg a **felnevelés** szerepe a köznevelésben ez elmúlt évtizedekben – már az 1980-as évektől – mérséklődött, addig a felsőoktatásban az elmúlt évtized első harmadáig nőtt. Az alapfokú oktatásban a felnevelés részaránya mindig is alacsony (0,3% körüli) volt, a 2015/2016-os tanévben a részt vevők száma 2293 főt tett ki. Középfokon a felnevelés súlya az elmúlt években nem változott (14%). A felsőoktatásban a nem nappali képzés súlya jelentősen csökkent az expanzió után és az elmúlt években, a 2015/2016-os tanévben 29% lett.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Foglalkoztatottak aránya, % ^{a)}	56,7	58,1	61,8	63,9
Munkanélküliségi ráta, % ^{a)}	11,1	10,2	7,8	6,8
Sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma összesen	64 839	58 409	55 353	48 640
a szakiskolákban	32 642	26 855	26 573	24 205
a szakközépiskolákban	32 197	31 554	28 780	24 435
A felsőoktatás nappali tagozatán hallgatók a 18–22 éves népesség százalékában	37,5	36,5	36,5	36,7

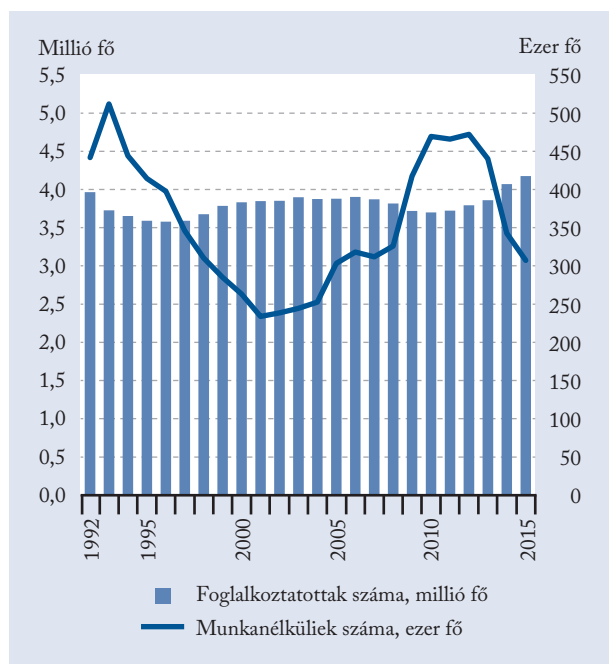
^{a)} A 15–64 éves népességen belül.

MUNKAERŐPIAC

2015-ben a külső és belső gazdasági folyamatok következtében a munkaerő-piaci mutatók is javultak. A foglalkoztatás 2015. évi értéke az utóbbi közel két és fél évtized legmagasabb szintjét érte el, miközben a munkanélküliség hosszú évek óta nem tapasztalt mélypontra esett vissza. Mindez nemzetközi összehasonlításban is hazánk munkaerő-piaci helyzetének javulását eredményezte.

2.1. ábra

A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása

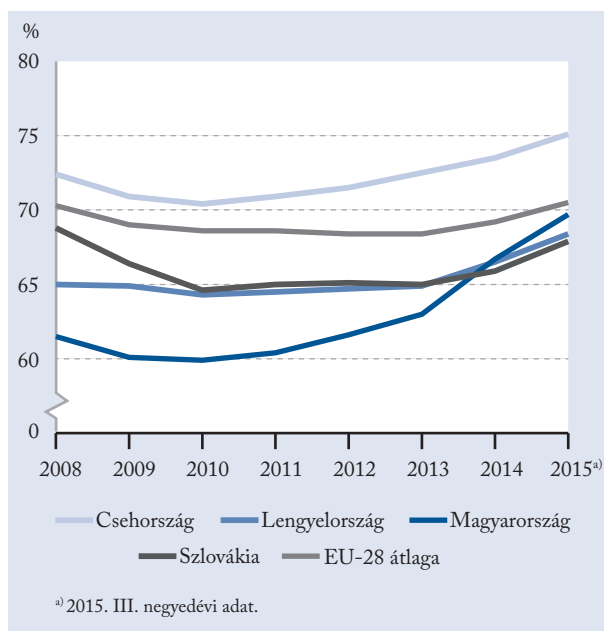
Hazánk foglalkoztatási szintje megközelítette az Európai Unió átlagát

A gazdasági válság munkaerőpiacot sújtó hatása kisebb-nagyobb mértékben minden uniós tagállamot érintett. A közösség 2010-ben tíz évre szóló gazdasági programot fogadott el, aminek fontos célkitűzése a – 20–64 évesekre vonatkozó – foglalkoztatási szint korábbinál jóval magasabb, 2020-ig 75%-ra történő emelése volt. (Hazánk vállalása megegyezett az unió célkitűzésével.) Az elmúlt éveket – a magyarországi munkaerő-piaci folyamatokhoz hasonlóan – az unió tagállamaiban is a válság előtti sinthez történő visszarendeződés határozta meg. A rendelkezésre álló legfrissebb adatok sze-

rint 2015. III. negyedében a tagországok döntő többségét a foglalkoztatás bővülése jellemezte az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Az unió átlagos foglalkoztatási aránya – a 20–64 éves népességen belül – 70,5% volt, 0,8 százalékponttal magasabb a 2014. III. negyedévinél. A 75%-os célértéket 8 tagállam (Ausztria, Csehország, Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország, Hollandia, Németország és Svédország) érte el, egyúttal ugyanezen tagállamokban volt a legmagasabb a foglalkoztatás szintje (75,0–81,4% közötti). A legtávolabb Görögország volt a kívánt foglalkoztatási szint elérésétől, ahol a ráta értéke 55,9%. A hazai foglalkoztatási rátámelkedés következtében az uniós átlagtól való lemaradásunk jelentősen, 2,2-ről 0,8 százalékpontra csökkent, ezzel az unió foglalkoztatási rangsorának középmezőnyében helyezkedünk el.

2.2. ábra

A foglalkoztatási arány a visegrádi országokban és az unióban (a 20–64 éves népességen belül)

^{a)} 2015. III. negyedévi adat.

2015-ben a 20–64 éves népesség körében a hazai foglalkoztatási ráta 68,9% volt, az egy évvel korábbinál 2,2, a 2010. évinél 9,0 százalékponttal magasabb. Míg a férfiak körében a foglalkoztatás szintje (75,8%) meghaladta a kitűzött 75%-os célértéket, addig a nők esetében – az egy év alatt bekövetkezett 1,9 százalékpontos növekedés ellenére – a foglalkoztatási arány (62,1%) továbbra is jelentősen elmaradt attól.

A MUNKAHELYTEREMTÉS ÖSZTÖNZÉSE ÉS A MUNKAERŐPIAC HATÉKONYSÁGÁNAK JAVÍTÁSA

Az Európai Bizottság foglalkoztatási és szociális fejleményekről¹⁾ szóló éves felmérésében ismerte-ti a területen tapasztalható tendenciákat, az ezekből adódó kihívásokat és a lehetséges szakpolitikai válaszokat. A tanulmány egyik hangsúlyos eleme a **munkahelyteremtés ösztönzése**, amit leginkább az önfoglalkoztatásban és a vállalkozásokban rejlő munkahely-teremtési potenciál kiaknázása jelent. Jóllehet egyes csoportok, mint a 15–24 éves fiatalok, az idősek, a nők (kiváltképp a gyermeket nevelők), valamint az etnikai kisebbségek az átlagosnál több nehézséggel küzdenek, ha önálló vállalkozást indítanak, de célzott szakpolitikai segítséggel (pl. a finanszírozáshoz jutás elősegítése, pénzügyi ösztönzők, vállalkozásoktatás, gyermekfelügyelet, idősgondozás) leküzdhetik azokat. A tanulmányban kitérnek arra is, hogy a **mobilitással** hatékonyan lehet kiaknázni a humán erőforrásban rejlő lehetőségeket. Ugyan az elmúlt két évtizedben nőtt a munkavállalói mobilitás aránya, de ez korlátozott maradt. A 15–64 éves uniós népességen belül mindössze 4%-ot tett ki azok aránya, akik a születési helyüktől eltérő tagállamban éltek.

A gazdaságilag inaktívák száma és aránya csökkent

A gazdaságilag inaktívák rétege – azok, akik a munkaerőpiacon sem foglalkoztatottként, sem munkanélküliként nincsenek jelen – a munkaerőpiac táján értelmezett potenciális tartaléka. A gazdasági válság előidézte romló foglalkoztatási kilátások, valamint a társadalombiztosítási ellátások körének korlátozása az inaktívák csoportjait aktívabb munkaerő-piaci szerepvállalásra ösztönözte.

A **gazdaságilag inaktívák** száma és népességen belüli aránya az elmúlt években folyamatosan mérséklődött. 2015-ben száz 15–64 éves közül 31 fő volt inaktív, szemben az egy évvel korábbi 33, vagy a 2010. évi 38 fővel. Ennek eredményeképpen hazánk előrébb lépett a tagállami rangsorban, bár az inaktivitás szintje továbbra is a magasabbak közé tartozott. Csökkent a különbség az unió átlagához viszonyítva: 2015 III. negyedévében hazánk inaktivitási aránya 3,4 százalékponttal haladta meg az EU-28 átlagát, szemben az egy évvel korábbi, 4,9 százalékpontos értékkel.

A 15–64 éves népességen belül 2 millió 48 ezren voltak inaktívák 2015-ben, az előző évinél 127 ezerrel, az öt évvel korábbinál pedig több mint félmillió fővel kevesebben. A két legnagyobb csoport, a nyugdíjból élők és a tanulók létszáma az elmúlt években folyamatosan csökkent. A nyugdíjasok, járadékosok esetében a változás hátterében döntően az öregségi nyugdíjkorhatár emelése és a rokkantossági eljárás szigorítása áll, míg a tanulói, hallgatói létszám mér-

séklődésében a kötelező közoktatási részvétel felső korhatárának leszállítása, demográfiai tényezők, valamint az utóbbi 1–2 évben tapasztalt felsőoktatási továbbtanulás mérséklődése játszott szerepet. A munkanélküli-ellátást igénybe vevők száma a szabályozási környezet változása, az egyéb inaktíváké pedig a jelentős volumenű közmunka miatt mérséklődött.

A gazdaságilag inaktívák **demográfiai jellemzői** eltérnek a teljes népességre jellemzőtől, mivel esetükben a nők aránya az átlagosnál magasabb (60%), elsősorban a gyermekgondozási ellátás igénybevétele és az egyéb családi kötöttségekkel (betegápolás, idősgondozás stb.) összefüggésben, valamint az azal, hogy a nyugdíjas korúak között több a nő, mint a férfi. A legnagyobb arányú inaktivitás a 15–24 éves fiatalokat és az 55–64 évesnél idősebbeket jellemezte. Előbbiek döntően nappali tagozatos diákok, utóbbiak elsősorban a nyugdíj valamelyik formájában részesülnek.

Rendszeres és kimutatható jövedelme a 15–64 éves inaktív népesség 55%-ának volt, vagyis valamilyen nyugdíjban (39%), gyermekgondozási ellátásban (12%), munkanélküli ellátásban, vagy ápolási díjban, árvaellátásban (2–2%) részesült. A jövedelemmel nem rendelkező, ún. klasszikus eltartottak túlnyomó többsége tanuló (34%) vagy olyan egyéb inaktív (11%), akinek megélhetéséről nem állnak rendelkezésre információk, feltételezhető azonban, hogy nemcsak eltartott státusú, de alkalmi munkavállalóként a munkaerőpiacon is megjelenhet.

¹⁾ Forrás: Sajtóközlemény: A foglalkoztatás és szociális fejleményekről szóló 2015. évi felmérés, Európai Bizottság, Brüsszel, 2016. január 21.

2.1. tábla

A 15–64 éves inaktív munkaerő-piaci távollétük oka szerint

Megnevezés	2015			Változás az előző évhez képest		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
	ezer fő			%		
Nyugdíjas, járadékos	316,6	475,4	792,0	-11,6	-7,2	-9,0
Gyermekgondozási ellátásban részesülő	3,1	236,9	240,0	+4,0	+0,9	+1,0
Munkanélküliként ellátásban részesülő	27,4	22,9	50,3	-26,9	-34,0	-30,3
Tanuló	345,1	343,7	688,8	-2,2	-1,5	-1,8
Ápolási díjban vagy árvaelátásban részesülő	13,9	33,5	47,4	-0,2	+11,2	+7,6
Egyéb inaktív	91,3	138,0	229,3	-6,2	-9,2	-8,0
Összesen	797,3	1250,3	2 047,7	-7,6	-4,7	-5,9

A hazai foglalkoztatás szintje jelentősen meghaladta a válság előttit

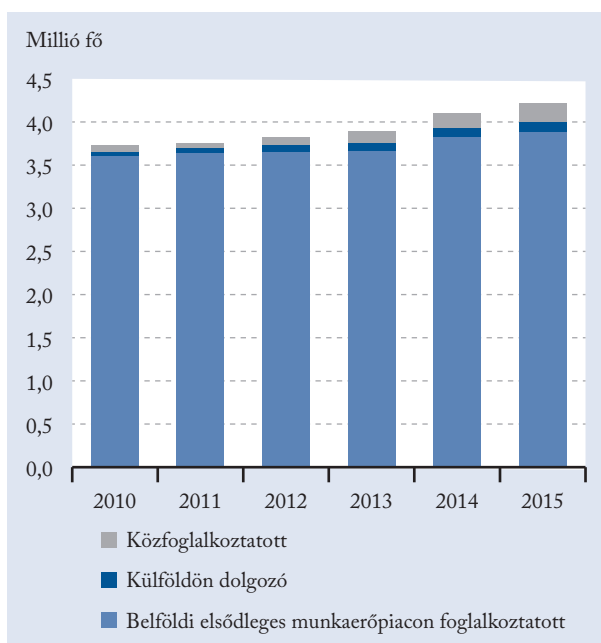
A gazdasági válságot megelőzően a foglalkoztatási arány – a 15–64 éves népességen belül – stabilan 56–57% körüli volt, ami 2009–2010-ben 55%-ra mérséklődött. (Ugyanezen időszak alatt a korábban 3,8–3,9 milliós foglalkoztatotti létszám 3,7 millióra esett vissza.) 2011-ben pozitív fordulat következett be, és a foglalkoztatás 2015. évi értéke az utóbbi közel két és fél évtized legmagasabb szintjét érte el. A foglalkoztatás alakulásában a gazdasági teljesítmény, ezen keresztül a versenyszféra munkaerő-felvevő képességének javulása, a közfoglalkoztatás kiterjesztése és a növekvő intenzitású – habár csak részben számszerűsíthető – munkaerő-piaci migráció egyaránt szerepet játszott. Ugyanakkor a kereslet és a kínálat strukturális, valamint területi egyenlőtlenségei növekedtek: az utóbbi években erősödött a munkavállalási célú migráció, szemben az alacsony intenzitású belső munkaerő-vándorlással. A munkavállalók országon belüli mobilitását a közfoglalkoztatás kiszélesítése mérsékelte: az alacsony kereset jelentette hátrányt részben ellensúlyozni tudta a helyi munkalehetőség.

2015-ben a 15–64 éves népesség **foglalkoztatási aránya** 63,9% volt, 2,1 százalékponttal magasabb az előző évinél, és 9,0 százalékponttal több a 2010. évinél. A foglalkoztatási arány 2015. évi változásának mintegy negyede eredeztethető demográfiai folyamatokból, vagyis a 15–64 éves korosztály létszámcsökkenéséből. A demográfiai eredetű kínálat csökkenését ellensúlyozta a nyugdíjkorhatár folyamatos emelése (így minden évben többen maradnak benn a munkaerőpiacon), a kötelező közoktatási részvétel felső korhatárának 18-ról 16 életévre mérséklése, illetve az inaktív csoportjait érintő célzott foglal-

koztatási intézkedések (mint például a gyed extra 2014. évi bevezetése).

2015-ben a **foglalkoztatottak száma** – a 15–74 éves népességen belül – átlagosan 4 millió 210 ezer fő volt, ez 110 ezerrel meghaladta az előző évit. A foglalkoztatás növekedéséhez a hazai elsődleges munkaerőpiac 62 ezer fővel járult hozzá, a közfoglalkoztatottak száma 37 ezer fővel, a külföldi telephelyen dolgozóké 11 ezer fővel bővült. A 15–64 éves foglalkoztatottak korcsoportjába 4 millió 176 ezer fő tartozott, 106 ezer fővel (2,6%-kal) többen a 2014. évinél, továbbá közel félmillió foglalkoztatottlétszám-bővülést jelentett a 2010. évihez viszonyítva.

2.3. ábra

A foglalkoztatottak számának alakulása (a 15–74 éves népességen belül)

A közfoglalkoztatás előnyei és hátrányai

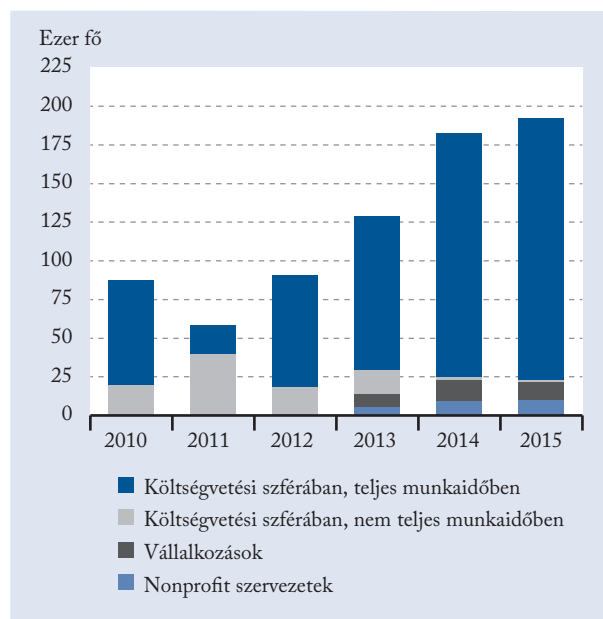
A közfoglalkoztatásban részt vevők számának alakulása befolyásolta a foglalkoztatás egészének változását. Elsősorban az alacsony iskolai végzettségűek, a hátrányos térségekben élők, illetve a romák esetében számít a közmunka döntő jelentőségű tényezőnek, ugyanis számukra az elérhető munkalehetőségek köre a nyílt munkaerőpiacon sokkal korlátozottabb. A foglalkoztatásban a közfoglalkoztatás súlya évenként változó mértékű. Mind 2012-ben, mind 2013-ban a foglalkoztatottak létszámbővülésének hattizede származott a közfoglalkoztatottak számának növekedéséből, 2014-ben ez az ötödére csökkent, míg 2015-ben a harmadát tette ki. Az elmúlt két évben a téli közmunkaprogramoknak köszönhetően a közfoglalkoztatottak létszámának havonkénti alakulása jóval kiegyensúlyozottabb volt a korábbiaknál. Éves átlagban – az intézményi munkaügyi statisztika szerint – 192 ezer főt alkalmaztak közfoglalkoztatottként, 9 ezer fővel (5,1%-kal) többet, mint 2014-ben. A közfoglalkoztatás fő terepe továbbra is a költségvetési szektor, azon belül pedig a közigazgatás, ahol átlagosan 170 ezer fő dolgozott. A versenyszférában (jellemzően állami tulajdonú vállalkozásoknál) 12 ezer főt, a nonprofit szférában 10 ezer főt alkalmaztak ilyen formában 2015-ben. A közfoglalkoztatottak átlagosan bruttó 79 800 forintot kerestek az elmúlt évben.

A közfoglalkoztatás átlagosan 7 hónap teljes munkaidős, többnyire egyszerű, képzettséget nem igénylő munkát jelent. A közfoglalkoztatás foglalkoztatáspolitikai programként a nyilvántartott álláskereső 36%-át érte el, vagyis ennyien kerültek ki a nyilvántartott álláskereső közül és váltak közfoglalkoztatottá. Közöttük nagyobb arányban találunk férfiakat, valamint alacsonyabb iskolai végzettségűeket.²⁾ A közfoglal-

koztatás révén nagy számban olyanok is rendszeres munkalehetőséghez jutottak, akiknek erre évek óta kevés esélyük nyílt, vagyis a közfoglalkoztatás segítette a munkaerő-piaci szocializációt. Ugyanakkor minél hosszabb ideig dolgoznak közfoglalkoztatottként, annál nehezebb újból elhelyezkedniük az elsődleges munkaerőpiacon.

2.4. ábra

A közfoglalkoztatottak éves átlagos száma a nemzetgazdaságban

A külföldön munkát vállalók száma emelkedett

A külföldön dolgozó magyarok számát pontosan meghatározó statisztika nem áll rendelkezésre. A munkaerő-felmérésben a külföldön munkát vállalók közül azokat veszik számba, akiket a válaszolók háztartásuk tagjaként azonosítanak, vagyis az érintettek rendszeresen hazajárnak, és jövedelmükkel hozzájárulnak az adatot szolgáltató háztartás tagja-

GYŐR-MOSON-SOPRON ÉS VAS MEGYÉRE A LEGINKÁBB JELLEMZŐ A HATÁR MENTI INGÁZÁS

Az Európai Unióhoz történt csatlakozás lehetővé tette a munkaerő szabad mozgását. A munkaerőpiacon korábban létező korlátok fokozatos leépítésével a határ mentén élők számára lehetővé vált a saját lakóhely megőrzése mellett – akár napi gyakoriságú ingázás formájában – a külföldi munkavállalás.

A 2011. évi népszámlálás időpontjában több mint 27 ezer foglalkoztatott magyarországi lakóhelyét megőrizve ingázott külföldi munkahelyre, vagyis a foglalkoztatottak 0,7%-a járt külföldre dolgozni. Országban belül jelentősek a különbségek: míg Győr-Moson-Sopron, valamint Vas megyében ez a mutató 6,8 és 4,3% volt, addig az ország más területein a fél százalékot sem érte el. A magyarok a szomszédos

²⁾ Forrás: Havi tájékoztató a közfoglalkoztatás helyzetéről, 2015. december. (kozfoglalkoztataskormany.hu)

államok közül leginkább Ausztriában vállalnak munkát, főként a már említett két határ menti megyéből. Ezen kívül a fővárosban, valamint a Pest és Zala megyében élők vállalkoztak nagyobb számban határon túli munkavégzésre.

A külföldön munkát vállalók a nagyobb mobilitású csoportokból kerülnek ki: 71%-uk férfi, 58%-uk 40 évesnél fiatalabb. A határ mentén ingázók főként középfokú végzettségűek, elsősorban szakiskolát, szakmunkásképzőt végeztek. Nemek szerint is érdemi különbség mutatkozik: a nők magasabban kvalifikáltak, 68%-uk érettségivel vagy diplomával rendelkezett, míg a férfiak körében az arány 41%-ot tett ki. A külföldi munkavállalás elengedhetetlen feltétele a megfelelő idegennyelv-tudás. A munkavállalók 22, illetve 15%-a angol és/vagy német nyelven egyaránt képes kommunikálni. A külföldön foglalkoztatottak elsősorban a vendéglátásban, az iparban és az építőiparban találtak munkát, az ingázás pedig leginkább közúton, autóval történik. Az utazás átlagos időtartama a munkavállalók mintegy háromnegyede számára legfeljebb egy órát vett igénybe. A leghosszabban a horvát, a szerb és az ukrán területek felé utaztak, ami 22–27%-uknál másfél óránál is tovább tartott. A leggyorsabban a Romániába és a Szlovákiába ingázók érték el munkahelyüket: tízből csupán két ingázó töltött egy óránál többet utazással.

126 település különösen érintett a külföldi ingázásban, a határon túlra eljárók számának és az összes ingázóhoz viszonyított arányát tekintve.⁴⁾ Ezek döntően Győr-Moson-Sopron, Vas, kisebb részben Békés, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében találhatók, közülük 109 község, 14 város és 3 megyei jogú város. A lehatárolt települések esetében a külföldi munkahelyek közelsége kedvező hatást gyakorolt a 15–74 éves népesség munkaerő-piaci jellemzőire: magasabb volt a foglalkoztatási arány és alacsonyabb a munkanélküliségi ráta, valamint az inaktív keresők és az eltartottak aránya.

inak megélhetéséhez.³⁾ 2015-ben éves átlagban – a 15–64 éves népességen belül – 111 ezer fő, a korcsoporthoz tartozó foglalkoztatottak 2,7%-a jelölt meg a munkaerő-felmérésben külföldi telephelyen történő munkavégzést, számuk 11%-kal haladta meg az előző évit. Az elmúlt évekhez hasonlóan főként Ausztriában, Németországban és az Egyesült Királyságban vállaltak munkát honfitársaink, akik jellemzően középfokú (ezen belül főként szakiskolai és szakmunkásképző) végzettségű, 25–49 év közötti férfiak voltak. Jelentős számban dolgoznak külföldön a Nyugat-Magyarországon élők, közülük sokan napi ingázóként Ausztriában.

A foglalkoztatottak demográfiai jellemzői

A gazdasági válság mind a férfiak, mind a nők foglalkoztatottságát mérsékelte. A visszaesés nem azonos mértékben érintette a **két nem** képviselőit: a nők foglalkoztatása kevésbé csökkent, főként amiatt, hogy a negatív hatás elsősorban a férfiakat foglalkoztató ágazatokat (feldolgozóipar, építőipar) sújtotta. Bár a krízis időszakában mérséklődött a nemek közötti foglalkoztatási különbség, ugyanakkor az utóbbi években már ismét a férfiak foglalkoztatása

bővült markánsabban – részben a nagyobb arányú közfoglalkoztatási részvétel okán –, emiatt a differencia ismét növekedett. 2015-ben a 15–64 éves férfiak foglalkoztatási aránya 70,3% volt, az előző évinél 2,5 százalékponttal, a 2010. évinél 10,4 százalékponttal több. A nők foglalkoztatási rátája 57,8% volt 2015-ben, 1,9 százalékponttal magasabb a 2014. évinél, az öt évvel korábbit pedig 7,6 százalékponttal múlta felül. 2015 III. negyedévében a nők foglalkoztatási arányának uniós átlaghoz viszonyított lemaradása mérséklődött, a férfiaké lényegében megegyezett azzal, egyúttal mindkét nem uniós rangsorban elfoglalt pozíciója javult az előző évihez képest.

A **nők** egyre nagyobb számban vannak jelen foglalkoztatottként a munkaerőpiacon. 2015-ben 1 millió 911 ezer 15–64 éves nő dolgozott, az előző évinél 44 ezerrel többen. Munkaerő-piaci aktivitásuk elmaradt mind a férfiakhoz, mind az uniós országok többségéhez viszonyítva, aminek hátterében elsősorban a gyermeket nevelő nők munkavállalási sajátosságai húzódnak. A nőknél a gyermekszám erőteljesen befolyásolja a foglalkoztatás szintjét. 2015-ben a **gyermekszám szerint differenciált női foglalkoztatási arány** a gyermektelenek körében volt a legma-

³⁾ A felmérés nem terjed ki azokra a háztartásokra, amelyek minden tagja külföldön tartózkodik, így a háztartás megélhetési költségei is külföldön realizálódnak. Szintén nehéz azok létszámát meghatározni, akik idényjelleggel – szezonzonban, mezőgazdasági betakarításkor, nyári szünetben – vállalnak rövidebb időszakra munkát külföldön.

⁴⁾ A külföldre ingázást két esetben tekintjük jelentősnek: a településről külföldre ingázók száma legalább 5 fő, és az eljárók száma a településen élő összes ingázóhoz képest legalább 10%. A két megadott feltétel a települések 8,0%-át érintette.

gasabb, és a gyermekszám növekedésével párhuzamosan csökkent. A 15–64 éves egygyermekes nők közel hattizede, a kétgyermekesek több mint fele, a három vagy annál több gyermeket nevelők mintegy harmada volt foglalkoztatott. Az előző évhez képest mérséklődött a kétgyermekes nők foglalkoztatása, a három vagy annál több gyermeket nevelőké stagnált, ugyanakkor az egy gyermeket nevelők és a gyermektelenek körében 2,3 és 2,8 százalékponttal nőtt az arányuk.

2.2. tábla

A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya a háztartásban élő gyermekek* száma szerint

Megnevezés	2010	2013	2014	2015
Gyermektelen	54,2	56,8	60,1	62,9
1 gyermeket nevelő	52,4	53,8	56,7	59,0
2 gyermeket nevelő	47,9	50,0	53,1	52,4
3 vagy annál több gyermeket nevelő	25,0	27,9	31,6	31,6
Összesen	50,2	52,6	55,9	57,8

* 0–24 éves inaktív, gyermek státusú személy.

A gazdasági válság következtében a foglalkoztatottság minden **korcsoportban** csökkent. Az elmúlt években kedvező fordulat következett be, a foglalkoztatottság a válságot megelőző szint fölé emelkedett. 2015-ben a fiatalok (15–24 évesek) foglalkoztatási mutatói az átlagot némileg meghaladó mértékben javultak, – az uniós viszonylatban alacsonynak számító – foglalkoztatási arányuk egy év alatt 2,2 százalékponttal, 25,7%-ra emelkedett. A fiatalok munkaerő-piaci megjelenését a kötelező közoktatási részvétel felső korhatárának csökkentése, a felsőoktatási továbbtanulás mérséklődése, illetve a korcsoport esetében jellemzőbb külföldi munkavállalás egyaránt befolyásolta. (A magyar fiatalokra kevésbé jellemző, hogy a munkaerő-piaci és az oktatási részvétel párhuzamosan lenne jelen, a kevés számú dolgozó diák is inkább a szünidőben vállal állást.) A legjobb munkavállalási korú, 25–54 évesek 80,6%-os foglalkoztatási aránya 1,4 százalékponttal volt magasabb az előző évinél. Az idősebb, 55–64 évesek foglalkoztatottsága a gazdasági válság éveiben is folyamatosan bővült, főként a korosztályt érintő adminisztratív intézkedések – a nyugdíjkorhatár emelése, a nyugdíjas munkavállalókra vonatkozó szabályok

MUNKAVÁLLALÁS KISGYERMEK MELLETT

Az elmúlt években a kormányzati intézkedések célzottan irányultak a foglalkoztatás szempontjából hátránnyal küzdő csoportok, így a gyermeket nevelő nők hatékonyabb munkaerő-piaci integrációjának előmozdítására. A keresleti oldalra ható változás volt a munkahelyvédelmi akcióterv, a bölcsődei hálózat fejlesztése, az új Munka Törvénykönyve, de idetartozik még a nők 40 éves munkaviszony utáni nyugdíjba vonulásának lehetővé tétele (amivel a dolgozó anyákat segítették, hogy jobban támaszkodhassanak a nagymamai segítségre), valamint a 2014-ben bevezetett gyed extra. Ez utóbbi intézkedés központi eleme a gyed és a gyes melletti munkavállalás lehetővé tétele volt, a gyermek egyéves kora felett. Főként ennek eredményeként a 3 éven aluli gyermeket nevelő 15–64 éves anyák körében a foglalkoztatottak száma a bevezetés évében 15%-kal, 34,5 ezer főre, foglalkoztatási arányuk pedig 11,8-ról 13,9%-ra emelkedett. 2015-ben létszámuk lényegében nem változott, ugyanakkor arányuk az előző évihez képest 0,3 százalékponttal, 13,6%-ra mérséklődött.

2014-ben – a 15–64 éves női népességen belül – 257 ezren részesültek a gyermeknevelési ellátás valamilyen formájában. Közülük 234 ezer fő (91%-uk) nem folytatott keresőtevékenységet. A gyermeknevelési ellátásra jogosult nők háromnegyede a teljes időszakot otthon, gyermekével szándékozott tölteni, ami nemzetközi összehasonlításban is magas arány. A korábban foglalkoztatott nők átlagosan 3,1 éve voltak távol a munkahelyüktől. Leginkább a legfeljebb alapfokú végzettségűekre volt jellemző a hosszabb távollét, 37%-uk 5 évnél hosszabb ideje dolgozott utoljára. A gyermeket nevelő anyáknak 1,8%-a szándékozott a gyermeknevelési ellátási formák mellett munkába állni, legnagyobb arányban (4,2%) a diplomás nők tervezték a munkaerőpiacra való korábbi visszatérést. A munkavállalói és a családayai szerep kör összehangolását megkönnyítő intézkedések között a kérdésre válaszoló nők a legfontosabbnak a munkáltató segítségét és a bölcsődei hálózat – kistéleplésekre is kiterjedő – fejlesztését tartották.

változása – következtében. Körükben a 45,3%-os foglalkoztatási arány 3,6 százalékponttal meghaladta az egy évvel korábbit, és a 2015. évi létszámbővülés közel negytedede ebben a korcsoportban realizálódott. (2010 óta több mint harmadával, 623 ezerre nőtt az 55–64 éves foglalkoztatottak száma, ezen belül az elmúlt évben 6,9%-kal bővült a létszám.) A gazdasági válság időszakához képest 2015 III. negyedévében a fiatalok és az idősebbek foglalkoztatási arányának uniós átlaghoz viszonyított lemaradása számottevően csökkent, a legjobb munkavállalási korú 25–54 évesek esetében pedig a mutató értéke már 2014 óta meghaladja az EU-28 átlagát.

A foglalkoztatottak **iskolai végzettsége** döntően befolyásolja a munkavállalási, elhelyezkedési esélyeket. Az elmúlt években a középfokú végzettségűek foglalkoztatottakon belüli aránya mérséklődött, ugyanakkor – főként az alacsonyabb iskolai végzettségű közfoglalkoztatottak növekvő száma miatt – kisebb mértékben emelkedett a legfeljebb alapfokúaké, nagyobb mértékben pedig a felsőfokúaké. 2015-ben a 15–64 éves foglalkoztatottak 12%-a rendelkezett legfeljebb alapfokú végzettséggel, a középfokúak aránya 61, a felsőfokúaké 27% volt. Az elmúlt években mindhárom végzettségi szint foglalkoztatási aránya nőtt. A közfoglalkoztatás bővülésével összefüggésben a legnagyobb mértékben a legfeljebb alapfokú végzettségűek foglalkoztatási aránya emelkedett 2010 óta, ugyanakkor esetükben

a legalacsonyabb a foglalkoztatás szintje (33,9%), a felsőfokúak körében pedig a legmagasabb (82,1%). Az utóbbi éveket jellemző foglalkoztatásiarány-növekedés hatására az uniós átlagértékekhez viszonyított kisebb-nagyobb lemaradásunk mindhárom végzettségi kategória esetében csökkent, vagy lényegében kiegyenlített. 2015 III. negyedévében a legnagyobb különbség a legfeljebb alapfokú végzettségűek esetében állt fenn, a magyar mutató 9,2 százalékponttal volt alacsonyabb az EU-28 átlagánál, ez 2010-ben még közel 20 százalékpontot tett ki. Ugyanakkor a középfokú és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében gyakorlatilag megegyezett a magyar és az uniós foglalkoztatási arány. Az uniós tagállamok rangsorában elfoglalt helyünk mindhárom végzettség esetében javult: míg a magyar mutató értéke a legfeljebb alapfokúak esetében változatlanul a tagállami rangsor utolsó harmadához tartozott, addig a középfokúak a középmezőny elején, a felsőfokúak pedig annak végén helyezkednek el.

2015-ben a **nemzetgazdaság** valamennyi **szektorát** a foglalkoztatottság javulása jellemezte. A 15–64 éves foglalkoztatottak közel 5%-a dolgozott a mezőgazdaságban, az ágazat 200 ezres létszáma 7,7%-kal magasabb volt a 2014. évinél. Az iparban 1 millió főt foglalkoztattak – a korcsoporthoz tartozó dolgozók 24%-át –, 0,9%-kal többet az előző évinél. A legnagyobb ipari ágazatban, a feldolgozóiparban szintén bővült a létszám. (Az idetartozó

2.3. tábla

A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya fontosabb jellemzők szerint

Megnevezés	2010	2013	2014	2015	2015	
					változás 2010-hez képest	változás 2014-hez képest
	%					százalékpont
Nemek						
Férfi	59,9	63,7	67,8	70,3	+10,4	+2,5
Nő	50,2	52,6	55,9	57,8	+7,6	+1,9
Korcsoport						
15–24 éves	18,3	20,1	23,5	25,7	+7,4	+2,2
25–54 éves	72,5	75,7	79,2	80,6	+8,1	+1,4
55–64 éves	33,6	37,9	41,7	45,3	+11,7	+3,6
Iskolai végzettség						
Legfeljebb alapfokú	25,4	26,9	31,5	33,9	+8,5	+2,4
Középfokú	60,7	63,3	66,7	68,8	+8,1	+2,0
Felsőfokú	77,5	78,8	80,8	82,1	+4,6	+1,3
Összesen	54,9	58,1	61,8	63,9	+9,0	+2,1

13 alágazat közül egy év alatt leginkább a járműgyártás, a textilipar, a gép, gépi berendezés gyártás és a gyógyszergyártás területén nőtt a foglalkoztatottak száma.) Az építőiparban folytatódott az ágazatot 2013 óta jellemző létszámnövekedés: 2015-ben az előző évihez képest 5,3%-kal, 270 ezerre nőtt. A szolgáltató szektorban 2,7 millió főt foglalkoztattak – vagyis az összes foglalkoztatott 65%-át –, ami 3,0%-kal meghaladta a 2014. évet. A közszolgáltatás által leginkább érintett három ágazatban ellentétes folyamatok történtek: a közigazgatásban nőtt, az oktatásban csökkent, az egészségügyben pedig lényegében stagnált a foglalkoztatottak száma az egy évvel korábbihoz viszonyítva. (A közfoglalkoztatottak számának alakulása főként a közigazgatásban dolgozók létszámát befolyásolta, az oktatás és az egészségügy területén ennek hatása kisebb mértékű volt.) Az üzleti szolgáltatás körébe tartozó ágazatok közül számottevő növekedés a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, valamint a művészet és szabadidő területét jellemezte, miközben jelentősebb létszámvesztő ágazat volt az ingatlanügyletek és a pénzügyi szolgáltatás.

A határozott idejű munkaszerződéssel rendelkezők aránya folyamatosan nő

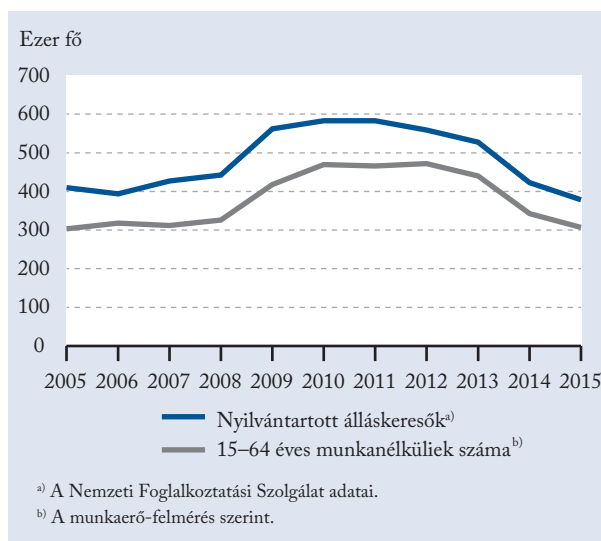
A gazdasági válság hatására a tömeges elbocsátások alternatívájaként előtérbe került a rugalmas foglalkoztatási formák (határozott idejű szerződések, részmunkaidős foglalkoztatás, önfoglalkoztatás, távmunka, munkaerő-kölcsönzés stb.) gyakoribb alkalmazása. Ennek ellenére hazánkban továbbra sem elterjedtek az atipikus foglalkoztatási formák. A **részmunkaidős foglalkoztatás** a gazdasági válságot megelőző években alacsony szintű volt (3,5–4,5% közötti), viszont a krízis hatására 2012-re 6,7%-ra nőtt. 2013-tól ismét mérséklődött az arány, 2015-ben 5,7%-ra. A részmunkaidős foglalkoztatás jellemzője, hogy nőket nagyobb arányban alkalmaznak ilyen keretek között (7,7%). Nemzetközi összehasonlításban jelentős a lemaradásunk, ugyanis az EU-28 átlaga 19,3% volt 2015 III. negyedévében. A gazdasági válság a **határozott idejű alkalmazottak** arányát is növelte, 2008 és 2015 között 7,8-ról 11,4%-ra, ezen belül az utolsó évben 0,6 százalékponttal bővült. A határozott idejű munkaszerződéssel rendelkezők között némileg magasabb a férfiak aránya (11,6%), miközben az unió átlagához (2014-ben 14,0%) viszonyított különbség csökkent az elmúlt évek során.

Tovább mérséklődött a munkanélküliség

2015-ben – a korábbi évekhez hasonlóan – a foglalkoztatás bővülése a munkanélküliség csökkenésével párhuzamosan következett be. A gazdasági válság – a termelésesökkenés, az üzembezárások, a létszámleépítések révén – a munkanélküliségi mutatókban a rendszerváltás időszaka óta nem tapasztalt mértékű növekedést eredményezett. 2013-ban fordulat következett be, a munkanélküliek száma és aránya mérséklődni kezdett, az elmúlt éveket ez a mérséklődő tendencia határozta meg. 2015-ben a **munkanélküliek száma** – a 15–64 éves népességen belül – 307 ezer fő volt, tizedével (36 ezerrel) kevesebb az egy évvel korábbinál, valamint 162 ezer fővel alacsonyabb a 2010. évinél. A **munkanélküliségi ráta** 6,8%-os értéke 1,0 százalékponttal csökkent az előző évihez viszonyítva, az öt évvel korábbinál pedig 4,5 százalékponttal volt kevesebb. A 2015-ös volt az elmúlt tizenegy év legalacsonyabb mutatója.

2.5. ábra

A nyilvántartott álláskereső és a munkanélküliek számának alakulása

A KSH munkaerő-felmérése mellett a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adminisztratív forrásából is rendelkezésre állnak munkanélküliségi adatok. A két fogalmi rendszer szerinti munkanélküli-létszám az utóbbi években közeledett egymáshoz, és a korábban akár a 150 ezret is megközelítő differencia 2015-ben 71 ezer főre mérséklődött. A **nyilvántartott álláskereső száma** átlagosan 378 ezer fő volt az elmúlt évben, tizedével (44 ezer fővel) kevesebb az egy évvel korábbinál.

2015-ben mind a **férfiak**, mind a **nők** munkanélküliségi mutatói javultak az előző évihez képest, a férfiaké némileg nagyobb mértékben. A férfiak munkanélküliségi rátája egy év alatt 1,0 százalékponttal, 6,6%-ra, a nőké 0,9 százalékponttal, 7,1%-ra mérséklődött. Ennek eredményeképpen a férfiak és a nők munkanélküliségi szintje alacsonyabb az unió átlagánál, egyúttal előrébb léptünk az uniós tagállami rangsorban, mindkét nem a középmezőny elejéhez tartozott 2015 III. negyedévében.

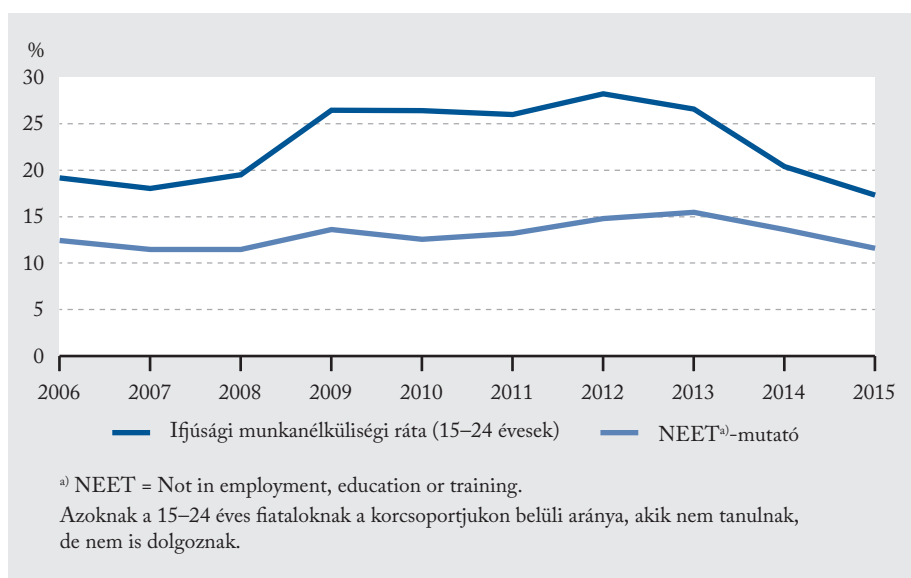
A munkanélküliségnek leginkább a fiatalabb generációk vannak kitéve, hosszú évek óta a 15–24, illetve a 25–29 évesek munkanélküliségi rátája a legmagasabb, esetenként többszöröse a többi korosztálynak. Munkavállalási esélyeiket egyaránt meghatározza az alacsony iskolai végzettségük magas aránya, a képzési kibocsátás és a munkaerő-piaci igények közötti eltérés, az idősebb generációk „feltorlódása”, vagy a munkatapasztalat hiánya. (A 15–24 éves munkanélküliek közel kétharmada

TOVÁBB CSÖKKENT AZON 15–24 ÉVES FIATALOK ARÁNYA, AKIK NEM TANULNAK ÉS NEM IS DOLGOZNAK

A fiatalok munkaerő-piaci helyzetének meghatározására a foglalkoztatási és a munkanélküliségi mutatók mellett nemzetközi szervezetek (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet /ILO/, Eurostat) ajánlása alapján dolgozták ki a NEET-rátát, ami átfogóbb képet nyújt az ifjúság helyzetéről. A mutató azon 15–24 éves fiatalok korcsoporton belüli arányát mutatja, akik nem tanulnak, de nem is dolgoznak. Hazánkban az elmúlt években csökkent az arányuk, 2015-ben 11,6%-ot tett ki, az előző évinél 2,0 százalékponttal kevesebbet, egyúttal a mutató értéke a válság előtti szint közelébe mérséklődött. (Az unió átlagában a mutató értéke – a legfrissebb, 2014. évi adatok alapján – 12,5% volt.) Jóllehet arányuk a nők körében magasabb (12,8%), mint a férfiaknál (10,4%), ugyanakkor az előző évihez viszonyított rátaeszkénység a nőknél nagyobb mértékű volt (2,5 és 1,6 százalékpont). A NEET-fiatalok száma 127 ezer fő volt 2015-ben, 17%-kal (közel 26 ezer fővel) elmaradt az egy évvel korábbtól. Találunk közöttük betegséggel, fogyatékkal élővel, gyermekgondozási ellátást igénybe vevőt, tanulmányaikat szüneteltető fiatalokat, de többségük a megfelelő munka hiánya miatt sorolható ebbe a csoportba. Munkavállalási esélyeiket nagyban meghatározza, hogy mintegy kétötödük legfeljebb alacsonyabb végzettséggel rendelkezett 2015-ben. A nem tanuló és nem is dolgozó fiatalok aránya Észak-Magyarországon volt a legmagasabb (17%) és Közép-Dunántúlon (7,5%) a legalacsonyabb.

2.6. ábra

A fiatalok munkanélküliségi mutatóinak alakulása

még sosem dolgozott.) Az elmúlt években javultak a fiatalok munkanélküliségi mutatói. 2015-ben a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája 17,3% volt, az előző évinél 3,1, a 2010. évinél 9,1 százalékponttal alacsonyabb. Ennek ellenére a munkanélküliek között minden ötödik 15–24 éves volt. A munkanélküliek legnépesebb csoportját a 25–54 évesek alkotják, 6,0%-os munkanélküliségi rátájuk egy év alatt 0,8, öt év alatt pedig 4,4 százalékponttal mérséklődött. A munkanélkülieken belül egyre nagyobb arányt képviselnek az 55–64 évesek, 2010 és 2015 között 8-ról 12% fölé emelkedett. A korcsoport munkanélküliségi rátája 2015-ben – a 2014. évi 6,4%-ról – 5,8%-ra mérséklődött. A rátacsökkenés ellenére az idősebb generáció munkanélküliségi szintje továbbra is magasabb, mint a válságot megelőzően volt, mivel a korosztály tagjai kevesebben, illetve később tudnak nyugdíj vagy nyugdíjszerű ellátás igénybevételel kilépni a munkaerőpiacról.

A gazdasági válság alatt az **iskolai végzettség** szintjétől függetlenül nőtt a munkanélküliek száma és aránya, jóllehet a munkanélkülivé válás kockázatát a magasabb iskolai végzettség, a megfelelő szakképesítés mérsékli. (2015-ben a legfeljebb alacsonyfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája több mint hétszerese volt a felsőfokú végzettségűeknek.) Az elmúlt években javultak a munkanélküliségi mutatók: a legfeljebb alacsonyfokú, a középfokú és a felső-

fokú végzettségű munkanélküliek száma és aránya egyaránt csökkent. Változatlanul a legfeljebb alacsonyfokú végzettséggel rendelkező 15–64 évesek vannak a leginkább kitéve a munkanélküliségnek. Körükben a munkanélküliségi ráta értéke 17,4% volt 2015-ben, 1,2 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábnál. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája (2015-ben 2,4%) jóval átlag alatti.

Az álláskeresés időtartamának elhúzódása csökkent az egyén munkaerő-piaci értékét, rontja alkalmazásának esélyét, és szakértői vélemények alapján 1,5–2 év elteltével az állástalanok visszavezetése a munka világába „normál” állásközvetítéssel nem, csak speciális programok révén érhető el. 2015-ben az **álláskereső** átlagosan 18,4 hónapot **töltöttek munkakereséssel**, ami lényegében megegyezett az egy évvel korábbival, miközben 2010-ben 17,8 hónap volt. A hazai munkanélküliség egyik kedvezőtlen sajátossága a **tartósan**, vagyis a legalább egy éve **munkanélküliek** magas aránya. 2015-ben a munkanélküliek 47,4%-át érintette, egy évvel korábban a 49,5%-át.

A munkanélkülieken felül **munkaerő-piaci tartaléknak** tekinthető mindazon inaktívak köre, akiknél a – Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) munkanélküliségre vonatkozó hármas definíciójából⁵⁾ – vagy a keresés, vagy a rendelkezésre állás kritériuma nem teljesül. További tartaléknak tekinthetők az alulfoglalkoztatottak, vagyis mindazok, akik

2.4. tábla

A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája fontosabb jellemzők szerint

Megnevezés	2010	2013	2014	2015	2015	
					változás 2010-hez képest	változás 2014-hez képest
	%					százalékpont
Nemek						
Férfi	11,7	10,3	7,6	6,6	−5,1	−1,0
Nő	10,7	10,2	8,0	7,1	−3,6	−0,9
Korcsoport						
15–24 éves	26,4	26,6	20,4	17,3	−9,1	−3,1
25–54 éves	10,4	9,1	6,8	6,0	−4,4	−0,8
55–64 éves	7,9	8,1	6,4	5,8	−2,1	−0,6
Iskolai végzettség						
Legfeljebb alacsonyfokú	25,4	23,8	18,6	17,4	−8,0	−1,2
Középfokú	10,6	10,0	7,4	6,4	−4,2	−1,0
Felsőfokú	4,6	4,0	3,2	2,4	−2,2	−0,8
Összesen	11,3	10,2	7,8	6,8	−4,5	−1,0

⁵⁾ Nincs munkája, de aktívan keres, illetve rendelkezésre áll, vagyis két héten belül munkába tudna állni.

teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni. A potenciális munkaerő-tartalékként definiált kategóriába – a 15–74 éves népességen belül – 535 ezren tartoztak 2015-ben, ebből 75 ezren alulfoglalkoztatottak voltak, 145 ezren pedig olyanok, akik akartak ugyan dolgozni, de érdemi lépéseket nem tettek ennek érdekében.

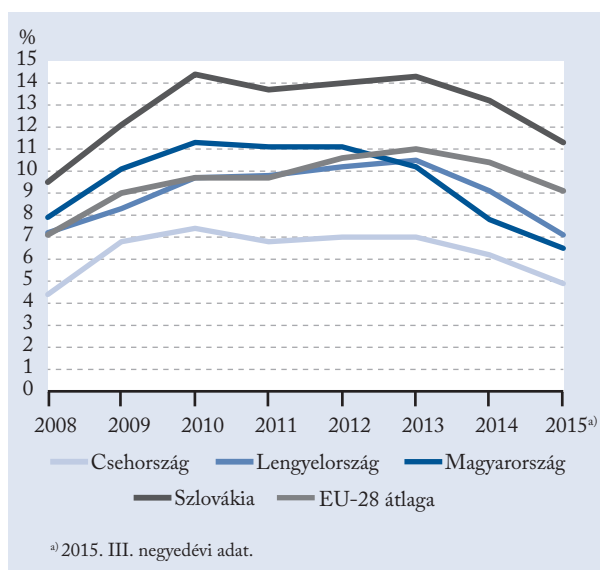
A gazdasági válság az **uniós országok** mindegyikében a **munkanélküliség** növekedését eredményezte, a tagállamok közötti különbséget a változás mértéke jelentette. A munkanélküliség szintje Magyarországon, Máltán és Németországban már 2014-ben alacsonyabb volt a 2008. évinél, azonban néhány tagállam esetében a munkanélküliségi ráta többszöröse a válság kirobbanásakor mértnek, főként a dél-európai országok körében állandósult a magas szintű munkanélküliség. 2015 III. negyedévében – a 15–64 éves népességen belül – a legmagasabb munkanélküliségi rátát Görögországban és Spanyolországban mérték (24,2 és 21,3%), ezen kívül Horvátországban és Cipruson (15,6 és 15,0%) szintén jóval uniós átlag (9,1%) feletti volt. A munkanélküliség legkevésbé Németországot és Csehországot érinti, itt az állástalanok aránya 4,5 és 4,9%. A magyar mutató 6,5%-os értéke alacsonyabb az uniós átlagnál, az előző év azonos időszakához viszonyított rátacsökkenés eredményeképpen pedig előrébb, a középmezőny elejére léptünk az uniós országok rangsorában.

A munkanélküliség negatív hatásainak – hazánkban és uniós szinten egyaránt – leginkább a **15–24 éves fiatalok** vannak kitéve, helyzetük némely tagországban nagyon kedvezőtlen. A görög és a spanyol fiatalok körében az ifjúsági munkanélküliség

magas szinten állandósult, 2015 III. negyedévében 48,8 és 46,6%-ot tett ki. Horvátországban és Olaszországban szintén nehéz a fiatal állástalanok helyzete, a mutató értéke 41,0 és 35,3% volt. Kizárólag Németországban egy számjegyű (8,3%) a 15–24 évesek munkanélküliségi rátája, ugyanakkor Ausztriában, Hollandiában és Észtországban szintén alacsonynak tekinthető: 11,0–11,6% közötti. A hazai mutató (16,7%) az uniós átlag (19,9%) alatti, egyúttal az uniós rangsor középmezőnyéhez tartozott, értéke pedig a finnhez és a lettchez hasonló.

2.7. ábra

A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája a visegrádi országokban és az unióban (a 15–64 éves népességen belül)

AZ ELSŐ ÉS MÁSODIK GENERÁCIÓS MIGRÁNSOK DEMOGRÁFIAI ÉS MUNKAERŐ-PIACI HELYZETE

Magyarország migrációs szempontból egyaránt tekinthető cél- és tranzitországnak. A munkaerő-felmérés 2014. II. negyedévi – uniós szinten harmonizált – kötelező kiegészítő felvétele a 15–64 éves első és második generációs migránsok⁶⁾ munkaerő-piaci helyzetének feltérképezésére irányult.

A felvételben az első generációs migránsok száma 126 ezer főt tett ki, további 99 ezer fő tekinthető második generációs migránsnak. Mind az első, mind a második generációs migránsok között többségben voltak a magyarul anyanyelvi szinten beszélők, előbbieket elsősorban Románia volt a kibocsátó ország, ahol a legnagyobb számban él határon túl magyar közösség. Az első generációs migránsok a népesség egészétől leginkább iskolai végzettség tekintetében különböztek, mivel körükben magasabb volt a felsőfokú végzettségűek aránya, jöllehet nagyobb arányban választották azt, hogy képzettségüknel alacsonyabb kvalifikációt igénylő munkát végeznek. Munkához jutásuknál a legjelentősebb szerepet a

⁶⁾ Első generációs migránsoknak – a felvétel idején (2014-ben) érvényes országhatárok figyelembevételével – a külföldön, azaz nem Magyarországon születetteket tekintjük, második generációs migránsoknak pedig gyermekeiket.

rokoni, baráti, ismerősi segítség játszott, függetlenül attól, hogy magyar vagy nem magyar nemzetiségű migránsról volt szó. A bevándorlásnak a leggyakrabban interperszonális ösztönzője volt, a családtagok támogatása, vagy házasságkötés 45%-ot tett ki, a munkavállalási szándék (26%) csak ezután következett, ami a már konkrét munkát találókkal együtt 36%-os értéket jelent. Az első generációs migránsok nagyobb arányban jelennek meg a munkaerőpiacon (foglalkoztatottként vagy munkanélküliként), mint a második generációs migránsok, elsősorban az eltérő megoszlás miatt.

2.5. tábla

A 15–64 éves népesség megoszlása migrációs, demográfiai és munkaerő-piaci jellemzők szerint, 2014

Megnevezés	Összesen	Ebből:		(%)
		első generációs migráns	második generációs migráns	
Nemek				
Férfiak	49,3	46,3	51,3	
Nők	50,7	53,7	48,7	
Korcsoportok				
15–24 éves	17,0	11,0	26,8	
25–54 éves	61,8	70,8	39,2	
55–64 éves	21,2	18,2	34,0	
Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
Alapfokú	22,3	13,1	27,4	
Középfokú	57,8	57,0	51,2	
Felsőfokú	19,9	29,9	21,4	
Gazdasági aktivitás				
Foglalkoztatott	61,3	69,5	48,6	
Munkanélküli	5,5	3,9	5,3	
Gazdaságilag inaktív	33,2	26,5	46,1	
Összesen	100,0	100,0	100,0	

Számottevően bővült a versenyszféra üres álláshelyeinek száma

A **betöltésre váró üres álláshelyek** száma és aránya konjunktúramutatóként az aktuális munkaerő-kereslet alakulását jelzi, egyúttal érzékenyen reagál a gazdasági helyzet változására és strukturális problémákat tárhat fel. A foglalkoztatási kilátások előrejelzésére is szolgáló üres álláshelyek száma – nemzetgazdasági szinten – a gazdasági válság következtében mérséklődött, 2009-ben érte el mélypontját. Az elmúlt három évet növekedés jellemezte, 2015-ben – az intézményi üres álláshelyek statisztikája szerint – átlagosan 44,6 ezer betöltetlen álláshely volt hazánkban, 18%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, egyúttal a mutató értéke közel duplája volt a 2009. évinek. Az üres álláshelyek 65%-a a versenyszférában, 31%-a a költségvetés területén, a fennmaradó a nonprofit szektorban állt rendelkezésre 2015-ben. Kedvező munkaerő-piaci jelenség, hogy a versenyszférában egy év alatt jelentős, 23%-os bővü-

lés történt, így közel 29 ezer álláshely minősült betöltendőnek. A költségvetésben ennél kisebb mértékű, 9,0, a nonprofit szervezetek esetében 17%-os emelkedést mértek. Az üres álláshelyek aránya – nemzetgazdasági szinten – 1,5% volt, kismértékben meghaladta a 2014. évet (1,4%). Ezen belül magas arány jellemezte az információ és kommunikáció (2,8%), az adminisztratív szolgáltatás (2,3%), valamint a feldolgozóipar (1,9%) területét, továbbá jelentős a betöltésre váró álláshelyek aránya a költségvetésben és azok ágazataiban. (2015 decemberében – a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai szerint – a nem támogatott álláshelyekre elsősorban mechanikaigépjárműösszeszerelőt, bolti eladót, tehergépkocsi-vezetőt, szakácsot és egyszerű ipari foglalkozásút kerestek.)

Mérséklődtek a területi különbségek

A munkaerőpiac területi különbségeit a gazdasági válság mérsékelte, mert főként az iparosodottabb régiókat érintette a termelés-visszafogás, miközben

a közfoglalkoztatás kiterjesztése elsősorban a hátrányos munkaerő-piaci térségekre koncentrált. 2015-ben mérséklődtek a régiók közötti foglalkoztatási és munkanélküliségi különbségek, ugyanakkor a területi egyenlőtlenség továbbra is megmaradt: míg Közép-Magyarországot, Közép- és Nyugat-Dunántúlt az országos átlagnál kedvezőbb munkaerő-piaci mutatók jellemezték, addig Dél-Dunántúlt, Észak-Magyarországot, valamint Észak- és Dél-Alföldet kedvezőtlenebbek. 2015-ben mindegyik régióban bővült a foglalkoztatás és – Dél-Dunántúl kivételével – mérséklődött a munkanélküliség az előző évihez képest. Leginkább Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország munkaerő-piaci pozíciója javult: a foglalkoztatási arány 3,3–3,6 százalékponttal nőtt, a munkanélküliségi ráta 1,1–1,8 százalékponttal csökkent. A foglalkoztatás szintje Közép-Magyarországon, Közép- és Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb, egyúttal itt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta, miközben Észak-Alföldön mérték a legkisebb foglalkoztatási arányt és a legnagyobb munkanélküliségi rátát.

2.6. tábla

A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta alakulása régióként
(a 15–64 éves népességben belül)

Régió	(%)					
	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	2010	2014	2015	2010	2014	2015
Közép-Magyarország	60,0	66,0	67,6	9,0	6,2	5,3
Közép-Dunántúl	57,0	64,3	67,9	10,1	5,6	4,5
Nyugat-Dunántúl	58,6	65,8	67,5	9,3	4,6	3,8
Dél-Dunántúl	52,4	58,6	60,2	12,5	7,9	8,2
Észak-Magyarország	48,3	55,7	59,0	16,3	10,5	8,7
Észak-Alföld	49,0	57,3	58,9	14,5	11,9	10,9
Dél-Alföld	54,1	59,7	62,2	10,5	9,0	8,0
Ország összesen	54,9	61,8	63,9	11,3	7,8	6,8

Megyei szinten Borsod-Abaúj-Zemplén és Fejér megyében nőtt leginkább a foglalkoztatási arány (4,1 és 5,0 százalékponttal) és csökkent a munkanélküliségi ráta (2,3 és 2,9 százalékponttal) a 2014. évihez képest. A legkedvezőbb munkaerő-piaci mutatókkal Győr-Moson-Sopron, Fejér és Vas megye rendelkezett, itt volt a legmagasabb – Budapest mutatóját is ide értve – a foglalkoztatás szintje (68,3–69,7%) és legalacsonyabb a munkanélküliségi

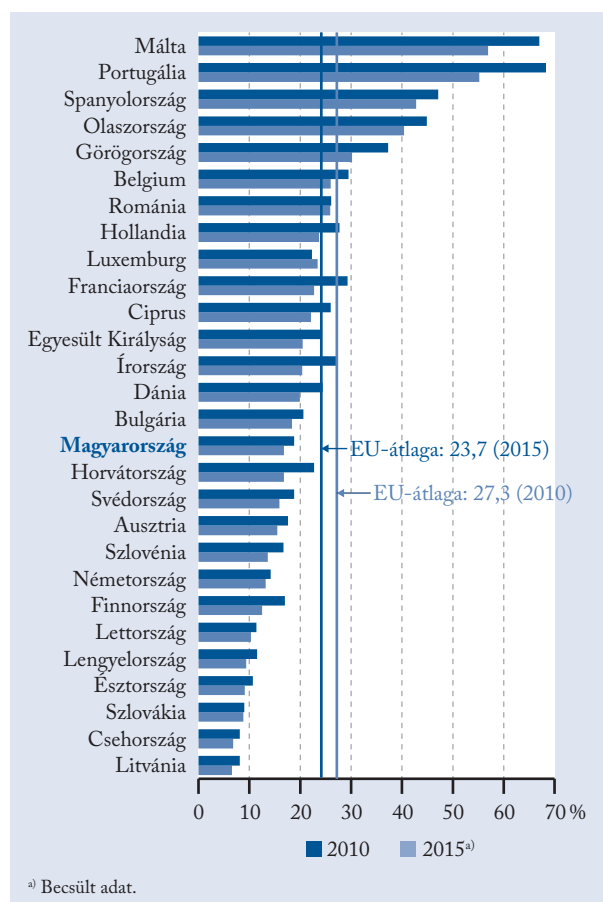
(2,9–3,8%). A legkedvezőtlenebb helyzetű megye Szabolcs-Szatmár-Bereg volt: a foglalkoztatási aránya a legkisebb (57,1%), munkanélküliségi rátája a legnagyobb (13,0%) volt.

KÖZNEVELÉS, FELNŐTTKÉPZÉS, FELSŐOKTATÁS

Egy ország oktatási rendszerének állapota hatással van többek között a foglalkoztatottságra is. A statisztikai adatok szerint az iskolai végzettség tekintetében európai összehasonlításban nem vagyunk rossz helyzetben, a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya 6,9 százalékponttal az uniós átlag alatt van, azonban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya is elmarad attól a teljes népességben. Magyarországon a lakosság jelentős többsége középfokú végzettséggel rendelkezik.

2.8. ábra

A legfeljebb alapfokú* végzettséggel rendelkezők aránya a 25–64 éves népesség körében

*Az ISCED nemzetközi besorolás alapján vett 0–2 kategóriákat tartalmazza.

A népesség iskolai végzettsége javult

A népesség iskolai végzettsége folyamatosan javul, a népszámlálás adatai alapján 2001 és 2011 között a 25–64 éves népességben az érettségit szerzettek aránya 28-ról 32%-ra, a diplomásoké 7 százalékponttal, 21%-ra nőtt. A vizsgált időszak alatt az általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma és aránya jelentősen csökkent. Hosszabb időtávban még jelentősebb a változás. A legutóbbi népszámlálás óta tovább emelkedett a népesség iskolázottsági szintje: a legalább érettségivel rendelkezők aránya 2015-ben közel 56% volt – ezen belül a diplomások a 25–64 éves népesség 24%-át tették ki –, miközben a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya (17%) tovább csökkent.

2.7. tábla

A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján

Iskolai végzettség	1980	1990	2001	2011
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	29,2	14,4	4,1	1,9
Általános iskola 8. évfolyam	35,4	37,1	30,6	16,9
Középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel érettségi	9,9	16,1	23,5	28,7
Érettségi	17,9	21,0	27,6	31,5
Főiskolai, egyetemi végzettség	7,6	11,5	14,3	21,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők negyede oktatás, pedagógia, 29%-a társadalomtudományok, gazdaság, jog, 17%-a műszaki területen szerzett diplomát. Az egészségügy és orvostudomány, a természettudományok, a humántudományok és művészetek, az agrártudományok (ideértve az állatorvosi képzést is), valamint a szolgáltatások aránya külön-külön 5–7% körüli volt.

A 2015/2016-os tanévben az iskolarendszerű oktatásban – a köznevelésben és a felsőoktatásban együtt – összesen 1 millió 888 ezren tanultak, az egy évvel korábbinál 2,0, a 2010. évinél 11%-kal kevesebben. A leginkább érintett korcsoport, a 3–22 évesek létszáma 2010 óta viszont 6,1%-kal lett kevesebb. Az iskolába járók számának nagyobb fokú csökkenése mögött a felsőoktatás korábbi expanzió-

jának az elmúlt évtized második felében, végén bekövetkező lecsengése és a felsőoktatást meghatározó kormányzati intézkedések állnak: a felsőfokú oktatási intézményekbe nappali és nem nappali képzési formákra járók száma hat év alatt együttesen 18%-kal csökkent.

Az általános iskolát sikeresen (nappali képzés keretében) befejezők száma 2015-ben 92 ezer volt, 2,2%-kal több, mint 2014-ben, és 14%-kal kevesebb, mint 2010-ben. 72,5 ezer diák, az előző évinél 6,3%-kal többen tettek sikeres érettségi vizsgát, kilenctizedük nappali képzésben. 2015-ben tovább csökkent a szakmai vizsgát tett tanulók száma. Összesen közel 49 ezer fő szerzett szakképesítést, 85%-uk nappali képzésben. Felsőfokú oklevelet 56 ezer hallgató szerzett, nappali képzésben 41 ezren. A nappali képzés növekvő súlyát mutatja az is, hogy az ebben a képzési formában felsőfokú végzettséget szerzők aránya 2007 óta növekvő, 2014-ben 73% volt. Azonban a felsőfokú oktatási intézmények nem nappali képzéseiben végzettségűek száma is emelkedett, 2015-ben 15 ezer volt, 4,1%-kal több, mint az előző évben.

2012 elején az Európai Bizottság az uniós polgárok nyelvtudásáról, nyelvtudáshoz való viszonyulásáról készített Eurobarométer-felmérést.⁷⁾ A kutatás szerint a tagállamok közül hazánkban a legmagasabb azok aránya, akik egyetlen idegen nyelvet sem beszélnek (65%), utánunk Olaszország (62%), az Egyesült Királyság és Portugália (61%) következik.

Több óvodai feladatellátó hely

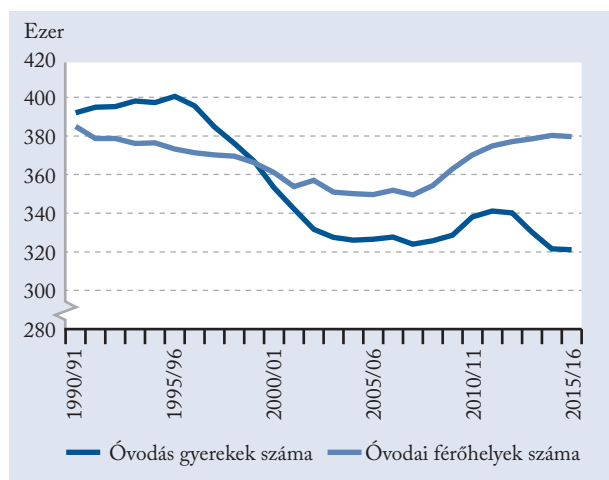
Az iskolával töltött éveket megelőző óvoda a köznevelés részét képezi. Jelentősége nem merül ki a gyermekek felügyeletében, ugyanis kötelező iskola-előkészítő évfolyama egyrészt alapvető fontosságú a hátrányos helyzetű családok gyermekeinek szocializációja szempontjából, másrészt a nők gyermekgondozással töltött időszakát követően segíti a munkaerőpiacra történő visszatérést, és éppen ezért közvetve magát a gyermekvállalást is – hasonlóan a bölcsődei ellátáshoz. Az óvodai ellátás a bölcsődei ellátáshoz képest viszonylag fejlett. A 3–5 éves népességből az óvodába járók aránya a 2010. évi 87,8%-ról 2015-re 91,6%-ra emelkedett, a korábbi emelkedő trendhez az elmúlt évben a jogszabályi változás is hozzájárult.

⁷⁾ Forrás: Europeans and their languages, Special Eurobarometer No. 386, European Commission, 2012.

Az **óvodai feladatellátási helyek száma** korábban folyamatosan csökkent, azonban 2013-ban megállt és emelkedésnek indult. 2015-ben 20-szal több (összesen 4564) intézményi feladatellátó hely fogadja a gyermekeket, mint egy évvel korábban. A **férőhelyek száma** 2008 óta emelkedő volt, az ezredfordulótól meghaladta az óvodás gyermekekét, bár a területi egyenlőtlenségek következtében ez nem mindenhol jelentette az igények teljes mértékű kielégítését. 2015-ben azonban már nem nőtt tovább (0,2%-kal csökkent) az óvodai férőhelyek száma, így 2015-ben az országban közel 380 ezer férőhelyet biztosítottak. Az **óvodás gyermekek száma** (321 ezer) alatta maradt a férőhelyszámnak, 0,1%-kal kevesebben voltak, mint egy évvel korábban, ugyanakkor 5,1%-kal kevesebben, mint 2010-ben.

2.9. ábra

Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása

A sajátos nevelési igényű gyermekek⁸⁾ aránya (2,5%) alig változott, számuk mintegy 8 ezer fő volt, ezen belül gyógypedagógiai nevelésben a korábbi évekhez hasonlóan másfél ezer óvodás részesült. Az óvodapedagógusok száma 2008-ig csökkent, azt követően emelkedett. A 2015/2016-os tanévben több mint 31 ezer óvodapedagógus volt, 3,7%-kal több, mint 2010-ben (2015-ben egy év alatt 0,8%-kal emelkedett a számuk). Az **óvodai csoportok átlagos létszáma** 21,6 lett, 1,6-tal kevesebb a 2010. évinél.

⁸⁾ Sajátos nevelési igényű gyermek az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral küzd (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 4. §).

⁹⁾ Az Eurostat adatai a 4 évesnél idősebb és a kötelező köznevelésben való részvétel korhatára (Magyarországon 6 éves kor) alatti gyermekpopuláció köznevelésben való részvételét mutatják.

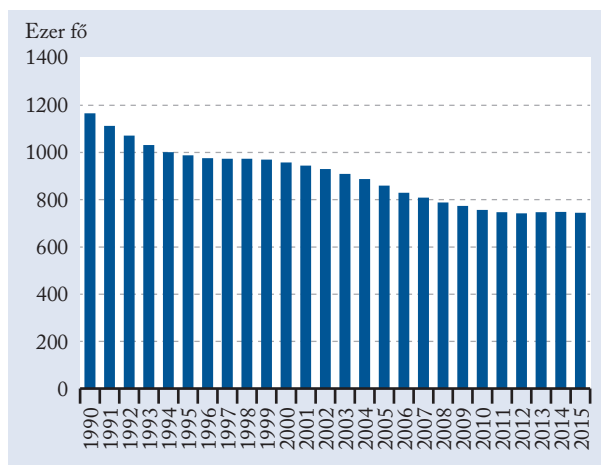
Nemzetközi összehasonlításban a közoktatás legkorábbi nem kötelező szakaszában való részvétel⁹⁾ tekintetében Magyarország a középmezőnyben foglalt helyet 2012-ben 94%-os aránnyal. 100%-os volt a részvétel Franciaországban, közel ennyi Spanyolországban és Hollandiában, a legalacsonyabb Horvátországban (72%), valamint Finnországban és Görögországban (75–75%).

Tovább emelkedett a pedagógusok száma

A 2015/2016-os tanévben az **általános iskola** naplali tagozataira járók száma 0,4%-kal csökkent az előző évhez és 1,5%-kal a hat évvel korábbihoz képest. A beiratkozott tanulók létszáma 3594 iskolai feladatellátási helyen 745 ezer főt tett ki. Az általános iskolákban tanulók számát alapvetően az érintett gyermekkorosztály létszáma határozza meg. A 2015/2016-os tanévben az **első évfolyamot megkezdők** száma 3,5%-kal csökkent, 98 ezer volt. Gyógypedagógiai oktatásban közel 17 ezer gyermek részesült, 1,1%-kal kevesebb, mint az előző tanévben.

2.10. ábra

Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben

A **pedagógusok** száma az ezredfordulótól folyamatosan csökkent, a 2013/2014-es tanévtől emelkedni kezdett, 2015-ben 1,9%-kal, 2012 és 2015 között összesen 7,0%-kal. 2015-ben 77 ezer pedagógus dolgozott az általános iskolákban. Az egy pe-

dagógusra jutó diákok száma eközben 10 alá csökkent, 2015-ben 9,7 volt.

Az előző évinél 2,2 százalékponttal több általános iskolás, közel 56% részesült **napközi otthoni és tanulószobai ellátásban** (az alsó tagozatokon ez az arány még magasabb volt). Az iskolai étkeztetésben részesülők aránya (79%) kisebb mértékben, de szintén tovább nőtt.

Az oktatásból, képzésből való lemorzsolódást mutatja az ún. **korai iskolaelhagyók** aránya, vagyis a 18–24 évesek közül azoké, akik legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkeznek, és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben. A lisszaboni stratégia folytatásaként 2010-ben elfogadott Európa 2020 stratégiai program egyik célkitűzése a korai iskolaelhagyók arányának 10%-ra való csökkentése. Ez az arány Magyarországon 2015-ben az uniós átlagnál (10,9%) valamivel magasabb, 11,6% volt. A mutató értéke 2011-ben valamelyest emelkedett, majd keveset változott, míg az uniós átlag csökkent. A leszakadók aránya a férfiaknál (12,4%) magasabb, mint a nőknél (10,9), az Európai Unió átlagában azonban a két nem közötti különbség még nagyobb.

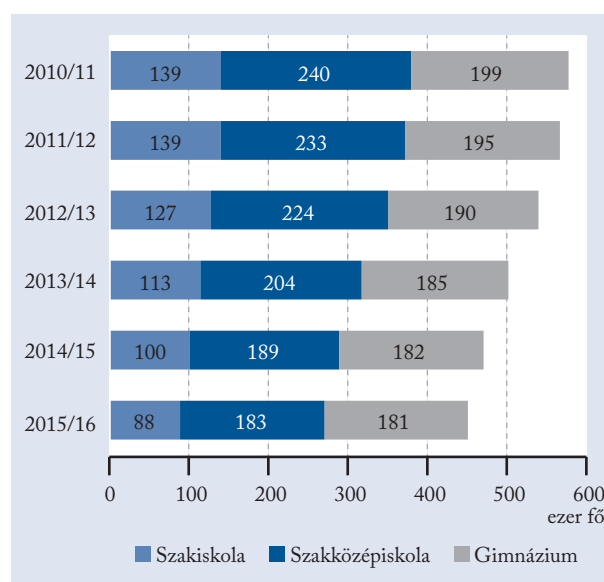
A gimnázium súlya növekvő a középfokú oktatásban

A hosszabb képzési idő,¹⁰⁾ valamint kisebb részben az iskolázottság javulása is azt eredményezte, hogy az elmúlt évtizedben a **középfokú oktatásban** tanulók száma az érintett gyermeklétszám csökkenése ellenére is kismértékben emelkedni tudott. Az új évtized elejétől azonban fordulat következett be, azóta a tanulós szám jelentősen csökkent, 2015-ben a nappali oktatásban 4,2%-kal kevesebb lett, 451 ezer főt tett ki. Az elmúlt évtized végén a **szakiskolai képzésben** részt vevők aránya ismételen növekedni kezdett, 2011-től azonban újra csökkenő trendet mutat, 2015-ben minden eddigénél alacsonyabb volt (19%). A **gimnáziumi képzésben** részt vevők aránya az elmúlt években újra nőtt, 2015-ben mintegy 40%-ot tett ki, ez minden eddigénél magasabb, részesedésük utolérte a **szakközépiskolákat**. A szakközépiskolába járók aránya az elmúlt három évben nem változott. A középfokú oktatásban az egy pedagógusra jutó tanulók száma a három iskolatípusban hasonló volt (9,7–10,1). A mutatóban történő

javulás a korábban elmaradottnak számító szakiskolák esetében volt a legnagyobb mértékű (hat év alatt 12,9-ről 9,7-re), abból adódóan, hogy az itt tanulók számának csökkenése az elmúlt években jelentősen meghaladta a pedagógusokét. Az egy osztályra jutó tanulós szám a szakiskolákban volt a legalacsonyabb (17,4) és – az előbbi mutatóhoz hasonlóan – szintén alapvetően a tanulós szám csökkenése miatt alakult az elmúlt években kedvezően. A szakközépiskolák esetében 24,3, a gimnáziumokban 27,9 volt az egy osztályra jutó tanulók száma.

2.11. ábra

A középfokon tanulók iskolatípus szerint

A természettudományokra a legkisebb, a művészeti képzési területre a legnagyobb a túljelentkezés

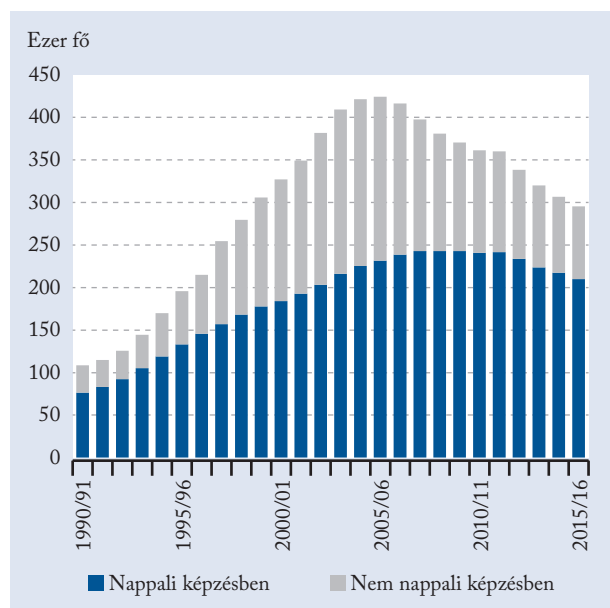
A felsőoktatásban a 2015/2016-os tanévben felsőfokú alapképzésre – nappali képzésre – 54 ezer főt jelentkezett, és 68%-uk nyert felvételt. A **felvettek aránya** az előző évihez képest csökkent, de 1,8 százalékponttal magasabb volt, mint 2010-ben. Mesterképzésre 2014-hez hasonlóan 25 ezren jelentkeztek, és közülük 16 ezret vettek fel (65%). A felvettek száma az egyetemeken és főiskolák nappali képzésére összesen 53 ezer, arányuk 67% volt, 2010-hez képest 2 százalékponttal magasabb, az előző évinél ugyanakkor 2 százalékponttal kisebb. A 2015/2016-

¹⁰⁾ A képzési idő meghosszabbodása először a szakképzésben jelent meg, még az 1990-es években, az iskolarendszerű szakképzés megreformálásával. Ezt követően 2004-től lehetővé vált a középiskolák 9. évfolyamain nyelvi előkészítő osztály indítása, ami a gimnáziumi képzésnél is növelte a képzésben töltött időt, a szakközépiskolák egy részét pedig újból érintette.

os tanév adatai szerint alapképzésre a természettudományi (89%) és a társadalomtudományi (81%) szakterületre, a mesterképzésben pedig a szolgáltatás (80%) és a jogi (77%) szakterületekre vettek fel legnagyobb arányban. Mind az alapképzés, mind a mesterképzés esetében a művészetek szakterületre volt a legnehezebb bejutni, legalábbis itt volt a legalacsonyabb a felvettek aránya az első helyre jelentkezettek százalékában.

A felsőoktatásban az 1990-es évek elején kezdődött expanzió 2004-ben lassult, majd az évtized második felétől csökkent a hallgatói létszám (a nem nappali képzésben már 2005-től, a nappali képzésben 2009-től). Ezzel párhuzamosan a nappali tagozatra járók aránya emelkedik. 2015-ben a **hallgatók száma** összesen 295 ezer volt, 71%-uk nappali képzésben tanult.

2.12. ábra
A felsőoktatásban tanulók létszáma

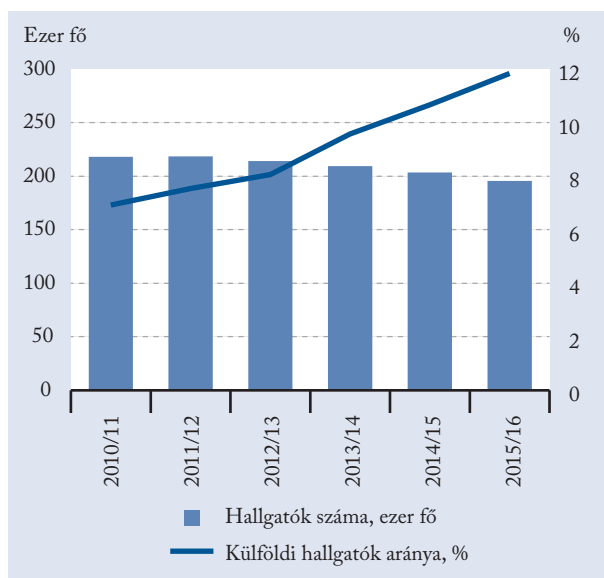

A lisszaboni stratégia folytatásaként elfogadott Európa 2020 stratégiai program – amely a korábbi lisszaboni stratégiához hasonlóan célul tűzte ki a versenyképesség növelését és a tudásalapú gazdaság és társadalom létrehozását, és amelyben az oktatás kitüntetett szerepet kapott – egyik célkitűzése a felsőfokú végzettségűek arányának növelése. Ennek kulcsindikátora a 30–34 éves népességre vonatkozóan mutatja a felsőfokú végzettségűek arányát. Az egyes tagállamok által vállalt cél különböző, Magyarország esetében 30,3%. Ez az arány 2015-ben

34,9%, a célértéket meghaladó volt, 2010 óta 8,8 százalékponttal emelkedett.

2010 és 2015 között a nappali képzésre járó hallgatók között a **külföldi hallgatók** száma 53%-kal, aránya 4,9 százalékponttal nőtt. 2015-ben mintegy 23 ezer hallgató volt külföldi, ez az összes nappali képzésben (PhD és felsőoktatási szakképzés nélkül) részt vevő 12%-a. A 2014. évi adatok szerint legtöbben Németországból és a határon túli magyarlakta területekről érkeztek, de viszonylag sokan – küldő országoként ezer fő körül – jöttek még például Brazíliából, Iránból, Norvégiából és Nigériából.

2.13. ábra
A hallgatók* számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben

* Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma az egyetemi, főiskolai, és osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

A hallgatók **képzési terület** szerinti megoszlása részben a korábbi trendeknek megfelelően alakult 2010 és 2015 között is, ugyanakkor némi elmozdulás is megfigyelhető. Tovább erősödött a műszaki képzés súlya, ugyanakkor a természettudományi képzése 2013-tól kismértékben csökkent, összességében inkább stagnált a vizsgált időszakban, 2015-ben 3,4%-ot tett ki. A műszaki képzési terület a gazdaság és irányítással együtt a legnépszerűbb képzési terület (részarányuk egyaránt 19%). A gazdaság és irányítás súlya változóan alakult, összességében 4,6 százalékponttal csökkent 2010 és 2015 között. A tanárképzés szerepe 2013-tól újra erősödött, 2015-ben 9,2%-ot tett ki, a társadalomtud-

mányoké a korábbi trend folytatásaként csökkent. Az egészségügyi és szociális képzés súlya kismértékben erősödött. A szolgáltatások képzési terület (pl. környezetvédelem, védelmi szolgáltatások, vendéglátás-turizmus) aránya valamelyest kevesebb lett. Keveset változott a mezőgazdaság, az informatika, a jog és a művészetek képzési területek súlya.

2.8. tábla

Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint

(%)		
Képzési terület	2010/2011	2015/2016
Tanárképzés, oktatástudomány	6,7	9,2
Művészetek	2,2	2,7
Humán tudományok	7,6	6,5
Társadalomtudományok	9,6	7,9
Gazdaság és irányítás	23,5	18,9
Jog	4,9	4,5
Természettudományok	4,0	3,4
Informatika	3,0	3,5
Műszaki tudományok	16,8	19,3
Mezőgazdaság	2,5	2,8
Egészségügy, szociális gondoskodás	9,7	11,2
Szolgáltatás	9,3	7,5
Nem besorolható	-	2,8
Összesen	100,0	100,0

A magyar felsőoktatás 2006-tól a korábbi duális rendszerről áttért a bolognai (többciklusú) képzési rendszerre. Az ebbe illeszkedő felsőfokú szakképzés és **PhD-képzés** már a 1990-es években megjelent, az ezekre jelentkezők és felvettek száma szintén dinamikus emelkedett. Az elmúlt években a doktoranduszok száma változóan alakult, a 2015/2016-os tanévben 1,4%-kal nőtt (és 7323 hallgató volt), háromnegyed részük nappali képzési formában tanult.

A **felsőoktatási** (korábban felsőfokú) **szakképzés** keretei között – akár állami finanszírozás mellett – már két év után is képzettség szerezhető, és lehetőséget ad arra, hogy a később továbbtanulni szándékozók a felsőfokú alapképzésbe (BA/BSc) bekerülve

a korábbi felsőfokú szakképzésben szerzett tanegységeiket beszámíthassák. A képzési forma az 1990-es évek végén jelent meg, és az erre jelentkezők, valamint a felvettek száma 2010-ig ugyancsak gyorsan nőtt. Népszerűsége 2010 és 2014 között jelentősen csökkent, különösen a nappali képzésé. 2015-ben azonban újra emelkedett az erre a képzési szintre járó diákok száma, a nappali képzésre járóké 11, az összes felsőoktatási szakképzésre járóké 15%-kal. A képzésre járók közel háromnegyede nappali képzési formában tanult.

Felnőttképzés, felnőttoktatás

Míg a **felnőttoktatás** szerepe a köznevelésben az elmúlt évtizedekben – már az 1980-as évektől – csökkent, addig a felsőoktatásban az elmúlt évtized első harmadáig nőtt. Az alapképzésben a felnőttoktatás aránya mindig is alacsony volt, azonban a rendszerváltás után tovább csökkent, az 1990-es évek vége óta 0,3% körüli, ami az elmúlt években évente mintegy 2–2,5 ezer főt jelentett. A 2015/2016-os tanévben a felnőttoktatásban részt vevők száma 10%-kal csökkent (2293 fő), a nappali képzésre járóké alig változott. Középfokon a felnőttoktatás súlya (14%) az elmúlt években nem (de 20 éves távlatban is alig) módosult. Ugyanakkor a szakiskolai képzésben a 2013/2014-es tanévig erőteljesen nőtt, azt követően változóan alakult, a 2015/2016-os tanévben 10%-ot tett ki a felnőttoktatás aránya, ekkor közel 10 ezren tanultak ebben a képzési formában. A gimnáziumokban 32 ezren (az összes gimnazista 15%-a), a szakközépiskolákban 31 ezren (szintén nagyjából 15%-ot képviselve) tanultak a felnőttoktatásban.

A felsőoktatásban az expanzió alatt a nem nappali képzésben részt vevők egyre nagyobb arányt képviseltek, számuk 1993 és 2003 között gyorsabban nőtt, mint a nappali képzésben részt vevőké. A nem nappali képzésre járó hallgatók aránya a 2003/2004-ös tanévre 47,1%-ra emelkedett. Ezt követően visszarendeződés történt, a nem nappali képzésben részt vevő hallgatók aránya fokozatosan csökkent, a 2015/2016-os tanévre 29%-ra (ami az 1990-es évek elején mért szintnek felel meg). A legutóbbi tanévben 85 ezer hallgató tanult nem nappali képzésben. A felsőoktatáson belül a felnőttoktatás (vagyis a nem nappali képzési rend) súlya a szakirányú továbbképzésben a legmagasabb (98%), és az osztatlan képzésben a legalacsonyabb (14%).

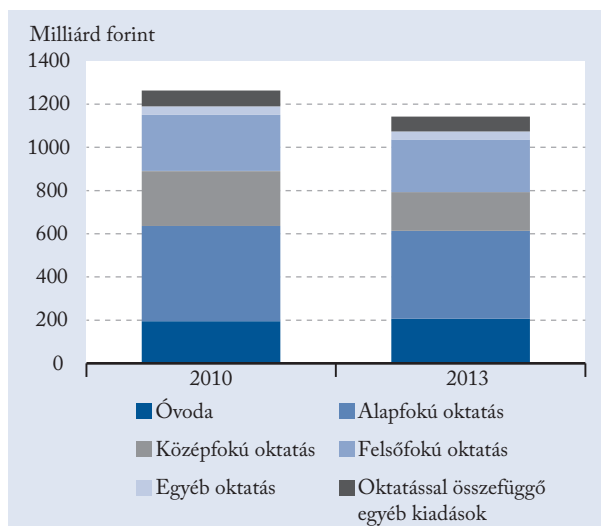
A költségvetés oktatási kiadásai

A költségvetés oktatási kiadásai 2013-ban 1142 milliárd forintot tettek ki, a GDP 3,9%-át. Ez az összeg folyó áron 1,0%-kal volt alacsonyabb az előző évinél. Az óvodai nevelésre fordított hányad 2,0 százalékponttal emelkedett 2012-höz és 2,6 százalékponttal 2010-hez képest, aránya 18% volt 2013-ban. Ezzel párhuzamosan a középfokú oktatás részesedése 20-ról 16%-ra csökkent, az alapfokú és felsőfokú oktatás súlya valamelyest erősödött (mindkettő 0,8 százalékponttal 4 év alatt).

Az egy gyermekre jutó költségvetési kiadások az óvoda esetében folyó áron 8,2%-kal emelkedtek. A magasabb oktatási szintek esetében az egy tanulóra, hallgatóra jutó fajlagos kiadások csökkentek 2010 és 2013 között: az alapfokú oktatás esetében 1,5, a középfokú oktatásnál 20, a felsőoktatásnál pedig 9,1%-kal.

2.14. ábra

A költségvetés oktatási kiadásainak alakulása

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

• 2015-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók átlagos havi **keresete** bruttó 247 700 forint, ennek – családi kedvezmény nélkül számított – nettó összege 162 300 forint volt. A kereseteket terhelő járulékok és személyijövedelemadó-szabályok változatlansága következtében a bruttó és a nettó átlagkeresetek egyaránt 4,2%-kal voltak magasabbak az előző évinél. 2015-ben a keresetek – családi kedvezmény nélküli – reálértéke 4,3%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.

• **Nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra** a 2015-ös költségvetésből 3502 milliárd forintot fordítottak, ami a GDP 10,4%-ának felelt meg. Az ellátásokban részesülők átlagos létszáma 2 millió 690 ezer volt, 2,4%-kal kevesebb, mint 2014-ben. Az egy ellátottra jutó **havi átlagos ellátás** 2015-ben 108,5 ezer forint volt, 3,2%-kal több az előző évinél. A munkaerő-piaci és kereseti lehetőségek területi különbségeit tükrözik az öregségi nyugdíjak átlagösszegében mutatkozó különbségek. A budapesti nyugdíjasok havi ellátása harmadával több, mint a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élőké.

• 2014-ben a magánháztartások egy főre jutó **éves bruttó jövedelme** 1 millió 373 ezer forint volt, 3,8%-kal magasabb az előző évinél. Az egy főre jutó éves nettó jövedelem 1 millió 100 ezer forintot tett ki, 4,8%-kal többet, mint 2013-ban.

• A háztartások jövedelmi helyzetét alapvetően befolyásolja a háztartás összetétele, vagyis az, hogy nevelnek-e **gyermeket**. 2014-ben 1 millió 252 ezer háztartásban, a háztartások 30%-ában volt gyermek. E háztartások egy főre jutó nettó jövedelme továbbra is elmaradt az országos átlagtól, de a megelőző évhez képest átlagosan 4,8%-kal nőtt, ami részben a családi adókedvezmények bővülésével magyarázható.

• 2014-ben a legnagyobb mértékben (6,4%-kal) a középső **jövedelmi ötödben** nőttek a bruttó jövedelmek, míg a legalsó ötödben 2,0, a legfelsőben élők jövedelmei pedig 3,1%-kal emelkedtek. A hazai jövedelemeloszlás továbbra is jelentős egyenetlenségét jelzi, hogy a legalsó és legfelső ötödbe tartozó háztartások jövedelme között a különbség több mint ötszörös volt. 2014-ben a teljes népesség 14,9%-a, azaz 1,4 millió fő volt **relatív jövedelmi szegény**, arányuk 2013-hoz képest enyhén, 0,1 százalékponttal csökkent.

• A **szociális védelmi kiadások** 2013-ban Magyarországon a GDP 20,6%-át tették ki, 1,5 százalékponttal kevesebbet, mint 2010-ben. Ez az arány az unióhoz 2004-ben vagy azt követően csatlakozott tagállamok között nem számít alacsonynak, csupán Ciprus, Szlovénia és

Jövedelem

Szociális gondoskodás

Horvátország áll előrébb a rangsorban. 2012-ben az egy lakosra jutó összeg Magyarországon – vásárlóerő-egységben számolva – az uniós átlag valamivel több mint felét tette.

- A **szociális védelmi kiadások szerkezete** 2010 és 2013 között úgy változott, hogy az öregségi kiadások aránya 40%-ról 46%-ra emelkedett, a hátrahagyottakkal és az egyéb társadalmi kirekesztettséggel (pl. szegénység, drog- és alkoholproblémák kezelése) kapcsolatos szociális védelmi kiadásoké lényegesen nem módosult, a többi tétel részesedése csökkent.

- A társadalmi folyamatokkal (öregedés) és az intézményrendszer bővülésével együtt 2014-ben tovább nőtt az időskorúak számára nyújtott **szociális szolgáltatásokat** igénybe vevők száma. A gyermekjóléti ellátások közül bölcsődei ellátásban az előző évinél 1,8, a hat évvel korábbiánál 6,0%-kal többen részesülnek.

A háztartások fogyasztása

- 2014-ben – közel 8 éves csökkenés, illetve stagnálás után – folyó áron 4,2, reálértéken 4,4%-kal nőtt a **lakossági fogyasztás**. A háztartások legnagyobb kiadási tételét 2014-ben az élelmiszerre fordított kiadások tették ki: összes kiadásuk 23%-át (havonta és fejenként 17 ezer, éves szinten átlagosan 210 ezer forintot) fordították élelmiszerekre és alkoholmentes italokra.

- Az **alapvető szükségletekhez kapcsolódó kiadások** – vagyis az étkezés és lakhatás – kifizetése után a háztartásoknál átlagosan 53,9% maradt közlekedésre és egyéb kiadásokra (pl. kultúrára, szórakozásra), a 2013. évinél 1,5 százalékponttal több.

- A legfelső **jövedelmi ötödben** élők 3,4-szer annyit fordítottak fogyasztásra, mint a legalsó ötödben lévő családok.

- A **gyermekes háztartások** helyzete az előző évhez képest összességében kedvezően változott, fogyasztásuk – a lakásfenntartási kiadásokat kivéve – minden csoportban nőtt. Háztartásaik egy főre jutó átlagos éves kiadása 705 ezer forintot tett ki, ami folyó áron 5,4, reálértéken 5,6%-kal magasabb az előző évinél.

Fogyasztói árak, infláció

- 2015-ben – globálisan tekintve – a tartósan alacsony nyersanyagárak és a visszafogott gazdasági bővülés alacsony külső inflációs környezetet teremtett, az üzemanyagárak visszaesése pedig hazánkban is jelentősen mérsékelte az inflációt. A **fogyasztói árak** 2015-ben összességében 0,1%-kal maradtak el az előző évitől. A termék- és szolgáltatás-főcsoportok közül – az üzemanyagok áresésével összefüggésben – a legnagyobb mértékben az egyéb cikkek árszínvonala csökkent, miközben évek óta a szeszes italok, dohányárak drágulnak a leginkább.

Lakáshelyzet

• 2015-ben a hatóságok 30%-kal több (összesen 12 515) **új építési engedélyt adtak ki**, ez jelentős javulás a viszonylag alacsony egy évvel korábbi bázishoz képest. A **felépült lakások** száma (7612) ugyanakkor 9,0%-kal elmaradt a 2014. évitől. A visszaesés Budapesten és a községekben 4,0, a megyei jogú városokban 14%-os volt. A természetes személyek által épített lakások aránya az ezredforduló óta többségében meghaladta az épített lakások felét, 2015-ben – 2014-hez évhez hasonlóan – 59% volt. A vállalkozások által épített lakások továbbra is Budapesten a legjellemzőbbek, itt 2015-ben arányuk 66% volt (országosan 39%). A használatba vett lakások **átlagos alapterülete** 2011 óta meghaladja a 100 m²-t. 2015-ben 101 m² volt, gyakorlatilag ugyanannyi, mint egy évvel korábban.

• A **megszűnt lakások száma** az ezredfordulótól 2009-ig évente átlagosan 4–5 ezer volt, azóta éves átlagban 1–2 ezerre mérséklődött. 2015-ben 2000 lakás szűnt meg, 16%-kal több, mint egy évvel korábban.

• A **lakásállomány** gyarapodása az utóbbi években lassult, összefüggésben a lakásépítés csökkenésével. Állaguk, minőségük, valamint komfortosságuk a folyamatos felújításokkal, modernizációval, illetve a szobák számának gyarapodásával összefüggésben javult, de lassabban, mint korábban.

• A magyarországi népességfogyás az alacsony termékenység és a magas **halálozás** következménye. Termékenységi rátánk a kilencedik, halálozási rátánk az ötödik legkedvezőtlenebb az unióban. 2015-ben 4,2%-kal többen (131 600-an) haltak meg hazánkban, mint egy évvel korábban.

• A keringési betegségekkel összefüggő halálozások ötöde (12 390 halál) **agyi érbetegség** miatt következett be. A háziorvosi rendelőkben 2013-ban több mint 550 ezer esetet tartottak nyilván az agyi érbetegségek csoportjában.

• A **háziiorvosi praxisok** száma 2008 és 2014 között alig változott (0,9%-kal csökkent), 2014-ben 6665 volt, 95%-uk saját tulajdonú. A helyettesített, állandó orvossal nem rendelkező praxisok száma a 2014-et megelőző 6 év folyamán 90%-kal több lett.

• 2014-ben a lakosság éves kiadásának 4,9%-át, 44 771 forintot fizetett **egészségügyi ellátásra** egy főre vetítve. Ennek legnagyobb hányadát (70%) a gyógyszerek, gyógyáruk vásárlása tette ki. A járóbeteg-ellátásban az egy főre jutó kiadás 14, a kórházi ellátásban 3,5%-át költötték el.

• 1995 és 2003 között a **kábítószert** kipróbálók aránya megnégyszereződött az iskolások körében, a 2007-ben kezdődő kismértékű csökkenés után 2011-től újra növekedésnek indult.

Egészségügy

Kultúra

- Az **egészségtudatosság** összetevői közül a lakosság inkább a megelőzést veszi komolyan, ugyanakkor az egészségtelen életmód jelentős rétegeket érint és a javulás elenyésző.

- A költségvetés **kulturális kiadásai** 2014-ban 298 milliárd forintot tettek ki, a GDP 0,9%-át. A háztartás-statisztika adatai szerint az egy főre jutó fogyasztásban kultúrára, szórakozásra éves szinten 64 ezer forintot, ezen kívül hírközlésre 68 ezer forintot fordítottunk. Először fordult elő, hogy a **hírközlés, kommunikációra** fordított kiadások meghaladták a szűkebb értelemben kultúrára fordított kiadások összegét és arányát. A kultúrára, szórakozásra szánt kiadások aránya 2014-ben 7,1, a hírközlésre fordított kiadásoké 7,4%-ot tett ki.

- A könyvpiac tovább élénkült: a **kiadott könyvek (címek) számának** 2009 óta tartó csökkenő tendenciája 2014-ben megfordult, a növekedés 2015-ben is folytatódott (8,8%-kal). Ekkor közel 13 ezer címet adtak ki. A **szabadforgalmú könyvpiac forgalma** 2015-ben 45 milliárd 830 millió forint volt, 3,2%-kal több, mint az előző évben. A könyvek átlagára már harmadik éve csökkent, 2015-ben 4,9%-kal.

- A **kulturális szolgáltatások** kínálata és az igénybe vevők száma emelkedett az elmúlt években. A **muzeális intézmények** száma 8,2%-kal nőtt, a kiállítások száma 11%-kal csökkent 2010 és 2015 között, a látogatók száma ugyanezen időszak alatt 2,4%-kal emelkedett.

- Az internet-előfizetések növekvő számával összhangban a **háztartások internetellátottsága** (2015-ben 76%) töretlenül emelkedik, uniós összehasonlításban viszont továbbra is alacsony. Hazánkban az emberek 63%-a naponta internetezik.

Szubjektív jóllét

- A **szubjektív jóllét** egyik legfontosabb mutatója az **élettel való elégedettség**. A válaszok átlagértéke 2013-ban és 2015-ben a felnőtt lakosság esetében – 0-tól 10-ig terjedő skálán – egyaránt 6,1 pont volt. A mutató értékét jelentősen befolyásolja az életkor, az iskolai végzettség, valamint a munkaerő-piaci helyzet, amelyek összefüggnek az egyén jövedelmi helyzetével.

- Az egyének **érzelmei** rendkívül fontosak az életminőség szempontjából. 2015-ben – egy adott hónapban – a felnőtt lakosság 57%-a vallotta magát mindig vagy többnyire boldognak.

- Az összes szubjektív változó közül 2015-ben is az emberekbe vetett **bizalom** mutatta a legalacsonyabb átlagértéket (10 fokozatú skálán 5,0 pont), a 2013-ban mért 5,3-as átlagértékhez képest tovább romlott. Az iskolai végzettség növekedésével jellemzően nőtt a más emberek iránti bizalom szintje.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Alkalmazásban állók átlagkeresete, forint/hó				
bruttó	223 060	230 714	237 695	247 746
nettó	144 085	151 118	155 690	162 275
Reálkereset-index, 2010. év =100,0	98,9	102,0	105,3	109,9
Nyugdíjra, ellátásra, járadékra és egyéb járandóságra fordított kiadások a GDP százalékában	11,7	11,5	10,8	10,4
Öregségi nyugdíjasok havi átlagos ellátása, forint/fő ^{a)}	104 610	112 781	115 786	118 439
Fogyasztóiár-index, 2010. év =100,0	109,8	111,7	111,5	111,4
Épített lakások tízezer lakosra jutó száma	10,6	7,4	8,5	7,7
Lakáshitelállomány a GDP százalékában	12,3	11,0	10,3	8,9
Kiadott könyvek száma	11 645	11 388	11 555	12 572
Száz lakosra jutó színházlátogatás	52	59	65	66
Száz lakosra jutó múzeumlátogatás	84	92	89	99

^{a)} Januári adat.

JÖVEDELEM

A lakosság jövedelmének alakulása szorosan összefügg a nemzetgazdaság mindenkori helyzetével, annak külső környezetével és belső egyensúlyával. 2009 és 2011 között – a külső és a belső gazdasági környezet stabilizálódását követően – kismértékben, de megindult a magyar gazdaság növekedése. 2012-ben azonban 1,7%-kal csökkent a GDP, ami elsősorban a fogyasztás és a beruházások visszaesésére vezethető vissza. 2013-tól a hazai gazdaság növekedési pályára állt: a 2013. évi 1,9%-os bővülést követően 2014-ben 3,7, 2015-ben 2,9%-kal emelkedett a teljesítmény az előző évhez képest. A hazai munkaerő-piaci helyzet a fentiekkel együtt változott, 2011-től kezdődően a foglalkoztatási helyzet javult. A 2015. évi 63,9%-os foglalkoztatottsági ráta – a 15–64 évesek körében – az elmúlt negyedszázad legmagasabb értéke volt, a foglalkoztatottak száma megközelítette a 4,2 millió főt, miközben a munkanélküliségi ráta 6,8%-ra mérséklődött. A fenti folyamatok tükröződnek a háztartások jövedelmi helyzetében is. A lakossági reáljövedelem – a makrogazdasági helyzet pozitív irányú változásaival összefüggésben – 2013-tól nőtt, a reálkereset 2014-ben 3,2, 2015-ben 4,3%-kal haladta meg az előző évet.

A lakosság jövedelme alapvetően két részből áll: munka- és társadalmi jövedelmekből. A lakosság jövedelmi szerkezetén belül a 2010 előtti néhány évet a társadalmi jövedelmek arányának emelkedése jellemezte, 2010-től azonban megfordult a tendencia, azóta a munkajövedelmek részesedése évről évre emelkedik.

Tovább nőttek a reálkeresetek

A magyar lakosság jövedelmének jelentős része munkavégzésből származik, ennek meghatározó tétele a kereset. Az elmúlt években a bérek reálértékének alakulását döntően befolyásolta a gazdasági válság jövedelmekre, azon belül keresetekre gyakorolt kedvezőtlen hatása, illetve a meghozott egyensúlyjavító intézkedések (pl. az alkalmazottakat terhelő egészségbiztosítási és munkavállalói járulékok emelése). 2013 óta azonban a keresetek vásárlóereje folyamatosan emelkedett, három év alatt összességében 11%-kal. 2015-ben a – családi kedvezmény figyelembevétele nélkül számított – **reálkereset** 4,3%-kal meghaladta az előző évet.

A verseny- és a közszféra más-más eszközök igénybevitelével alkalmazkodott a válsághoz: míg

a vállalkozásoknál ez a foglalkoztatás mérséklődésével járt együtt, addig a költségvetésben a bérek idomultak a kialakult helyzethez, és a keresetek jelentősen csökkentek. Az elmúlt hét évben a versenyszférában összességében mintegy 19%-os reálkereset-növekedés következett be, miközben a költségvetést 9,5%-os keresetcsökkenés jellemezte. Az utóbbi három évben mindkét szférában folyamatosan nőtt a keresetek vásárlóereje, ezen belül 2015-ben a vállalkozásoknál 4,0, a közszférában 5,1%-kal. Az elmúlt években a költségvetés keresetalakulási ütemére elsősorban – a közfoglalkoztatottak létszámának változása mellett – a közszféra szakmacsoportjait, szakágazatait érintő béremelések voltak hatással. Ez egyaránt kihatott mindhárom költségvetési ágazat – a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy – béralakulási folyamataira.

3.1. ábra

A havi nettó átlagkereset alakulása

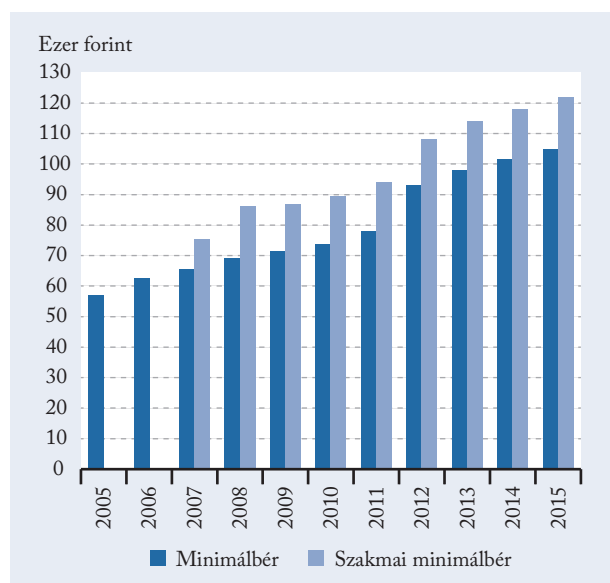

2015-ben a keresetek változását elsősorban a különböző súlyú központi intézkedések befolyásolták. Ezek közül jelentős hatású a minimálbér és a garantált bérminimum egyaránt 3,4%-os növekedése, a közfoglalkoztatottak létszámának alakulása, a fegyveres testületeknél dolgozók az év második felétől megvalósuló, átlagosan 30%-os béremelése, továbbá a szociális területen alkalmazottak részére kifizetett kiegészítő pótlék volt. A korábbi intézkedések közül a pedagógus életpályamodell bevezetéséhez kapcsolódó bérrendezés szintén szerepet játszott a 2015. évi keresetek alakulásában.

2015. január 1-jétől a **minimálbér** összege 105 000, a **szakmai** (garantált) bérminimumé 122 000 forint volt, melyek egyaránt 3,4%-kal haladták meg az előző évit. 2003–2011-ben a minimálbér bruttó átlagkeresethez viszonyított aránya stabilan 35–37% között mozgott, majd az utóbbi négy évben 42–43%-ra nőtt, annak köszönhetően, hogy 2011 óta 35%-os minimálbér-emelés történt.

3.2. ábra

A minimálbér és a szakmai minimálbér havi összege, január 1.

4,2%-kal emelkedtek a keresetek

2015-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók nemzetgazdasági szinten¹⁾ átlagosan havi **bruttó** 247 700 forintot kerestek, ennek – családi kedvezmény nélkül számított – kézhez kapott, **nettó** összege 162 300 forint volt. A családi kedvezmények figyelembevételével becsülhető nettó átlagkereset 169 100 forint, az előző évit 4,1%-kal haladta meg. 2015-ben – 2014-hez hasonlóan – a bruttó és a nettó átlagkeresetek azonos mértékben, 4,2%-kal nőttek, mivel az elmúlt évben sem változtak a kereseteket terhelő járulékok és a személyi jövedelemadó-szabályok. A közfoglalkoztatottak átlagkereseti adatait figyelmen kívül hagyva a bruttó és a nettó átlagkereset növekedési üteme szintén megegyezett, 4,5% volt. (A nettó kereset bruttó

keresethez viszonyított aránya az ezredforduló óta 61–65% között ingadozott, az elmúlt három évben azonos, 66%-os szintre nőtt.) A versenyszférában alkalmazásban állók havi nettó 171 900 forintot kerestek, 3,9%-kal többet az egy évvel korábbinál. A nem közfoglalkoztatás keretében a költségvetésben dolgozók 167 800 forintot kitevő nettó bére 6,2, míg a nonprofit szervezeteknél alkalmazottak havi nettó 157 700 forintos átlagkeresete 3,2%-kal múlta felül az egy évvel korábbit. (A költségvetési intézmények és a nonprofit szervezetek kiemelését az indokolja, hogy ebben a két gazdálkodási formában alkalmazták a közfoglalkoztatottak 94%-át.) A versenyszférát 2011 óta újból magasabb bér jellemezte a költségvetésben dolgozók – közfoglalkoztatottak nélküli – nettó keresetéhez képest, ennek mértéke 2015-ben 2,4% volt.

A költségvetési szférában és a nonprofit szervezeteknél az elmúlt években **bérkompenzáció** egyenlített ki az adó- és járulékváltozás miatt hátrányos helyzetbe kerülő foglalkoztatottak keresetét. Ennek összege a költségvetésben átlagosan havi bruttó 9600, a nonprofit szervezeteknél 9300 forint volt 2015-ben. (Az elmúlt években folyamatosan csökkent a jogosultak köre, 2014-hez viszonyítva 16%-kal, mintegy 182 ezer főre.)

3.1. tábla

A havi nettó átlagkeresetek alakulása, 2015

Megnevezés	Összesen		Közfoglalkoztatás nélkül	
	forint	változás az előző évhez képest, %	forint	változás az előző évhez képest, %
Versenyszféra	171 900	3,9	172 800	3,8
Költségvetés	144 200	5,0	167 800	6,2
Nonprofit szervezetek	143 800	3,3	157 700	3,2
Nemzetgazdaság összesen	162 300	4,2	171 000	4,5

Közfoglalkoztatottként – szinte kizárólag teljes munkaidőben – átlagosan 192 ezer főt alkalmaztak 2015-ben, számuk 5,1%-kal bővült az előző évihez képest. Bruttó 79 800 forintos átlagbérük 2,1 %-kal meghaladta a 2014. évit. A közfoglalkoztatottak

¹⁾ A legalább öt főt foglalkoztató vállalkozásoknál, a költségvetési intézményeknél és a megfigyelt nonprofit szervezeteknél.

nettó bére (52 ezer forint) a normál minimálbér háromnegyedének megfelelő összeget jelentett, viszont mintegy két és félszerese volt a foglalkoztatást helyettesítő támogatás értékének.

2015-ben a fizikai munkakörben dolgozók nettó keresetének növekedési üteme – hat év után ismét – meghaladta a szellemi foglalkozásúakét, ez döntően a közigazgatásban fizikai munkakörben foglalkoztatottak közel 13%-os nettó béremelkedésének köszönhető. (Az év második felében jelentős bérfelértékelés kezdődött a társadalmi közszolgáltatásokat ellátó szakágazatokban: a honvédelemben, a közrend, közbiztonság és a tűzvédelem területén. Itt az alkalmazottak 90 ezres létszámának fele fizikai foglalkozású.) 2015-ben a **szellemi foglalkozásúak** havi nettó átlagkeresete 219 200 forint volt, 3,9%-kal nőtt az előző évihez viszonyítva, a **fizikai foglalkozásúak** pedig 111 500 forintot kerestek, 4,8%-kal többet a 2014. évinél. (Előbbi 35%-kal magasabb, utóbbi 31%-kal alacsonyabb volt a nemzetgazdasági átlagnál.) A vállalkozásoknál szellemi munkakörben foglalkoztatottak nettó keresete 42%-kal felülmúlta a – közfoglalkoztatottak nélkül számított – költségvetésben hasonló munkakörben alkalmazottak bérét, ugyanakkor – hosszú évek után először – bérelőnyre tettek szert a költségvetésben fizikai munkakörben dolgozók, nettó keresetük 4,4%-kal meghaladta a versenyszférában hasonló munkakörben foglalkoztatottakét.

2015-ben a **nemzetgazdasági ágak** kereseti rangsora a korábbi évekhez hasonlóan alakult. Változatlanul kiemelkedő, a nemzetgazdasági átlag mintegy kétszerese a pénzügyi szolgáltatás (324 ezer forint), valamint az információ és kommunikáció (302 ezer forint) területén alkalmazásban állók nettó átlagkeresete. Ezzel szemben az egészségügyben (96 ezer forint) és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban (103 ezer forint) dolgozók keresete a legalacsonyabb, az átlagnál 41, illetve 37%-kal kevesebb (az adatok nem tartalmazzák az előforduló hálapénz vagy borrávaló utáni nem adózott jövedelmet). A nettó kereset növekedése egyedül a művészet és szabadidő területén (5,8%-kal) maradt el a 2014. évitől, a többi nemzetgazdasági ágat béremelkedés jellemezte, leginkább az adminisztratív szolgáltatást (9,1%) és a közigazgatást (7,7%). (Utóbbi keresetnövekedési ütemét jelentősen befolyásolta a fegyveres testületek illetményemelése, ami a III. és a IV. negyedévben volt kiemelkedő. A honvédelemben 34 és 48,

a közrend, közbiztonság területén 23 és 32, a tűzvédelemben mindkét negyedévben 23%-kal nőttek a keresetek az előző év azonos időszakához képest. Mindez éves szinten a honvédelemben 22, a közrend, közbiztonság területén 15, a tűzvédelemben 11%-os béremelkedést eredményezett.)

Továbbra is jelentősek az országon belüli bérkülönbségek

2015-ben a nettó nominális keresetek növekedési üteme minden **régióban** meghaladta az egy évvel korábbit. A nemzetgazdaság 4,2%-os átlagánál Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Dél-Alföldön magasabb, Közép-Magyarországon azal megegyező, míg a többi régióban alacsonyabb béremelkedés volt. A megyei keresetek vonatkozásában Csongrád és Tolna megyében kiemelkedő, 6,6 és 6,5%-os növekedés történt az előző évihez képest, miközben Szabolcs-Szatmár-Beregen mindösszesen 1,6%. Változatlanul Közép-Magyarországon volt a legmagasabb – köszönhetően a főváros és vonzáskörzete kiemelkedő kereseti lehetőségeinek, valamint az itt jellemző ágazati, munkaköri struktúrájának – a nettó átlagkereset (195 700 forint), Észak-Alföldön pedig a legalacsonyabb (124 100 forint). A keresetekben mutatkozó regionális különbségek az elmúlt évben tovább nőttek: a legmagasabb és a legalacsonyabb keresetű régiók közötti bérkülönbség egy év alatt több mint 3 ezer forinttal, 72 ezer forintra emelkedett.

3.2. tábla

A keresetek regionális jellemzői, 2015

Régió	Nettó átlagkereset, forint	A nemzetgazdasági átlagtól való eltérés	Változás az előző évhez képest
		%	
Közép-Magyarország	195 700	+20,6	+4,2
Közép-Dunántúl	152 000	-6,3	+4,7
Nyugat-Dunántúl	153 600	-5,4	+5,0
Dél-Dunántúl	135 900	-16,3	+4,0
Észak-Magyarország	130 000	-19,9	+3,8
Észak-Alföld	124 100	-23,5	+3,8
Dél-Alföld	131 400	-19,0	+5,2
Ország összesen	162 300	X	+4,2

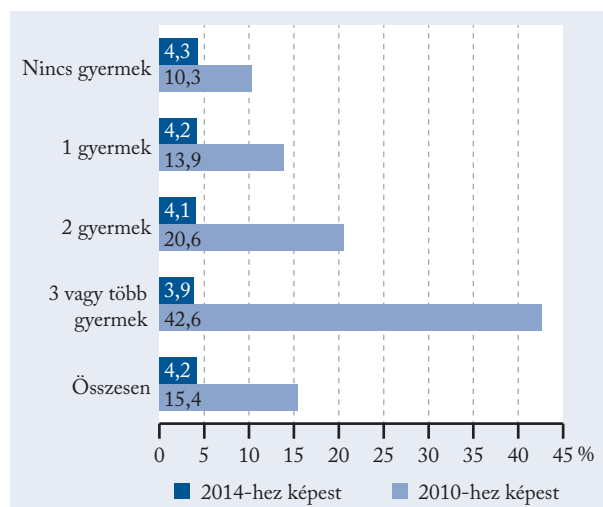
A 3 és annál több gyermeket nevelők körében nőtt leginkább a reálkereset

A 2011-ben bevezetett új szemléletű, egykulcsos, a gyermekek száma szerint differenciáló, családi kedvezményt tartalmazó személyijövedelemadó-rendszer a reálbérek növekedését eredményezte. A bevezetés évében a – nettó kereseti index alapján számított – reálkeresetek nemzetgazdasági szinten 7,3%-kal meghaladták az előző évit. 2012-ben – mivel a jövedelem adóztatásának környezete nem változott – 3,3%-os csökkenés történt. Az utóbbi három évben a keresetek vásárlóereje ismét emelkedett, ezen belül 2015-ben 4,2%-kal.

2015-ben a családi kedvezmény igénybevételének szabályai alig változtak, így ez érdemben nem befolyásolta a nettó keresetek átlagindexét. 2015-ben – a korábbi évekhez képest – kiegyensúlyozottabban nőtt a keresetek vásárlóereje, a gyermektelenek körében legnagyobb mértékben (4,3%-kal), a 3 vagy annál több gyermeket nevelőknél pedig legkevésbé (3,9%-kal). Jelentős különbség mutatkozik a gyermekszámot figyelembe véve, mivel a 3 vagy annál több gyermeket nevelők havi nettó 209 600 forintos keresete mintegy 51 ezer forinttal volt magasabb a gyermektelenekénél. A 2011. évi bevezetés óta nemzetgazdasági szinten összességében 15%-kal emelkedtek a családi

3.3. ábra

A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2015

kedvezmény figyelembevételével számolt reálbérek. Öt év alatt a legnagyobb mértékben, 43%-kal a 3 vagy annál több gyermeket nevelőknél nőtt a keresetek vásárlóereje, ugyanakkor a gyermektelenek körében alig haladta meg a 10%-ot. Az 1 gyermekről gondoskodók esetében átlag alatti volt a növekedés mértéke, a 2 gyermeket nevelőknél harmadával több.

A KÜLÖNBÖZŐ VÉGZETTSÉGŰEK KERESETI LEHETŐSÉGEI²⁾

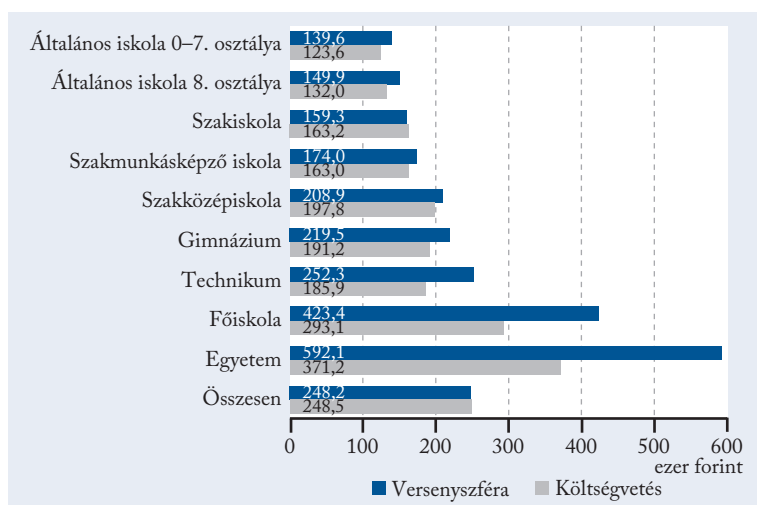
Az iskolai végzettség szintje meghatározó tényező, mind az egyén munkaerő-piaci státusát, mind a kereseti színvonalat illetően, mivel a magasabb képzettség növeli az álláshoz jutás esélyét, egyúttal előnyösebb kereseti lehetőséget is biztosít.

2014-ben a nemzetgazdaság egészében a legmagasabb (egyetem) és a legalacsonyabb (általános iskola 0–7. osztálya) befejezett iskolai végzettséggel rendelkezők közötti bruttó bérelőny 3,5-szeres volt. A közfoglalkoztatottak nélküli bruttó keresetek 135 és 478 ezer forint között szóródtak, nagy különbségeket mutatva az egyes végzettségi szintek iskolatípusai szerint is. Az egyetemet végzettek átlagosan 37%-kal kerestek többet a főiskolai diplomával rendelkezőknél. A középfokú oktatás kategóriáin belül még ennél is nagyobb, 54%-os bérkülönbség volt: míg a szakiskolát végzettek bruttó kereseti átlaga havi 160 ezer forintot, addig a technikumot végzetteké 246 ezer forintot tett ki.

Az iskolai végzettség gazdálkodási formák szerinti vizsgálata a versenyszférában mutatja a legnagyobb eltérést. Az egyetemi diplomával foglalkoztatottak mintegy 600 ezer forintos bruttó bére 4,2-szerese az általános iskolát el nem végzettekének, míg a különbség a költségvetés területén és a nonprofit szférában jelentősen kisebb, 3,0, illetve 2,8-szeres volt 2014-ben. A versenyszféra kereseti lehetőségei az egyes iskolai végzettségeket nézve messze meghaladták a költségvetésben és a nonprofit szervezeteknél dolgozó hasonló végzettséggel rendelkezőkét. Egyedüli kivétel a költségvetési intézményekben munkát vállaló szakiskolát végzettek esetében fordult elő.

²⁾ Forrás: Nemzeti Foglalkozási Szolgálat: Egyéni bérek és keresetek statisztikája.

3.4. ábra
A bruttó teljes kereseti átlag iskolai végzettség szerint, 2014*

* Közfoglaltak nélkül.

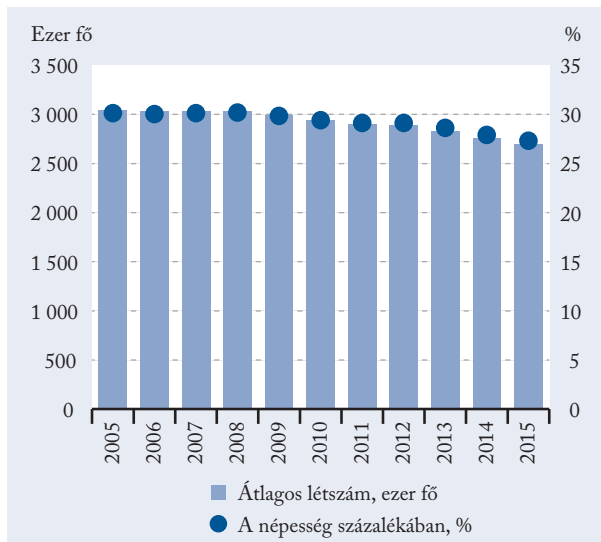
A nyugdíj biztos jövedelemnek számít

Az aggregált helyettesítési ráta a 65–74 éves nyugdíjasok ellátását viszonyítja az 50–59 évesek keresetéhez, kifejezve a nyugdíjak keresetpótló képességét. A magyarországi 61% az unió ötödik legmagasabb értéke, 6 százalékponttal haladja meg az uniós átlagot. Ugyanakkor az öregségi nyugdíj vásárlóerejének 2012. évi uniós rangsorában Magyarország az utolsó harmadot nyitja. Egy dán vagy egy osztrák nyugdíjas két és félszer, egy bolgár viszont csak feleannyi árut és szolgáltatást tud megvásárolni éves nyugellátásából, mint magyar társa. A magyar nyugdíjak vásárlóerejét a volt szocialista országok közül csupán a csehországi múlja felül.

Nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra a 2015-ös költségvetésből 3502 milliárd forintot – a GDP 10,4%-át – fordított az ország. Az ellátásokban részesülők átlagos létszáma 2 millió 690 ezer, a népesség 27%-a volt, 2,4%-kal kevesebb, mint 2014-ben. Egy ellátottra 2015-ben

havonta átlagosan 108,5 ezer forint jutott, 3,2%-kal több, mint az előző évben.

3.5. ábra
A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma

65 ÉV FELETTIEK

2015. január 1-jén a magyar lakosság 17,9%-a volt 65 éves vagy annál idősebb. Ez az arány negyedszázaddal korábban még 13,3% volt. Az időskorú (65 évnél idősebb) népesség aktív korúakhoz (15 és 64 év közöttiek) viszonyított aránya – az idős népesség eltartottsági rátája – 26,5% volt, becslések szerint 2030-ra 38, 2050-re 56%-ra fog emelkedni.

3.3. tábla

A 65 évesek és idősebbek néhány jellemzője

Megnevezés	Magyarország	EU-28	Az unió maximális értéke	Az unió minimális értéke
Várható élettartam, férfiak, év	14,5	17,9	Franciaország (19,3)	Bulgária (14,2)
Várható élettartam, nők, év	18,4	21,3	Franciaország (23,6)	Bulgária (17,9)
Várható egészséges élettartam, férfiak, év	6,2	8,5	Svédország (12,9)	Lettország (4,0)
Várható egészséges élettartam, nők, év	6,1	8,6	Svédország (13,8)	Szlovákia (3,7)
Gazdaságilag aktívak aránya, %	4	7	Románia (21)	Szlovénia (1)
Turisztikai céllal utazók aránya, %	25	47	Dánia (82)	Bulgária (9)
Interneten bankolók aránya, %	7	22	Dánia (71)	Románia, Bulgária (0)
Interneten vásárlók aránya, %	6	23	Luxemburg (55)	Bulgária (1)

Forrás: People in the EU: Who are we and how do we live? 2015 edition, Eurostat, 2015.

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a fővárosiak 18,8, az összes város lakosságának 17, a községek lakosságának 16,5%-a volt 65 éves vagy annál idősebb. A korcsoport 12,3%-ának volt felsőfokú végzettsége, 1960-ban ez az arány 1,7% volt. A 65 évesek és idősebbek a társadalomnak a szegénység által kevésbé veszélyeztetett csoportja. 2014-ben a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók 6, a legfelsőbe tartozók 15%-a került ki ebből a korcsoportból. Körükben a szegénységi arány 2014-ben 4,2%-os volt, miközben a lakosság egészére számítva 15%. A korcsoportba tartozók tizede vett igénybe szociális étkeztést, közel 8%-a házi segítségnyújtást és mintegy 3%-a élt idősek otthonában.

3.4. tábla

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságokban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2015. szeptember

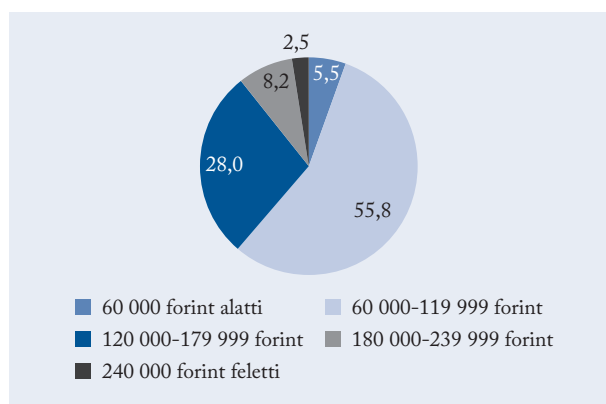
Ellátások	Létszám, ezer fő	Változás az előző év szeptemberéhez képest, %	Teljes ellátás havi átlaga, forint/fő	Változás az előző év szeptemberéhez képest, %
Öregségi nyugdíjak	2 024,1	0,6	118 831	2,3
Korbetöltött öregségi nyugdíjak	1 890,7	0,2	118 723	2,5
ebből: rokkantsági nyugdíjból átsorolt	347,0	-3,6	104 027	2,1
1955 előtt született fegyveresek nyugdíja	4,6	-28,6	211 365	2,8
Nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjak	128,8	8,2	117 103	0,7
Korhatár alattiaknak járó ellátások	64,1	-30,3	159 568	8,7
Rokkantsági és rehabilitációs ellátások	382,6	-6,9	67 924	2,0
Özvegyi és szülői nyugdíjak	85,9	-8,2	68 591	0,9
Árvaelátás	66,0	-6,7	37 809	0,3
Mezőgazdasági szövetkezeti járadékok	2,2	-15,1	82 814	2,8
Baleseti járadék	8,1	-7,3	26 128	-1,4
Rokkantsági járadék	32,4	-0,3	34 037	1,8
Házastársi pótlék, jövedelempótlék	4,6	-17,9	15 378	0,3
Egyéb járandóságok	2,3	-1,2	47 061	3,7
Ellátások összesen	2 672,3	-2,2	107 326	2,7
ebből: nyugalombételek összesen	2 176,1	0,0	114 390	2,6

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők több mint nyolctizede 60 éves vagy annál idősebb volt 2015 elején. Az ennél fiatalabbak jellemzően a megromlott egészségi állapotuk miatt szorúlnak szociális védelemre. Ők – többek között – megváltozott munkaképességűeknek járó ellátást, baleseti vagy rokkantsági járadékot kapnak. Az 1950 előtt születettek szinte teljes körűen öregségi nyugdíjat kapnak, míg az 1950-es években született nőknél a 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíj aránya rendkívül magas.

3.6. ábra

Az öregségi nyugdíjban részesülők megoszlása az ellátás havi összege szerint, 2015. január, %

Az egyes megyékben az ellátottak életkora és a kapott ellátások összetétele jelentősen különbözik. Az öregségi nyugdíjasok aránya Budapesten a legmagasabb (85%), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a 60%-ot sem éri el. Ezzel párhuzamosan ez utóbbi megyében a megváltozott munkaképességűek ellátásaiban részesülők aránya közel 30%, a budapestinek több mint háromszorosa.

A munkaerő-piaci és kereseti lehetőségek területi különbségeit tükrözik az öregségi nyugdíjak átlagösszegében mutatkozó különbségek. A budapesti nyugdíjas havi ellátása harmadával több, mint a Szabolcs-Szatmár-Beregben élőé.

A nyugdíjmelés mértékét 2012-től a központi költségvetésről szóló törvény fogyasztóiár-indexre vonatkozó tervszáma – 2015-re 101,8% volt – alapján állapítják meg minden év januárjában, és ha a fogyasztói árak emelkedése 1 százalékpontnál nagyobb mértékben meghaladja a tervezettet, akkor novemberben visszamenőleges hatállyal nyugdíjmelést kell végrehajtani. Az egy ellátottra jutó átlagos összeg 2015 szeptemberében 119 ezer forint volt, nominálisan 2,3%-kal nőtt 2014 azonos időszakához képest, reálértéken – 100,4%-os nyugdíjas fogyasztóiár-index mellett – 1,5%-kal volt több az egy évvel korábbinál.

Családtámogatások

A háztartások 30%-ában, 1 millió 252 ezer háztartásban neveltek gyermeket 2014-ben. Egy főre jutó éves nettó jövedelmük 2014-ben 844 ezer forint volt, 4,8%-kal több az előző évinél. A gyermeket nevelő háztartások közül nominális értéken csak az egyszülős háztartások nettó jövedelme csökkent (3,9%-kal). Annak ellenére, hogy a fogyasztói árak enyhén csökkentek (0,2%), ezeknek a családoknak általában romlott a jövedelmi helyzete. Az összes többi gyermekes háztartásé javult, mivel nettó jövedelmük nőtt: az 1 gyermeket nevelőké 3,3, a 2 gyermekeseké 8,1, a 3 vagy annál több gyermeket nevelőké 4,4%-kal. A gyermektelen háztartások nettó jövedelme 4,2%-kal emelkedett, és az átlagnál 23%-kal volt magasabb. A gyermeket nevelők nettó jövedelme az országos átlagnak 76, a gyermeket nem nevelők jövedelmének 62%-a volt.

3.5. tábla

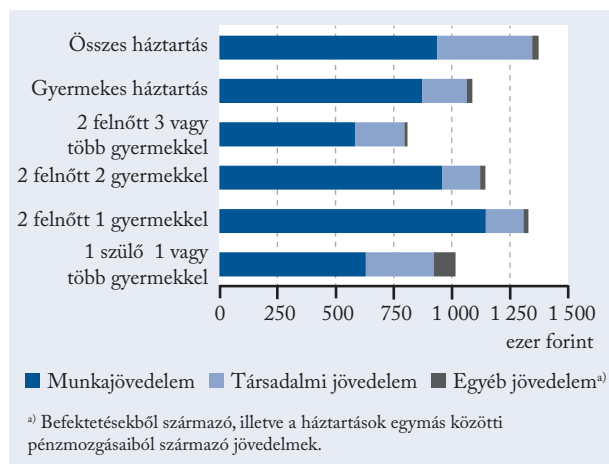
A családtámogatásokban részesülők száma és az ellátásokra kifizetett összeg

Ellátás	Ellátásban részesülők havi átlagos száma, fő			Ellátások kiadásai, millió forint		
	2005	2014	változás, %	2005	2014	változás, %
<i>Biztosításból kötött:</i>						
Terhességi-gyermekágyi segély ^{a)}	29 849	24 753	-17	27 090	41 412	+53
Gyermekgondozási díj	87 172	83 701	-4,0	61 178	104 164	+70
<i>Alanyi jogon járó:</i>						
Anyasági támogatás	7 776	7 144	-8,1	5 294	6 599	+25
Gyermekgondozási segély	161 404	159 068	-1,4	50 458	59 982	+19
Gyermeknevelési támogatás	47 304	37 443	-21	13 925	12 694	-9
Családi pótlék	2 061 000	1 768 000	-14	191 144	320 481	+68

^{a)} 2015-től csecsemőgondozási díj.

3.7. ábra

Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem a különböző háztartástípusokban, 2014

A háztartások jövedelmi helyzete 2014-ben javult

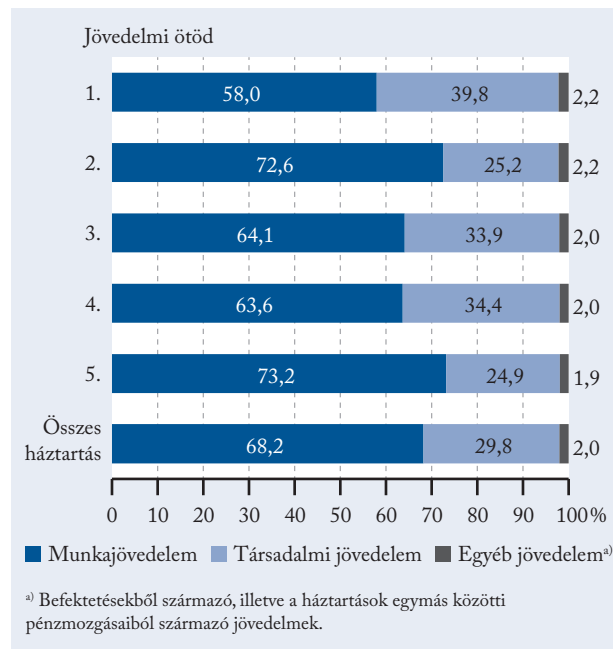
A háztartások jövedelmét – a makrogazdasági tényezők mellett – befolyásolja a háztartás összetétele, tagjainak gazdasági aktivitása, valamint a háztartás gazdálkodásának eltérő gyakorlata, a bevétel és a kiadás mennyisége és szerkezete. A rendelkezésre álló adatok szerint 2014-ben a magánháztartások³⁾ egy főre jutó éves bruttó jövedelme 1 millió 373 ezer forint volt, 3,8%-kal magasabb az előző évinél. Az egy főre jutó éves nettó jövedelem 1 millió 100 ezer forintot tett ki, 4,8%-kal többet, mint 2014-ben, ez egy főre vetítve – a 2014. évi 0,2%-os fogyasztóiár-csökkenést figyelembe véve – 5,0%-os reáljövedelem-növekedést jelentett. Tehát egy-egy hónapra átszámítva egy átlagos háztartás fejenként 91 700 forintból gazdálkodhatott 2014-ben.

A **lakosság jövedelmének** három legnagyobb csoportját a munkából (munkaviszonyból és vállalkozásból) származó jövedelmek, a társadalmi jövedelmek (pl. nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások, családtámogatások, munkanélküli-ellátások, egyéb szociális és társadalmi ellátások), valamint az egyéb jövedelmek (pl. befektetésekből származó, illetve háztartások egymás közötti pénzmozgásából eredő jövedelmek) teszik ki. A háztartások megélhetésének legfontosabb forrása a munkából származó jövedelem. 2014-ben a háztartások összes jövedelmének több mint kétharmada (68%-a) származott munkajövedelemből, a társadalmi jövedelmek aránya 30%, a fennmaradó 2,0%-ot az egyéb jövedelmek tették ki.

2014-ben az egy főre jutó bruttó munkajövedelmek 4,8%-kal nőttek, a teljes népességre vetítve 2014-ben 937 ezer forintot tettek ki. A társadalmi jövedelmeken belül a legnagyobb arányt (81%) a nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások képviselték, átlagosan 333 ezer forint volt egy főre vetítve, vagyis a lakosság jövedelmének közel negyede nyugdíjból származott. A társadalmi jövedelmek másik nagy csoportját (14%) a gyermekekkel kapcsolatos ellátások jelentették, 2013-hoz képest 8,9%-al emelkedtek, összegük egy főre vetítve 58 ezer forint volt. A társadalmi jövedelmek közé tartoznak a különböző munkanélküli-ellátások (2%) is, amelyek átlagos összege – az álláskeresői ellátások feltételrendszerének szigorítása és a munkanélküliek számának változása miatt – a 2010. évi 15 ezer forintról 2014-re 8 ezer forintra csökkent. Hazánkban is megfigyelhető ugyanakkor a jövedelemszerkezet polarizálódása, vagyis a foglalkoztatotaknál a munkajövedelmek, a nem foglalkoztatotaknál a társadalmi jövedelmek arányának növekedése. 2010-hez képest a munkajövedelmek aránya 3,0 százalékponttal emelkedett, míg a társadalmi jövedelmeké 2,8 százalékponttal csökkent (az egyéb jövedelmeké 0,2 százalékponttal kevesebb lett).

3.8. ábra

A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi ötödök szerint, 2014

³⁾ A fejezet további része a KSH háztartási költségvetési és életkörülmények felvételének adatai alapján készült.

A jövedelmi helyzet háztartási és területi egyenlőtlenségei

2014-ben a legnagyobb mértékben (6,4%-kal) a középső **jövedelmi ötödben** nőttek a bruttó jövedelmek, miközben a legalsó ötödben 2,0, a legfelsőben élők jövedelmei pedig 3,1%-kal emelkedtek. A nettó jövedelmi pozíció a legnagyobb mértékben (2,8 százalékponttal) a legalsó ötödben javult, de a jövedelem színvonala és szerkezete így is jelentősen eltért a két szélső jövedelmi ötödben. A legalsó ötödbe tartozók bevételeinek negytedede társadalmi jövedelemből származott, míg ez az arány a legfelső ötöd esetében 25% volt.

A hazai jövedelemeloszlás továbbra is jelentős egyenlenségét jelzi, hogy a legalsó és legfelső ötödbe tartozó háztartások nettó jövedelme között a különbség 2015-ben 5,1-szeres, 2010-ben 4,6-szoros volt. A legalsó ötödbe tartozók egy főre jutó éves nettó jövedelme a teljes népességre számítva átlagosan 417 ezer forintot (egy hónapra átszámítva fejéenként 34 800 forintot) tett ki, a legfelső ötödben élők 2 millió 130 ezer forinttal (egy hónapra átszámítva fejéenként 177 500 forinttal) rendelkeztek, az országos átlag 1 millió 100 ezer forint volt.

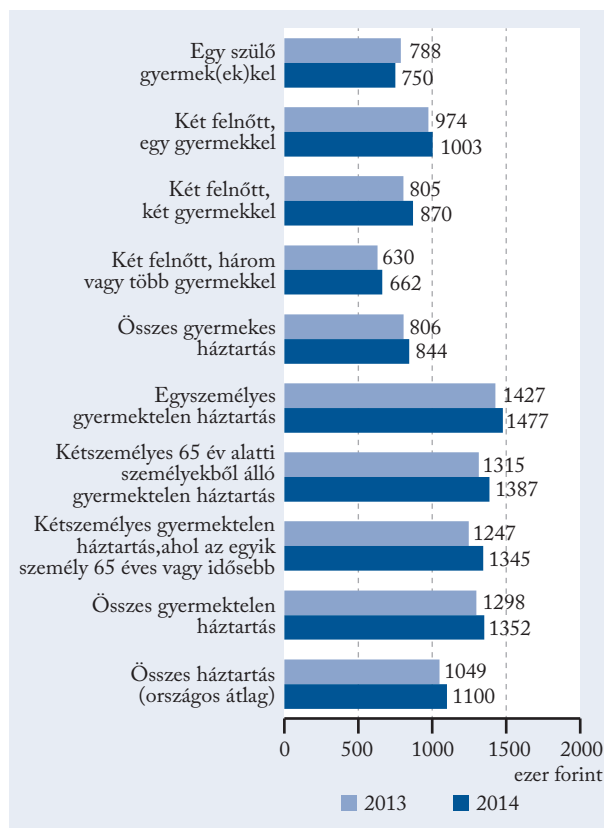
A háztartások jövedelmi helyzetét alapvetően befolyásolja a háztartás összetétele, vagyis az, hogy nevelnek-e **gyermeket**. 2014-ben 1 millió 252 ezer háztartásban, a háztartások 30%-ában volt gyermek. Ezeknek a háztartásoknak az egy főre jutó nettó jövedelme továbbra is elmarad az országos átlagtól, de a megelőző évhez képest átlagosan 4,8%-kal nőtt, ami részben a családi adókedvezmények bővülésével magyarázható. 2014-ben a gyermekesek egy főre jutó átlagos nettó jövedelme 844 ezer forint volt, az országos átlag 76,7%-a. A legnagyobb jövedelmi hátrányban továbbra is a 3 és annál több gyermekesek, valamint az egyszülő háztartások éltek: a 3 és annál több gyermekesek egy főre jutó nettó átlagjövedelme 663 ezer forintot tett ki, 5,2%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, viszont az országos átlagnak mindössze 60%-át érte. 750 ezer forint (az országos átlag 68%-a) volt az egy főre jutó átlagos nettó jövedelem az egyszülő családotokban. Az összeg 2013-hoz képest 4,9%-kal csökkent. A gyermektelen háztartások egy főre vetített átlagos jövedelmi színvonala 22,9%-kal magasabb volt az országos átlagnál, és 1 millió 352 ezer forintot tett ki.

2014-ben 1 millió 285 ezer **nyugdíjas** háztartás volt, az összes háztartás csaknem harmada. Egy főre

jutó éves nettó átlagos jövedelmük 1 millió 245 ezer forint volt, ami az országos átlagot 13%-kal haladta meg.

3.9. ábra

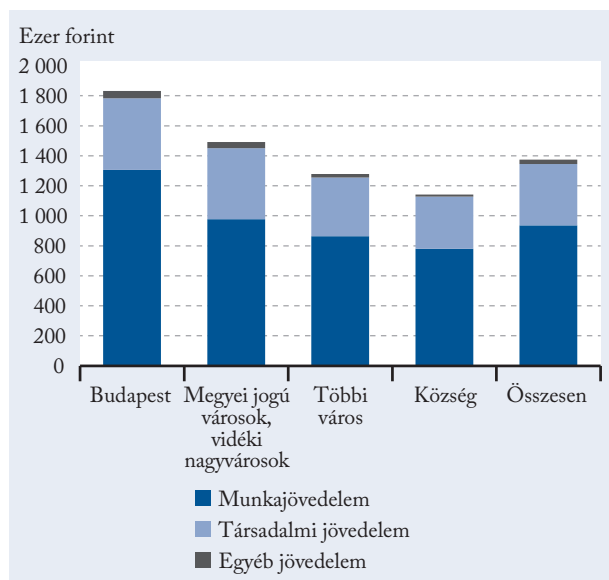
A gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó éves nettó jövedelme

A háztartások jövedelme továbbra is jelentősen eltér az ország egyes **településtípusaiban**, a településhierarchiában lefelé haladva az átlagos jövedelem egyre kisebb. Az országos átlaghoz (1 millió 100 ezer forint) képest kiemelkedően magas volt a jövedelmi színvonal Budapesten (132%), ahol a népesség 15,5%-a élt, de a lakosság közel egyötödét képviselő megyei jogú városokban is meghaladta az országos átlagot (9,0%-kal). Az egy főre jutó átlagos jövedelem a népesség közel egyharmadát képviselő kisebb városokban (1 millió 20 ezer forint) 7,3, a lakosság 31%-át képviselő községekben (923 ezer forint) 16,6%-kal elmaradt az országos átlagtól. Mindezek háttérben feltehetően az eltérő fejlettségi környezet, a lakosság munkaerőpiacon történő elhelyezkedési esélyei, valamint a bevételi és fogyasztási lehetőségek egyaránt fontos szerepet játszanak, és nagymértékben befolyásolják a háztartások jövedelmi színvonalát.

3.10. ábra

Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem településtípusok szerint, 2014

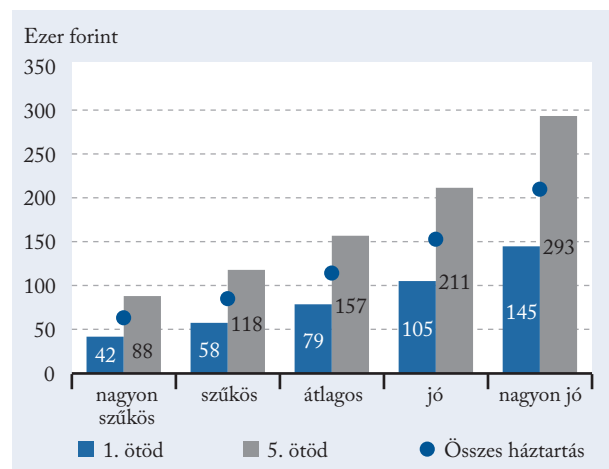

A háztartások jövedelemelvárásai összefüggnek jövedelmi helyzetükkel

Az, hogy a háztartások mennyi jövedelmet tartanak szükségesnek a megélhetés különböző szintjeihez, szoros kapcsolatban áll jövedelmi helyzetükkel: 2014-ben az átlagos színvonalú megélhetéshez egy főre havonta 114 ezer forintot, az egy évvel korábbinál 6 ezer forinttal kevesebbet tartottak szükségesnek. A nagyon szűkös megélhetéshez 63 ezer, a nagyon jó szinthez 210 ezer forintnyi bevételre volna

3.11. ábra

A háztartások jövedelemelvárásai a különböző megélhetési szintek esetében, 2014

szükségük. A különböző megélhetési szintekhez a felső jövedelmi ötödbe tartozó háztartások kétszer annyi jövedelmet párosítanak, mint az alsó jövedelmi ötödben élők. A jövedelemelvárás szintjét a háztartásban nevelt gyermekszám is jelentősen befolyásolja: a gyermek nélküliek 141, a gyermekesek 87, azon belül a 3 vagy annál több gyermeket nevelő családok 68 ezer forintot társítottak az átlagos megélhetési szinthez, azonban ebben a méretgazdaságosság is szerepet játszik.

Relatív jövedelmi szegénység

A jövedelmi szegénység mutatója relatív indikátor, az adott ország jövedelemeloszlásától függ. Az Európai Unióban elfogadott konvenció szerint a szegénységi küszöb az adott országra vonatkozó mediánjövedelem 60%-ának megfelelő jövedelem, az ennél alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számítanak szegénynek. Ez a mutató az egyén szegénységét a társadalom többi tagjához való viszonyítással határozza meg.

Hazánkban 2014-ben a szegénységi küszöb – az egyszemélyes háztartásokra vonatkozóan – 844 ezer forint volt, 40 ezer forinttal magasabb, mint 2013-ban. A teljes népesség 14,9%-a, azaz 1,4 millió fő volt relatív jövedelmi szegény, 2013-hoz képest minimálisan, 0,1 százalékponttal csökkent.

3.6. tábla

Relatív jövedelmi szegénységi arány

Megnevezés	2012	2013	2014
Teljes népesség	15,0	15,0	14,9
<i>Háztartástípusok szerint</i>			
Gyermeektelen	10,1	9,2	10,8
Gyermekek	19,7	20,7	18,9
Egy szülő gyermekkel/ gyermekkel	33,2	32,4	37,5
Két szülő 1 gyermekkel	12,8	13,9	13,3
Két szülő 2 gyermekkel	12,3	14,1	14,3
Két szülő 3 vagy annál több gyermekkel	35,6	33,0	27,6
<i>Gazdasági aktivitás szerint</i>			
Foglalkoztatott	7,0	6,7	9,3
Munkanélküli	53,2	54,0	54,4
Nyugdíjas	5,6	4,8	5,0

A jövedelmi szegénység kockázatát leginkább a munkaerő-piaci aktivitás és a gyermekvállalás befolyásolja. A munkanélküliek között minden második ember jövedelmi szegénynek számított. Az országos átlagnál több mint 3,5-ször többen éltek a szegény-

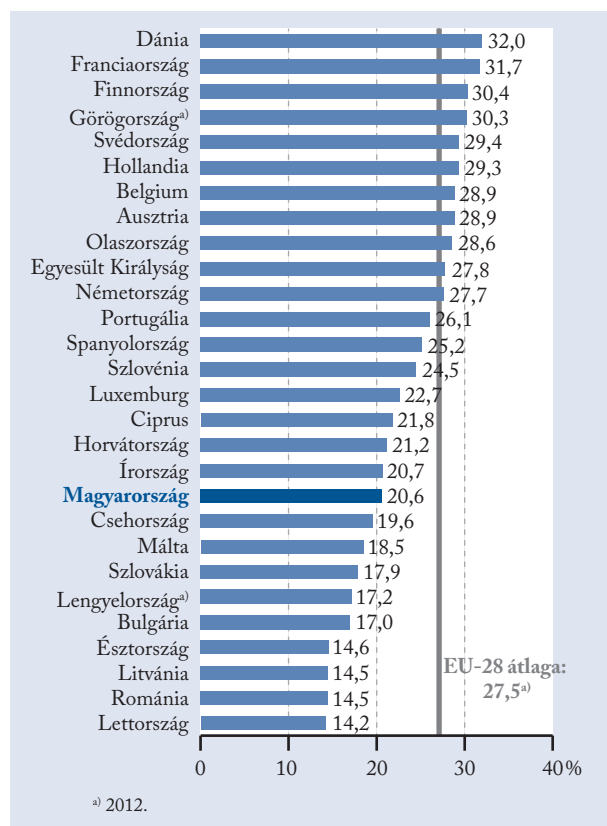
ségi küszöb alatti jövedelemből. A szegénységi arány a gyermekes háztartások tagjainak körében 18,9%, az átlagnál 4 százalékponttal magasabb. Ugyanakkor ez 2013-hoz képest 1,8 százalékponttal javult, ami elsősorban a családi adókedvezmény igénybevételei lehetőségének bővülésével magyarázható.

SZOCIÁLIS GONDOSKODÁS

A rendelkezésre álló legfrissebb nemzetközi összehasonlító adatok szerint a **szociális védelmi kiadások** 2013-ban Magyarországon a GDP 20,6%-át tették ki, 1,5 százalékponttal kevesebbet, mint 2010-ben (uniós átlag csak 2012-re áll rendelkezésre, akkor 27,5% volt). Az új (2004-ben vagy azt követően csatlakozott) tagállamok között így is magasnak számít a magyar arány, csak Horvátország, Ciprus és Szlovénia áll előrébb a rangsorban (21,2, 21,8, illetve 24,5%-kal). 2012-ben az egy lakosra jó összeg Magyarországon – vásárlóerő-egységben számolva – az uniós átlag valamivel több mint felét tette ki (52%).

3.12. ábra

Szociális védelmi kiadások a GDP százalékában, 2013

A szociális védelmi **kiadások szerkezete** 2010 és 2013 között változott: az öregség kapcsán felmerülő kiadások aránya 40-ről 46%-ra emelkedett, a hátrahagyottakkal és az egyéb társadalmi kirekesztettséggel (pl. szegénység, drog- és alkoholproblémák kezelése) kapcsolatos szociális védelmi kiadásoké lényegesen nem módosult, a többi tétel részesedése inkább csökkent. A kiadások szerkezetében az időskorúakra fordított kiadások Magyarország mellett az EU-28 tagállamainak átlagában is a szociális védelmi kiadások legnagyobb – és növekvő súlyú – tételét teszik ki. A családra és gyermekekre fordított kiadások aránya 12% volt, a harmadik legmagasabb az unióban Luxemburg (16%) és Írország (13%) után.

3.7. tábla

A szociális védelmi kiadások szerkezete

Megnevezés	EU-28				Magyarország			
	2012				2010	2012	2013	(%)
Betegség/Egészség-gondozás	29,0				25,7	23,6	23,9	
Rokkantság/Fogyatékosság	7,3				8,3	7,5	7,2	
Öregség	39,9				40,3	45,9	46,4	
Hátrahagyottak	5,7				5,8	6,1	6,1	
Család és gyermekek	8,4				13,0	12,3	12,1	
Munkanélküliség	5,6				4,0	2,6	2,3	
Lakhatás	2,1				2,3	1,6	1,5	
Egyéb társadalmi kirekesztettség	1,9				0,6	0,5	0,5	

A szociális védelmi juttatásokon belül a **pénzbeli ellátások** aránya 2010 és 2012 között növekedett, majd stagnált, 2013-ben 70%-ot tett ki (2012. évi összehasonlító adatokon 4,5 százalékponttal több, mint az uniós átlag). A pénzbeli ellátások különösen a hátramaradtak, az időskorúak, a munkanélküliek, a rokkantak és a családok és gyermekek ellátásában voltak meghatározóak, az egészséggondozás és a lakhatás szociális kiadásai jellemzően természetbeni típusúak. Az ún. **rászorultságtól függő ellátások** aránya a szociális védelmi juttatásokon belül valamelyest csökkent az elmúlt években, és 2012-ben az uniós átlag kevesebb mint felét tette ki (nálunk 4,1, az EU-28 átlaga 10,6% volt). Az Európai Unión belül Írországban messze a legmagasabb a jövedelemfüggő ellátások aránya (2013-ban 32%), az íreket követő Hollandiában és Egyesült Királyságban már jóval alacsonyabb (15%).

ESSPROS – SZOCIÁLIS VÉDELMI KIADÁSOK

Az Európai Uniónak nincs közösségi szintű direkt szociálpolitikája, kötelező érvényű döntések helyett a társadalompolitika területén a nyílt koordináció módszerét alkalmazza, azaz közös célok kitűzésével és időnkénti újradefiniálásával kívánja azonos irányba mozdítani a tagállamok különböző tradíciókon és alapelveken nyugvó megoldásait. Éppen ezért uniós szintű összehasonlító adatok leginkább a szociális védelmi kiadásokról állnak rendelkezésre. Ezek zömmel a nyugdíj- és egészségbiztosítási, valamint a szociális pénzbeli és természetbeni ellátásokra fordított kiadásokat tartalmazzák. Az ESSPROS (European System of Integrated Social Protection Statistics) a következő kockázati csoportokat, szükségletet foglalja magában: öregség, betegség/egészséggonddozás, család és gyermekek, fogyatékos, hátrahagyottak, munkanélküliség, lakhatás, illetve egyéb társadalmi kirekesztettség.

A szociális védelmi juttatások megoszlása az ellátás típusa szerint az Európai Unióban és Magyarországon, 2013

3.8. tábla

Szociális segélyezés

A jövedelemtől függő ellátások leginkább a szociális segélyezésre jellemzőek. 2014-ben 123,3 milliárd forintot fordítottunk segélyezésre, folyó áron 11%-kal kevesebbet, mint az előző évben. A csökkenés mögött az aktív munkaerő-piaci eszközök előnyben részesítése áll, az utóbbi ugyanis nem a szociális segélyezés területére tartozik, mégis jelentős mértékben befolyásolja a segélyezettek körét.

A segélykiadások kétharmad részét az ún. jövedelempótló támogatások (így a rendszeres szociális segély, foglalkoztatást helyettesítő támogatás, ápolási díj és időskorúak járadéka) alkotják.

A támogatásban részesítettek átlagos száma a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény esetében volt a legmagasabb az összes segélytípus közül,

Ellátás típusa	EU-28 ^{a)}	Magyarország
Jövedelmi/vagyoni helyzetétől nem függő pénzbeli ellátások	59,7	68,2
Jövedelmi/vagyoni helyzetétől függő pénzbeli ellátások	5,5	1,9
Jövedelmi/vagyoni helyzetétől nem függő természetbeni ellátások	29,7	27,7
Jövedelmi/vagyoni helyzetétől függő természetbeni ellátások	5,1	2,2
Összesen	100,0	100,0

^{a)} 2012. évi adatok szerint.

3.9. tábla

Jövedelempótló támogatások

Támogatás	2010	2013	2014
Támogatásban részesítettek havi átlagos száma			
Rendszeres szociális segély, éves átlag	35 894	36 824	37 598
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás, éves átlag	174 539	212 699	160 858
Ápolási díj, éves átlag	56 853	58 179	62 972
Időskorúak járadéka, havi átlag	5 802	6 175	6 598
Felhasznált összeg, ezer forint			
Rendszeres szociális segély	11 537 455	11 191 800	11 406 289
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	57 752 601	58 145 555	44 011 131
Ápolási díj	19 489 808	21 493 885	25 851 457
Időskorúak járadéka	1 909 280	2 035 266	2 130 930
Egy főre jutó havi átlagos összeg, forint			
Rendszeres szociális segély	26 786	25 327	25 281
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	27 574	22 781	22 800
Ápolási díj	28 567	30 787	34 210
Időskorúak járadéka	27 421	27 468	26 912

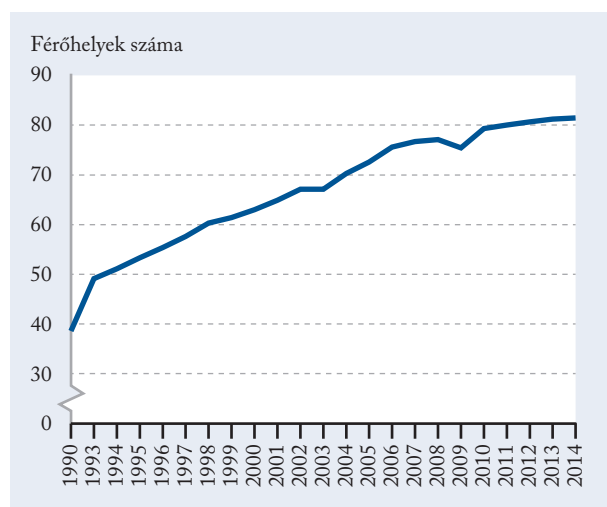
2014-ben 494 ezer fő után járt ez a támogatási forma. 412 ezer fő részesült lakásfenntartási támogatásban, háromötödük természetbeni juttatásként kapta meg az ellátást. Ugyanennyien voltak jogosultak önkormányzati segélyre, amit 23%-uk természetbeni formában vett át.

Tovább nőtt az időskorúak szociális szolgáltatásait igénybe vevők száma

Az **étkeztetésben részesülők** száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett, 2014-ben 17%-kal magasabb volt, mint 2010-ben, és 172 ezer főt tett ki. A **házi segítségnyújtás** keretében ellátottak száma ugyanezen időszak alatt 77%-kal emelkedett, 2014-ben 133 ezer főt segítettek ebben az ellátási formában. **Jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban** 23 ezer fő részesült, az előző évihez képest 1,2, 2010-hez képest 9%-kal kevesebben. Az **utcai szociális munka** keretei között ellátottak száma 2010 óta 34%-kal kevesebb lett, 2014-ben közel 9 ezer volt. A **támogató szolgálat** keretei között 14 ezer főt láttak el, 4,8%-kal kevesebbet, mint 2013-ban és negyedével kevesebbet, mint öt évvel korábban. A **nappali ellátásokat** igénybe vevők száma (idősek, fogyatékosok, hajléktalanok, szenvedélybetegek és pszichiátriai betegek) 2010-től a korábbi trend folytatásként tovább emelkedett. A legtöbb ellátottat az idősek klubja segítette, 2014-ben 39 ezret, 3,4%-kal többet az öt évvel korábbinál.

3.13. ábra

A tartós bentlakásos intézmények tízezer lakosra jutó férőhelyeinek száma

⁴⁾ Elsősorban bölcsődés korú gyermekeknek nyújt ellátást, de igény esetén óvodás, sőt iskoláskorú (tanulószobát, napközit nem igénybe vevő) gyermekek is igénybe vehetik.

A **tartós bentlakásos intézményekben** ellátottak száma 2010 és 2014 között szintén tovább emelkedett, 2014-ben közel 78 ezer embert ápoltak ezekben az intézményekben. A tartós bentlakásos intézményekben ellátottak között az **idősek otthonában** élők teszik ki a többséget (65%). Az átmeneti ellátást nyújtó intézményekben ellátottak száma 2013-ig nőtt, majd egy év alatt 8,3%-kal csökkent, így öt év alatt összességében 5,6%-kal emelkedett. 2014-ben mintegy 13 ezer ember élt ezekben az intézményekben. Az **átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben** ellátottak közel háromnegyed részét a hajléktalan személyek szállását, illetve éjjeli menedékhelyét igénybe vevők alkotják, ez 2014-ben közel 9 ezer embert jelentett. A férőhely-kihasználtság a tartós elhelyezést nyújtó otthonokban 97, az átmeneti elhelyezést nyújtókban 91%-os volt.

Gyermekevédelmi törvény szabályozása alá tartozó ellátások

A **gyermekjóléti alapellátás** keretében 2014-ben több mint 37 ezer gyermek részesült **bölcsődei ellátásban**, az előző évinél 1,2, az öt évvel ezelőttinél 4,2%-kal többen. A bölcsődébe beiratott gyermekek száma az 1990-es években – összefüggésben a munkaerő-piaci helyzet és a gyermeklétszám alakulásával – jelentősen visszaesett, az elmúlt évtized második harmadától 2012-ig viszont újra nőtt (2012 és 2014 között összességében keveset változott). A férőhelyek számának bővülése 2010-től meghaladta a beiratott gyermekekét, így a férőhely-kihasználtság fokozatosan csökkent, ám 2014-ben még mindig meghaladta a 100%-ot. A 3 évesnél fiatalabb gyermekek aránya a beiratott gyermekek között 2014-ben a korábbi éveknél magasabb volt (68%). A bölcsődei ellátást helyettesítő, illetve kiváltó **családi napközik**⁴⁾ száma az elmúlt évtized végén gyorsan gyarapodott, 2014-ben 1137 ilyen intézmény volt és az ezekben elhelyezett gyermekek száma 14 ezer főt tett ki. A szintén az alapellátásokhoz tartozó **gyermekjóléti szolgálatot** igénybe vevők száma 2011-ig emelkedett, majd csökkent. 2014-ben 139 ezer gyermek részesült ebben az ellátási formában, az előző évinél 1,1, az öt évvel korábbinál 4,2%-kal kevesebb. A **veszélyeztetett kiskorúak** száma egy év alatt 6,2%-kal csökkent, 2014-ben 131 ezren voltak, a **védelembe vett kiskorúak száma** 23 ezer fő volt, 6,9%-kal több, mint 2013-ban.

A **gyermekvédelmi szakellátásban lévő gyermekek és fiatalok száma** 2014-ben az előző évinél 6,9%-kal magasabb volt: 23 ezer, közülük 20 ezren kiskorúak voltak, 64%-uk nevelőszülőknél élt. A szakellátásban részesülő kiskorúak aránya nő a csökkenő gyermeklétszámon belül: ezer azonos korú lakosra 2010-ben 9,9, 2014-ben 11,7 jutott. A **gyermekotthonban** elhelyezett gyermekek és fiatal felnőttek száma 2010 és 2013 között csökkent, majd 2014-ben 6,5%-kal emelkedett, ekkor 8246 fő élt ezekben az intézményekben. A **nevelőszülői hálózatban elhelyezettek száma** 14 ezer volt, 4,8%-kal több, mint az előző évben. Az engedélyezett **örökbefogadások** száma összességében keveset változott az elmúlt tíz évben, az évente örökbe fogadható mintegy 2 ezer gyermek közül 750–800 gyermeket fogadnak örökbe (2014-ben 784-et). A külföldi állampolgárok által örökbefogadott gyermekek száma 2014-ben 129 volt.

Javult a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások hozzáférhetősége

A szociális szolgáltatásokon belül a leginkább a **családsegítés** elérhetősége valósult meg (2014-ben országosan 95, a kötelezően ellátandó 2 ezer főnél nagyobb településeknek 99%-át fedi le). Előbbi szolgáltatás elérhetőségi szintjét közelíti a **házi segítségnyújtás** (94%) és az étkeztetés (89%), amelyek a jogszabály szerint minden településen kötelezően biztosítandó ellátások. A **nappali intézmények** biztosítása – leszámítva a viszonylag gyakori idősök klubját – csak a 10 ezer főnél nagyobb településeken kötelező. Ennek megfelelően az országos szintű elérhetőségük viszonylag alacsony, de még az ellátási kötelezettséggel terhelt települések körében sem nevezhető magasnak valamennyi nappali ellátás esetében. Idősök klubja országos szinten a települések 39 és az ellátási kötelezettséggel terhelt (3 ezer főnél nagyobb) települések 79%-án működik.

A gyermekek napközbeni ellátásáról rendelkezésre álló adatok szerint a jogszabályi ellátási kötelezettségnek csak a települések kis hányada tesz eleget. A **bölcsődei ellátás** a 10 ezer főnél nagyobb településeken mintegy 95, országosan viszont ennek töredéke, 21%-os. A 10 ezer főnél kisebb településeken a jogszabály lehetővé teszi, hogy a kistépülések az ellátási kötelezettségnek egyéb szolgáltatástípusok (családi napközi, családi gyermekfelügyelet, házi gyermekfelügyelet) biztosításával tegyenek eleget. Ezek közül leginkább a **családi napközi** épült

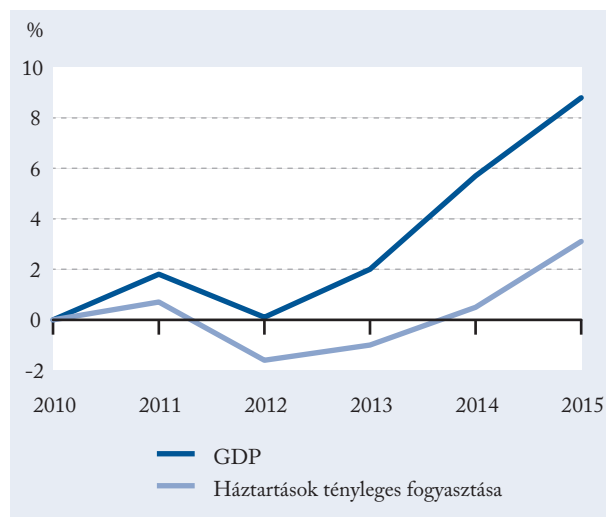
ki, de ennél a szolgáltatásnál is a lefedettség mindössze 15%-os a 10 ezer főnél kisebb településeken. A **gyermekjóléti szolgáltatás** elérhetősége ugyanakkor gyakorlatilag teljes körű.

A HÁZTARTÁSOK FOGYASZTÁSA

A fogyasztási kiadások értékének és szerkezetének alakulása a lakosság egyik legfontosabb életszínvonal-mutatója, fontos információkat szolgáltat a lakosság életkörülményeinek változásáról. Hazánkban 2009–2010-ben – a válság miatt fokozódó munkanélküliség és a kormányzati megszorítások hatására – jelentősen visszaesett a háztartások fogyasztása. 2011-ben a reálbér-emelkedés és a nyugdíjpénztári reálhozamok kifizetése pozitív hatást gyakorolt a fogyasztásra, ellenben a lakosság nagyfokú eladósodottsága és a gyengülő forintárfolyam visszavetette a fogyasztás bővülését. 2012-ben a gyorsuló infláció, a reálkereset csökkenése és a lakossági hitelezés visszaesése mérsékelte a fogyasztást, míg 2013 folyamán a javuló foglalkoztatási kilátások, a fogyasztói bizalom erősödése, valamint – az alacsony infláció hatására – emelkedő reálkeresetek pozitívan befolyásolták a lakosság fogyasztási szintjét, ám a túlzott eladósodás okozta fizetési nehézségek és a törlesztések előrehozatala (végtörlesztés, árfolyamgát) óvatosságra intette a hazai fogyasztókat. 2013 folyamán a háztartások fogyasztása stabilizálódott, 2014-ben pedig már nőtt.

3.14. ábra

A fogyasztás és a GDP volumenváltozása (2010-hez képest)

A háztartások jövedelmi helyzetére 2015-ben több tényező is kedvezően hatott. A rezsicsökkenés áthúzó hatása mellett 110 ezer fővel bővült a foglalkoztatottak létszáma, elsősorban a szegényebb háztartások esetében bővítve a felhasználható forrásokat. Átlagosan 4,2%-kal emelkedtek a nettó keresetek, ami a fogyasztói árak 0,1%-os mérséklődése mellett a reálkeresetek 4,3%-os növekedését jelentette, ez nagymértékben hozzájárult a hazai fogyasztás bővüléséhez. 2015-ben a háztartások tényleges fogyasztása 2,6, ezen belül a háztartások fogyasztási kiadásai 3,1%-kal nőttek az előző évhez képest.

A háztartás-statisztikai adatokat tekintve⁵⁾ a 2009 és 2012 közötti csökkenést, illetve stagnálást követően 2013-ban pozitív irányba mozdult el a háztartások fogyasztási kiadásainak szintje: a 2012-es 834 ezer forintról 871 ezerre emelkedtek a kiadások, ami reálértéken 2,6%-os növekedés az előző évhez képest. A kedvező tendencia mérséklődő fogyasztói árak mellett 2014-ben is folytatódott, akkor az egy főre jutó összes kiadás 908 ezer forintot tett ki, reálértéken 4,4%-kal többet az egy évvel korábbinál. Mindezek hatására a reálfogyasztás 2010-hez képest 0,5%-kal nőtt.

Többet költöttek 2014-ben a háztartások

2014-ben – a fogyasztói árak 0,2%-os mérséklődése mellett – reálértéken 4,4%-kal nőtt a lakossági fogyasztás, a háztartások egy főre jutó éves kiadásának összege 908 ezer forint volt, egy hónapra átszámítva 75 640 forint. Háztartástípusonként jelentős különbségek vannak: egy egyszemélyes háztartás például 2014-ben átlagosan 113 170 forintot költött havonta rezsire, ételre, gyógyszerekre, közlekedésre, hírközlésre, szórakozásra stb. Ugyanez az összeg a két felnőttből és két gyermekből álló háztartások esetén egy főre számítva 60 543 forint volt, részben azért, mert a termékek és a szolgáltatások jelentős részét közösen fogyasztják el a háztartástagok, így a fajlagos költségek eloszlanak, másrészt fogyasztásuk szerkezete is eltérő lehet, hiszen a felnőttek és a gyermekek szükségletei különbözőek.

A háztartások három legnagyobb kiadási tétele az élelmiszerek és alkoholmentes italok, ezekre éves szinten egy főre vetítve átlagosan 210 ezer forintot költöttek, a lakásfenntartás és háztartási energia, amire fejenként átlagosan 209 ezer forintot

tot fizettek ki, valamint a közlekedés és szállítás, fejenként átlagosan 114 ezer forintnyi ráfordítással. A 12 fogyasztási csoportból 11-ben bővült a lakossági fogyasztás értéke, mindössze a lakásfenntartás, háztartási energia csoporté csökkent folyó áron. A legnagyobb mértékben, egy főre vetítve 9487 forinttal (reálértéken 15%-kal) a hírközlési kiadások nőttek, amit a közlekedési kiadások 8123 forintos emelkedése követett.

3.10. tábla

A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai

Fogyasztási főcsoportok	2013	2014	Változás az előző évhez képest	
			folyó áron	reálértéken ^{a)}
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	202 644	209 898	3,6	4,4
Szeszes italok, dohányárúk	26 562	28 355	6,8	-0,1
Ruházat és lábbeli	32 465	33 776	4,0	4,7
Lakásfenntartás és háztartási energia	211 968	208 665	-1,6	7,4
Lakberendezés, háztartásvitel	31 530	33 618	6,6	6,7
Egészségügy	41 889	44 771	6,9	3,5
Közlekedés	106 226	114 350	7,6	8,1
Hírközlés	58 106	67 594	16,3	15,4
Kultúra, szórakozás	62 195	64 036	3,0	2,8
Oktatás	7 147	7 716	8,0	4,2
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	31 985	34 422	7,6	5,1
Egyéb termékek és szolgáltatások	58 067	60 474	4,1	0,0
Fogyasztási kiadások összesen	870 785	907 675	4,2	4,4

^{a)} A fogyasztói árak alakulását figyelembe véve.

Élelmiszerekre és alkoholmentes italokra 210 ezer forintot, 7255 forinttal (reálértéken 4,4%-kal) költött többet a lakosság, mint 2013-ban. A főbb élelmiszer-csoportokon belül a háztartások 10%-kal kevesebbet költöttek kenyérre, viszont 15%-kal többet péksüteményekre. Tejre, tejtermékekre, tojásra 6,0, húsfélésekre 5,8%-kal többet, gyümölcsre 1,2%-kal kevesebbet fordítottak a háztartások 2013-hoz képest. Az élelmiszer-fogyasztást tekintve a húsfélék közül 1,2 kilogrammal (8%-kal) nőtt a sertéshús egy főre jutó mennyisége, a baromfiúság nem változott. Annak ellenére, hogy az átlagot meghaladó mértékben, 3,5%-kal csökkent a gyümölcsök ára 2014-ben,

⁵⁾ A fejezet további része a KSH háztartási költségvetési és életkörülmények felvétel adatai alapján készült.

1,4 kilogrammal kevesebbet vásárolt belőle a lakosság. A burgonyafogyasztás több mint 1 kilogrammal nőtt, a cukorfogyasztás 0,8 kilogrammal csökkent.

3.11. tábla

Az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás mennyisége

Élelmiszer	(mennyiség/fő/év)	
	2013	2014
Cereáliák, kenyér, kg	82,0	78,1
ebből: kenyér, kg	40,9	36,9
péksütemény, kg	10,4	11,3
Húsfélék, kg	52,6	53,6
ebből: sertéshús, kg	14,8	16,0
baromfi, kg	17,1	16,9
Tojás, db	139	133
Tej, liter	48,6	46,5
Olaj és zsiradék, kg	16,4	15,6
Gyümölcs, kg	40,2	38,8
Burgonya, kg	27,5	26,4
Zöldség (burgonyán kívül), kg	47,9	48,9
Cukor, kg	14,2	13,6

Az elmúlt néhány évben új fogyasztói magatartások terjedtek el, a lakosság körében megnőtt a házon kívüli étkezés szerepe. Több mint négyszer annyit költött a lakosság ezekre a tételekre, mint az ezredfordulón, az egy előfordulásra jutó érték pedig azok körében, akik ténylegesen étkeztek is vendéglőben, 9-szer több volt 2014-ben, mint 2000-ben. Jelentősen megnőtt – a szintén ebbe a csoportba sorolt – házhoz szállított ételekre fordított kiadások nagysága is, amit 2006-ban mért először a KSH, és

azóta több mint 11-szeresére emelkedett az erre fordított egy főre jutó összeg.

3.12. tábla

Egyes házon kívül fogyasztott étkezés – italfogyasztás nélküli – egy főre jutó éves értékei

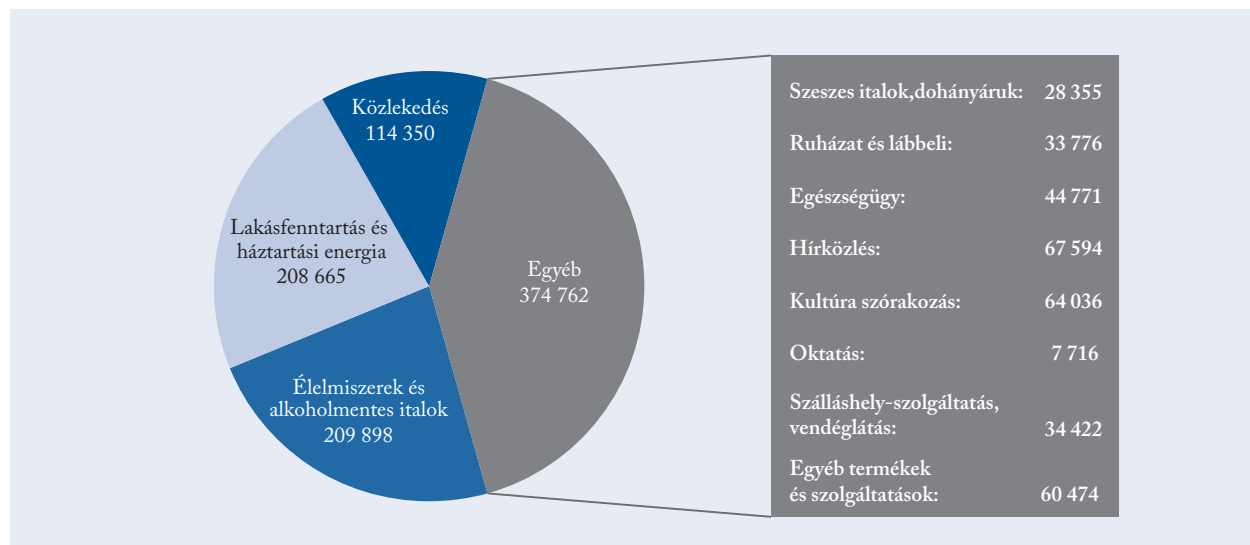
Megnevezés	(forint)		
	2000	2006	2014
Büféárak	1 436	3 181	4 268
Vendéglői étkezés	1 876	4 881	7 665
Munkahelyi étkezés	3 580	5 617	4 949
Ételek házhozszállítása	..	545	5 988

Az élelmiszerek mellett a második legnagyobb kiadási főcsoport a **lakásfenntartás és háztartási energia**. A 2014-es átlagos 209 ezer forint összegű kiadás folyó áron 1,6%-kal alacsonyabb, változatlan áron pedig 7,4%-al nagyobb volt, mint az egy évvel korábbi. A háztartásienergia-kiadásokon belül egy főre vetítve átlagosan vezetékes gázra 42 ezer forintot, elektromos energiára 43 ezer forintot, meleg vízre, távhőre és vízellátásra 13–13 ezer forintot költöttek a háztartások. 2014-ben az energiahordozók és fűtőanyagok ára – a hatósági árintézkedések miatt – átlagosan 12%-kal csökkent, a legnagyobb mértékben (14%-kal) a gázé.

A harmadik legnagyobb kiadási tétel a családok fogyasztásában a **közlekedés és szállítás**. Erre egy főre vetítve 2014-ben átlagosan 114 ezer forintot költöttek a háztartások, az összes kiadás 13%-át. A közlekedési kiadások 46%-át üzemanyag-vásár-

3.15. ábra

Egy főre jutó éves fogyasztási kiadások, 2014, forint

lásra fordították, átlagosan 53 ezer forintot. Helyi tömegközlekedésre 6891 forintot költött a lakosság egy főre vetítve, ami a kombinált személyszállítás 6,8%-os árcsökkenése mellett 24%-os reálérték-növekedést jelentett 2013-hoz képest.

Belső szerkezeti változások a fogyasztásban

A kiadások nagyságán túl annak belső szerkezeti változása is az életszínvonal szemléletes mutatója. Minél alacsonyabb az összkiadásból az élelmiszer-ráfordítások aránya, annál kedvezőbb egy adott ország életszínvonala. Magyarországon az életszínvonal emelkedésével összefüggésben az élelmiszerre és alkoholmentes italokra fordított kiadások aránya hosszú évtizedek távlatában csökkenő tendenciát mutat. Az összkiadásból való részesedésük 2000-ben 29,1% volt, 2005-ben volt a legalacsonyabb (22,6%), 2014-ben 23,1%-ot képviselt.

A magyar családok másik jelentős kiadási tételét jelentő háztartási energiaköltségek 2007-től jelentősen megnöttek, és az átlagos árváltozást jóval meghaladó drágulás nagymértékben befolyásolta a lakossági fogyasztást is. A lakásfenntartási és háztartási energia kiadások folyó áron 2000 és 2012 között megháromszorozódtak (71 ezer forintról 215 ezer forintra nőttek, ez reálértéken 23%-os emelkedés), az ezt követő 2 év alatt viszont már 2,8%-kal csökkent az erre fordított összeg. 2009-től 2013-ig a lakásfenntartással és a háztartási energiával kapcsolatos költségek voltak a családok legnagyobb kiadási tételei. 2014-ben az élelmiszer- és az energiaköltségek sorrendje megváltozott, mivel 2013-hoz képest a lakásfenntartás és háztartási energia ára 8,3%-kal csökkent, ezen belül a vezetékes gázért 14, az elektromos energiáért 12, a távfűtésért 11%-kal kellett kevesebbet fizetni. Ennek következtében az élelmiszer-kiadások, ha minimálisan is, de ismét meghaladták a lakásfenntartási kiadásokat (23,1%, illetve 23,0%). A háztartási energia árának csökkenése következtében nőtt a felhasznált energia mennyisége is, illetve 14,6%-ról 9,6%-ra mérséklődött azoknak a háztartásoknak az aránya, akik nem tudták kellőképpen kifűteni lakásukat.

A közlekedéssel, szállítással kapcsolatos kiadások az összkiadás 3,7%-át és a hírközlés mellett a háztartások legnagyobb ütemben növekvő kiadási tételét képviselték.

Az **alapvető szükségleti kiadások** – vagyis az étkezés és lakhatás – kifizetése után a háztartásoknál a 2013. évinél 1,5 százalékponttal több, átlagosan

53,9% maradt a közlekedésre és egyéb kiadásokra (pl. kultúrára, szórakozásra) 2014-ben.

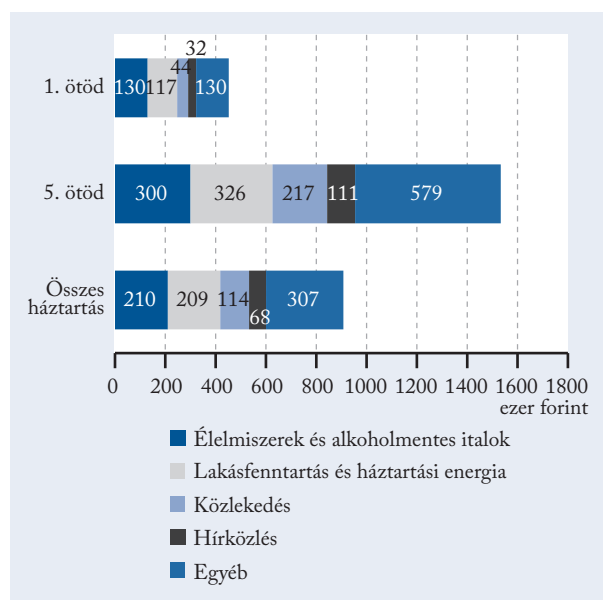
A fogyasztási szerkezetet nagyban meghatározza az anyagi helyzet

A korábbi évekhez hasonlóan továbbra is jelentős a különbség a legrosszabb és a legjobb anyagi helyzetben lévő háztartások fogyasztása között. A legfelső jövedelmi ötödben élők 2014-ben 3,4-szer annyit fordítottak fogyasztásra, mint a legalsó ötödben élők.

A fogyasztási szerkezetet vizsgálva a legszegényebbek alapvető megélhetési kiadásai (étkezés és lakhatás) összkiadásuk több mint felét (55%-át) tették ki, miközben ez az arány a leggazdagabbak esetében 41% volt. Mivel az alsó jövedelmi ötödben élők számára jóval nagyobb megterhelést jelent a napi kiadások biztosítása, jövedelmük lényegesen kisebb hányadát tudják kultúrára, szórakozásra fordítani.

3.16. ábra

A háztartások egy főre jutó kiadásai a különböző jövedelmi csoportokban, 2014

A legfelső és a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók közötti különbség az élelmiszerre költött kiadások esetében 2,3-szeres, ami ugyan kisebb az összefogyasztásuk közöttinél, de jelentős minőségi különbségeket takarhat. A legalsó és a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók között a ruházatkódással kapcsolatban 3,9-szeres a különbség, de ennél is nagyobb a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatásokkal összefüggő kiadások, valamint a kultúrára és szórakozásra fordítottak eltérése (5,5-, illetve 7,3-szeres).

LAKÁSHITELEK A HÁZTARTÁSOKBAN

Az Európai Unió országaiban, így hazánkban is az ún. COICOP,⁶⁾ vagyis a lakossági fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozási rendszere képezi a hivatalos statisztika alapját, ami azonban a családok nem minden kiadását, így például a lakáshitelek törlesztését és azok kamatait nem veszi figyelembe. E tételek számbavétele azonban egyre fontosabbá vált, hiszen napjainkban a háztartások költségvetésének jelentős részét képezik a törlesztőrészletek. Ezeket is figyelembe véve a teljes kiadás nagysága 2014-ben a lakáshitelt törlesztő háztartásokban 986 ezer forint volt, a hitellel nem rendelkezőké ettől 5,5%-kal elmaradt.

Ha az ingatlanokra felvett hitelek törlesztőrészleteit elosztanánk a teljes magyar lakosság között, minden egyes háztartásra 80 ezer forintnyi jutna egy évre. Ténylegesen 579 ezer háztartásnak (benn 1,8 millió személlyel) volt lakáshitele, átlagos nagyságuk 4,5 millió forintot tett ki. Ezek a háztartások 571 ezer forintot fizettek vissza kölcsönük után egy év alatt, ez havi szinten átlagosan csaknem 50 ezer forinttal terhelte meg a családok pénztárcáját.

A magas törlesztőrészletek jelentősen szűkítik a háztartások fogyasztásra szánt jövedelmi hányadát, és minél kevesebb jövedelme van egy háztartásnak, az annál megterhelőbb. 2014-ben a jelzáloghitellel rendelkező háztartások 16%-a az 1. jövedelmi ötödbe, 22%-uk a 2. jövedelmi ötödbe tartozott. Ezekben a háztartásokban összesen 819 ezer személy élt, vagyis közel minden második lakáshiteles az alsó két jövedelmi ötödbe tartozott. A jelzáloghitelesek közül 120 ezer háztartás a felső jövedelmi ötödbe tartozott, de itt élt a legkevesebb személy (266 ezer fő).

A háztartások típusait tekintve az összes jelzáloghitelt törlesztő háztartás több mint fele (57%-a) gyermekes, az összes gyermekes család több mint negyede törleszt jelzáloghitelt. A csak fiatalokból (30 alattiak) álló háztartások arányukhoz képest is viszonylag kis számban vettek fel jelzáloghitelt, mindössze 4,4 ezer háztartás. A 30 év alatti fiatalok és középkorú személyek vegyes típusú háztartásainak több mint negyedében (26,7%) törlesztettek jelzáloghitelt arra a lakásra, amelyben éltek.

A különböző háztartástípusok fogyasztása jelentősen eltér

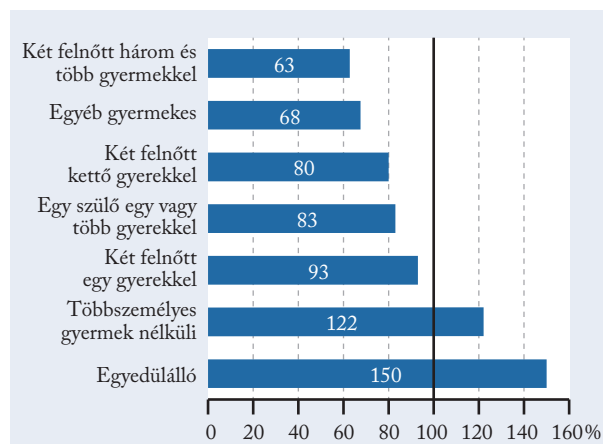
A háztartások fogyasztási kiadásainak nagyságát és szerkezetét a jövedelem mellett az is meghatározza, hogy hányan élnek a háztartásban, és nevelnek-e gyermeket. A gyermek nélküli háztartások szinte minden fogyasztási főcsoportban az átlagosnál többet költöttek el, mint a gyermekesek. Az összes gyermek nélküli háztartás 2014-ben évente átlagosan 1,1 millió (havonta 92 ezer) forintot, ezen belül az egyszemélyes, egyedülálló személyből álló háztartások 1,4 millió (havonta 113 ezer) forintot költöttek rezsire, ételre, gyógyszerekre, közlekedésre, hírközlésre, szórakozásra stb. Ugyanez az összeg a négy személyes háztartások (2 felnőtt és 2 gyerek) esetében egy főre számítva évente 727 (havonta 61) ezer forint volt, kisebb, mint az összes háztartás (évente 908, havonta 76 ezer forint) átlagos kiadása.

A **gyermektelen háztartások** éves kiadása 22%-kal (egy főre jutóan 200 ezer forinttal) meghaladta országos átlagot. Lakásuk fenntartására 63 ezer

forinttal (30,2%-kal), háztartásaikban elfogyasztott élelmiszerre 50 ezer forinttal (23,8%-kal), egészségügyre 22, közlekedésre 16 ezer forinttal költöttek többet, mint az átlag.

3.17. ábra

Az egy főre jutó fogyasztási kiadások az egyes háztartástípusokban, 2014 (az országos átlag százalékában)

⁶⁾ Classification of Individual Consumption by Purpose.

A **gyermekes háztartások** aránya Magyarországon 2014-ben 30% volt, helyzetük összességében az előző évhez képest kedvezően változott. Fogyasztásuk a lakásfenntartási kiadásokat kivéve minden csoportban növekedett, kiemelten bővültek hírközlési és lakberendezési kiadásai (reálértéken 16,8, illetve 12,7%-kal). Háztartásaik egy főre jutó átlagos éves fogyasztása 705 ezer (havonta 59 ezer) forint volt, folyó áron 5,4%-kal, reálértéken 5,6%-kal magasabb az előző évinél. Mivel a gyermekes háztartások átlagos taglétszáma (3,8 fő) meghaladta az országos átlagot (2,4 fő), egy főre jutó kiadásai is rendre alacsonyabbak voltak az átlagnál. Különösen igaz ez olyan kiadási tételknél, mint például a lakásfenntartás, amelynek nagysága a méretgazdaságosság elve alapján nem követi arányosan a taglétszám növekedését. Ezért egy főre jutó lakásfenntartási kiadásai 69,4%-a volt az átlagosnak, az egy háztartásra jutó érték viszont 13,4%-kal meghaladta azt. Ruházkodásra és lábbelire egy főre jutóan, éves szinten az átlagoshoz hasonlóan költöttek, az oktatásra fordított kiadásai pedig 43,1%-kal haladták meg azt.

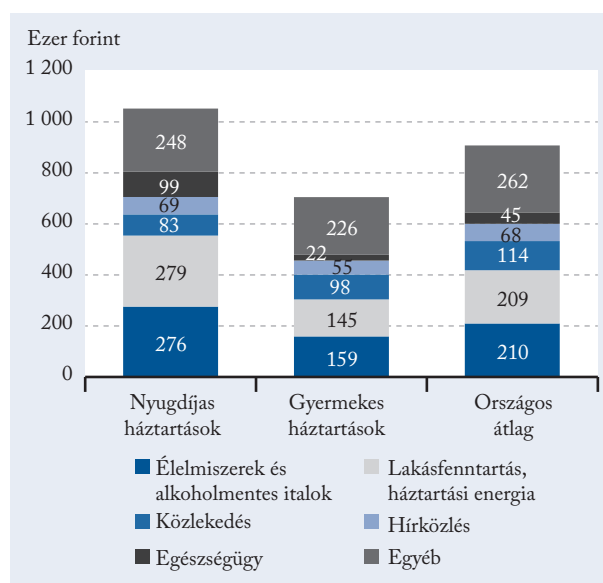
A különbségek részben demográfiai, életkori tényezőkkel, részben az eltérő fogyasztási és háztartásvezetési szokásokkal magyarázhatók. A gyermekes háztartások lemaradása jellemzően az élelmiszer-fogyasztás, a lakásfenntartási kiadások és az egészségügy esetében jelentős. Az alacsonyabb élelmiszer-fogyasztás háttérében a gyermekek alacsonyabb kalóriaszükséglete, valamint a költségek tudatos visszafogása állhat. A lakhatási költségek – mint a fajlagos kiadás alacsonyabb szintje – a magasabb átlagos taglétszámmal magyarázható. Ugyanakkor bizonyos gyermekneveléshez kötődő kategóriában a gyermekes háztartások egy főre jutó kiadásai meghaladták az átlagot (pl. oktatás, nyaralás, üdülés), a családok ugyanis igyekeztek a gyermekek szükségleteit és a közös családi programokat előtérbe helyezni.

A **nyugdíjas háztartások** aránya az összes háztartáson belül 31% volt 2014-ben. Egy főre jutó személyes célú kiadásuk 1,1 millió forintot tett ki, folyó áron 31 ezer forinttal, reálértéken 3,2%-kal többet az egy évvel korábbinál. E háztartástípusban élők fogyasztási kiadásai évről évre meghaladják az országos átlagot, 2014-ben 16,0%-kal. Ez részben a nyugdíjak értékállóságával, részben pedig azzal függött össze, hogy az idősebbeknek jellemzően nincsenek, vagy nem nagyok a törlesztőrészeik.

A nyugdíjasok fogyasztási szerkezetének további sajátossága, hogy az átlagosnál magasabb háztartásaikban a lakásfenntartás (2014-ben 3,5 százalékponttal), valamint a gyógyszerköltségek miatt az egészségügyi kiadások mutatója (2014-ben 4,4 százalékponttal). Egészségügyre az átlagosnál kétszer többet (99 ezer forintot), ezen belül gyógyszerekre 75 ezer forintot adtak ki, az átlag 238%-át. A számukra biztosított jelenleg ingyenes, illetve kedvezményes tömegközlekedés, valamint az otthonukban töltött nagyobb időmennyiség miatt, továbbá azért, mert körükben alacsonyabb a gépkocsihasználók aránya, az átlagosnál 27,6%-kal kevesebbet költöttek 2014-ben közlekedésre.

3.18. ábra

A gyermekes, a nyugdíjas, valamint az összes háztartás egy főre jutó kiadásai, 2014

Területi különbségek a fogyasztásban

A háztartások fogyasztási kiadásainak esetében is jelentősek a **regionális és településtípusok szerinti különbségek**. Az egy főre jutó fogyasztási kiadás Közép-Magyarországon 14%-kal meghaladta az országos átlagot. A régióban a fogyasztás azonban nem homogén, Budapest átlaga húzza fel, ahol fogyasztási kiadásokra fejtenként 1,2 millió forintot fordítottak, ami az országos átlagnál harmadával nagyobb.

A legelmaradottabb Észak-Alföldön, illetve Észak-Magyarországon 15, illetve 12%-kal kevesebb volt az átlagos fogyasztás, amely részben a gazdaságilag inaktív és munkanélküliek magas

arányával magyarázható. A korábbi évekhez képest a dunántúli régiók helyzete javult, ellenben Észak-Alföld átlagától való elmaradása nőtt.

3.13. tábla

A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai

Régió	Kiadások, forint	A fogyasztási szint országos átlagától való eltérése, %	A fogyasztási kiadás változása az előző évhez képest, %
Közép-Magyarország	1 034 725	14,0	2,5
Nyugat-Dunántúl	987 099	8,8	10,5
Közép-Dunántúl	915 522	0,9	4,1
Dél-Dunántúl	865 442	-4,7	7,6
Dél-Alföld	840 385	-7,4	0,2
Észak-Magyarország	797 490	-12,1	4,5
Észak-Alföld	766 553	-15,5	3,0
Összesen	907 675	-	4,2

Településtípusok szerinti összehasonlításban is lényeges különbségek vannak a fogyasztásban, ami nagyrészt az eltérő fejlettségből és a munkaerő-piaci, jövedelmi helyzetből, az eltérő fogyasztási lehetőségekből és szokásokból fakad. A budapesti háztartások egy főre jutó fogyasztása közel másfélszerese volt a községekben és a kisebb városokban élőkénak.

A háztartások felszereltsége tovább javult

A háztartások **tartós javakkal való felszereltsége** folyamatosan javul, számos cikk esetében megközelelti, vagy meg is haladja a teljes ellátottságot. A hazai háztartások döntő része már rendelkezik a mindennapi életvitelben használatos műszaki termékekkel, ugyanakkor az újabb és minőségben is különböző fogyasztási cikkek elterjedtsége továbbra is szorosan összefügg a háztartások anyagi, jövedelmi helyzetével. A felsőbb jövedelmi kategóriákba tartozók lényegesen korszerűbb és újabb fogyasztási cikkeket is meg tudnak vásárolni, körükben például a mosógéppel, a plazma- vagy LCD-televízióval vagy a laptoppal való ellátottság lényegesen nagyobb, mint a többi magyar háztartásban.

2014-ben mosógéppel és televízióval szinte minden háztartás rendelkezett, és tovább bővült a háztartások mobiltelefonnal való ellátottsága is. A korábbi évekhez hasonlóan a legnagyobb mértékben az LCD- és plazmatévék előfordulása nőtt, a háztartások 37%-ában volt már ilyen, száz háztartásra összesen 44 jutott. Szintén jelentősen nőtt a hordozható

számítógépek (pl. laptopok) elterjedtsége: miközben 2013-ban a háztartások 28%-ában volt ilyen, 2014-ben már a háztartások 35%-a rendelkezett vele.

3.14. tábla

A tartós fogyasztási cikkek száz háztartásra jutó éves átlagos állománya, 2014

Megnevezés	Jövedelmi ötöd		Összes háztartás
	1.	5.	
Mikrohullámú sütő	82	92	89
Mosogatógép	10	24	17
Televízió, színes	143	145	149
ebből: plazma-, LCD-televízió	26	62	44
Digitális fényképezőgép	30	59	44
Asztali számítógép (PC)	50	56	51
Hordozható számítógép (laptop)	29	55	41
Saját előfizetéses és kártyás mobiltelefon	201	158	179
Összes mobiltelefonból okostelefon	48	61	56
Személygépkocsi	44	74	60

Figyelemre méltó és a hazai fogyasztás bővülését, valamint a legrosszabb anyagi helyzetben élő háztartások helyzetének lassú javulását mutatja, hogy a korábbi évekhez képest körükben is nőtt a korszerű tartós fogyasztási cikkek (plazmatévé, mosogatógép, hordozható számítógép) elterjedtsége. Ezekben a családokban már nemcsak alapvető műszaki cikkek, hanem a modern tartós műszaki cikkek is megtalálhatók, amelyek ára – az újabb technológiák megjelenésével párhuzamosan – egyre csökken. 2013-ban például a legrosszabb jövedelmi helyzetben lévő háztartások esetében száz háztartásra 16 plazma- vagy LCD-televízió jutott, 2014-ben viszont már 26.

FOGYASZTÓI ÁRAK, INFLÁCIÓ

Az infláció az elmúlt években viszonylag széles skálán mozgott, mértékét sok külső és belső tényező befolyásolta. 2010-ben a jövedéki adó emelése, az egyre növekvő üzemanyagárak és a szélsőséges időjárás miatti terméskiesés fokozta az árak emelkedését, majd 2011-ben lassult az árszínvonal emelkedésének üteme (3,9%). 2012-ben – elsősorban a forgalmi típusú adók emelése miatt – 5,7%-kal nőtt az árszínvonal. 2013-ban és 2014-ben azonban a több

lépésben végrehajtott energiaár-csökkentés jelentős mértékben fékezte az inflációt, így 2013-ban 1,7%-kal emelkedtek az árak, 2014-ben pedig 0,2%-kal csökkent az átlagos árszínvonal az előző évhez képest. 2014 folyamán – a lassan élénkülő fogyasztás mellett – az infláció fokozatosan lassult, amihez a szabályozott energiaárak csökkentése mellett a mérsékelt keresleti környezet, valamint a visszafogott külpiazi infláció is hozzájárult. 2015-ben – globálisan tekintve – a tartósan alacsony nyersanyagárak és a visszafogott gazdasági bővülés alacsony külső inflációs környezetet teremtett, az üzemanyagárak visszaesése pedig hazánkban is jelentősen mérsékelte az inflációt. A fogyasztói árak 2015-ben összességében 0,1%-kal elmaradtak az előző évitől.

3.19. ábra

A fogyasztói árak (infláció) változása (az előző évhez képest)

A **maginfláció** – ami a fogyasztóiár-index különböző egyszeri hatásaitól (időjárás, világgiazi ármozgás, hatósági érintkezések stb.) való megtisztításával jön létre – 2013 óta meghaladja a fogyasztóiár-index mértékét, hiszen a hatósági áras termékek és szolgáltatások az általános árindex mértékét jelentősen lenyomták, míg a maginflációba nem számítanak bele. 2015-ben a maginfláció emelkedett, 1,2%-kal meghaladta a 2014. évit, mivel sem a háztartási energia, sem a járműüzemanyagok áresése nem szerepelt benne.

Az üzemanyagárak esése fokozta a dezinflációt

A globálisan alacsony inflációs környezetben 2015 egészét hazánkban is mérsékelt árdinamika jellemezte, ehhez a szabályozott energiaárak korábban

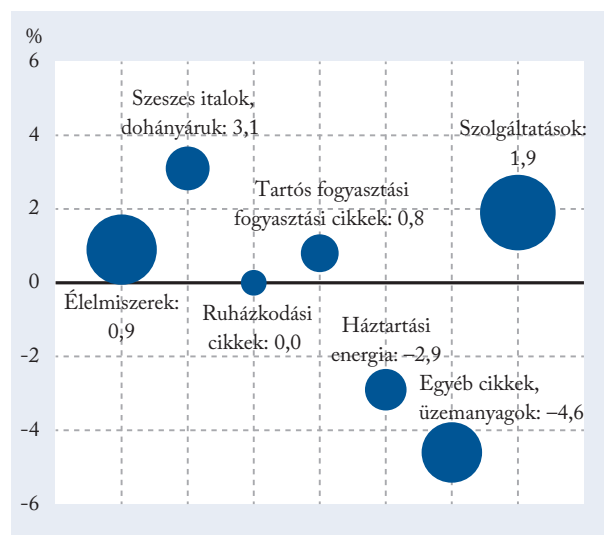
végrehajtott csökkentésének elhúzódo hatása is hozzájárult. A belső kereslet lassú élénkülése mellett – az olajár számottevő esésének következményeként – az üzemanyagárak év végi jelentős csökkenése tovább erősítette a dezinflációs hatást.

2015 folyamán a fogyasztói árak változásának üteme $-1,4$ és $+0,9\%$ között mozgott: az év eleji árcsökkenés májustól növekedésbe fordult, majd az átmeneti, szeptemberi mérséklődést követően októbertől újra emelkedett az árszínvonal az előző év azonos időszakához viszonyítva. Elsősorban a 2014. évi rezsicsökkentés hatásának kiesése miatt az év végén $0,9\%$ -ig gyorsult az infláció, ezzel üteme ideiglenesen több mint kétéves csúcsra emelkedett.

2015-ben azonban az árcsökkenés nem volt általános: a fogyasztói kosárban szereplő 140 termék- és szolgáltatáscsoport közül átlagosan 99 drágult, miközben 35 olcsóbb lett, 6-ban pedig nem változtak az árak.

3.20. ábra

A fogyasztói árak változása főcsoportonként, 2015* (az előző évhez képest)

* A termékcsoportokat jelző körök mérete a kiadásokon belüli arányukat szemlélteti.

2015-ben a javak főbb csoportjai közül a legnagyobb mértékben az **egyéb cikkek** (gyógyszerek, járműüzemanyagok, lakással, háztartással és testápolással kapcsolatos, valamint kulturális cikkek) fogyasztói ára csökkent (4,6%), ezen belül a járműüzemanyagok ára 12%-kal esett vissza. A fogyasztásban elfoglalt magas aránya miatt az üzemanyagok áresése a fogyasztóiár-indexet jelentősen lehúzta:

ezek figyelembevétele nélkül 1% körüli átlagos ár-emelkedést kapnánk 2015-re, szemben a kimutatott 0,1%-os árcsökkenéssel. Egy év alatt a gázolaj 58 forinttal, 360 forint/literre, a benzin (ólommentes, 95 oktánszámú) 50 forinttal, 358 forintra csökkent literenként, ennél alacsonyabb ára utoljára 2010-ben volt. Az áresés hátterében javarészen a dollárban kifejezett olajár esése húzódik meg, ami kínálati okokra vezethető vissza.

A **háztartási energia** fogyasztói ára szintén csökkent: 2014-hez képest 2,9%-kal, ami elsősorban a rezsicsökkentés elhúzódó hatása. Ezen belül az elektromos energia 4,3, a távfűtés 2,7, a vezetékes gáz 2,1%-kal, a palackos gáz tizedével került kevesebbe, mint egy évvel korábban. A rezsicsökkentés hatása hosszabb távon érezhető igazán: az elmúlt három évben az elektromos energia 24, a vezetékes gáz 25, a távfűtés 23%-kal lett olcsóbb. A szilárd tüzelésű anyagok ára azonban évről évre emelkedik: ezek kö-

zül a tűzifa 2014-hez képest 2,5, a szén 2,7%-kal drágult 2015-ben. Három évet vizsgálva a tűzifáért 9,8, a szénért 9,3%-kal kellett többet fizetni.

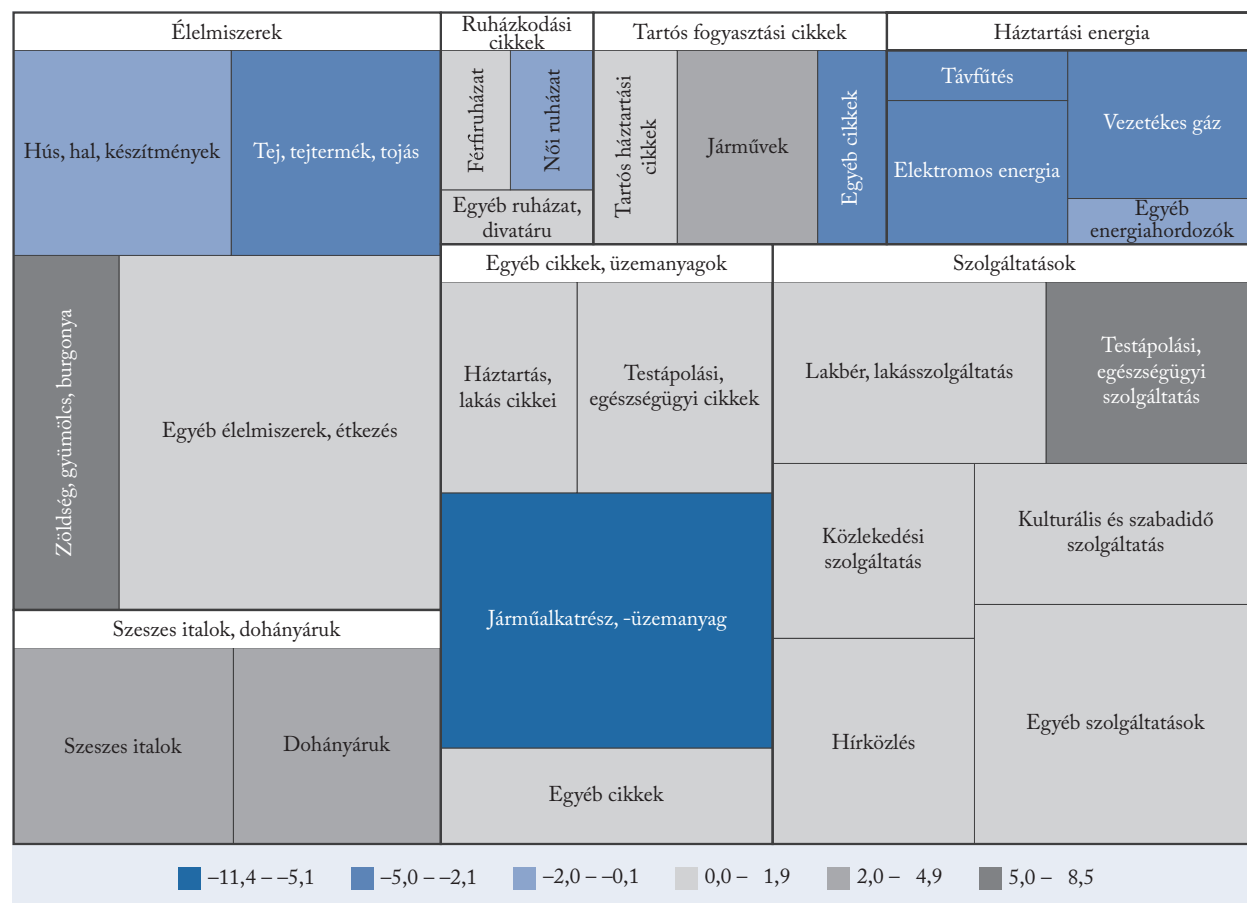
A **ruházkodási cikkek** árszínvonala 2014-hez képest nem változott, ezen belül a férfiruházatért 0,6%-kal többet, a nőiért 0,8%-kal kevesebbet kellett fizetni.

A legnagyobb mértékben (3,1%) a **szeszes italok, dohányárúk** ára emelkedett az előző évhez képest, bár a drágulás üteme jelentősen elmarad az elmúlt néhány évben tapasztalttól. Elsősorban a népegészségügyi termékadó kiterjesztése miatt a tömény italok 9,2, a dohányárúk – a jövedéki adó emelésének következményeként – 3,6%-kal többbe kerültek, mint egy évvel korábban.

A **szolgáltatások** árszínvonala 1,9, ezen belül a pénzügyi szolgáltatásoké 1,6, a közlekedési szolgáltatásoké 1,4, a lakbér, lakásszolgáltatás díja 1,5, a hírközlésé 0,6%-kal emelkedett egy év alatt.

3.21. ábra

A fogyasztói árak alakulása a kiadások részletes csoportjai szerint, 2015*
(változás az előző évhez képest, %)

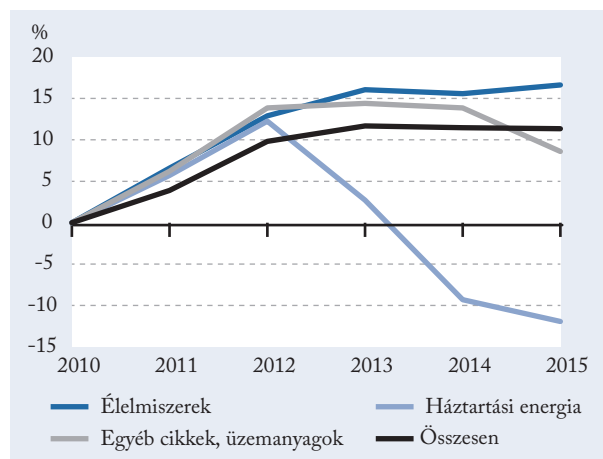
*A termékcsoportok mérete a kiadásokon belüli arányukat szemlélteti.

A 2014-ben tapasztalt mérséklődést követően 2015-ben az **élelmiszerárak** 0,9%-kal növekedtek, bár a csoporton belül jelentősek a különbségek. A hús, hal és készítményeik összességében 1,2%-kal lettek olcsóbbak, ezen belül a sertéshúsert 2,8, a baromfihúsert 1,7%-kal kellett kevesebbet fizetni, miközben a hal 2,6%-kal drágult. Az alacsony bázishoz képest a tojás ára 5,0%-kal nőtt, a tejé és a sajté ugyanakkor jelentősen csökkent (7,0, illetve 6,8%-kal). A zsiradékok közül a sertézsiradék ára 7,1%-kal visszaesett, miközben az étolaj a 2014. évi erőteljes csökkenés után 2015-ben 5,3%-kal drágult az előző évhez képest. Az alapvető élelmiszerek közül – a 2014. évi 14%-os visszaesés után – a liszt ára 3,4, a kenyéré 0,7%-kal mérséklődött. Tovább folytatódott a cukor árának visszaesése is: a 2014. évi 16%-os csökkenést 2015-ben további 9,8%-os visszaesés követte, bár 2010-hez képest még így is 5,2%-kal többbe került. Az idényáras élelmiszerek (friss zöldség, gyümölcs) 2015-ben 12%-kal drágultak az előző évhez mérten, ezen belül a friss zöldség 13, a friss hazai és déligyümölcs 12, a burgonya 4,2%-kal. A házon kívüli étkezés ára ez idő alatt 2,7%-kal nőtt, miközben a háztartások jövedelmük egyre nagyobb hányadát költik ilyen jellegű étkezésekre.

A **tartós fogyasztási cikkek** árának évek óta tartó mérséklődését 2015-ben 0,8%-os áremelkedés váltotta fel, elsősorban a járművek drágulása miatt. A csoporton belül a tartós háztartási cikkek ára 0,2, a járművéké 2,9%-kal emelkedett, utóbbin belül az új személygépkocsikért 3,7, a használtakért 1,4%-kal kellett többet fizetni, mint 2014-ben. A tartós kulturális cikkek (televízió, számítógép, telefon stb.) ára 3,4%-kal csökkent.

3.22. ábra

A fogyasztói árak változása néhány fontosabb árucsoportban (2010-hez képest)

3.15. tábla

A fogyasztói árak alakulása a lakosság és a háztartások egyes csoportjaiban, 2015

(%)

Kiadási főcsoportok	Alacsony jövedelmű háztartások	Magas jövedelmű háztartások	3 és annál több gyermekes háztartások	Nyugdíjasok	Összes háztartás
Árváltozás az előző évhez képest					
Élelmiszerek	0,4	1,2	0,6	1,0	0,9
Szeszes italok, dohányárak	3,3	3,3	3,0	3,1	3,1
Ruházkodási cikkek	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
Tartós fogyasztási cikkek	1,3	0,6	1,1	0,9	0,8
Háztartási energia	-2,7	-3,1	-3,0	-2,9	-2,9
Egyéb cikkek, üzemanyagok	-4,0	-4,8	-5,2	-2,2	-4,6
Szolgáltatások	1,7	1,9	1,9	2,2	1,9
Összesen	0,2	0,0	-0,2	0,4	-0,1
Súlyarány					
Élelmiszerek	30,0	20,5	27,3	26,2	24,7
Szeszes italok, dohányárak	13,1	10,1	7,2	8,2	9,7
Ruházkodási cikkek	3,2	3,9	4,0	2,0	3,4
Tartós fogyasztási cikkek	5,8	7,6	7,4	6,0	6,6
Háztartási energia	10,3	6,2	7,4	10,3	8,3
Egyéb cikkek, üzemanyagok	14,1	21,0	18,4	19,4	19,2
Szolgáltatások	23,5	30,8	28,3	27,9	28,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Hosszabb időtávot vizsgálva, az átlagos árszínvonal 2015-ben 11%-kal haladta meg a 2010. évit. A főbb árucsoportok közül a legnagyobb mértékben a szeszes italok, dohányárak drágultak (37%), amit az elmúlt években a dohánytermékek jövedéki adójának, valamint kiskereskedelmi árérének emelése is erősített. Az élelmiszerek szintén az átlagosnál nagyobb mértékben, 17%-kal drágultak, ezen belül a leginkább a dió, mák és mogoró fogyasztói ára nőtt (50%). A szolgáltatások is átlagon felül, 14%-kal drágultak, miközben a ruházati cikkek ára öt év alatt 4,3%-kal emelkedett. Az egyéb cikkek árszínvonala 8,6%-kal nőtt, ezen belül a járműüzemanyagoké 9,2%-kal. A főcsoportok közül – a hatósági árintézkedések miatt – a háztartási energiafélék esetében 12%-kal csökkentek az árak az elmúlt öt évben, a tartós fogyasztási cikkek pedig 4,2%-kal kerültek kevesebbe.

Az üzemanyagárak csökkenése kevésbé érintette a nyugdíjasokat

Az árváltozás a **lakosság egyes csoportjait** különböző mértékben érinti, eltérő jövedelmi szintjük és – részben ebből adódóan – eltérő fogyasztási szerkezetük miatt. 2015-ben az **alacsonyabb jövedelmű háztartások** esetében az átlagnál magasabb volt az árváltozás mértéke (0,2%), ugyanis e háztartások nagyobb arányban fűtik a házaikat olyan, egyéb fűtőanyaggal (fával, illetve szénnel), amelyek fogyasztói ára 2,5, illetve 2,7%-kal emelkedett. Ezen kívül a szeszes italok, dohányárak árának emelkedése – a fogyasztási szerkezetükben képviselt magasabb arány miatt – nagyobb mértékben érintette őket. A **magas jövedelműek** esetében az árak nem változtak, a **3 vagy annál több gyermeket nevelők** körében pedig 0,2%-kal mérséklődött az árszínvonal 2014-hez viszonyítva.

A **nyugdíjasok** esetében a fogyasztói árak 2015-ben 0,4%-kal emelkedtek az előző évhez képest. Az átlagosnál némileg nagyobb mértékű áremelkedést részben az okozhatta, hogy fogyasztási szerkezetükben kisebb arányt képviselnek a közlekedéssel – azon belül is az üzemanyagokkal – kapcsolatos költségek, így az idősebb korosztályt nem érintette olyan mértékben az üzemanyagárak csökkenése, mint a többi háztartást.

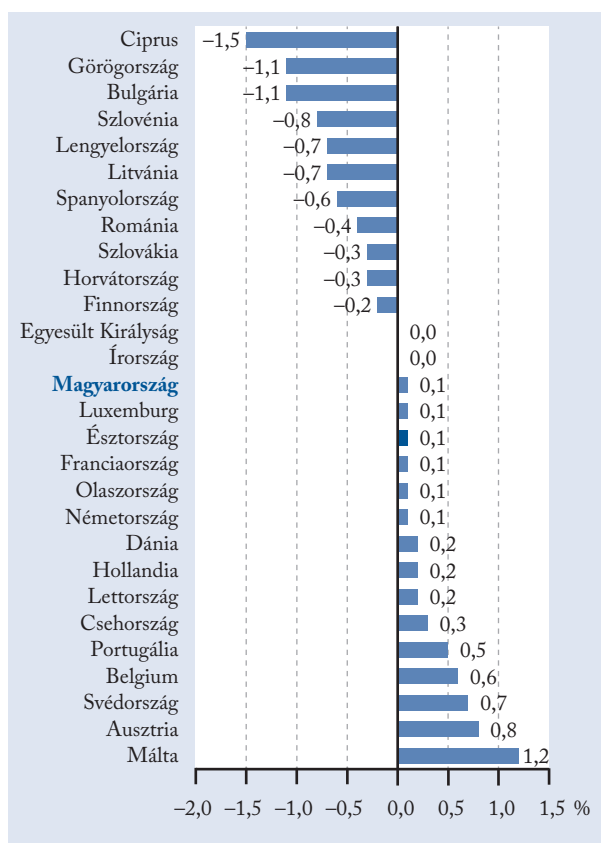
Az unió egészében stagnáltak az árak

Az **Európai Unió (EU-28)** egészében az elmúlt néhány évben folyamatosan lassult az áremelkedés üteme, 2015-ben pedig – az unió előzetes, harmonizált fogyasztóiár-indexe⁷⁾ alapján – nem változtak az árak az előző évhez képest. A legnagyobb mértékben Máltán emelkedett az árszínvonal (1,2%), miközben Bulgáriában és Görögországban egyaránt 1,1, Cipruson pedig 1,5%-kal csökkent. A legnagyobb mértékű változás egy év alatt Romániában történt: a 2014. évi 1,4%-os emelkedést 2015-ben 0,4%-os csökkenés váltotta fel.

Az unió egészében 2015-ben a legnagyobb mértékben (2,9%) az oktatás árszínvonala emelkedett, de a szeszes italok, dohányáraké is 2,2%-kal nőtt egy év alatt. Ugyanakkor a közlekedés ára átlagosan 2,7, az üzemanyagoké 11%-kal csökkent.

3.23. ábra

Harmonizált fogyasztóiár-index az unióban, 2015 (változás az előző évhez képest)

⁷⁾ A harmonizált fogyasztóiár-index (HICP) számításának célja az Európai Unió tagországaiban a nemzetközi összehasonlítás biztosítása a fogyasztói árak változásának mérésére. A nemzeti inflációs index és az EU ajánlásait tükröző harmonizált fogyasztóiár-index között megjelenő csekély mértékű különbség módszertani eltérésekre vezethető vissza. A harmonizált fogyasztóiár-index számításához használt súlyok a hazai lakosság fogyasztása mellett az idelátogató külföldiek fogyasztását is tartalmazzák, emellett a szolgáltatások árai abban a hónapban kerülnek a harmonizált árindexbe, amikor a szolgáltatás igénybevétele megkezdődhet. Továbbá a harmonizált árindex nem tartalmazza a szerencsejátékok alakulását.

AZ ÉLELMISZERÁRAK ALAKULÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az élelmiszerek fogyasztói árának alakulása az uniós országokban az elmúlt öt évben rendkívül széles skálán mozgott: míg Írországból 2010-hez képest átlagosan 2,2%-kal csökkentek az élelmiszerek, addig Máltán ötödével emelkedtek. Az unióban (EU-28) átlagosan 9,0%-kal drágultak az élelmiszerek, hazánkban ennél jóval nagyobb mértékű volt az áremelkedés (17%).

3.16. tábla

Az élelmiszerek fogyasztói árának változása az Európai Unióban, 2015 (2010-hez képest)

Élelmiszerek	Magyarország	EU-28	Legnagyobb mértékű	
			emelkedés	csökkenés
Kenyér és cereáliák	11,2	8,3	21,5 (Csehország)	4,0 (Írország)
Hús	16,1	8,9	18,9 (Málta)	2,9 (Írország)
Hal és tengeri állat	20,4	12,6	52,6 (Málta)	0,7 (Írország)
Tej, sajt, tojás	15,6	7,8	22,3 (Bulgária)	0,6 (Portugália)
Olaj és zsiradékok	21,6	12,4	29,4 (Spanyolország)	0,3 (Horvátország)
Gyümölcsök	27,1	13,4	42,4 (Szlovénia)	4,4 (Írország)
Zöldségek	17,4	6,3	35,9 (Málta)	5,2 (Lengyelország)
Élelmiszerek összesen	16,7	9,0	20,5 (Málta)	2,2 (Írország)

Az árak változásának mértékén felül ugyanakkor figyelembe kell venni az egyes tagállamok árszínvonal-különbségeit is, amit a vásárlóerő-paritás mérőszáma segítségével hasonlíthatunk össze. A magasabb árszínvonal jellemzően az északi, illetve a nyugati tagállamokra jellemző. Az élelmiszerek árszínvonal-évek óta Dániában a legmagasabb, 2014-ben 42%-kal meghaladta az uniós átlagot, és több mint kétszerese a legolcsóbb tagállam, Lengyelország árszínvonalának. Hazánk árszintje ötödével elmaradt 2014-ben az uniós átlagtól, ezzel az élelmiszerek szempontjából Magyarország a hatodik legolcsóbb tagországnak számít.

LAKÁSHELYZET

Magyarországon a **lakásállomány** a rendszerváltás óta eltelt évek alatt mintegy 15%-kal gyarapodott, a növekedés üteme azonban – a pénzügyi-gazdasági válság hatására jelentősen visszaeső lakásépítések következtében – lassult. 2016. január 1-jén 4 millió 420 ezer lakást tartottak nyilván, 0,1%-kal többet, mint egy évvel korábban.

A hámszobás és annál nagyobb lakások aránya tovább emelkedett

A lakásállományon belül az egyszobás lakások száma a rendszerváltás óta jelentősen csökkent (29%-kal), miközben a hámszobás és annál nagyobb lakásoké közel 50%-kal emelkedett. 2010-hez viszonyítva az egyszobás lakások száma 69 ezerrel (13%-kal) lett kevesebb, míg a három és annál több szobások száma 219 ezerrel gyarapodott (10%). Utóbbiak 2015-ben a lakásállomány több mint felét tették ki, számuk 2285 ezer volt.

A lakások **átlagos alapterülete** 2015-ben országosan 77, Budapesten 64, a többi városban 77, a községekben 88 m² volt, ami – a városok kivételével – gyakorlatilag megegyezik az egy évvel korábbiakkal.

2015. január 1-jén országos átlagban **száz lakásban** 223 fő élt, 0,5%-kal, 1 fővel kevesebb az egy évvel korábbihoz képest. Ezen belül Budapesten 0,5%-kal (1 fő) több lakos jutott száz lakásra, a többi városban 0,3 (1 fő), a községekben pedig 0,9%-kal (2 fő) csökkent a mutató értéke, összefüggésben a kisebb településekről történő elvándorlással. A **száz szobára jutó népesség** száma 2015-ben 82 fő volt, ugyanannyi, mint egy évvel korábban.

Az 1990-es évek közepének folyamataival ellentétben a városi, illetve az utóbbi években a fővárosi lakások száma nőtt legnagyobb mértékben. Jellemző, hogy a gazdaságilag gyorsan fejlődő területeken (Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl) több, a fejletlenebb régiókban, mint például Észak-Magyarországon hosszú évek óta kevesebb lakás épül.

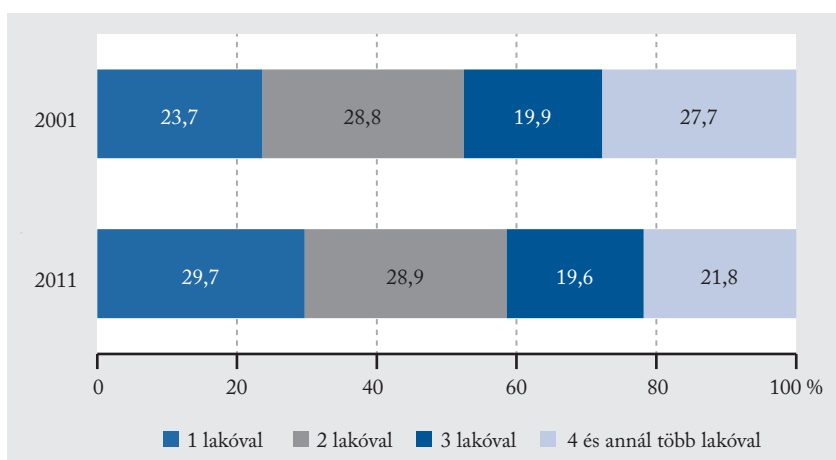
LAKÁSOK ÉS LAKÓIK VÁLTOZÁSA KÉT NÉPSZÁMLÁLÁS KÖZÖTT

Az elmúlt években a felgyorsult modernizációs folyamatok kapcsán a lakáshelyzet is sokat változott. Magyarországon a legutolsó népszámláláskor (2011-ben) 3 millió 912 ezer lakott lakás volt, 6%-kal több mint tíz évvel korábban.

A lakók száma szerinti arány az utolsó két népszámlálás között sok tekintetben változott: míg 2001-ben a lakott lakásokat legnagyobb arányban (29%) 2 fő lakta, addig 2011-ben az 1 fős háztartások kerültek relatív többségbe (30%). Eközben jelentősen, a megfigyelt időszak alatt 17%-kal csökkent a 4 és annál több lakóval lakott lakások aránya rámutatva a 2 vagy többgyerekes családok számának csökkenésére, ami a laksűrűség mérséklődéséhez is vezetett.

3.24. ábra

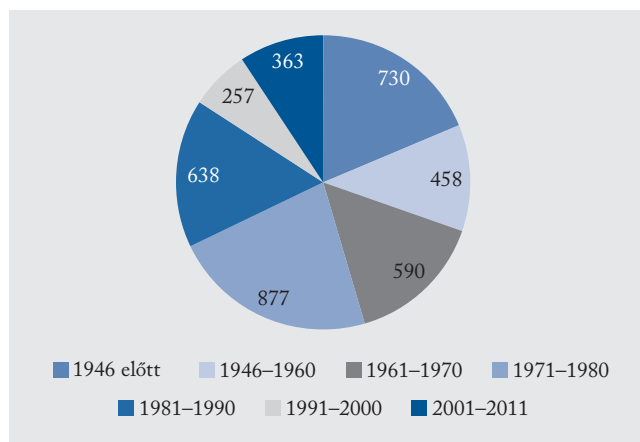
A lakott lakások megoszlása a lakók száma szerint

A 2011-es népszámlálás szerint a lakott lakások 22%-a 1971 és 1980 között, közel ennyi, 19%-a 1946 előtt épült, 2009 és 2011 között pedig a lakások 3,9%-a épült. Napjainkban mintegy félmillióra becsülhető az üres lakások száma.

3.25. ábra

A lakott lakások építési év szerint, 2011 (ezer darab)

Az utóbbi évtizedek nagy **közműfejlesztési** programjainak (gázvezeték- és csatornaépítés, települési hulladékgyűjtés) kiterjesztésével összefüggésben a lakások általános minősége jelentősen javult. 2015-ben a vízvezetékkel ellátott lakások aránya 97, a fürdőhelyiséggel, illetve vízöblítéses WC-vel ellátottaké 93, illetve 94%-volt. A mutatók értéke gyakorlatilag alig változott az utóbbi öt évben.

3.17. tábla

Lakásállomány településtípus és szobaszám szerint, 2016. január 1.

(ezer darab)

Megnevezés	Budapest	Többi város	Község	Összesen
1 szobás	169	202	85	456
2 szobás	356	908	415	1 679
3 szobás	247	709	442	1 398
4 és több szobás	140	467	281	887
Összesen	912	2 286	1 223	4 420

Több építési engedély, kevesebb felépült lakás

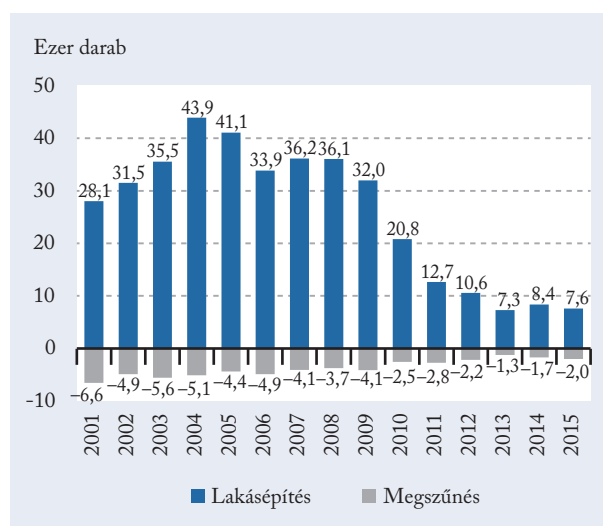
A kiadott új **lakásépítési engedélyek** száma az ezredfordulótól 2008-ig minden évben meghaladta, majd 2009-től 2011-ig nem érte el a használatba vett lakások számát. Az ezt követő két évben szinte megegyezett a két mutató értéke, 2014-ben a kiadott építési engedélyek száma már 15%-kal nagyobb volt a használatba vett lakásokénál. 2015-ben a hatóságok 12 515 új lakásépítési engedélyt adtak ki, 30%-kal többet, mint egy évvel korábban, Budapesten pedig 73%-kal több lakás építését engedélyezték. Az országos emelkedés hasonló volt, mint a mélypontnak számító 2013 után, a budapesti élénkülés mértéke azonban jóval meghaladta a 2014. évit (28%). Az építési kedv növekedésének hátterében a makrogazdasági környezet kedvező irányú változásaival összefüggésben a háztartások jövedelmi helyzetének és a hitelhez jutás lehetőségeinek javulása áll.

Magyarországon a rendszerváltást követően a **lakásépítés** először az 1990-es évek végén érte el mélypontját. 1999-ben a felépült lakások száma (19 300) mintegy ötöde volt az 1970-es évek közepén használatba vett lakásokénak. A mélypontot követően az épített lakások száma 2004-ig töretlenül, ezt követően 2009-ig hullámzóan emelkedett, majd a gazdasági válság és a devizában felhalmozott

adósság következtében jelentősen visszaesett. A lakásépítés 2013-ban érte el mélypontját, akkor alig több mint 7 ezer lakás épült fel. 2014-ben az évek óta tartó csökkenést növekedés váltotta fel, ugyanis 15%-kal több lakást vettek használatba, mint egy évvel korábban. 2015-ben azonban a bővülés nem folytatódott, 7612 új lakást vettek használatba, 9%-kal kevesebbet, mint 2014-ben.

3.26. ábra

Lakásépítés

Továbbra is a természetes személyek által építtetett lakás a legtöbb

Az ezredforduló óta gyakorlatilag a természetes személyek által építtetett lakások vannak többségben: 2015-ben 59% volt, szinte megegyezik az előző évivel. A vállalkozások által épített lakások aránya 39%, Budapesten azonban ennél jóval magasabb, 66% volt.

Az épített lakások **átlagos alapterülete** az ezredfordulótól 2010-ig nem érte el a 100 m²-t, azóta meghaladja azt. 2013 óta 100 és 101 m² körül mozog az épített lakások átlagos alapterülete, 2015-ben 101 m² volt.

A kiadott új építési engedélyek alapján 2015-ben 6526 **lakóépület építését** tervezték, 27%-kal többet az egy évvel korábbinál. A **nem lakóépületekre kiadott engedélyek** száma 4652 volt, 8%-kal kevesebb, mint az előző évben. Ezen belül az ipari és a kereskedelmi épületekre kiadott engedélyek száma csökkent (előbbi 5, utóbbi 19%-kal), a mezőgazdasági épületekre kiadott engedélyek száma 8%-kal nőtt 2014-hez képest.

3.18. tábla

A lakásépítés régiónkénti alakulása

Régió	Használatba vett lakások száma		Változás 2010-hez képest, %	Tízezer lakosra jutó lakásépítések száma		Változás 2010-hez képest, %
	2010	2015		2010	2015	
Közép-Magyarország	10 876	3 395	68,9	36,9	11,4	69,2
Közép-Dunántúl	1 415	445	68,6	12,9	4,2	67,4
Nyugat-Dunántúl	2 452	1 660	32,3	24,6	16,9	31,3
Dél-Dunántúl	1 598	588	62,2	16,9	6,5	61,5
Észak-Magyarország	1 071	255	76,2	8,9	2,2	75,3
Észak-Alföld	1 525	637	58,2	10,2	4,3	57,8
Dél-Alföld	1 886	632	66,5	14,3	5,0	65,0
Ország összesen	20 823	7 612	63,4	20,8	7,7	63,0

Emelkedtek a lakásépítés költségei

A lakásépítési költség az építtető oldaláról felmerülő becsült költség, a kivitelezés közvetlen és közvetett költségeit tartalmazza. Az 1 m²-re jutó lakásépítési költség az ezredforduló óta – 2010 kivételével – évről évre emelkedett. 2014-ben az előző évhez képest 2,5, 2010-hez képest 13,2%-kal emelkedtek az építési költségek hazánkban. A rendelkezésre álló adatok szerint az utóbbi években az építkezéssel kapcsolatos munkaerőköltségek (közvetlen bérköltségek) gyorsabb ütemben emelkedtek, mint az anyagköltségek: 2014-ben előbbi 5,3, utóbbi 1,2%-kal. Ez a különbség hosszú távon is megfigyelhető: 2010-hez képest a munkaerőköltségek több mint 20, az anyagdíjak 8,4%-kal drágultak.

Folytatódott az ingatlanforgalom élénkülése

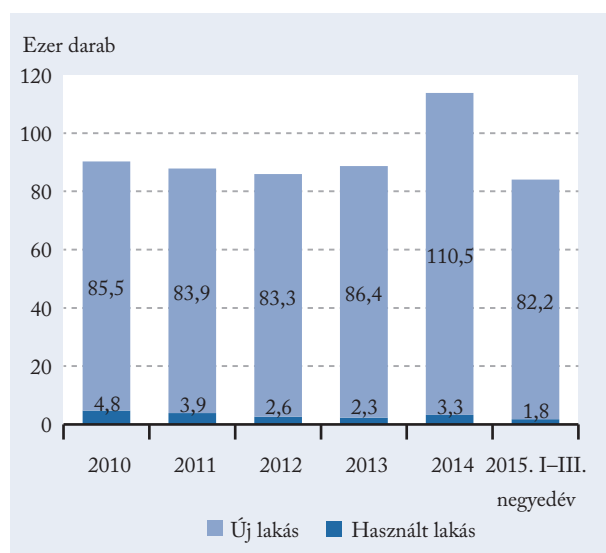
A pénzügyi-gazdasági válság okozta lakáspiaci visszaesést követően – a gazdaság élénkülésével párhuzamosan – emelkedett az ingatlanforgalom is. Hazánkban az értékesített lakások száma 2012-ben érte el mélypontját, akkor 86 ezer lakás cserélt gazdát, alig több mint fele a 2008. évének. Az eladott lakások több mint 97%-a a használt lakások közül került ki, mindössze 3,0%-a volt új építésű.

2015-ben az előzetes adatok alapján⁸⁾ az első háromnegyed évben becsült lakáspiaci forgalombővülés a 20%-ot közelíti az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Az élénkülés teljes egészében a használtlakás-piaci folyamatok hatása, az új lakások értékesítése évek óta stagnál. 2015-ben összesen 3146 új lakás épült értékesítési céllal, ez minden korábbi év adatánál alacsonyabb érték.

⁸⁾ Az egy évvel korábbi, hasonló feldolgozottsági szintű forgalomhoz viszonyítva.

3.27. ábra

A lakáseladások számának alakulása

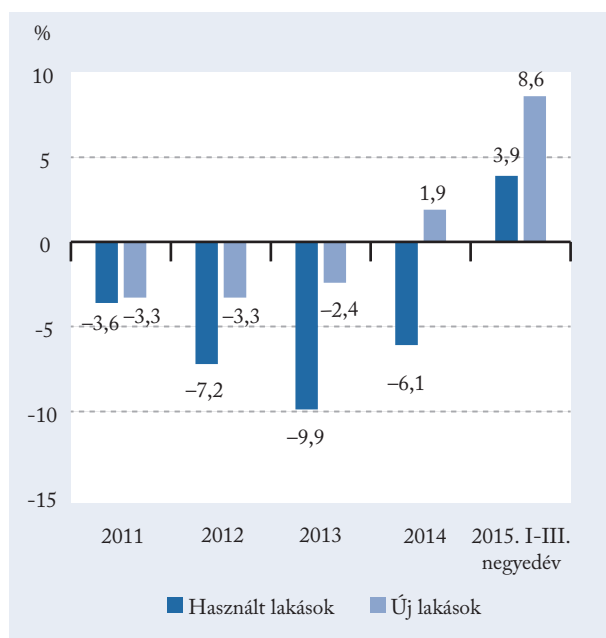
Jelentősen nőttek az árak a lakáspiacon

2015-ben a lakáspiacon továbbra is a **használt lakások** eladása volt a domináns. Az árak ebben a szegmensben 2009-től 2013-ig csökkentek, 2014-ben 4,2%-kal emelkedtek az egy évvel korábbi adatokhoz képest. A használt lakások árszintje a 2015. III. negyedévéig bekövetkezett drágulás hatására 3,9%-kal meghaladta a 2010. évit, de a 2008-ban jellemző értéktől még 3,8%-kal elmaradt.

Az **új lakások** árai – az alacsony eladási szám ellenére – 2013 óta emelkednek, 2015-ben átlagosan 6,6%-kal voltak magasabbak, mint egy évvel korábban, és az árak elérték a 2008. évi szintet, 2010-hez képest számottevően, 8,6%-kal emelkedtek.

3.28. ábra

A lakáseladások tiszta árváltozása (2010-hez képest)

A nagyobb városokban több használt lakás cserélt gazdát

2015 I–III. negyedévében a használt lakások 30%-át Budapesten, további 23%-át megyeszékhelyeken értékesítették. A nagyvárosok lakáspiari részesedése 2008-ban még csak 45% volt. A nagyvárosi eladások súlyának növekedésével párhuzamosan a családi házak lakáspiari részesedése a válság kezdete óta folyamatosan csökken: 2008–2009-ben még minden második eladott lakás családi házban volt, 2015 I–III. negyedévében ez az arány 40%-ra csökkent.

A 2015 I–III. negyedévében az eladott **használt lakások átlagos ára** 11 millió forint volt, 800 ezer forinttal több, mint egy évvel korábban. Az eladott lakások átlagára Budapesten 1,8 millió forinttal nőtt, így egy használt lakás átlagos ára 16 millió forintra emelkedett. Ugyanez az érték a megyeszékhelyeken 10, a városokban 9,2, a községekben 6,1 millió forint volt, minden kategóriában meghaladta az egy évvel korábbit. Az általános emelkedés ellenére az árak csak Budapesten haladták meg a 2008. évi, a többi településen elmaradtak attól. Az agglomerációkon kívül eső községekben az év folyamán átlagosan 4,2 millió forintba került egy lakás. Ez 2014-ben 4, 2008-ban 5,1 millió forint volt.

A lakáshitelezés az elmúlt években jelentősen átalakult

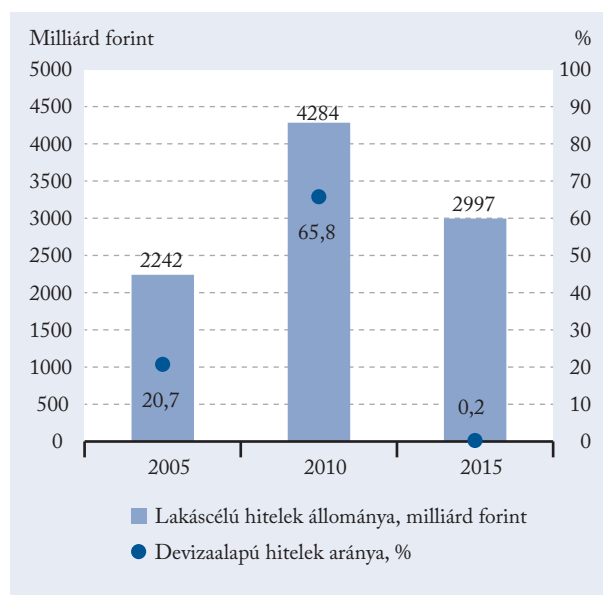
2013. év elejétől a lakáshitel-felvétel könnyítését célzó változások léptek életbe az állami kamattámogatások rendszerében. A 2014 novemberében elfogadott jogszabály kötelezte a pénzügyi intézményeket, hogy 2015 első felében a deviza- vagy devizaalapú jelzálogkölcsönök teljes állományát forintkövetelésre váltsák át.

A **lakáshitel-állomány** a rendszerváltást követően 2010-ben érte el csúcspontját, amit nagyarányú visszaesés, lassulás majd stagnálás követett. A devizahitelek forintra váltása következtében a lakáshitel-állomány szerkezete teljesen átalakult: a forintbitelek aránya – a 2014. év végi 48-ról – 2015 végére megközelítette a 100%-ot. 2015. december 31-én a lakáshitelek állománya 2997 milliárd forint volt, tizedével kevesebb, mint egy évvel korábban, és a 2015. évi GDP 8,9%-ának felelt meg.

A **devizaalapú hitelállomány** aránya 2010-ben még közel 66% volt, kormányzati intézkedések hatására 2011 óta csökken. A devizahitelek forintbitekre váltása következtében 2015 végére 0,2%-ra (6,8 milliárd forint) esett vissza.

3.29. ábra

Lakáscélú hitelek állománya

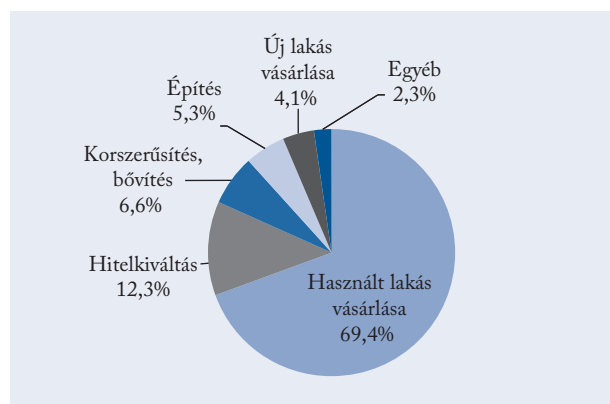

A kormányzati intézkedésre létrehozott Nemzeti Eszközkezelő a törleszteni képtelen hiteladósok lakóingatlanát megvásárolja, amit az adósok aztán bérlőként tovább használhatnak. Az MNB adatai

szerint 2013. január 1. és 2015. december 31. között 19 628 fedezeti lakóingatlan⁹⁾ vásároltak meg.

A **folyósított lakáscélú hitelek** összege 2008-ban érte el tetőpontját (887 milliárd forint), 2009-ben alig kétötödére csökkent, a folyamat mélypontja 2013-ban volt (168 milliárd forint), ami 2014-ben – az előző évi alacsony bázishoz képest – több mint felével nőtt. 2015-ben a folyósított lakáscélú hitelek száma 75 ezer darab, összege 361 milliárd forint volt, túlnyomó többségét (69%-át) évek óta **használt lakás vásárlására** veszik igénybe. Az **építésre, új lakás vásárlására** szánt hitelek számának és összegének aránya együttesen, mindkét esetben 9% volt.

3.30. ábra
A folyósított lakáscélú hitelek összegének megoszlása, 2015

A lakáshitelek folyósítását az ezredfordulótól 2010-ig 70–80%-ban bankok bonyolították. 2011-től a lakás-takarékpénztárak és a jelzáloghitel-intézetek egyre nagyobb szerepet vállaltak, 2015-ben a hitelek összegének közel 48%-át bankok, 49%-át együttesen jelzáloghitel-intézetek és lakástakarékpénztárak folyósították.

A **lakáscélú hitelek minősítése** 2015-ben javult. A problémamentes hitelek aránya – a számukat tekintve – a 2014. évi 79-ről 86%-ra, összegüket tekintve 9,6 százalékponttal 77%-ra nőttek 2015 végére. A külön figyelendők aránya is csökkent, számukat 12-ről 5%-ra, összegük pedig 17-ről 7%-ra változott. Ugyanakkor emelkedett a rossz és kétes minőségű hitelek száma és összege. A rossz minősítést kapott hitelek aránya – a számukat tekintve – 3,5-ről 4,2%-ra, összege 1,4 százalékponttal 6,2%-ra nőtt.

A folyósított lakáshitelek **átlagos futamideje** 2008-ig emelkedett (akkor 15 év volt), azóta csökken, 2015-ben átlagosan 14 év volt, mintegy félévvel több, mint egy évvel korábban.

EGÉSZSÉGÜGY

A magyarországi népességfogyás részben a magas halálozás következménye. Két, nálunk félmillióval nagyobb lélekszámú országban, Portugáliában és Csehországban 107, illetve 109 ezren, a háromszáz-ezerrel kisebb lakosságú Svédországban ugyancsak 107 ezren haltak meg 2013-ban, míg Magyarországon 127 ezren. Az unió ötödik legkedvezőtlenebb halálozási rátája a magyar.

Nőtt a halálozások száma

Az előzetes adatok szerint 2015-ben 4,2%-kal többen (131 600-an) haltak meg, mint egy évvel korábban. Míg a január–februári jelentős (22%-os) halálozási többletben az influenzajárvány és az előző évi alacsony bázis, addig a nyári (július–augusztus) 7,2%-os emelkedésben a hőhullámok halandóságra gyakorolt kedvezőtlen hatása játszhatott elsődleges szerepet. Ezer lakosra 13,4 halálozás jutott, az előző évinél 0,6 ezrelékponttal több. Ugyanakkor a csecsemőhalálozások ezer élveszületésre jutó 4,1-es mutatója az eddig mért legalacsonyabb, 0,5 ezrelékponttal csökkent az előző évihez viszonyítva.

A legtöbb rokkantságot a stroke okozza

A 2014-ben meghalt 126 ezer ember felének keringési betegség okozta a halálát. A keringési halálozások ötöde (12 390 halál) **agyi érbetegség** miatt következett be. A háziorvosi rendelőkben 2013-ban több mint 550 ezer esetet tartottak nyilván az agyi érbetegségek csoportjában. A betegek kilenczede 55 év feletti volt, a betegség gyakoribb a nők között (61%). Az agyi érbetegségek miatt bekövetkezett halálozásban az uniós rangsor utolsó negyedének elején állunk. A magyar halálozás az uniós átlagnál 70%-kal magasabb, a legkevésbé érintett franciákénak több mint háromszorosa, a sereghajtó bolgárnál viszont 56%-kal alacsonyabb. Az agyi érkatasztrófa után a betegek egyik harmada meghal, másik harmada a súlyos maradványtünetek miatt rehabilitációra vagy állandó ellátásra szorul. Ez az emberi vonatkozások mellett nagy anyagi terhet rak

⁹⁾ Fedezeti lakóingatlan: a lakáshitel-szerződésből eredő hiteltartozás biztosítására jelzálogjoggal terhelt lakóingatlan, ha a lakáshitel-szerződésből eredő lejárt tartozás megfizetése tekintetében több mint 90 napos késedelem áll fenn.

KI ÉL TOVÁBB?

Hazánkban – 2014. évi adatok alapján – nemtől függetlenül a Budapesten élők számíthatnak a leghosszabb életre. A budapesti férfiak az átlagnál 2, a nők 1, az Észak-Magyarországon élőkénél pedig 4,4, illetve 2,5 évvel élnek tovább. Hasonló különbség van a falusi – különösen az 1000-nél kisebb lélekszámú – és a fővárosi életkilátások között. Az élet várható hosszát a lakóhelynél is sokkal erősebben befolyásolja azonban a személy által elért legmagasabb iskolai végzettség. 2013-ban az alapfokú és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők várható élettartamának különbsége Magyarországon átlagosan 8,4 év volt, a férfiak esetében 11,9, míg a nőknél 5,6 év. Az olló valamelyest zárult 2007 óta a férfiaknál, hiszen akkor az alapfokú és a felsőfokú végzettségű férfiak várható élettartamának különbsége még 14 év volt. A végzettség élettartamot befolyásoló hatása a volt szocialista országokban a legerőteljesebb.

3.19. tábla

Az alap- és felsőfokú végzettségűek születéskor várható átlagos élettartama, 2013

Ország	Alapfokú végzettségű		Felsőfokú végzettségű	
	férfi	nő	férfi	nő
Bulgária	64,3	74,1	75,7	81,0
Csehország	64,4	78,7	77,5	82,0
Dánia	75,1	80,1	81,0	83,9
Észtország	63,3	74,4	77,9	84,0
Finnország	74,8	81,6	81,0	85,5
Görögország	75,7	83,2	82,2	85,1
Horvátország	71,9	80,5	77,7	82,4
Lengyelország	66,2	78,0	78,8	83,5
Magyarország	65,3	75,7	77,2	81,3
Norvégia	76,7	81,4	81,9	85,3
Olaszország	77,9	83,7	82,9	86,8
Portugália	76,6	83,6	81,7	85,9
Románia	65,3	76,3	75,1	80,4
Svédország	77,2	81,1	82,2	85,2
Szlovákia	63,2	75,6	77,7	82,5
Szlovénia	71,6	81,3	81,3	85,5

(év)

az egyénre, a családokra és a társadalomra is. A beteg életéért, felépüléséért és későbbi életminőségéért az első 3 órában lehet a legtöbbet tenni. A betegség elsődleges rizikófaktorai a magas vérnyomás, a magas vérsírszint és a dohányzás. A magyar háziorvosi rendelőkbe 2013-ban közel 3 millióan magas vérnyomás, 1,3 millióan koleszterinproblémák miatt jártak, míg a 2014-es Európai lakossági egészségfelmérés szerint a lakosság 29%-a dohányzott.¹⁰⁾

Nő az állandó orvos nélküli háziorvosi praxisok száma

A háziorvosi és házi gyermekorvosi praxisok száma 2008 és 2014 között alig változott (0,9%-kal csökkent), 2014-ben 6665 volt, 95%-uk saját tulajdonú. A háziorvosok 322 praxisban helyettesként dolgoztak, 69 esetben orvos kollégát helyettesítettek, 253 esetben pedig olyan praxis feladatait látták el, amelyben nem volt állandó orvos.

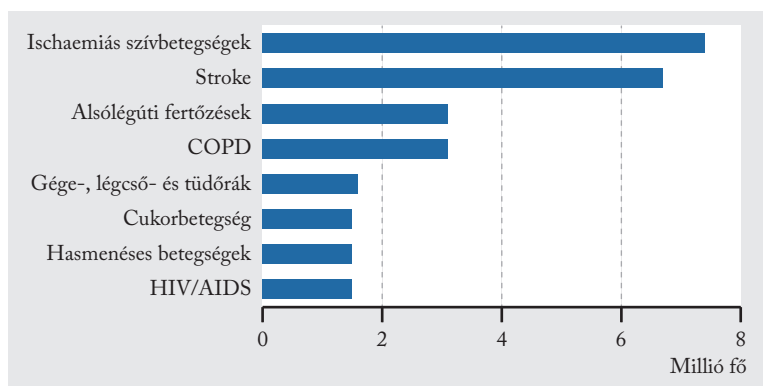
¹⁰⁾ Forrás: Európai Lakossági Egészségfelmérés, 2014.

STROKE A VILÁGBAN

A WHO legutóbbi (2012) összesítése szerint a világon minden 8. ember stroke miatt hal meg. Az évente meghaltak száma az ezredforduló óta egymillióval emelkedett. A stroke tipikusan civilizációs betegségnek tekinthető: a legalacsonyabb jövedelmű országokban százezer lakosra 52, a legmagasabb jövedelmű országokban 95 haláleset jut.

3.31. ábra

A világ vezető halálai miatt meghaltak száma, 2012

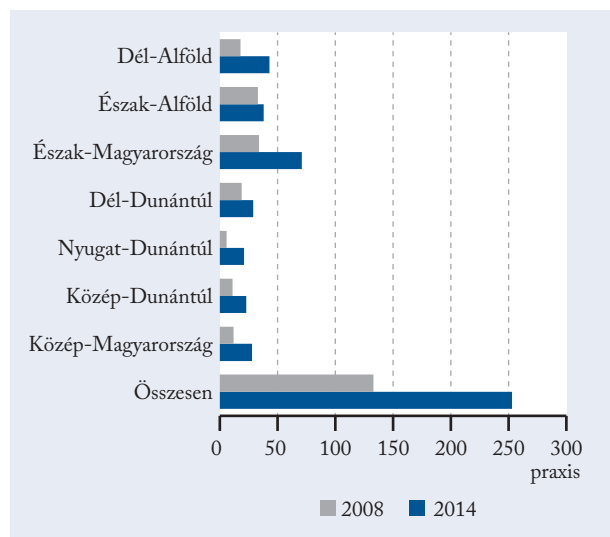

Forrás: WHO

A praxisok leterheltsége között régiós szinten nincs nagy különbség, átlagosan 1479 főt láttak el. Az egy praxisra jutó lakosok száma Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb (4,8, illetve 4,2%-kal az átlag fölötti), Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb (9,8%-kal az átlag alatti).

3.32. ábra

Orvoshiány miatt helyettesített háziorvosi praxisok száma

A helyettesített, állandó orvossal nem rendelkező praxisok száma a 2014-et megelőző 6 év folyamán 90%-kal több lett. Nyugat-Dunántúlon az emelkedés három és félszeres, Közép-Magyarországon, Közép-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és a Dél-Alföldön közel kétszeres volt. A háziorvosok rendelőkben 2014-ben átlagosan 11 309 beteget láttak el, 29%-kal többet, mint 1990-ben. Egy napra 45 beteg jutott, az egy betegre jutó átlagos idő 5 perc volt.

Létszámhiány az egészségügyben

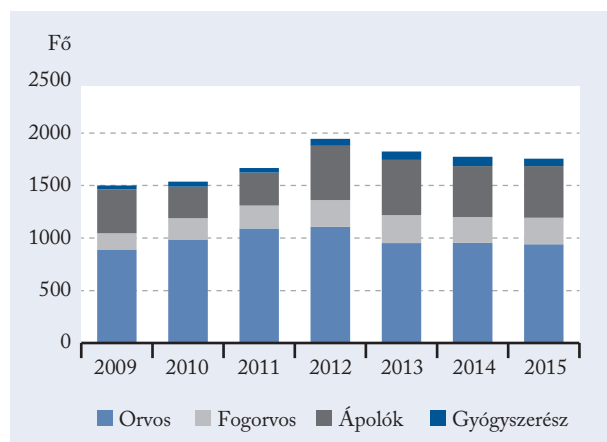
A külföldre távozó **egészségügyi dolgozók** száma 2009-től kezdett meredeken emelkedni, 2012-ben meghaladta a 2 ezret, azóta enyhén csökken. 2009 és 2012 között az adott évben az orvosi oklevelet szerettek száma alacsonyabb volt, mint ahány kollégájuk távozott. A diplomázók száma a 2009. évi mélypont után 2014-ig másfélszeresére (1429) emelkedett. Az egészségügyben a kisegítő, fizikai munkakörökben van a legtöbb betöltetlen állás (6,1%), az orvosi állások 4,5, a szakdolgozói állások 3,5%-a vár jelentkezőre.

2014-ben a humán egészségügyben teljes munkaidőben foglalkoztatott fizikai dolgozók havi bruttó átlagkeresete 146 ezer, a szellemi foglalkozásúaké

235 ezer forint volt. A fizikai dolgozók átlagkeresete a nemzetgazdasági átlag 84, a szellemi foglalkozásúaké 72%-át tette ki. Az egészségügyben dolgozók bruttó átlagkeresete 1,7%-kal volt több 2014-ben az előző évinél.

3.33. ábra

Hatósági bizonyítványt kapott egészségügyi dolgozók

3.20. tábla

Az egészségügyi személyzet néhány jellemzője

Megnevezés	OECD- átlag	Magyar- ország
Orvosok száma tízezer lakosra számítva, fő	33	32
55 év feletti orvosok aránya, %	33	40
Női orvosok aránya, %	45	55
Orvosi diplomát kapottak száma 1 millió lakosra, fő	115	151
Külföldön kiképzett orvosok aránya, %	17,3	7,6
Ápoló személyzet száma 10 000 lakosra, fő	91	64
Nővéri diplomát kapottak száma 1 millió lakosra, fő	470	340
Külföldön kiképzett nővérek aránya, %	5,9	1,2
Tíz orvosra jutó nővérek száma, fő	28	20
Kórházi nővérek bére az átlaghoz viszonyítva, %	110	90
Kórházi nővérek bére paritáson, ezer amerikai dollár	45	20

Forrás: Health at a Glance 2015: OECD Indicators, OECD Publishing, 2015.

Nagy különbségek a háztartások egészségügyi kiadásaiban

2014-ben a háztartások éves kiadásai 4,9%-át, 44 771 forintot adtak ki egészségügyre egy főre vetítve. Ennek legnagyobb hányadát (70%) a gyógy-

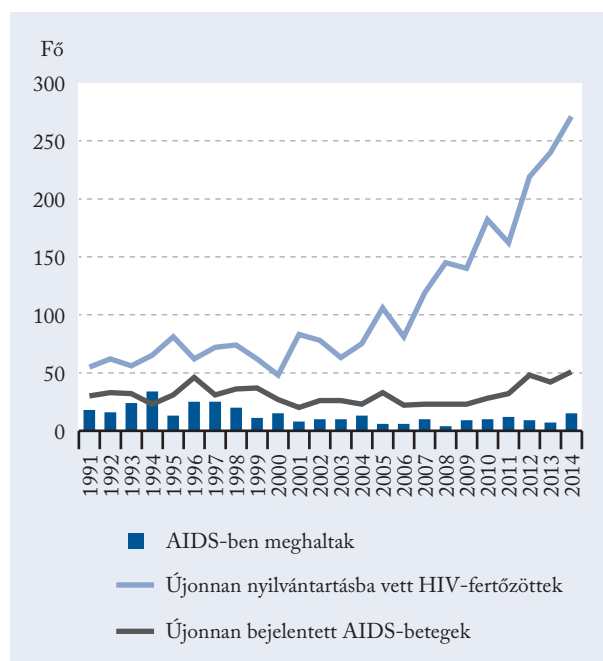
szerek, gyógyárak vásárlása tette ki, a járóbeteg-elátásban az összes kiadás 14, a kórházi-ellátásban 3,5%-át költötték el. A jövedelmi helyzet erőteljesen meghatározza az egészségre fordított összeg nagyságát: míg a társadalom leggazdagabb ötödébe tartozók az átlag 170, addig a legszegényebb ötödébe tartozók 32%-át költötték egészségükre. Vélhetően a jövedelmi különbségek magyarázzák a településtípusok és a régiók közötti különbségeket is. Budapesten az átlag 133, a községekben 80%-át tették ki az egészségügyi kiadások. A legtöbb Közép-Magyarországon (115%), a legkevesebb Észak-Magyarországon (77%) és Észak-Alföldön (83%) jutott az egészségre.

Nő a HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek száma

Magyarországon az utóbbi évtizedben folyamatosan nőtt a **HIV-fertőzöttek** száma. A betegséggel kapcsolatos felvilágosító munka nem elégséges, alig vannak megelőző és szűrőprogramok. A tudatlanságból fakadóan a fertőzéssel kapcsolatos félelmek enyhültek, pedig a tanácsadás és tesztelés jelentősen javíthatja a korai diagnózis és sikeres kezelés esélyét. Az új AIDS-betegek számának utóbbi 5 évben tapasztalt jelentős emelkedését a felderítetlen fertőzötteknek a statisztikákban megjelentnél jóval magasabb száma okozhatja.

3.34. ábra

HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek

HIV ÉS AIDS EURÓPÁBAN¹¹⁾

2014-ben 142 ezer új, HIV-fertőzöttet diagnosztizáltak a WHO európai régiójában, közülük 85 ezren Oroszországban, közel 30 ezren uniós országban éltek. Az (Oroszország nélküli) átlagot – 79 fertőzött 1 millió lakosra – jóval meghaladó volt az új fertőzöttek száma a kontinens keleti felén (223), míg Közép-Európában átlag alatti (26).

3.21. tábla

Új HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek

Országok	2005		2014		Összesen diagnosztizált HIV-fertőzött, a nyilvántartás első évétől, 2014, fő
	Új HIV-fertőzöttek	Új AIDS-betegek	Új HIV-fertőzöttek	Új AIDS-betegek	
	egymillió lakosra jutó száma, fő				
Magyarország	10	3	27	5	2 845
Ausztria	41	12	28	9	8 420
Szlovákia	4	1	16	1	625
Olaszország	76	79	61	14	33 268
Egyesült Királyság	131	16	95	5	139 778
Fehéroroszország	78	17	191	50	17 522
Ukrajna	245	90	369	230	219 543
Európai régió összesen	71	21	79	23	995 175

Míg keleten a heteroszexuális és drogfüggő populáció a legveszélyeztetettebb, addig az uniós országokban továbbra is a homoszexuális közösség. Európában három új HIV-fertőzöttről 2 született kontinensünkön. A fertőzöttek felét későn diagnosztizálják, ami növeli a megbetegedés és a vírus átadásának kockázatát. A halálos esetek nagy része a késői diagnózis következménye, kétharmaduk nem sokkal a diagnózis felállítása után történik.

Több fiatal fogyasztó, több szintetikus drog

A Nemzeti Drog Fókuszpont 2015-ös jelentése szerint minden tizedik felnőtt és minden ötödik iskoláskorú gyermek vagy fiatal fogyasztott már életében valamilyen **kábítószer**, leggyakrabban kannabiszt, ecstasyt vagy amfetamint. A használt szerek összetétele és az iskoláskorúak drogfogyasztása 2013-tól nagyon kedvezőtlen irányba fordult. A szintetikus kannabinoidok (utcai nevükön herbál) rövid idő leforgása alatt a második leggyakoribb pszichoaktív szerré váltak, népszerűségük az amfetaminhoz hasonló. 2010 óta összesen 108 új pszichoaktív szeret azonosítottak, ebből 42-t 2014-ben. Az iskolások leggyakrabban kannabiszt, gyógyszereket vagy gyógyszert és alkoholt együtt használnak kábítószerként. 1995 és 2003 között az iskolások kö-

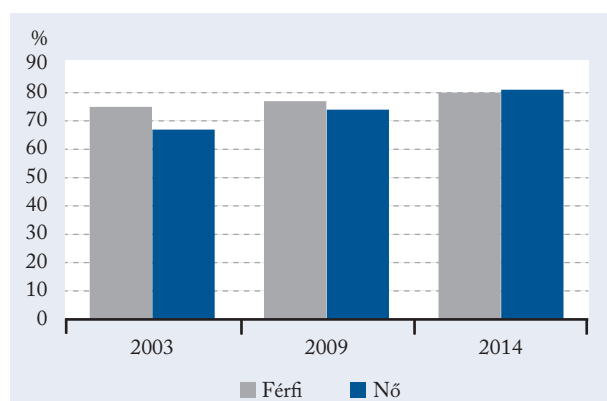
rében a kábítószer kipróbálók aránya megnégyszereződött, a 2007-ben kezdődő kis csökkenés után pedig 2011-től újra jelentős növekedésnek indult. Ugyanekkorra a fiúk és lányok közötti korábban jelentős különbség – amely a fiúk túlerepresentáltságát mutatta – már nem volt szignifikáns. A büntetőeljárás alternatívájaként működő elterelésen részt vevők 69%-a kannabiszt használt, a második helyen az amfetamin típusú stimulánsok álltak. Ez utóbbiakat a szakemberek különösen veszélyesnek tartják olcsóságuk és követhetetlenül változó összetételük miatt. Az intravénás szerhasználat átalakulását mutatja, hogy míg 2010 előtt a tűcsereprogramok klinikai fele-fele arányban használtak heroint és amfetamint, 2014-ben már a felhasznált szerek 68%-a új pszichoaktív szer volt.

¹¹⁾ Forrás: HIV/AIDS Surveillance in Europe 2014, European Center for Disease Prevention and Control, 2015.

Az egészségtudatosság javul, az egészség-magartartás kevésbé

Egyre többen – különösen a nők körében – látják be, hogy a genetikai adottságokon túl a tudatos táplálkozás, a rendszeres mozgás és a betegségmegelőzés mennyire fontos az egészség fenntartásában. Az egészségtudatosság fokát erőteljesen befolyásolja az iskolázottság: a felsőfokú végzettségűekre inkább jellemző (93%), mint a legfeljebb 8 általánost végzettek (66%).

3.35. ábra
Az egészségtudatosan gondolkodók aránya

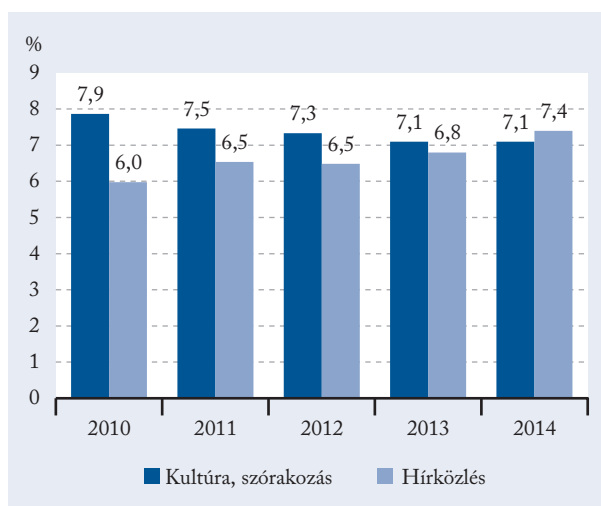

A 2014-es és a megelőző (2009-es) európai lakossági egészségfelmérés (ELEF) eredményei szerint az egészségtudatosság összetevői közül a magyar lakosság inkább a megelőzést veszi komolyan, a szűrővizsgálaton növekedett a részt vevők aránya. A 2014. évi végi megkérdezést megelőző 12 hónapban mérték a vérnyomását a lakosság 99, a vércukorszintjét 89, koleszterinszintjét 87%-ának, a nők 84%-a részt vett méhnyakrák-, illetve 60%-a mellrákszűrésen. Ugyanakkor az egészségtelen életmód jelentős rétegeket érint, és a javulás elenyésző. A dohányosok aránya összességében alig csökkent, 31-ről 29%-ra. A 18–34 éves korcsoportban arányuk 2009 óta 36-ról 42%-ra emelkedett. Az önbevallásos vizsgálatok alkalmával a szegényérzet miatt általában alábecsült alkoholfogyasztás emelkedett, a nagyivók aránya 4,6-ről 5,4%-ra nőtt. A férfiak tizede nagyivó, a legveszélyeztetettebb a 65 éves és idősebb korosztály (14,1%). Az önbevallás során az alkoholfogyasztáshoz hasonlóan testsúlyukat is alábecsülik az emberek. Túlsúlyos vagy elhízott volt a felnőtt lakosság több mint fele (54%), a középkorú férfiaknak pedig 71%-a a 2014-es vizsgálat alkalmával. A lakosság több mint kétharmada naponta 10 percet sem szán testedzésre.

KULTÚRA

A költségvetés kulturális kiadásai 2014-ben 298 milliárd forintot tettek ki, a GDP 0,9%-át. Az egy főre jutó **fogyasztásban** kultúrára, szórakozásra 2014-ben éves szinten 64 ezer forintot, ezen kívül hírközlésre 68 ezer forintot fordítottunk. A kultúrára, szórakozásra fordított összeg teljes fogyasztásban mért aránya 2010-hez képest 0,7 százalékponttal csökkent, 2014-ben 7,1%-ot tett ki, a hírközlésre fordított kiadásoké ugyanezen időszak alatt 1,4 százalékponttal emelkedett, és 2014-ben 7,4% volt. A két szélső jövedelmi ötöd kultúrára és szórakozásra fordított kiadásai közötti különbség 7,3-szeres, az internet-előfizetést is magába foglaló hírközlés esetében 3,5-szörös volt (összehasonlításképpen, az összes fogyasztási kiadás átlagos különbsége a két szélső jövedelmi ötöd között 2014-ben 3,4-szeres). A leggazdagabbak és legszegényebbek fogyasztásbeli különbsége a kultúrára és szórakozásra fordított kiadások terén 2010-hez képest nőtt (akkor 5,7-szeres volt), a hírközlés terén szinte változatlan maradt. Az egygyermekes kétszülős családokban fejtenként átlagosan 1,4-szer költenek többet kultúrára, szórakozásra, és 1,6-szor többet hírközlésre, mint a 3 vagy annál több gyermekes családokban. A korábbi évekhez képest a különbség csökkent. Az egyszülős családok egy főre jutó kulturális fogyasztása magasabb, mint a 3 vagy annál több gyermekeseké, bár ez a különbség is mérséklődött az elmúlt években.

3.36. ábra
A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban

Élénkülő könyvpiac

A **kiadott könyvek** (címek) száma 2009 óta csökkenő tendenciájú volt, azonban a trend 2014-ben megszakadt és az előző évihez képest 1,5%-kal több könyvet adtak ki, majd a növekedés 2015-ben is folytatódott (8,8%-kal). Ekkor közel 13 ezer címet jelentettek meg, 0,7%-kal többet, mint 2010-ben. A könyvek példányszámában – ami hosszabb ideje csökkent (már az 1990-es években erőteljesen visszaesett, majd ingadozott, a válság éveitől tovább mérséklődött) – 2014-ben szintén fordulat állt be: ekkor az előző évhez képest 2,9%-kal, 2015-ben 3,9%-kal többet adtak ki. A korábbi, csökkenő tendencia nemcsak a könyvek sokfélesége, hanem a példányszáma tekintetében is megtört és növekedésbe váltott. A címek száma a tankönyvek kivételével valamennyi könyvtípus esetében emelkedett, a legnagyobb mértékben az ismeretterjesztő könyvek (46%), de az ifjúsági könyvek esetében is jelentős (19%) kínálatbővülés történt, ugyanakkor a tankönyvek kínálata 13%-kal csökkent. A példányszám emelkedése szintén az ismeretterjesztő könyvek esetében volt a legmagasabb (36%), amit a tudományos (17%) és az ifjúsági (14%) könyvek követtek. A szépirodalmi könyvek piacának bővülése a címek száma tekintetében átlagos, a példányszámában az alatti (1,2%) volt. A **tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi művek** száma, kínálata 15%-kal nőtt, ezek közül a természettudományi (31%), a filozófia, pszichológia területére tartozó, valamint a vallás és hittudomány körébe sorolható művek száma nőtt a leginkább (27–27%). (A példányszám növekedése tekintetében más a sorrend:

a filozófia, pszichológia áll az első helyen, amit a természettudomány, valamint a művészet, sport, játék követ.)

A megjelent **szépirodalmi művek** száma 3294 volt, a 2014. évinél 8,8, a 2010. évinél 9,0%-kal több. A verses művek, antológiák száma egy év alatt 19, a regényeké és elbeszéléseké 7,7%-kal bővült. A megjelent színművek száma 36-ról 32-re (11%-kal) csökkent, az egyéb széppróza kínálata 4,6%-kal nőtt. A 2015-ben megjelent szépirodalmi művek több mint fele (51%) magyar, egyharmada (30%) amerikai szerző tollából származott.

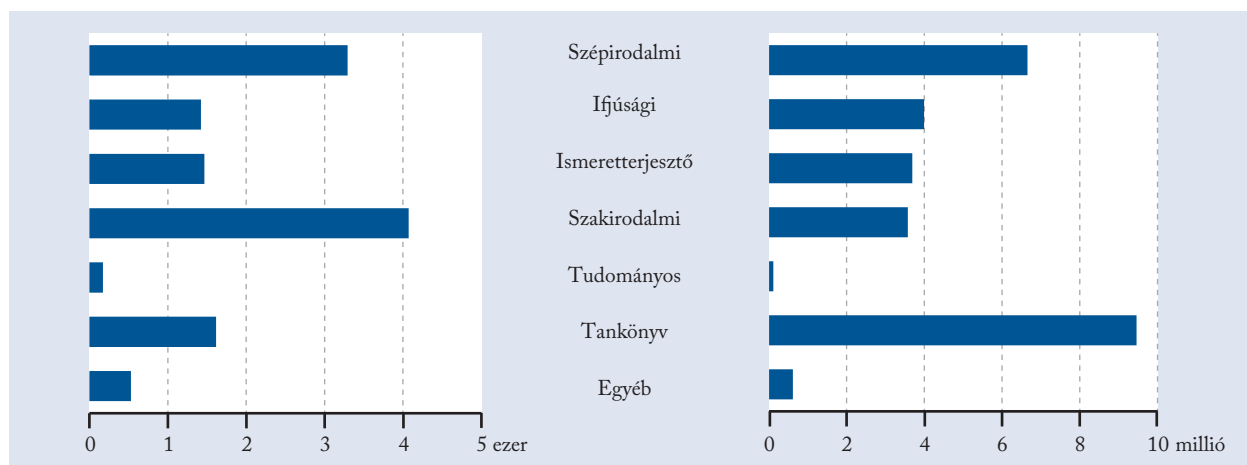
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesületének 2015. évi adatai szintén a könyvpiac erősödését jelzik. A szabadforgalmú (közoktatási tankönyveket figyelmen kívül hagyó) **könyvpiac forgalma** 2015-ben 45 milliárd 830 millió forint volt, 3,2%-kal több az előző évinél. A könyvek átlagára már harmadik éve csökken, 2015-ben 4,9%-kal.

A **nyomtatott sajtótermékek** példányszáma az elmúlt évtized második felétől mérséklődött, ez alól néhány napilap, hetilap, illetve magazin jelentett kivételt. Ennek fő oka alapvetően az internetes publikációs formák elterjedése, de a válság éveitől az életkörülmények romlása is hozzájárulhatott. Ezzel összefüggésben az újságok és a folyóiratok ára 2007-től jelentősen emelkedett, 2009-től az általános fogyasztóiár-emelkedést meghaladó mértékben. Az elmúlt években a gyakorlatilag stagnáló árak mellett a folyóiratok és újságok ára tovább emelkedett.

A 1990-es évek elején – főként a munkahelyi **könyvtárak** megszűnésével – a könyvtárak száma jelentős mértékben, mintegy harmadával visszaesett.

3.37. ábra

Könyvek száma és példányszáma, 2015

A folyamat az ezredfordulóra megállt, és a könyvtárak száma összességében keveset változott. A települési könyvtárak száma az elmúlt évtized második felében, valamint 2013-ban és 2014-ben emelkedett. A könyvtárhasználat ma is jellemzően az egyik legolcsóbb kulturálódási és kikapcsolódási forma, viszonylag alacsony kiadást jelent, néhány helyen térítésmentes. A közel 8000, ma is működő könyvtár csaknem fele települési (3874), további kétötöd része iskolai (3207). A települési könyvtárak száma 2013-ban 5,0, 2014-ben 10%-kal nőtt az előző évhez képest, és 12%-kal több volt, mint 2010-ben. Az ezekhez tartozó könyvvállomány mennyisége és az olvasók száma az elmúlt években lényegesen nem változott (eltekintve 2014-től, amikor a könyvvállomány 1,3, az olvasók száma 1,4%-kal gyarapodott), ám a kikölcsönzött könyvtári egységek száma öt év alatt 13%-kal kevesebb lett. A kölcsönzési aktivitás az ezredfordulót követően lényegesen csökkent, amiben az e-könyvek növekvő népszerűsége mellett a korábban jelentős VHS- és CD-kölcsönzés visszaesése is szerepet játszhatott. A könyvtárak személyes (helyben történő) használata csökkent az elmúlt években, míg az ún. távhasználat jelentősen nőtt. Az összes személyes használat 2014-ben 15 millió 977 ezer volt, ami 0,5%-kal alacsonyabb a 2013, és 8,3%-kal kevesebb a 2010. évinél. Ugyanakkor a telefonon (faxon), illetve e-mailen keresztül történő távhasználat 11, az internetes (a könyvtár honlapján vagy elektronikus katalógusán keresztül) távhasználat pedig 22%-kal nőtt 2014-ben. Az utóbbi (elektronikus távhasználati) mód öt év alatt összesen 81%-kal emelkedett.

2014-ben a települési könyvtáraknak 1,5 millió, a nemzeti és országos szakkönyvtáraknak 63 ezer, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknak 752 ezer olvasója volt. A kikölcsönzött könyvtári egységek száma az előző évhez hasonlóan a települési könyvtárakban 23 millió, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknak 4 millió volt.

A levéltárak száma az 1990-es évek második felében jelentősen, majd kismértékben emelkedett. 2014-ben 94 intézményünk volt, 6-tal több, mint az előző évben (és a 2010. évtől 11-gyel haladta meg). A fondok és gyűjtemények száma összesen közel 74 ezer volt, 11%-kal több az öt évvel korábrinál. Az intézményekben megforduló kutatók – az érdeklődő diákokkal, hallgatókkal, magánszemélyekkel együtt vett – száma 2010-hez képest valamelyest csökkent, az előző évhez képest 3,5%-kal emelkedett.

Növekvő kereslet a kulturális szolgáltatások iránt

A **muzeális intézmények** száma 2010 és 2015 között 8,2%-kal emelkedett. 2015-ben 700 muzeális intézményt tartottak nyilván, ugyanannyit mint az előző évben, ebből 81-et Budapesten. A kiállítások száma 11%-kal volt kevesebb, mint hat évvel korábban (2015-ben az előzetes adatok szerint 3640 kiállítás volt), a látogatók száma ez alatt az időszak alatt 2,4%-kal nőtt. 2015-ben közel 10 millió látogatást regisztráltak, az előző évi 101,3%-át. Száz lakosra 99 látogatás jutott, kettővel több, mint 2014-ben.

Az elmúlt évtized végétől a **színházak** száma – és ennek következtében tevékenységük adatai – a működési környezet, a nyilvántartási és finanszírozás rendszer változásainak megfelelően alakult. 2009-től az előadó-művészeti törvény nyomán a kőszínházak mellett az alternatív, független színházakat is nyilvántartásba vették, így számuk emelkedett, 2015-ben 167 volt, 17%-kal több, mint 2010-ben. A színházi előadások száma 2015-ben közel 25 ezer volt, 2,5%-kal kevesebb az előző évinél. Az előadások száma az elmúlt öt évben folyamatosan nőtt, az azt megelőző évekkel való összehasonlítás azonban a változó működési környezet (és nyilvántartási rendszer) miatt nem lehetséges. Az előadások felét a korábbi évekhez hasonlóan a fővárosban rendezték meg. Az év során 6,5 millió látogatást regisztráltak, közel ugyanannyit, mint 2014-ben. A száz lakosra jutó színházlátogatás országos átlagban 66 volt, ugyanannyi, mint az előző évben.

A **hangverseny**-előadások száma szintén emelkedett az elmúlt évben, 2015-ben 4504 előadást tartottak meg, 4,4%-kal többet, mint 2014-ben. A látogatások száma szintén nőtt, 15%-kal, egy év alatt 1 millió 794 ezer főt regisztráltak – ennek több mint felét Budapesten –, száz lakosra 18 látogatás jutott, kettővel több az előző évinél.

2014-ben összesen 420 ezer **mozielőadást** tartottak, 54%-át a fővárosban. Az előadásokon 9 millió 878 ezer látogatást regisztráltak, ebből Budapesten 5 millió 763 ezret. Ezer lakosra 1002 látogatás jutott, a magyar filmeket látogatók aránya 5,2% volt. Az egy lakosra jutó jegybevétel 1351 forintot tett ki. Az országban található 316 mozi terem (42%-a budapesti) teljes befogadóképessége 55 850 fő (a fővárosban 23 848 fő, 43%) volt.

A regisztrált **táncgyűjtések** száma 2015-ben 51 volt (nagy részük, 38 a fővárosban), 12-vel több, mint az előző évben. A táncgyűjtések száma a színházakhoz hasonlóan a nyilvántartási és finanszírozás

rendszer változásait tükrözően alakul, 2009–2010 között az előadó-művészeti törvény hatására feltűnően emelkedett. Az előadások száma 2015-ben 1637, a látogatások száma 570 ezer volt. Az előadások felét Budapesten tartották meg.

3.22. tábla
Közművelődési intézmények adatai, 2014

Megnevezés		2013
Közművelődési intézmények	száma	5 331
Ismeretterjesztő előadások	száma	36 493
	résztvevők, ezer	1 002
Alkotó művelődési közösségek	száma	16 275
	résztvevők, ezer	369
Kiállítások	száma	20 708
	résztvevők, ezer	8 254
Művészeti események	száma	55 162
	résztvevők, ezer	7 394
Klubok, körök, szakkörök	száma	14 695
	résztvevők, ezer	546
Népművészeti rendezvények	száma	4 576
	résztvevők, ezer	2 787
Közösségi rendezvények	száma	69 508
	résztvevők, ezer	11 130

A finanszírozás és a számbavétel változása miatt a **közművelődési tevékenységet** folytató adatszolgáltatók köre 2014-ben kibővült, ezért az erre vonatkozó statisztikák a korábbi évekkel közvetlenül nem hasonlíthatók össze. 2014-től a számbavétel kiterjed valamennyi alapfeladatként közművelődési tevékenységet folytató költségvetési szervre, társadalmi vagy civil szervezetre, alapítványra, közalapítványra, gazdasági társaságra, vállalkozásra, egyéni vállalkozásra. Így a közművelődési intézményként számba vehető szervezetek köre 2014-ben 5331 volt, 72%-kal több, mint az előző évben. Korábban, az elmúlt évtized második felétől az intézményszám csökkent, 2013-tól növekedni kezdett, majd 2014-ben, az új szabályozás következtében ugrásszerűen bővült. Az intézményekben tartott rendezvények, előadások közül továbbra is a közösségi rendezvények (70 ezer) és művészeti események (55 ezer) száma volt a legmagasabb. Utóbbi mellett közel 21 ezer kiállítást is tartottak. Az ismeretterjesztő előadások száma 2014-ben 36 ezer volt. Az alkotó művelődési közösségek száma már régebb óta növekvő tendenciát mutatott – bár 2011 és 2013 között keveset változott –, 2014-ben 16 ezer alkotóközösséget regisztráltak, 18%-kal többet, mint 2013-ban.

Az elektronikus médiahasználat átalakuló mintázata

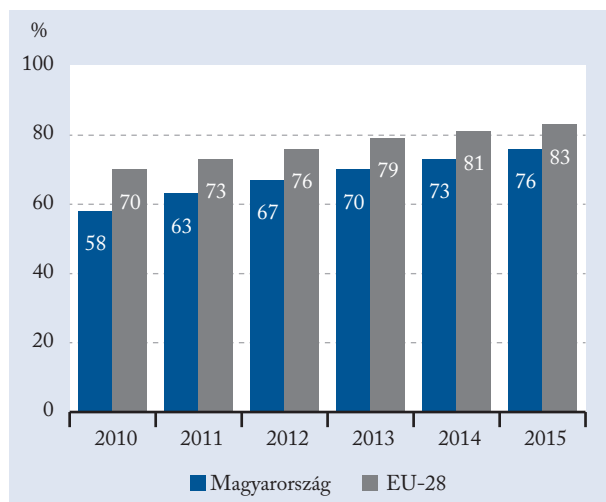
A 20. század utolsó évtizedeiben a televíziózás a kulturális fogyasztás legjellemzőbb tevékenysége volt, miközben a rádióhallgatás – az időmérés-felvételek adatai szerint – jelentősen visszaesett, és inkább kiegészítő, melléktevékenységgé vált. Utóbbi már leginkább az idősebb korcsoportban meghatározó, a lakosság többsége jellemzően gépkocsivezetés vagy házimunka végzése közben hallgat rádiót. Ugyanakkor 2000 és 2010 között – és ezt szintén az időmérés-vizsgálatokból tudjuk – a televíziózásra fordított idő is mérséklődött. Ez minden bizonnyal az internet elterjedéséből és az internetes filmnézés népszerűségéből is adódik, ami 2010 óta tovább erősödött. A jelenség különösen a fiatalabb generációkra igaz: 2010-ben a tinédzserek (15–19 évesek) körében az internetezéssel töltött idő megközelítette a televíziózásra fordított idő egyharmadát, azonban átlagosan még mindig sokkal többet televízióztunk (napi 139 percet), mint interneteztünk (napi 20 percet).

A háztartások közel fele rendelkezik szélessávú mobilkapcsolattal

A folyamatosan fejlődő információtechnológia az internet által nemcsak az egymás közötti kommunikációra, hanem a mindennapi szokásokra is hatással van. Az internet-előfizetések növekvő számával összhangban a **háztartások internetellátottsága** töretlenül emelkedik, viszont uniós összehasonlításban továbbra is alacsony. 2015-ben a hazai háztartások 76%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, ez 7 százalékponttal elmaradt az uniós átlagtól. Az internetkapcsolat meglétére részben hatással lehet a gyermekek száma és a jövedelem. 2015-ben a gyermekes háztartások 92, a gyermektelenek 70%-a rendelkezett a világháló elérhetőségével. Minél magasabb a háztartás jövedelme, annál nagyobb valószínűséggel rendelkezett internetkapcsolattal: a legmagasabb jövedelmi negyedbe tartozó háztartások 95%-a az otthonából is fel tudott csatlakozni a netre, a legszegényebbek esetében viszont ez az arány 39% volt. Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások 91%-ában helyhez kötött internet, 49%-ában szélessávú mobilnet volt. Utóbbi rendkívül gyorsan terjed, 2010-ben mindössze a háztartások 5%-a alkalmazta ezt a lehetőséget a világháló elérésére.

3.38. ábra

Internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból

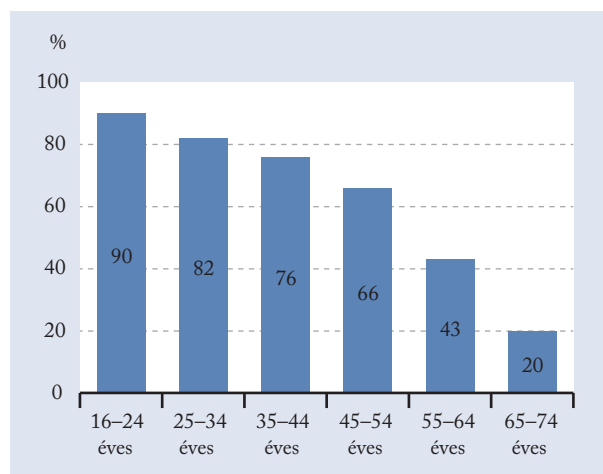
Az internetellátottság és az okostelefonok egyre nagyobb mértékű elterjedése miatt napjainkra könnyen elérhetővé vált a világháló. Hazánkban az emberek 79%-a már használta az internetet élete során, ezen belül 11%-a heti gyakorisággal, 63%-a napi rendszerességgel böngészett a neten 2015-ben. Az **internethasználat** aránya a fiatalok körében magas, az idősebbek esetében alacsony. (Az arányok az uniós átlaggal nagyjából megegyeznek, egyedül az 55–74 évesek korcsoportjában van jelentősebb elmaradásunk.) A napi rendszerességgel történő internetezést elősegíti az egyre megfizethetőbb mobilinternet és az arra alkalmas okostelefonok terjedése. (A folyamat kedvezően hat az egyre nagyobb súlyú e-kereskedelem fejlődésére is.)

A rendszeres internetezők¹²⁾ 93%-a e-mailezik, 86%-a híreket olvas, 83%-a közösségi oldalakat látogat vagy aktívan használ, 55%-a telefon- vagy videóhívást bonyolít, 46%-a interneten keresztül intézi a pénzügyeit. Utóbbi tevékenység esetében a felhasználó már fokozottan veszélyeztetve van a számítógépes bűnözés miatt, amellyel kapcsolatban 2014-ben a hazai internetezők 38%-a tartotta magát jól tájékozottnak. A számítógépes bűnözés elleni védekezés egyik egyszerű formája a rendszeres jelszótárcsázás, amit az internetfelhasználók 17%-a hajtott végre 2014-ben. (A felmérést megelőző egy évben az internetezők 46%-a cserélte le jelszavát valamelyik internetes szolgáltatásnál.) A bűnözés

elleni védekezési módok közül a legtöbben (57%) a vírusirtó telepítését említették, de sokan nem nyitják meg az ismeretlen címről érkező e-maileket (36%), valamint csak saját számítógépet használnak (35%).¹³⁾

3.39. ábra

Napi rendszerességgel internetezők aránya korcsoportok szerint, 2015

Többen intézték elektronikusan az ügyeiket

Az információtechnológia fejlődésével párhuzamosan a közigazgatás is fokozatosan digitalizálódik, a lakosság jelentős része veszi igénybe az **e-közigazgatás** szolgáltatásait. A folyamatot egyaránt erősíti az internetes alkalmazások fejlődése, a takarékoság, valamint a felhasználók részéről jelentkező használati igény. Az egyre fejlettebb e-közigazgatás egyaránt idő- és költségmegtakarítást jelenthet az ügyintézési folyamat mindkét oldalán. A lakosságot érintő közigazgatási ügyek egy része (például adóbevallás, útlel igénylése) jellemzően szezonális vonásokat mutat. 2015-ben a rendszeresen internetezők 53%-a keresett információt közigazgatási szervezet honlapján, 38%-a letöltötte és 33%-a vissza is küldte a kitöltött űrlapot. (Utóbbi teljes egészében elektronikus ügyintézészt jelent.) Az információt beszerzők és az űrlapot letöltők aránya csökkent, az űrlapot viszont többen küldték vissza az előző évinél. A hazai internethasználó lakosság az uniós átlagnál nagyobb arányban keres információkat közigazgatási szervek honlapjain és tölt le űrlapokat, a valódi elektronikus ügyintézés esetében viszont közel azonos a hazai és az uniós átlag.

¹²⁾ Rendszeres internetezőnek az a felhasználó számít, aki a felmérést megelőző három hónapban legalább egyszer használta a világhálót.

¹³⁾ Cyber Security, Special Eurobarometer No. 423, European Commission, 2015. február.

A HAZAI INTERNETEZŐK BIZTONSÁGA ALACSONY

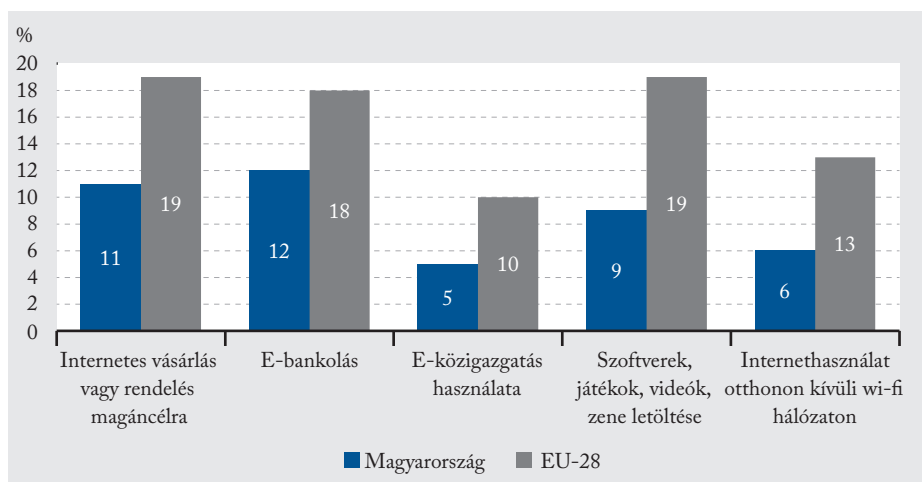
A lakosság egyre aktívabb internethasználata és a számítógépes bűnözés következtében az internetezés biztonsági kockázatai is emelkednek. 2015-ben a hazai internetezők¹⁴⁾ 39%-a tapasztalt valamilyen biztonsági problémát (például vírusfertőzést, személyes adatokkal való visszaélést, pénzügyi csalást). Ez uniós szinten – Horvátországot követően – a második legmagasabb arány. (Az unió egészét tekintve a netezők negyedénél merült fel biztonsági probléma.)

2015 folyamán a hazai internetezők 36%-a szenvedett el vírusfertőzést a számítógépén, ami szintén az unió második legmagasabb aránya. (Az EU egészében az átlag 21% volt.) A nemzetközi összehasonlításban kedvezőtlen helyzet ugyanakkor – a tagországok többségéhez hasonlóan – számottevően javult 2010-hez képest, amikor is a felhasználók közel fele fertőződött meg vírussal. Ebben számottevő szerepe lehet a lakosság növekvő jártasságának az információtechnológiában.

Annak ellenére, hogy a hazai netezők uniós szinten kimagasló arányban tapasztalnak valamilyen biztonsági problémát, az uniós átlagnál jóval kisebb részük kerüli a magas biztonsági kockázatokkal járó internetes tevékenységeket.

3.40. ábra

Néhány internetes tevékenység kerülése a biztonsági kockázatok miatt, 2015*

* A felmérést megelőző 12 hónapban internetet használók arányában.

SZUBJEKTÍV JÓLLÉT

A szubjektív jóllét – az OECD definíciója szerint – az embereknek a velük történt eseményekkel, a testükkel, a gondolataikkal és az életkörülményeikkel, összességében az életükkel kapcsolatos különböző értékelések gyűjtőfogalma. A szubjektív jóllét területének kulcsváltozója az élettel való elégedettség, valamint a jellemző érzelmi állapotok, amelyek segítségével az egyén mentális közérzetét jellemez-

hetjük. A szubjektív jóllét mutatói az egyén életminőségét, az életével való elégedettségét, egyéni értékelését (mentális egészségét, érzelmi állapotát) mérik, önbevallásos adatfelvétellel.¹⁵⁾

A fiatal felnőttek a legelégedettebbek az életükkel

Az élettel való elégedettség a szubjektív jóllét egyik legfontosabb mutatója.¹⁶⁾ A válaszok átlagértéke 2013-ban és 2015-ben a felnőtt lakosság esetében

¹⁴⁾ Az a 16–74 év közötti személy, aki a felmérést megelőző 12 hónapban használta az internetet.

¹⁵⁾ Az Eurostat 2013-as EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions) lakossági adatfelvételen belüli szubjektív jóllétére vonatkozó felmérését a KSH 2015-ben megismételte, a kérdőívet 14 235 lakos töltötte ki.

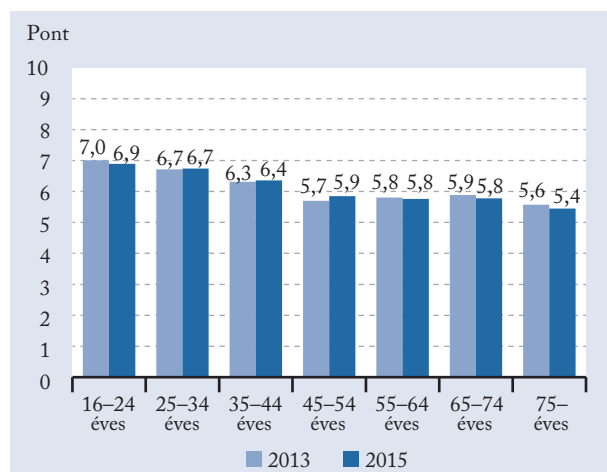
¹⁶⁾ A 16 éves vagy annál idősebb válaszadók egy 0-tól 10-ig terjedő skálán értékelték az életükkel, jelenlegi munkájukkal és szabadidejük mennyiségével való általános elégedettségüket, ahol a 0 az „egyéltől nem elégedett”, a 10 pedig a „teljes mértékben elégedett” válaszlehetőségeket jelentette.

egyenként 6,1 volt. 2015-ben az emberek több mint negyede nagyon elégedett (8–10 pont), 5,2%-uk nagyon elégedetlen (0–2 pont) volt az életével.

A mutató értékét jelentősen befolyásolja az életkor, az iskolai végzettség, valamint a munkaerő-piaci helyzet, amelyek összefüggnek az egyén jövedelmi helyzetével. Az étellel való elégedettség 2015-ben a fiatal felnőttek (16–24 évesek) körében volt a legmagasabb (6,9 pont), az életkor előrehaladtával párhuzamosan, a 45–54 éves korcsoportig csökkent. A 74 éves vagy annál idősebb korosztály volt a legkevésbé elégedett az életével (5,4 pont), körükben a lakosság mindössze 17%-a volt nagyon elégedett. Az iskolai végzettség szintjének növekedésével párhuzamosan nőtt az étellel való általános elégedettség szubjektív megítélése: a legkevésbé elégedettek 2015-ben a legfeljebb alapkörű végzettségűek (5,3 pont), a legelégedettebbek pedig a befejezett felsőfokú végzettséggel rendelkezők (7,0 pont) voltak. A munkaerő-piaci helyzet szempontjából a teljes munkaidőben dolgozók voltak elégedettebbek az életükkel (6,6 pont), miközben a munkanélküliek voltak a legkevésbé (4,6 pont), ami felhívja a figyelmet arra, hogy a munkanélküliség nemcsak gazdasági probléma, hanem az egyén pszichés, mentális állapotát is jelentősen megterheli.

3.41. ábra

Az étellel való elégedettség átlagértéke korcsoportok szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

Területi szinten a községekben élők voltak a legkevésbé (5,9 pont), a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken vagy megyei jogú városokban élők

pedig a leginkább (6,4 pont) elégedettek az életükkel. Míg 2013-ban a nyugat-dunántúliak voltak a legelégedettebbek, addig 2015-ben a Közép-Dunántúlon élők (6,5 pont). A több szempontból is hátrányos helyzetű Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon (egyenként 5,8 pont) volt a lakosság a legkevésbé megelégedve az életével.

Az étellel való elégedettség fontos tényezője az **anyagi helyzet**, az ezzel való elégedettség átlagértéke 2015-ben egy 0–10-es skálán valamennyi elégedettségi mutató közül a legalacsonyabb szintű, 5,3 pont volt. A legelégedetlenebbek a legfeljebb alapkörű végzettségűek (4,4 pont), ami a gyenge munkaerő-piaci státusz miatti rossz anyagi körülményekre vezethető vissza.

A **jelenlegi munkával való elégedettség** egyidejűleg tükrözi a munkavállalói korban lévőknek a foglalkoztatottsági lehetőségekhez és adott munkahelyük jellemzőihez – pl. munkahelyi légkör, tevékenységük, munkabérük – kapcsolódó értékelését. 2015-ben ennek átlagos értéke 5,8, két évvel korábban 7,1 pont volt. Nemek szerint nincsenek, életkor szerint vannak érdemi különbségek: a legkevésbé a legfiatalabb és a legidősebb generációk voltak elégedettek munkájukkal, míg a leginkább a 25–44 év közöttiek voltak elégedettek. A munkavégzés, valamint az elhelyezkedési esélyek és az iskolai végzettség szoros kölcsönhatásával magyarázható, hogy a leginkább a felsőfokú végzettségűek (2015-ben 6,9 pont), a legkevésbé pedig a legfeljebb alapkörű végzettségűek (4,5 pont) voltak elégedettek a munkájukkal.

3.23. tábla

Összefoglaló adatok a lakosság elégedettségi mutatóiról*

Mutató	2013	2015
Életével általában	6,1	6,1
Jelenlegi munkával	7,1	5,8
A háztartás anyagi helyzetével	5,2	5,3
Lakásával	6,8	6,6
Szabadidős tevékenységekre fordítható idővel	6,3	6,3
Személyes kapcsolatokkal	7,6	7,5
Lakókörnyezet minőségével	6,5	6,8

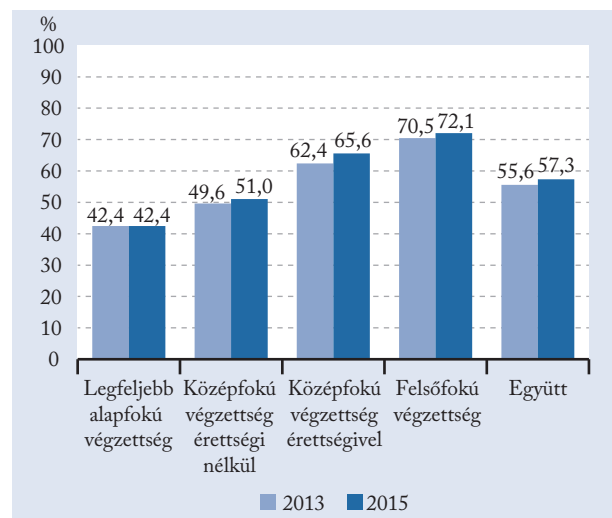
*A 16 éves vagy idősebb válaszadók egy 0-tól 10-ig terjedő skálán értékelték az életükkel, jelenlegi munkájukkal, szabadidejük mennyiségével és egyéb tényezőkkel való általános elégedettségüket, ahol a 0 az „egyáltalán nem elégedett”, a 10 a „teljes mértékben elégedett” válaszlehetőségeket jelentette.

A **boldogság**¹⁷⁾ nehezen definiálható fogalom, ugyanakkor az életminőséggel való kapcsolata vitathatatlan, és gyakori megléte, illetve hiánya az egyik legfontosabb dolog az emberek életében. Az örömezzet életünk egyik hajtóereje és célja is egyben. 2015-ben hazánkban arra a kérdésre, hogy az elmúlt hónapban milyen gyakran volt boldog, a felnőtt lakosság 57%-a (2013-ban 56%-a) számolt be arról, hogy általában (többnyire vagy mindig) annak érezte magát. A megkérdezettek 15%-a (2013-ban 18%-a) ugyanakkor ritkán vagy soha, 28%-uk (2013-ban 26%) csak időnként érezte boldognak magát.

A fiatalok körében lényegesen magasabb volt azok aránya, akik általában boldognak érezték magukat, a hosszabb munka- és élettapasztalattal rendelkező közép- és időskorúak között ugyanez a mutató jóval alacsonyabb. Nemek szerint nincsenek markáns különbségek, ugyanakkor az iskolai végzettség e mutató esetében is egyértelműen arra utal, hogy a magasabb végzettség az életminőség kedvezőbb értékelését eredményezi.

3.42. ábra

Önmagukat többnyire boldognak tartók aránya a legmagasabb iskolai végzettség szintje szerint*

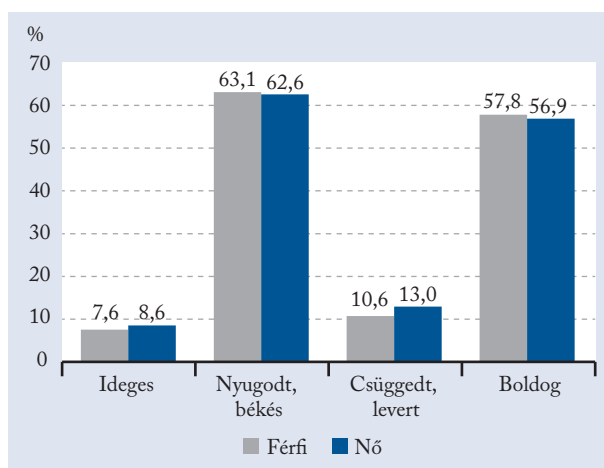
* Önmagukat többnyire vagy mindig boldognak tartók aránya a megkérdezést megelőző négy hétben.

A jóllétet, a mentális közérzet minőségét befolyásoló **idegesség** (általában vagy többnyire) 2015-ben a felnőtt lakosság 8%-át (2013-ban 16%-át) érin-

tette. A megkérdezettek 7%-a (2013-ban 13%-a) a „többnyire”, 1%-a (2013-ban 3%-a) a „mindig” válaszlehetőséget jelölte meg arra vonatkozóan, hogy a kérdezést megelőző hónapban előfordult-e, hogy nagyon idegesnek érezte magát. A lakosság 28%-a (2013-ban 32%-a) jelölte meg azt, hogy időnként nagyon ideges volt. A magyar lakosság 63%-a (2013-ban 51%-a) soha vagy csak ritkán érezte magát nagyon idegesnek a kérdezést megelőző négy hét folyamán. A nőket inkább érintette az idegesség érzése, mint a férfiakat.

3.43. ábra

Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig érzők aránya*

* A megkérdezést megelőző négy hétben.

A fiatalok nyitottabbak

Az **egén személyes és társas kapcsolatainak** rendszerére vonatkozó kérdésre, miszerint a megkérdezetteknek volt-e kívül megbeszélne személyes dolgait, a lakosság 1,9 (2013-ban 3,4%-a) nyilatkozott úgy, hogy nem. Nemek szerint nem volt különbség, míg az életkori csoportok alapján a – nyilvánvalóan több személyes kontaktussal rendelkező – fiatalok, valamint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében nagyobb volt azok aránya, akik személyes problémáikat meg tudták osztani másokkal. Míg az előbbi indikátor a személyes kapcsolatok megosztásának lehetőségéről nyújtott információt, addig a következő azok kiterjedtségét igyekezett jellemezni. 2014-ben a 16 éves és annál idősebb magyar népesség 7,5-re (2013-ban 7,6-re) értékelte

¹⁷⁾ A boldog, az ideges, a nyugodt-békés, valamint a csüggedt-levert hangulati, érzelmi elemekre vonatkozó változók a felvételt megelőző négy hét alatt az egyén által megélt érzelmek, hangulatok, lelkiállapotok gyakoriságát fejezték ki. A retrospektív kérdésekre a „mindig”, „többnyire”, „ritkán”, „soha” felkínált válaszlehetőségek közül választhatott a megkérdezett.

a személyes kapcsolataikkal való elégedettségét egy 0-tól 10-ig terjedő skálán, ahol a 0 az egyáltalán nem elégedett, a 10 pedig a teljesen elégedett válasznak felelt meg. Társadalomdemográfiai ismérvek alapján az emelhető ki, hogy a legfiatalabbak és a magasabb iskolai végzettségűek elégedettebbek voltak társas kapcsolataikkal.

Továbbra is bizalmatlan a lakosság

Életminőségünket befolyásolja a lakókörnyezetünkkel kapcsolatos megítélés, de még ennél is fontosabb, hogy saját magunkon kívül **bízhatunk-e másokban**, szükség esetén számíthatunk-e mások támogatására és segítségére. Az emberekkel történő pozitív együttműködés, az emberekbe vetett bizalom a társadalmi tőkével, a társadalmi integrációval, valamint a jólléttel is szoros kapcsolatban áll. Az emberek iránti bizalom az összes szubjektív változó közül 2015-ben is a legalacsonyabb átlagértéket (5,0 pont) mutatta, és a 2013-ban mért 5,3-as átlagértékhez képest is romlott. A megkérdezettek körében a fiatalok nagyobb mértékben bíztak másokban, és

az idősebbek (65–74 évesek) voltak a legbizalmatlanabbak. Az iskolai végzettség növekedésével nőtt a más emberek iránti bizalom. Az emberekbe vetett bizalom területi különbségei közül megfigyelhető, hogy a nagyvárosokban élők nagyobb bizalom jellemezte: Budapesten, a megyeszékhelyeken és a megyei jogú városokban egyaránt 5,1 pontos az átlagérték. Ezzel szemben a kisvárosokban (4,9 pont) és a községekben (5,0 pont) élők bizalmi átlagértéke alacsonyabb volt.

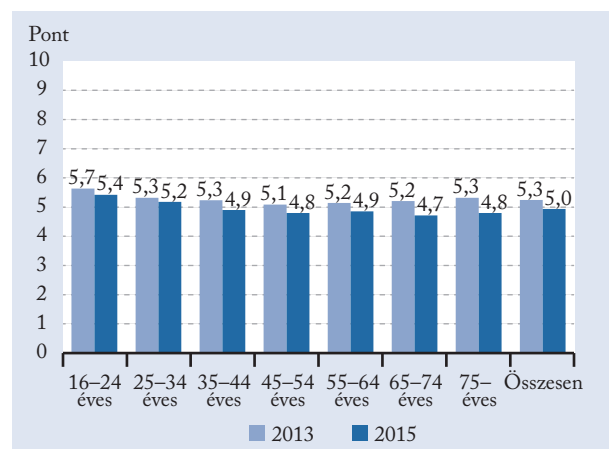
Nőtt a lakosság biztonságérzete

A lakóhely környéki **közterületen való biztonságérzetét** az egyén szűkebb környezetében való általános bizalma, illetve lakóhelyének állapota, közbiztonsági helyzete is befolyásolja. A félelem és a szorongás negatív hatása a közérzetre egyértelmű. Emellett az életminőségre áttételes befolyása is van, hiszen a sötétedés után az utcán való közlekedéstől való félelem erősen visszatartó lehet a társas, kulturális rendezvények látogatásától, az esti szabadidős programokon, sporttevékenységeken való részvételtől.

A 2013-as eredményekhez képest a lakosság biztonságérzete nőtt hazánkban. Míg 2013-ban a válaszadók 65%-a számolt be arról, hogy biztonságban érzi magát sötétedés után az utcán, addig a 2015-ös felmérésben már a 74%-uk nyilatkozta ezt. Bár településtípus szerinti bontásban továbbra is a községekben élők esetén a legmagasabb (79%) azok aránya, akik biztonságban érzik magukat, a 2013 és 2015 között kimutatható pozitív változás mértéke Budapesten volt a legerőteljesebb: a magukat biztonságban érzők hányada 15 százalékponttal nőtt. Azok aránya, akik biztonságban érezték magukat 2015-ben a Nyugat-Dunántúlon élők körében volt kiugróan magas (82%), Észak-Magyarországon viszont a megkérdezettek 35%-a válaszolta azt, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben, de veszélyben érezte magát sötétedés után egyedül az utcán.

3.44. ábra

A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint*

* 0-tól 10-ig terjedő skálán.

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET

Nemzetközi gazdaság

• A **globális gazdaság** teljesítménye – a 2014. évi 3,4%-os növekedést követően – 2015-ben 3,1%-kal bővült az előző évhez képest. Ez jelentős mértékben az ázsiai országok gazdasági teljesítményének köszönhető. A világgazdasági folyamatokat leginkább meghatározó globális szereplők közül a világ legnagyobb nemzetgazdaságának számító **Kína** gazdasági teljesítménye 6,9, az **Egyesült Államoké** 2,4, **Japáné** 0,5%-kal bővült.

• A világgazdasági folyamatok alakulására a kínai gazdaság lassuló növekedési üteme mellett a nyersanyagok árcsökkenése is hatással volt. A Nemzetközi Valutaalap által vezetett, minden fontosabb alapanyagot tartalmazó árindex értéke 2015-ben 35, a FAO globális élelmiszerár-indexé 19, a Brent piaci átlagára 47%-kal alacsonyabb volt az egy évvel korábbinál.

• A szűkebb nemzetközi környezetünkbe tartozó **Európai Unió** (EU-28) gazdasága 2015-ben 1,9, ezen belül a legnagyobb nemzetgazdaságnak számító Németországé 1,7%-kal nőtt.

• A magyar gazdaság 2013-ban növekedési pályára állt, a bővülés 2015-ben folytatódott. Magyarország **bruttó hazai terméke** 2015-ben 2,9%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest, ezzel a gazdasági teljesítményváltozással az uniós rangsorban a középmezőnybe tartozunk.

• A **felhasználási oldalon** a belső kereslet, ezen belül is elsősorban a háztartások fogyasztása okozta a gazdasági növekedést. Kedvezően hatott a teljesítmény alakulására a rekordtöbbletet elérő külkereskedelem is.

• A **nemzetgazdasági beruházások** volumene 0,6%-kal nőtt az egy évvel korábbi magas bázishoz képest. A növekedést elsősorban a költségvetési szervek beruházásai okozták. A nagy súlyú nemzetgazdasági ágak közül a szállítás, raktározás területén 0,2%-kal emelkedtek, a feldolgozóiparban 6,0, az ingatlanügyletek területén 6,9%-kal csökkentek a beruházások.

• A **termelési oldalon** az árutermelő ágazatok és a szolgáltató szektor teljesítménye egyaránt növekedett. A bővülés húzóereje a járműgyártás és az arra alapozó ágazatok, valamint a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ág volt.

• 2015-ben a **külkereskedelmi termékforgalom volumene** az exportban 7,9, az importban 7,0%-kal nőtt 2014-hez képest. A 2012. évi megtorpanást követően a forgalom növekedése a kivitelben folyamatosan gyorsult az elmúlt három év során. 2015-ben a kivitel **értéke** 90,5 milliárd, a behozatalé 82,4 milliárd eurót tett ki. Külkereskedelmünk 8,1 milliárd

Hazai makrogazdasági környezet

Külkereskedelem

Kormányzati szektor

eurós többlettel zárta az esztendőt, az **egyenleg** 1,8 milliárd euróval javult 2014-hez képest. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege 2009 óta többletet mutat, az aktívum összege 2012–2014-ben 6–7 milliárd euró között váltakozott, 2015-ben pedig korábban nem tapasztalt nagyságú volt. A **külkereskedelmünk devizaárszintje** 2015-ben is csökkent, a **cserearány** javult (0,8%-kal).

- 2015-ben a **szolgáltatásexport értéke** 19,6 milliárd, az importé 13,9 milliárd euró volt. A kereskedelem a forgalom mindkét irányában 5%-kal több volt a megelőző évinél. 2015-ben a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmunkban 5,8 milliárd eurós többlet keletkezett, az egyenleg 258 millió euróval javult 2014-hez képest. A mérleg az elmúlt öt évben folyamatosan kedvezőbbé vált, a javulás mértéke 2010-hez viszonyítva 2,7 milliárd eurót tett ki.

- A **kormányzati szektor hiánya** 2015-ben 626 milliárd forint volt, ami a GDP 1,9%-ának felelt meg. A deficit a 2014. évinél 114 milliárd forinttal, GDP-arányosan pedig 0,4 százalékponttal kevesebb volt. A hiány bruttó hazai termékhez viszonyított 2015. évi aránya az 1995-ig visszanyúló idősorban a legalacsonyabb volt. 2015 végén a **kormányzati szektor adóssága** – a Magyar Nemzeti Bank adata szerint – a GDP 75,3%-át tette ki, ez az egy évvel korábbinál 0,9 százalékponttal, a 2010. végénél pedig 5,3 százalékponttal alacsonyabb. Az adósság forintban számított értéke az elmúlt öt évben 16%-kal nőtt és 25,4 ezer milliárd forintot tett ki 2015 végén. A **maastrichti kritérium** az egyenleget illetően rendre teljesült a 2012–2015. években, az adósság viszont az utóbbi években tapasztalt szerény mértékű mérséklődés ellenére is meghaladja azt.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Bruttó hazai termék (GDP) volumenindexe, 2010. év =100,0	100,0	101,9	105,7	108,8
Egy főre jutó GDP, az EU-28 átlaga = 100,0 ^{a)}	65	67	68	..
Beruházás volumenindexe, 2010. év =100,0 ^{b)}	90,6	96,0	114,6	115,3
Háztartások tényleges fogyasztásának volumenindexe, 2010. év = 100,0	98,4	99,0	100,5	103,1
A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege, millió euró	6 655	6 555	6 274	8 118
Behozatal volumenindexe, 2010. év =100,0	106,6	111,9	121,8	130,3
Kivitel volumenindexe, 2010. év =100,0	110,7	115,3	123,3	133,0
Kormányzati szektor egyenlege, a GDP %-ában	-2,3	-2,6	-2,3	-1,9
Kormányzati szektor adóssága, a GDP %-ában	78,3	76,8	76,2	75,3

^{a)} Vásárlóerő-paritáson számolva.

^{b)} Negyedéves adatok alapján.

NEMZETKÖZI GAZDASÁG

A globális gazdaság 2010-ben dinamizálódott, az alacsony bázishoz mérten 5% felett bővült, a következő három évben viszont – részben az euróövezet gazdasági és monetáris problémái miatt – lassuló ütemben nőtt. A **világgazdaság teljesítménye** 2014-ben 3,4%-kal emelkedett, miközben a fejlett államok növekedése gyorsult, a felzárkózó és fejlődő országokat tömörítő csoporté lassult. A Nemzetközi Valutaalap becslése szerint a globális gazdaság GDP-je 2015-ben 3,1%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. A visszafogottabb bővülésben a nyersanyagok – ezen belül elsősorban a kőolaj – árváltozása mellett a kínai gazdaság lassuló növekedési üteme játszott meghatározó szerepet.

Fejlett országok: stabil növekedési ütem

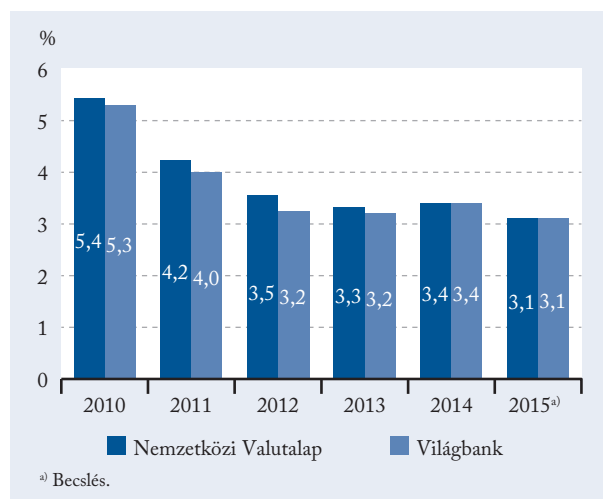
A fejlett országok teljesítménye több mint 10 éve elmarad a világgazdaság átlagától. 2010-ben a fejlett államok (például az Egyesült Államok, az Európai Unió tagállamai, Japán, Kanada) többsége növekedésnek indult, együttes gazdasági teljesítményük 3,1%-kal bővült. A következő két évben a fejlett országok fokozatosan veszítettek a lendületükből, 2012-ben és 2013-ban a GDP már csak 1,2%-kal emelkedett az előző évhez képest. Ezt követően a fejlett államok körében a gazdasági teljesítmény növekedése gyorsult, 2015-ben 1,9% volt.¹⁾

2015-ben az **Egyesült Államok** gazdasági teljesítménye – 2014-hez hasonlóan – 2,4%-kal bővült

az egy évvel korábbihoz mérten.²⁾ A növekedést elsősorban a háztartások fogyasztása és a beruházások okozták: előbbi volumene 3,1, utóbbié 3,7%-kal emelkedett. A GDP bővülését visszafogta a külkereskedelem teljesítménye, a behozatal volumene 4,9, az exporté 1,1%-kal nőtt. 2015 folyamán a jegybank szerepét betöltő Fed nem változtatott napi kamatcélján (0,00–0,25%). A mennyiségi lazítás 2014-ben történt befejezése után a mérséklődő munkanélküliségi ráta (2015-ben 5,3%) támogathatja a monetáris politika további szigorítását. A fogyasztói árak 2015-ben alig változtak (+0,1%)

4.1. ábra

A globális GDP volumenváltozása
(az előző évhez képest)

Forrás: Nemzetközi Valutaalap World Economic Outlook adatbázisa, Világbank.

NORVÉGIA A VILÁG LEGFEJLETTEBB ORSZÁGA³⁾

Az ENSZ legutolsó értékelése alapján – a megelőző évekhez hasonlóan – 2014-ben is Norvégia volt a világ legfejlettebb országa a HDI (Human Development Index) szerinti ranglistán. A skandináv országot Ausztrália és Svájc követte a rangsorban. A legmagasabb – vásárlóerő-paritáson számolt – egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelemmel (GNI-vel) rendelkező Katar a 32., a második Kuvait a 48. helyet foglalta el a 188 államot tartalmazó listán. A globális termelésből a legnagyobb részt kihaló országok közül Kína a 90., az Egyesült Államok a 8., India a 130. volt.

Magyarország a 44., az uniós tagországok között a 24. a fejlettségi ranglistán, HDI-értéke (0,828) alapján a magasan fejlett országok közé tartozik. (Hazánk HDI-indexe az elmúlt években emelkedett.) Az EU tagállamai közül mindössze Románia és Bulgária nem tartozott ebbe a kategóriába. Az uniós tagországok közül 4-en is szerepeltek a világ 10 legfejlettebb állama között: Dánia (4. a rangsorban), Hollandia (5.), Németország és Írország (egyránt 6.).

¹⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

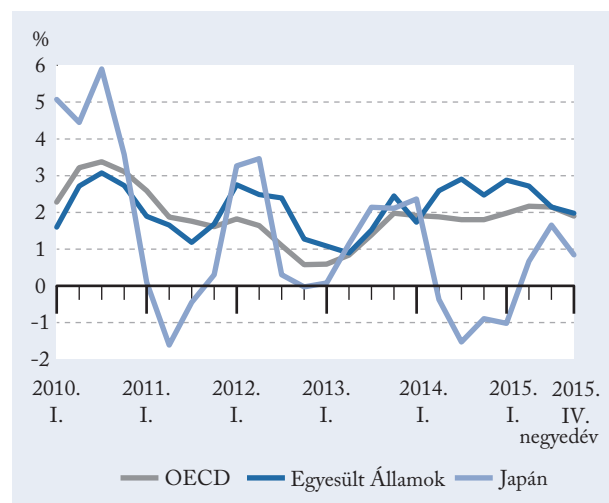
²⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

³⁾ Forrás: Human Development Report 2015 Work for Human Development, United Nations Development Programme, 2015.

Japán gazdasági teljesítménye 2015-ben 0,5%-kal bővült az egy évvel korábbihoz viszonyítva.⁴⁾ A növekedést visszafogta a magánszektor belső keresletének mérséklődése: a háztartások fogyasztása 1,3%-kal csökkent, a bruttó állóeszköz-felhalmozás pedig gyakorlatilag nem változott (–0,1%) 2014-hez képest. (A fogyasztás alakulását meghatározta a 2014. április 1-jei áfaemelés.) Ugyanakkor a külkereskedelem teljesítménye támogatta a gazdasági bővülést: a deficit csökkenése mellett a kivitel volumene 2,7, a behozatalé 0,2%-kal nőtt. Az exportot a gyengülő jen, az importot a nyersanyagár-csökkenés mellett a csökkenő belső kereslet is alakította. A japán jegybank monetáris politikája – az alapkamat változatlansága mellett – 2015 egészében is a likviditás bővítésén alapult. Ennek ellenére a pénzromlás üteme 2015-ben lassult, ennek mértéke 0,8% volt.

4.2. ábra

A GDP volumenváltozása a fejlett országokban*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.

Forrás: OECD.

Fejlődő és felzárkózó országok: egyre kevésbé húzzák a globális gazdaságot

Az elmúlt években a fejlődő és felzárkózó országok jóval nagyobb mértékben járultak hozzá a világgazdasági növekedéshez, mint a fejlett országok, így

részesedésük is nagyobb lett a globális termelésből. A **fejlődő és felzárkózó országok** együttes teljesítménye 2011 óta lassuló, de a globális átlagot meghaladó ütemben növekszik, 2015-ben 4,0%-kal. Ezen országok közül a teljesítményt és a gazdasági súlyt tekintve kiemelkedik a Brazília, Oroszország, India és Kína által alkotott BRIC-országcsoporthoz.⁵⁾ Mindegyikük a világ 10 legnagyobb nemzetgazdasága közé tartozik.

A világ legnagyobb nemzetgazdaságának számító⁶⁾ **Kína** gazdasági teljesítményének növekedése 2010 óta fokozatosan veszít a dinamikájából, a GDP volumene 2015-ben 6,9%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.⁷⁾ Ez a szoros globális gazdasági kapcsolatokon keresztül a világgazdaság növekedését is lassította. (Az import terén Kína a harmadik legnagyobb külkereskedelmi partnerünknek számít.) A nemzetgazdasági ágak döntő többségében emelkedett a hozzáadott érték: az iparé 5,9, a kereskedelemé 6,1%-kal, a pénzügyi szektoré – részben a kínai részvénypiac teljesítményével összefüggésben – 16%-kal. A lassuló ütemű bővülésben szerepet játszik a kínai gazdaság átalakuló szerkezete: a növekedés hangsúlya az exportorientált iparról a belső fogyasztásra helyeződik át. 2015-ben az ázsiai ország exportforgalma folyó áron 1,8, importforgalma – részben az olcsóbb energiahordozók miatt – 13%-kal csökkent az előző évhez képest. A külkereskedelmi többlet mértéke a GDP 5,4%-át tette ki.

Kína után a világ második legnépesebb⁸⁾ országának számító **India** gazdasági teljesítménye 2011-ben és 2012-ben lassuló ütemben emelkedett. A 2012. évi 4,9%-os növekedést követően a gazdaság bővülése dinamizálódott, és 2015-ben a GDP volumene 7,3%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest.⁹⁾ (A növekedési ütem meghaladta a régiós versenytársnak számító Kínáét.) A gyorsuló bővülésben szerepet játszott az ország monetáris környezetének javulása.

A BRIC-országok közül 2015-ben a legrosszabb gazdasági teljesítményt **Brazília** nyújtotta, a GDP volumene – az egy évvel korábbi stagnálást (+0,1%) követően – 3,8%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest.¹⁰⁾ A latin-amerikai térség legnagyobb

⁴⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

⁵⁾ A BRIC betűszó a csoportot alkotó négy ország, Brazília, Oroszország, India és Kína angol nevének kezdőbetűiből áll össze.

⁶⁾ Vásárlóerő-paritáson számolva. Devizaárfolyamon számolva 2015-ben a legnagyobb nemzetgazdaságnak az Egyesült Államok számított, Kína a második.

Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

⁷⁾ Forrás: a National Bureau of Statistics of China honlapja.

⁸⁾ A 2012. évi évközi népesség Kínában 1,4 milliárd, Indiában 1,2 milliárd fő volt.

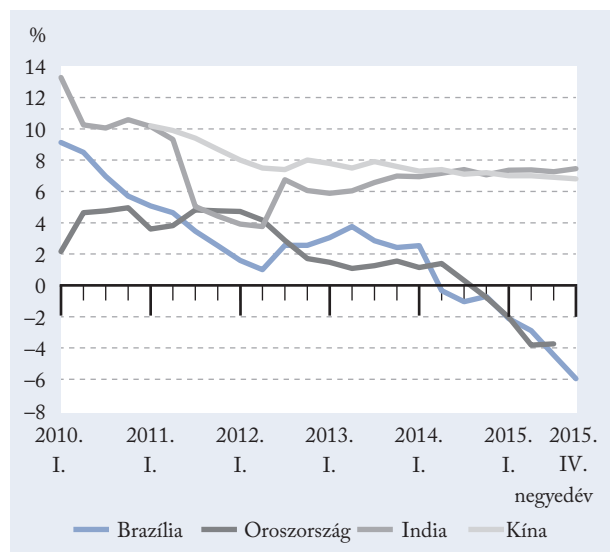
⁹⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

¹⁰⁾ Forrás: az OECD adatbázisa.

nemzetgazdaságában a recessziót a 4,0%-kal csökkenő fogyasztás és a 14%-kal zsugorodó beruházások okozták.

4.3. ábra

A GDP volumenváltozása a BRIC-országokban* (az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.
Forrás: OECD.

Dinamikusabban bővült az uniós gazdaság¹¹⁾

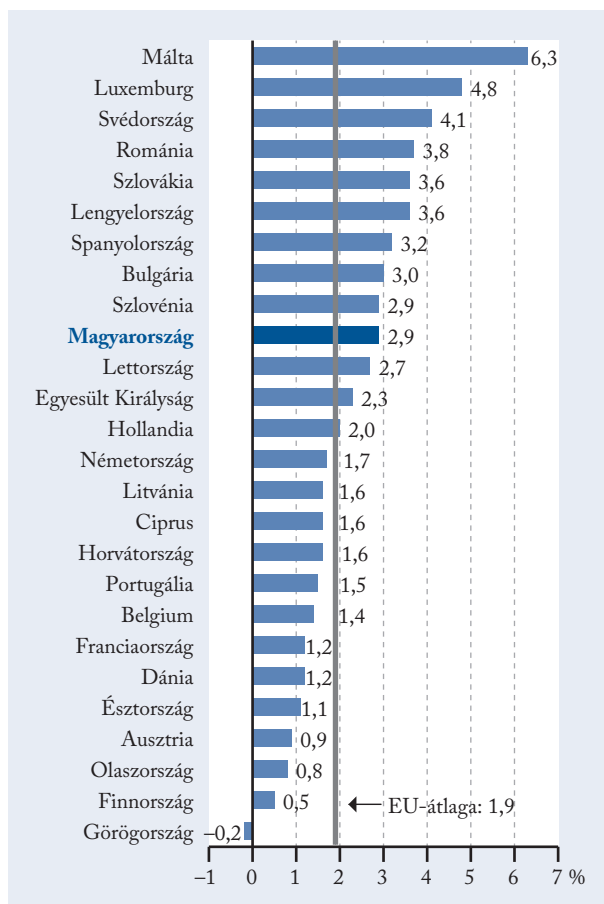
A hazánk szűkebb nemzetközi környezetét jelentő **Európai Unió** (EU-28) gazdasági teljesítménye 2010 és 2015 között a fejlett országok átlagánál mérsékeltébb ütemben növekedett. Az uniós gazdaság – a 2012. évi recessziót követően – 2013-ban bővülni kezdett, 2015-ben a teljesítmény 1,9%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. A gyorsuló ütemű növekedés számos társadalmi-gazdasági probléma (magas munkanélküliség, stagnáló árak, elégtelen hitelaktivitás) mellett következett be.

2015-ben a tagországok döntő többségében a GDP volumene nőtt. Az uniós folyamatokat leginkább meghatározó nemzetgazdaságok közül Spanyolország (3,2%) és az Egyesült Királyság (2,3%) teljesítménye az uniós átlagot meghaladón, Németorszáé (1,7%), Franciaorszáé (1,2%), valamint – háromévnnyi csökkenést követően – Olaszorszáé (0,8%) az átlagnál kisebb ütemben bővült. Ebben az öt tagállamban realizálódik az uniós teljesítmény több mint 70%-a. A hazánk legfontosabb külgazda-

sági partnerének számító Németországban a gazdasági növekedés kiegyensúlyozott fiskális politikával, alacsony munkanélküliséggel, alig változó fogyasztói árakkal, bővülő fogyasztással és mérsékelten emelkedő ipari termeléssel párosult.

4.4. ábra

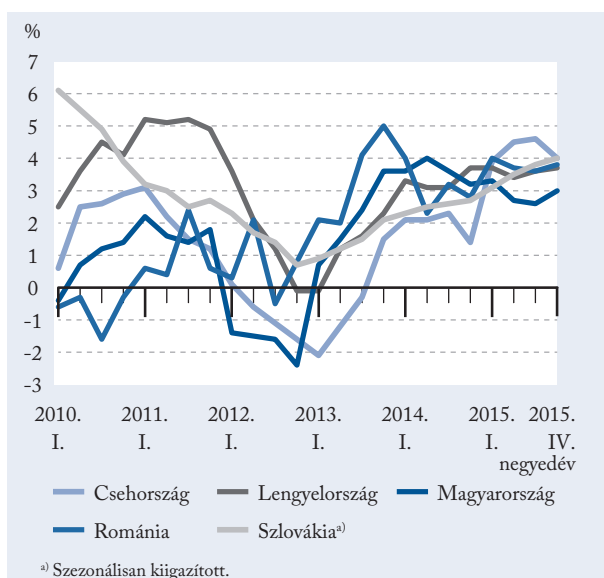
Az uniós tagállamok gazdasági teljesítményének változása, 2015 (az előző évhez képest)

2015 folyamán a régiós versenytársak mindegyikében az egy évvel korábbinál dinamikusabban nőtt a gazdasági teljesítmény: Romániában 3,8, Szlovákiában és Lengyelországban egyaránt 3,6%-kal. Ezzel mindegyik tagország az élmezőnyhöz tartozott a gazdasági teljesítményváltozás uniós rangsorában. Az összes tagállamot figyelembe véve a legnagyobb mértékben (6,3%) Máltán nőtt a GDP, amit a teljesítményváltozás rangsorában Luxemburg (4,8%) és Svédország (4,1%) követett.

¹¹⁾ Az Európai Unió gazdasági folyamatait meghatározó mutatók (mezőgazdaság, ipar, ipari termelői árak, építőipar, kiskereskedelem, munkaerőpiac, fogyasztói árak) alakulásáról az adott témakör részletes áttekintésében olvashat. A 2015-re vonatkozó uniós összehasonlítások adathiány miatt nem tartalmazzák Csehország és Írország adatait.

4.5. ábra
A GDP volumenváltozása a régiós versenytársaknál*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok szerint.

A 2015. január 1-jén Litvánia csatlakozásával 19 tagúra bővült **eurózóna** bruttó hazai terméke 2015-ben 1,6%-kal emelkedett az egy évvel ko-

rábbihoz képest. A térség gazdasági teljesítményére hatással van a monetáris környezet alakulása is. A fogyasztói árak 2015 átlagában stagnáltak az előző évhez viszonyítva. (Az Európai Unió 28 tagállamában a fogyasztói árak szintén nem változtak.) Az energiaárakat figyelmen kívül hagyva az infláció mértéke 0,9% volt. 2015 folyamán az Európai Központi Bank (EKB) nem változtatott az alapkamat rekordalacsony mértékén (0,05%), ugyanakkor számos intézkedést (például a kötvényszerzési program elindítása) hozott a hitelezés élénkítésére és a tartós defláció elkerülése miatt.¹²⁾

Az árak többéves mélypontra süllyedtek az áru piacokon

A világgazdaság lendületvesztésével párhuzamosan a globális nyers- és alapanyagpiacokat 2012 óta alapvetően árcsökkenés jellemzi. A Nemzetközi Valutaalap által kalkulált, minden fontosabb alapanyagot tartalmazó árindex (Primary Commodity Price Index) 2015-ben az előző évhez képest 35%-kal, az elmúlt négy év legalacsonyabb szintjére mérséklődött. Ezen belül a visszafogottabb ipari kereslet miatt – és részben a kínai gazdasági folyamatokkal összefüggésben – az ipari alap- és nyers-

4.1. tábla

Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2015

Országok	GDP		Bruttó állóeszköz-felhalmozás	Ipari termelés ^{a)}	Háztartások fogyasztási kiadásai ^{b)}	Munkanélküliségi ráta ^{c)}	Fogyasztói árak ^{d)}	Kormányzati szektor hiánya	Kormányzati szektor adóssága
	aránya, EU-28 = 100%	volumenváltozása az előző évhez képest, %				%	változása az előző évhez képest, %	GDP %-ában	
Európai Unió (EU-28)	100,0	1,9	3,3	1,8	2,1	9,4	0,0	-2,4	85,2
Ezen belül:									
			Meghatározó nemzetgazdaságok						
Németország	20,7	1,7	2,2	0,9	1,9	4,6	0,1	0,7	71,2
Egyesült Királyság	17,6	2,3	4,1	1,1	2,7	5,3	0,0	-4,4	89,2
Franciaország	14,9	1,2	0,0	1,9	1,4	10,4	0,1	-3,5	95,8
Olaszország	11,2	0,8	0,8	1,0	0,9	11,9	0,1	-2,6	132,7
Spanyolország	7,4	3,2	6,4	3,4	3,1	22,1	-0,6	-5,1	99,2
			Visegrádi Négyek						
Lengyelország	2,9	3,6	6,1	4,5	3,0	7,5	-0,7	-2,6	51,3
Csehország	..	..	..	4,6	..	5,1	0,3	-0,4	41,1
Magyarország	0,7	2,9	1,9	7,3	3,0	6,8	0,1	-2,0	75,3
Szlovákia	0,5	3,6	14,0	7,0	2,4	11,5	-0,3	-3,0	52,9

^{a)} Munkanaphatással kiigazított.

^{b)} A háztartásokat segítő nonprofit intézmények fogyasztásával együtt.

^{c)} 15–74 éves korcsoport.

^{d)} Harmonizált fogyasztóiár-indexekből számolva.

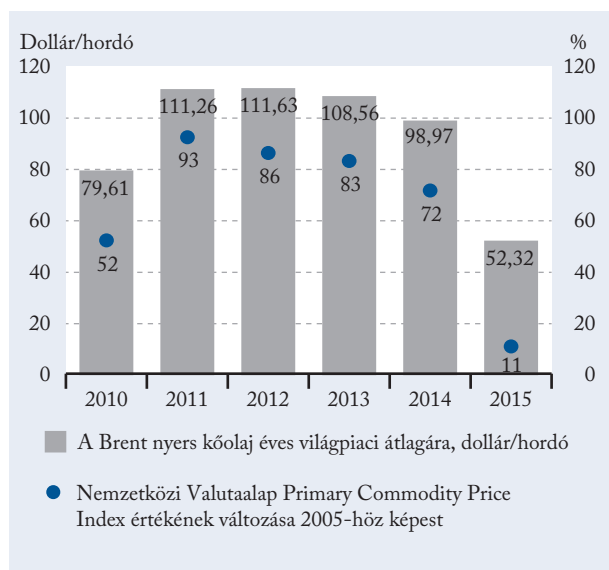
¹²⁾ Forrás: az Európai Központi Bank honlapja.

anyagokat tartalmazó árindex 19, az energiahordozóké 45%-kal csökkent. (Az alacsonyabb árupiaci árszint csökkentőleg hat a termelői árakra.)

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezete (FAO) **globális élelmiszerár-indexe**¹³⁾ 2015-ben 19%-kal visszaesett az egy évvel korábbihoz képest. Az élelmiszerek átlagos árindexe hat éve nem volt ilyen alacsony. Mindegyik alindex értéke csökkent, a legnagyobb mértékben (28%) a tejtermékeké.

4.6. ábra

Az alap- és nyersanyagpiaci árak alakulása

Forrás: U.S. Energy Information Administration; Nemzetközi Valutaalap.

A 2011 eleje és 2014 közepe között az Európában irányadó **Brent** típusú kőolaj hordónkénti ára tartósan 100 dollár felett mozgott. 2014 júniusában az olajár erőteljes esésnek indult, a tendencia – kisebb emelkedésekkel megtörve – 2015-ben folytatódott. Az áralakulást keresleti (számos nagy olajimportőr rosszabb gazdasági teljesítménye, az Egyesült Államok visszafogottabbá váló exportkereslete) és ki-

nálati tényezők (Líbia és néhány OPEC-tagállam termelésbővítése és árcsökkentése, az észak-amerikai palaolaj-kitermelés felfutása, az Iránnal szembeni gazdasági szankciók feloldása), valamint geopolitikai események (kelet-ukrajnai konfliktus, az Iszlám Állam iraki térnyerése) egyaránt meghatározták. A nyersolaj árát csökkentette az amerikai dollár – fontosabb devizákkal szembeni – erősödése is. A folyamat eredményeként 2015-ben a Brent ára jóval alacsonyabb szinten mozgott: az átlagára (52,32 dollár/hordó) 47%-kal csökkent az előző évihez képest. (Ezzel párhuzamosan a hazánk energiaellátásában szintén nagy súllyal bíró természetes földgáz világpiaci ára is számottevően csökkent.) Az év utolsó napján 36,61 dollárt adtak egy hordó „fekete aranyért”, az egy évvel korábbinál 34%-kal kevesebbet. Ilyen alacsony árszintre több mint tíz éve nem volt példa.¹⁴⁾

Folytatódik a laza monetáris politika a fejlett országokban

A **globális pénz- és tőkepiacokat** 2015-ben is általános likviditásbőség jellemezte, miután a piaci folyamatokban meghatározó szereppel bíró jegybankok többsége folytatta a pénzmennyiséget növelő monetáris politikáját. Az Európai Központi Bank (EKB) és a japán jegybank tovább lazított a monetáris szabályozáson, míg a Fed a szigorítás irányába mozdult.

2015 elején a **nemzetközi pénz- és tőkepiacokon** a befektetői hangulat javult, viszont májusban – elsősorban a görög gazdaságpolitikával kapcsolatos események miatt – és augusztusban – a kínai makrogazdasági folyamatokkal összefüggésben – romlott. 2015 során az euró nagymértékben veszített értékéből (az amerikai dollárral szemben 16%-kal), ami részben a fejlett országok monetáris politikájának (például az EKB pénzmennyiséget növelő intézkedései, a svájci frank euróval szembeni árfo-lyamkorlátjának eltörlése) a következménye.

4.2. tábla

Az euró árfolyama, 2015

Megnevezés	Árfolyam					Átlagárfolyam	
	időszak elején	minimum értéke	maximum értéke	időszak végi		értéke	változása az előző évhez képest, %
				értéke	változása az előző évhez képest, %		
Amerikai dollár/euró	1,2043	1,0552	1,2043	1,0887	-10,3	1,1095	-16,5
Svájci frank/euró	1,2022	0,9816	1,2022	1,0835	-9,9	1,0679	-12,1

¹³⁾ A FAO az élelmiszerár-indexen belül alindexeket tesz közzé a gabonafélék, az olajok, a cukor, a tejtermékek, valamint a húskészítmények árváltozásáról. Az indexeket 55 nyersanyag áralakulása alapján állítják össze és havonta jelentetik meg.

¹⁴⁾ Forrás: a U.S. Energy Information Administration adatbázisa.

HAZAI MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET¹⁵⁾

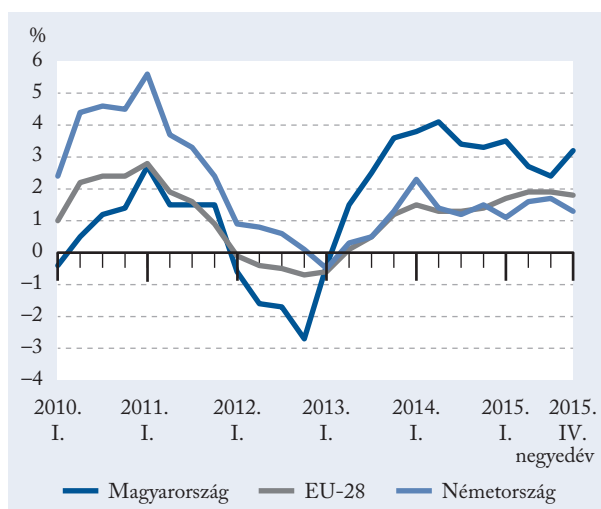
Hazánk gazdasága 2010-ben – az uniós konjunktúrához képest késve – növekedésnek indult, amelyet a külső kereslet erőteljesen támogatott. A bővülés mértéke viszont elmaradt az ezredfordulót közvetlenül követő éveketől: 2010-ben 0,7, 2011-ben – az EU-28 átlagát meghaladó mértékben – 1,8%-kal emelkedett a teljesítmény. 2011-ben az uniós gazdasági környezet mellett – a kedvező időjárás következtében – a mezőgazdaság is számottevően hozzájárult a bővüléshez. A konjunktúra ellenére a belső keresletben elmaradt a növekedési fordulat: a gazdasági szereplők lényegében csak pótló beruházásokat hajtottak végre, a háztartások pedig mérlegkiigazításra törekedtek.

Továbbra is növekedési pályán mozog hazánk gazdasága

2012 folyamán a dél-európai országokban mélyült az adósságválság, és az uniós gazdaság növekedése megtorpant. A kedvezőtlen külső környezet mellett a mezőgazdasági teljesítmény visszaesése is visszafogta a gazdasági teljesítményt. Ennek következményeként hazánk gazdasága 2012 elején csökkenésbe fordult, az év egészében 1,7%-kal mérséklődött az előző évhez képest. A recesszió 2013 II. negyedében véget ért, és a hazai gazdaság növekedési pályára állt. Magyarország **bruttó hazai terméke** 2013-ban 1,9, 2014-ben 3,7, 2015-ben pedig 2,9%-kal bő-

vült az egy évvel korábbihoz képest. A konjunktúra forrása az elmúlt években változott: a növekedést az exportorientált járműgyártásra alapozó ipar mellett előbb a gazdaság szinte minden területét érintő beruházások, később a háztartások fogyasztásának emelkedése eredményezte.

4.7. ábra

A GDP volumenváltozása*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok.

Hazánk 2015. évi teljesítménybővülése – a megelőző két évhez hasonlóan – meghaladta az EU-28 átlagát (1,9%), ezzel az uniós rangsor középmező-

A KÜLFÖLDNEK FIZETENDŐ TULAJDONOSI JÖVEDELEM KÖZEL FELÉT VISSZAFORGATTÁK
A MAGYAR GAZDASÁGBA

A rezidens gazdasági szereplők elsődleges jövedelmeit összegző **bruttó nemzeti jövedelem** (GNI) volumene 2010 és 2014 között – a 2012. évi 1,1%-os csökkenés kivételével – emelkedett, 2014-ben 2,0%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Több év növekedésének köszönhetően a GNI volumene 2014-ben 5,9%-kal meghaladta a 2010. évi szintet. A GNI nagysága (folyó áron 30,8 ezer milliárd forint) 2014-ben 4,4%-kal elmaradt a bruttó hazai termékétől.

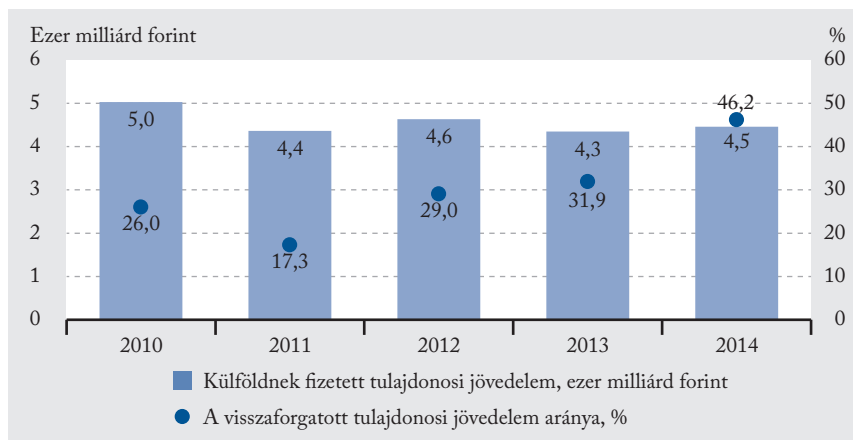
A GDP és a GNI közötti különbség jelentős részét továbbra is a külföldi tulajdonú vállalatok profitjának hazavitele (tőkerepatriáció) okozza. 2014 folyamán a külföldről kapott tulajdonosi jövedelem mérséklődött, a külföldnek fizetett tulajdonosi jövedelem emelkedett az egy évvel korábbihoz mérten. A korábbi évekhez hasonlóan a kifizetett jövedelem nagysága jelentősen meghaladta a kapottakét. A nem rezidens gazdasági szereplők 2014-ben a külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem 46%-át (2058 milliárd forint) forgatták vissza a hazai gazdaságba, ez 1995 óta a legmagasabb arány.

A külföldről kapott és a külföldnek fizetendő munkavállalói jövedelmek egyenlege – az elmúlt évekhez hasonlóan – 2014-ben is pozitív volt. A külföldről kapott munkajövedelem összege (918 milliárd forint) rekordmagasra nőtt az előző évihez képest, miközben a külföldnek fizetett munkajövedelem (214 milliárd forint) csökkent.

¹⁵⁾ A nemzeti számlákra vonatkozó 2015. évi adatok a negyedéves információk alapján becslést, nem végleges értékek, a 2014. évek pedig előzetes adatok.

4.8. ábra

A külföldnek fizetett tulajdonosi jövedelem

A tagsági kötelezettségből eredő uniós adófizetés és az EU-tól kapott támogatások egyenlege a csatlakozás óta pozitív, ami szintén növeli a GNI-t. (Ezzel hazánk a nettó „haszonélvező” tagországok közé tartozik.) 2014-ben 452 milliárd forintnyi uniós támogatást kaptunk, közel annyit, mint a legnagyobb mértékűnek számító 2013-ban (455 milliárd forint). Az EU közös költségvetésébe 44 milliárd forintot fizettünk be.

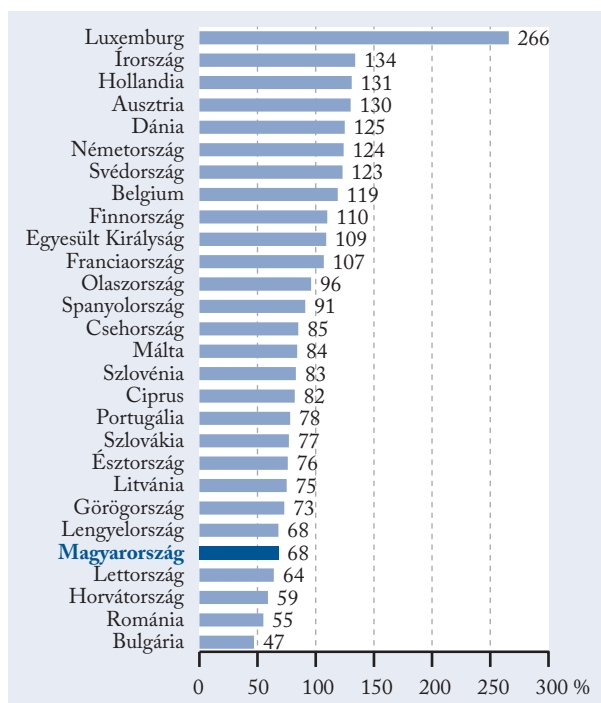
nyének elejébe tartozunk.¹⁶⁾ A régiós versenytársak mindegyikében bővült a bruttó hazai termék volume-ne, Romániában (3,7%), Lengyelországban (3,6%), Szlovákiában (3,6%) a hazánknál nagyobb ütemben. A legfontosabb gazdasági partnerünknek számító Németország GDP-je – öt év után először – az uniós átlagnál kisebb mértékben, 1,7%-kal emelkedett.

A 2010 és 2015 közötti időszakban hazánk gazdaságát összességében növekedés jellemezte, a 2015. évi teljesítmény 8,8%-kal meghaladta a 2010. évi szintet. Ezzel az uniós átlagnál (4,9%) nagyobb ütemű növekedést értünk el, ugyanakkor 9 tagállamban, köztük Lengyelországban (16%), Romániában (13%) és Szlovákiában (13%) ennél dinamikusabb volt a bővülés.

Magyarország **egy főre jutó GDP-je** (vásárlóerő-paritáson számítva) 2004-ben az uniós átlag 62, 2010-ben 65, 2014-ben 68%-át érte el. Ezzel hazánk a 2014. évi uniós rangsorban – a hasonló fejlettségű Lengyelországgal együtt – a 23. pozíciót foglalta el. Az unióhoz 2004 óta csatlakozott 13 tagország közül 7 állt hazánknál magasabb gazdasági fejlettségi szinten. 2010-hez képest a magyar gazdaság 3 százalékponttal került közelebb az uniós átlaghoz, az „új” tagállamok közül nyolc viszont ennél gyorsabb ütemben fejlődött.

4.9. ábra

Az uniós tagállamok egy főre jutó bruttó hazai terméke, 2014
(vásárlóerő-paritáson számítva, EU-28 átlaga = 100%)

¹⁶⁾ Az alfejezetben található, 2015-re vonatkozó uniós összehasonlítások adathiány miatt nem tartalmazzák Csehország és Írország adatait.

MÉRSÉKLŐDÖTT A RÉGIÓK KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG

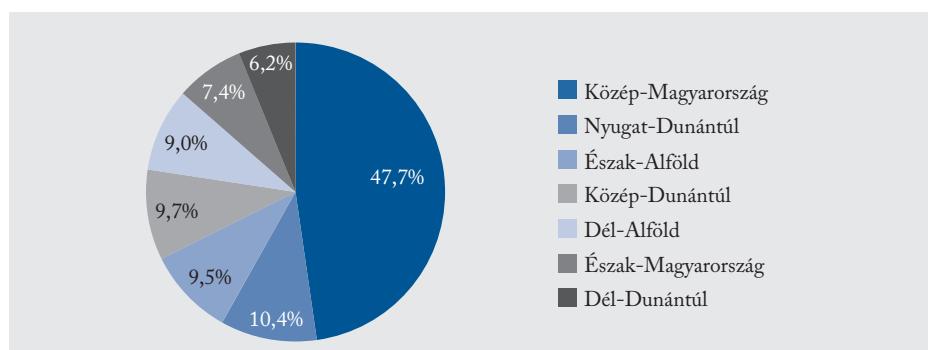
A gazdasági teljesítmény közel felét előállító Közép-Magyarország a gazdaságilag legfejlettebb régió hazánkban, egy főre jutó bruttó hazai terméke 2014-ben 58%-kal meghaladta az országos átlagot. A régió ennek ellenére „kétarcú”: Budapest fejlettsége az országos átlag több mint kétszerese (210%), ellenben Pest megyéé (85%) az országos átlag alatt van.

Miközben a központi régió fejlettségi szintje 2010 és 2014 között mérséklődött, a járműipari termelésből nagy arányban részesedő régióké számottevően emelkedett: Nyugat-Dunántúl (2014-ben 105%) 5 százalékponttal meghaladta az országos átlagot, Dél-Alföld (70%) 5, Közép-Dunántúl (90%) 3 százalékponttal került közelebb hozzá. Dél-Dunántúl helyzete romló tendenciát mutat: a nemzetgazdaság teljesítményén belüli részesedése (2014-ben 6,2%) és az országos átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP-je (66%) 2000 óta a legalacsonyabb. 2014-ben a gazdaságilag legkevésbé fejlett régiónak Észak-Alföld és Észak-Magyarország (63-63%) számított. Előbbi gazdasági fejlettsége 2010 és 2014 között gyakorlatilag nem változott, az utóbbié ugyanakkor 2,3 százalékponttal került közelebb az országos átlaghoz.

2010-hez képest 2014-re a legfejlettebb (Közép-Magyarország) és a legfejletlenebb régió (Észak-Magyarország) közötti fejlettségi szakadék mérséklődött: a két régió között – a 2010. évi 2,8-szeres után – 2,5-szeres különbség volt 2014-ben.

4.10. ábra

A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2014

Unió összehasonlításban a magyar régiók többsége az Európai Unió kevésbé fejlett térségeihez tartozik. Közép-Magyarország – vásárlóerő-paritáson számolt – egy főre jutó GDP-je 2014-ben 7 százalékponttal meghaladta az EU-28 átlagát. Ezzel szemben Nyugat-Dunántúl fejlettsége az uniós átlag 71, Közép-Dunántúl a 61%-át érte el, a többi régióé 40–50% között volt.

Fogyasztáslapú növekedés

Az elmúlt három évben a növekedés hangsúlya a külső keresletről áthelyeződött a belső keresletre. 2009 és 2012 között a **belföldi felhasználás** visszafogta, 2013 óta viszont már támogatja a gazdasági teljesítmény bővülését. 2015-ben a belföldi felhasználás volumene – a 2014. évi 4,2%-os emelkedést követően – 1,9%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest, és 4,1%-kal meghaladta a 2010. évit. A növekedés forrásának előbb a gazdaság szinte minden területét érintő beruházások, később a háztartások

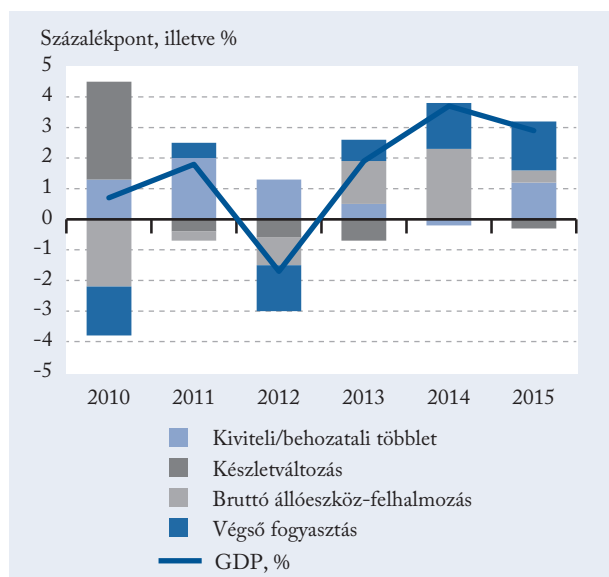
bővülő fogyasztása bizonyult. A növekedés ellenére a belső kereslet GDP-hez viszonyított aránya az elmúlt években csökkenő tendenciát mutatott. A belföldi felhasználás 2015-ben 91,4%-kal részesedett a GDP-ből, ez 1,3 százalékponttal alacsonyabb a 2014. évinél. (1995 óta ez a legalacsonyabb szint.)

A javuló munkaerő-piaci környezet és a reálbér-növekedés mellett a háztartások 2015-ben is többet költöttek fogyasztásra. A belső kereslet legnagyobb részét – a GDP közel hattizedét – jelentő **háztartások fogyasztási kiadásainak** volumene 3,1%-kal

emelkedett 2014-hez képest. Ezzel párhuzamosan a háztartások továbbra is folytatták a mérlegalkalmazkodásukat: többletjövedelmük egy részét a korábban felvett hitelek visszafizetésére fordították. Egyrészt a magas szintű megtakarítási hajlandóság, másrészt a devizahitelek forintosítása miatt a háztartások hitelállománya 12%-kal mérséklődött az év folyamán, így a háztartások nettó pénzügyi vagyona rekordmagas szintre emelkedett.¹⁷⁾ A háztartások fogyasztásának részét képező **természetbeni társadalmi juttatások**, ezen belül a nagyobb részesedésű, kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatások volumene és a kisebb súlyú, háztartásokat segítő nonprofit intézményektől kapott juttatásoké 2015-ben egyaránt 0,5%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. A fogyasztási kiadások és a transzferek együttes hatására a **háztartások tényleges fogyasztása** – a 2014. évi 1,5%-os növekedés után – 2015-ben 2,6%-kal emelkedett. A fogyasztás szintje 3,1%-kal meghaladta a 2010. évet.

4.11. ábra

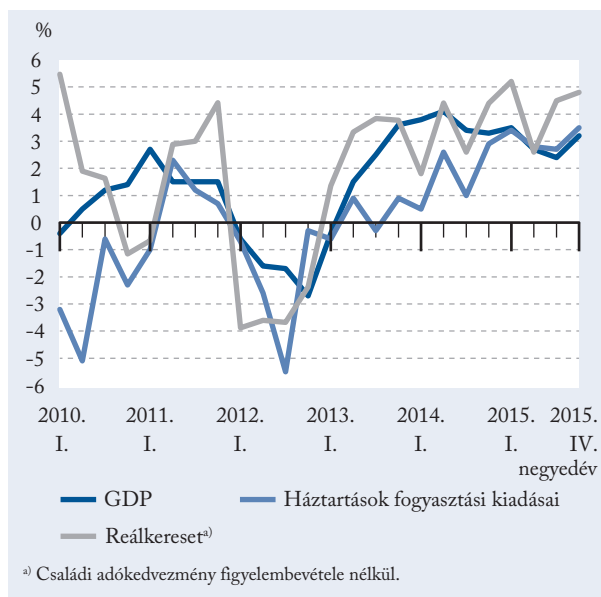
Hozzájárulás a GDP változásához a felhasználási oldalon

A bruttó hazai termék tizedét adó közösségi fogyasztás 2013 óta folyamatosan bővül, 2015-ben 0,6%-kal. A háztartások tényleges fogyasztása és a **közösségi fogyasztás** együtteséből számított, a GDP közel héttizedét kitevő **végfogyasztás** 2015-ben 2,3%-kal emelkedett.

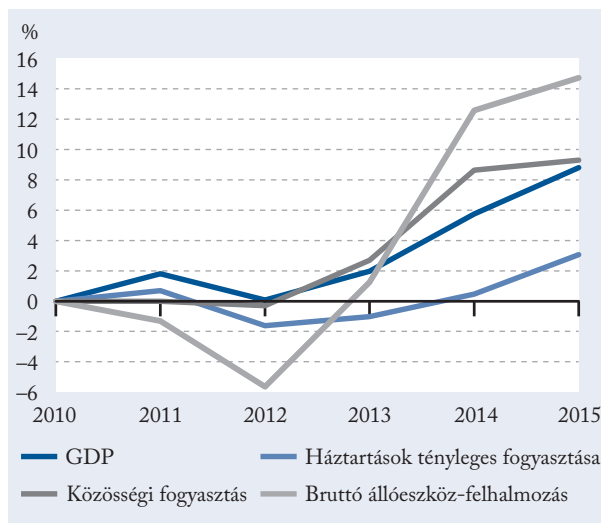
4.12. ábra

A fogyasztás és a reálkereset változása (az előző év azonos negyedéhez képest)

4.13. ábra

A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása (2010-hez képest)

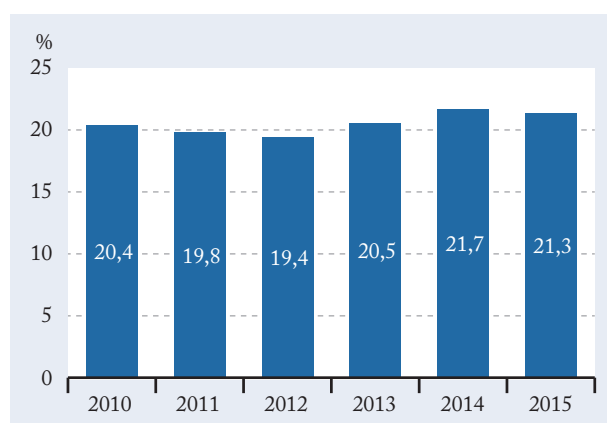
2009 és 2012 között – elsősorban a kedvezőtlen belső gazdasági környezet és hitelpiaci viszonyok miatt – a gazdasági szereplők lényegében csak pótló beruházásokat hajtottak végre. A **bruttó állóeszköz-felhalmozás** 2013 folyamán növekedésbe fordult: 2013-ban 7,3, 2014-ben 11%-kal bővült,

¹⁷⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról – 2015. december, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

ennek következtében ebben a két évben a felhasználási tétel számottevően hozzájárult a gazdasági teljesítmény növekedéséhez. A felhalmozás dinamizálásában jelentős szerepe volt az uniós források felhasználásának, a kkv-szektorra megcélzó Növekedési Hitelprogramnak, valamint a kevésbé merev hitelpiacnak. A 2014. évi állóeszköz-felhalmozás közel egyötödét az Európai Uniótól kapott támogatásokból finanszírozták.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-n belüli aránya 2015-ben 21,3% volt, 0,3 százalékponttal alacsonyabb a 2014. évinél. 2015-ben az állóeszköz-felhalmozás részesedése összességében 1,0 százalékponttal nagyobb volt, mint 2010-ben. A gazdasági szereplők emelkedő állóeszköz-felhalmozása elengedhetetlen része a versenyképesség javításának. Uniós összehasonlításban a felhalmozás aránya 2015-ben jelentősen meghaladta az EU-28 átlagát (19,6%), a tagállamok rangsorában Magyarország a 8. pozíciót foglalta el. A régiós versenytársak közül Romániában (24,5%) és Szlovákiában (23,0%) hazánknál nagyobb a bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-n belüli részesedése.

4.14. ábra
A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-hez viszonyított aránya

A költségvetési beruházások szinten tartották a fejlesztéseket

A bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulását alapvetően meghatározó **nemzetgazdasági beruházások**¹⁸⁾ – ötéves csökkenést követően – 2013-ban növekedésnek indultak. A bővülés 2015 során

megtorpant, a beruházási teljesítmény mindössze 0,6%-kal nőtt az egy évvel korábbi, magas bázishoz képest. (2014-ben a beruházások 19%-kal emelkedtek.)

A 2015. évi növekedést alapvetően a költségvetési szervek fejlesztései okozták. A **költségvetés** beruházási kereslete 2015-ben 37%-kal bővült. Ebben jelentős szerepet játszottak az uniós forrásból megvalósuló felújítások és fejlesztések. (A 2007–2013-as uniós költségvetési ciklusban lekötött EU-s támogatásokból megvalósuló fejlesztések egy része 2015 folyamán fejeződött be.) A legalább 50 főt foglalkoztató **vállalkozások** körében a beruházási teljesítmény 1,7%-kal mérséklődött az egy évvel korábbi, magas bázishoz képest. A kkv-szektorban a fejlesztések – részben a Növekedési Hitelprogram következtében – emelkedtek, ugyanakkor a nagy súllyal bíró, legalább 250 főt foglalkoztató nagyvállalatok körében jelentős mértékben elmaradtak az egy évvel korábbtól.

A kisebb súlyú **gép- és berendezésberuházások** volumene 2011 óta folyamatosan emelkedik, 2015-ben 4,1%-kal nőtt az előző évhez képest. A gépberuházások elsősorban importforrásból valósultak meg. A nagyobb súlyú **építési beruházások** 2013-ban és 2014-ben – hétéves csökkenést követően – bővültek, elsősorban az uniós forrásokból megvalósult fejlesztések eredményeként. 2015 folyamán az infrastrukturális fejlesztések többsége befejeződött, valamint kevesebb lakást építettek, így az építési beruházások 2,3%-kal csökkentek.

A nagy súlyú nemzetgazdasági ágak közül egyedül a szállítás, raktározás területén emelkedett (2,0%) a beruházások volumene. A növekedést nagyrészt a nagyvárosi közlekedési hálózatok és járműparkok fejlesztése, valamint az év közben befejeződött vasút- és autópálya-építések okozták. A legnagyobb beruházónak számító feldolgozóipar beruházási teljesítménye 6,0%-kal csökkent. Az ágak közül – a beruházások kifizetésével párhuzamosan – az élelmiszeriparban, a gumi- és műanyagiparban, a gyógyszeriparban, valamint a járműgyártásban visszaestek a fejlesztések. A harmadik legnagyobb nemzetgazdasági ág, az ingatlanügyletek beruházásai – a csökkenő lakásépítésszámmal összefüggésben – 6,9%-kal elmaradtak az egy évvel korábbtól (2015-ben 8,9%-kal kevesebb, 7612 lakást építettek Magyarországon.)

¹⁸⁾ A nemzetgazdasági beruházásokra vonatkozó 2015. évi adatok a negyedéves információk alapján számított, nem végleges értékek, a 2014. évek pedig előzetes adatok.

E három nemzetgazdasági ágban realizálódott az összes beruházás több mint fele, ugyanakkor az arány mérséklődött az elmúlt évekéhez viszonyítva. A beruházások erős koncentrációját mutatja, hogy a fejlesztések közel 80%-a hét nemzetgazdasági ágban valósult meg.

Kilenc nemzetgazdasági ágban emelkedett a beruházási teljesítmény, a legnagyobb mértékben (49%-kal) – részben a határvédelmi intézkedések következtében – a közigazgatás területén. Nagymértékben emelkedtek a beruházások – a gép- és berendezésberuházások miatt – a humán-egészségügyi szolgáltatásban (40%), a víz- és hulladékgazdálkodásban (24%), az energiaiparban (21%), valamint az oktatásban (20%).

2015 során a fejlesztések 10 nemzetgazdasági ágban csökkentek, leginkább a közepes súlyú mezőgazdaságban (29%), az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység területén (20%), illetve a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (18%) nemzetgazdasági ágban.

4.3. tábla

A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2015

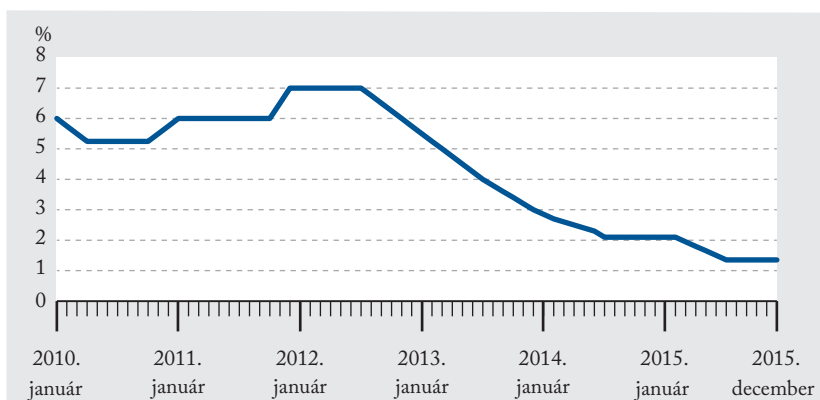
Nemzetgazdasági ág	Megoszlás, %	Volumenváltozás, %	
		az előző évhez képest	2010-hez képest
Feldolgozóipar	25,7	-6,0	38,3
Szállítás, raktározás	19,2	2,0	29,1
Ingatlanügyletek	10,7	-6,9	-33,5
Közigazgatás	7,4	49,3	156,0
Víz- és hulladékgazdálkodás	7,1	24,0	129,8
Kereskedelem	4,9	-8,8	-7,1
Mezőgazdaság	4,2	-29,3	-1,0
Információ, kommunikáció	3,3	7,6	6,3
Energiaipar	3,0	21,0	-38,4
Humán-egészségügyi szolgáltatás	2,9	40,4	105,0
Nemzetgazdaság összesen	100,0	0,6	16,3
Ebből			
építési beruházások	51,5	-2,3	-4,1
gép, berendezés, jármű	47,4	4,1	48,4

OLCSÓN LEHETETT HITELHEZ JUTNI¹⁹⁾

A külső forrásból finanszírozott beruházások szempontjából kiemelten fontosak a pénz- és tőkepiaci folyamatok, ezen belül is a jegybanki alapkamat alakulása. A Magyar Nemzeti Bank 2012 augusztusában kamatvágási ciklust indított el, ennek eredményeként a jegybanki alapkamat a 2012. júliusi 7,00%-ról 2015 júliusára 1,35%-ra, történelmi mélypontra süllyedt. Ezt követően a kamatláb 2015 végéig már nem változott. A folyamatos kamatvágásoknak teret adott a gyakorlatilag alig változó fogyasztóiár-színvonal, a nemzetközi gazdasági-pénzügyi környezet, valamint a szunnyadó hazai hitelpiac. A jegybank középtávú inflációs célkitűzése 3,0%, ettől a fogyasztóiár-változás mértéke jelentősen elmarad. (2015-ben a fogyasztói árak átlagosan 0,1%-kal mérséklődtek.)

4.15. ábra

A jegybanki alapkamat alakulása (hónap végén)

¹⁹⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A vállalati forintalapú hitelek kamatlábai 2015 folyamán mérséklődtek. Az alacsony jegybanki alapkamat mellett a Növekedési Hitelprogram keretében folyósított hitelek 2,5%-os kamatplafonja is csökkentőleg hatott a kamatrátára. A vállalati hitelkeresletnek kedvezhetett, hogy 2015 során a kereskedelmi bankok enyhítettek a hitelezési feltételeken.²⁰⁾ 2015 decemberében a vállalatok új hitelszerződéseinek meghatározott átlagos kamatláb a folyószámla-hitelekénél 5,00, az egyéb hitelekénél 2,68% volt. Utóbbi esetében a kamatok 2014-ben 3% felett, 2015-ben viszont végig 3% alatt mozogtak. A teljes hitelszerződés-állományt tekintve a folyószámla-hitelek átlagos kamatlába 3,99, az egyéb hiteleken belül a rövid lejáratúaké 2,90, az öt évnél hosszabb lejáratúaké 3,51% volt. A kamatszintet minden hiteltípuson és lejáraton csökkenő tendencia jellemezte.

Az olcsó energiahordozók javították a külkereskedelmi egyenleget

Az elmúlt években hazánk külkereskedelmi teljesítményén jól tükröződött a fontosabb uniós exportpiacaink gazdasági teljesítőképessége. Az Európai Unió recessziója következtében 2012-ben hazánk exportja hároméves mélypontra került, viszont részben a járműipari konjunktúrával összefüggésben 2013 folyamán élénkült, 2014-ben pedig tovább gyorsult. 2014-ben a termékek és szolgáltatások exportvolumene 7,6, importvolumene 8,5%-kal emelkedett²¹⁾ az előző évhez képest. A behozatal bővülését 2014-ben a magas importtartalmú kivitel mellett a külföldről vásárolt, beruházási célú gépek és az élénkülő lakossági fogyasztás is hajtotta. Ennek ellenére 2014-ben a – korábbi években a növekedés húzóerejének bizonyuló – külkereskedelem teljesítménye visszafogta a GDP növekedését, amire 9 éve nem volt példa. 2015-ben a kivitel növekedése (8,4%) gyorsult, a behozatalé (7,8%) ugyanakkor lassult. Ennek eredményeként a **külkereskedelem** számottevő mértékben támogatta a gazdaság bővülését. A külkereskedelem döntő részét adó áruforgalomban a kivitel 8,6, a behozatal 7,4%-kal nagyobb lett. A turizmust is magában foglaló szolgáltatások külkereskedelmében az export 7,7, míg az import 9,5%-kal bővült.

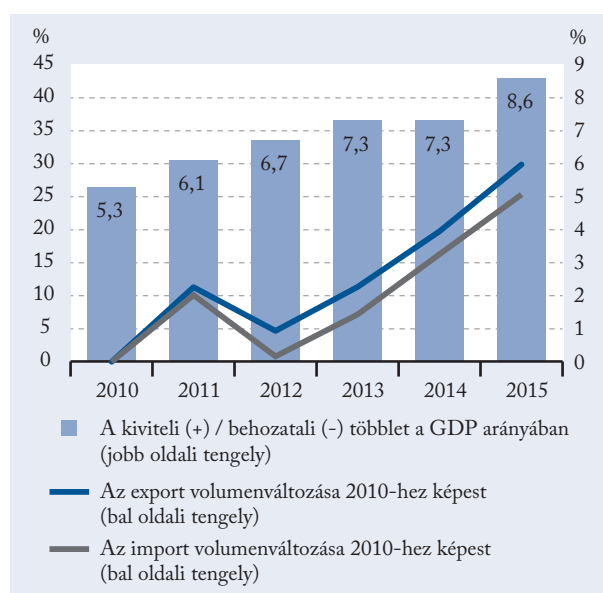
A javuló cserearányok mellett hazánk **külkereskedelmi** forgalmában 2015-ben – az egy évvel korábbihoz képest 0,6 ezer milliárd forintos javulás mellett – 2,9 ezer milliárd forintos **többlet** keletkezett. Az aktívum növekedésében jelentős szerepet játszott az importált energiahordozók világpiaci árainak esése. Az egyenlegjavulás eredményeként a külkereskedelmi egyenleg GDP-hez viszonyított aránya továbbra is rekordszintű: a **nettó export** a bruttó hazai

termék 8,6%-a volt, ez 1,3 százalékponttal nagyobb a 2014. évinél.

Magyarországot változatlanul nagyfokú nyitottság jellemzi, ami a gazdaságunkat sebezhetővé teszi a külső konjunkturális hatásokkal szemben. (A jelentős többlet ugyanakkor hozzájárult a fizetési mérleg szufficitjéhez és egyben a külső egyensúlyi pozíció javulásához.) A külső kereslet alakulásával szembeni érzékenységet jól mutatja, hogy az export értéke 2015-ben a GDP 92,1%-át érte el, ez 1995 óta a legmagasabb arány. Uniós összehasonlításban Luxemburg (213,8%), Málta (141,5%) és a régiós versenytársnak számító Szlovákia (93,8%) kitettsége nagyobb a nemzetközi környezet reál gazdasági folyamataival szemben.

4.16. ábra

A külkereskedelem teljesítményének alakulása

²⁰⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról – 2015. december, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

²¹⁾ Az alfejezetben szereplő, külkereskedelemmel kapcsolatos statisztikai adatokat az ESA2010 módszertan alapján számították, így azok eltérhetnek a külkereskedelmi alfejezet adataitól.

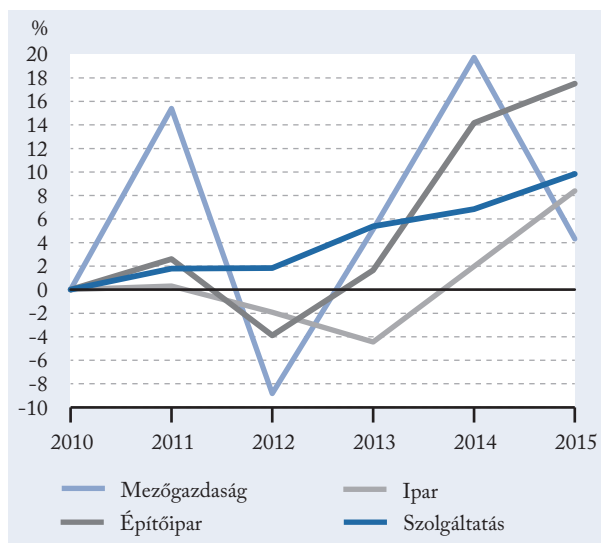
Változatlanul a járműipar a termelés mozgatórugója

A **termelési oldalon** – 2014-hez hasonlóan – 2015-ben is a járműgyártás, valamint a kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ág támogatta leginkább a gazdasági teljesítmény bővülését. A **bruttó hozzáadott érték** volumene 3,0, ezen belül az árutermelő ágazatoké (mezőgazdaság, ipar, építőipar) 3,5%-kal haladta meg a 2014. évi szintet. 2010-hez képest az előbbi 9,6, az utóbbi 9,1%-kal bővült. 2010 és 2015 között – a bővülő ipari termelés következtében – a gazdaság szerkezete kismértékben eltolódott az árutermelő ágazatok irányába: 2015-ben a bruttó hozzáadott érték 35,4%-a az árutermelő ágazatokban keletkezett, ez 1,6 százalékponttal magasabb a 2010. évinél. Uniós összehasonlításban a termelő szektor aránya számottevően nagyobb volt az uniós átlagnál (2015-ben 26%), és a negyedik legmagasabb a tagországok körében.

Az árutermelő nemzetgazdasági ágak közül 2015-ben a **mezőgazdaság** teljesítménye mérsékelte a GDP növekedési ütemét. A több növénytermelésében rekordot hozó 2014-hez képest az agrárszektor hozzáadott értéke 13%-kal visszaesett. A szélsőségesen alakuló időjárás következtében a növénytermesztés teljesítménye csökkent, a kisebb súlyú állattenyésztésé emelkedett. (A kukorica termésmennyisége 2015-ben közel harmadával volt kevesebb a száraz időjárás miatt.)

4.17. ábra

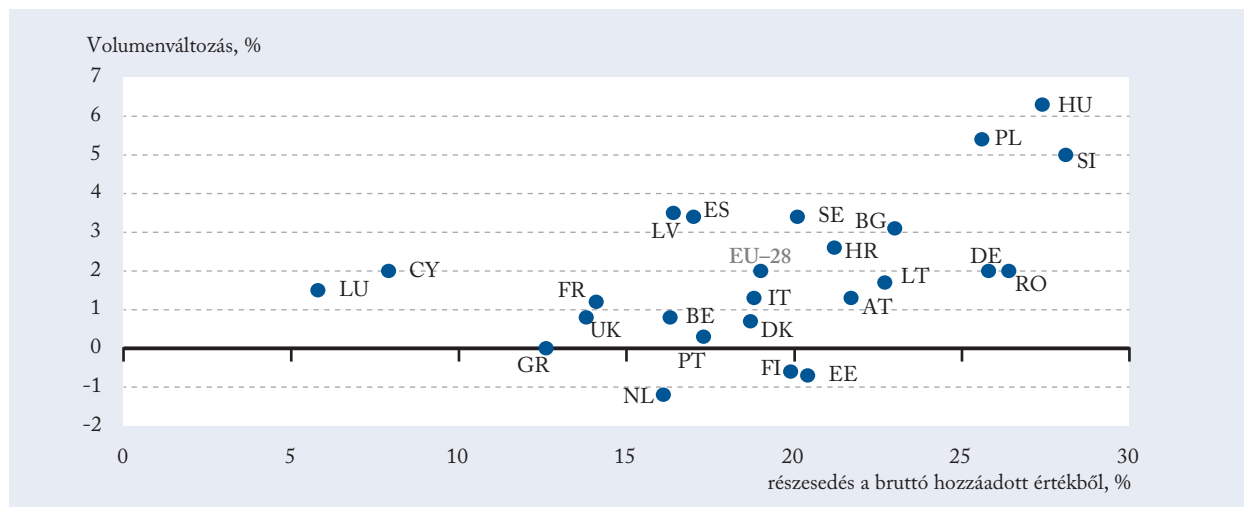
A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatcsoportokban (2010-hez képest)

Az exportorientáltsága révén az uniós konjunktúrával szoros kapcsolatban álló **ipar** teljesítménye 2015-ben is a növekedés egyik fő forrása volt. Elsősorban az élénk külső kereslet miatt az ipar hozzáadott értéke 6,3, ezen belül a termelés döntő részét adó **feldolgozóipar** 7,1%-kal emelkedett. A feldolgozóiparon belül a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállító ágazatok termelése nagymértékben növekedett.

4.18. ábra

Az ipar hozzáadott értékének részesedése a bruttó hozzáadott értékből és volumenváltozása az előző évhez képest, 2015

Megjegyzés: AT – Ausztria; BE – Belgium; BG – Bulgária; CY – Ciprus; DE – Németország; DK – Dánia; EE – Észtország; ES – Spanyolország; FI – Finnország; FR – Franciaország; GR – Görögország; HR – Horvátország; HU – Magyarország; IT – Olaszország; LT – Litvánia; LU – Luxemburg; LV – Lettorság; NL – Hollandia; PL – Lengyelország; PT – Portugália; RO – Románia; SE – Svédország; SI – Szlovénia; UK – Egyesült Királyság.

Az elmúlt két év erőteljes növekedésének köszönhetően 2010 és 2015 között az ipar teljesítménye összességében 8,4%-kal bővült. Ebben jelentős szerepet játszott a járműipari konjunktúra. A teljesítménynövekedéssel párhuzamosan az ipar részesedé-

se is emelkedett a bruttó hozzáadott értéken belül: a 2010. évi 25,9-ről 2015-re 27,4%-ra. Az uniós tagállamok körében hazánk iparosodottsága – Szlovénia mögött – a második legmagasabb, az EU-átlagát (19,0%) jelentős mértékben meghaladta.

MINDKÉT IRÁNYBAN NÖTT A BEFEKTETŐK AKTIVITÁSA²²⁾

A hazai gazdaság működésében kiemelt szerepet betöltő külfölditőke-állomány²³⁾ nagysága 2008 és 2011 között 56–60 milliárd euró között mozgott, 2012 óta viszont jelentős ütemben növekszik. 2014 végéig összesen 69,1 milliárd eurót fektettek be hazánkban, ez az egy évvel korábbihoz képest 2,8, a 2010. évi szinthez képest 17%-kal több.

A legnagyobb mértékű tőkeállomány Németországból (16,9 milliárd euró) érkezett, ami az összes külfölditőke-befektetés közel negyedét jelentette 2014 végén. Ezt követi Hollandia (11,0 milliárd euró) és Ausztria (7,5 milliárd euró). A befektetett tőke több mint fele e három országhoz köthető. Jelentős befektetőnek számítottak még a közép-amerikai országok (7,0 milliárd euró) gazdasági szereplői.

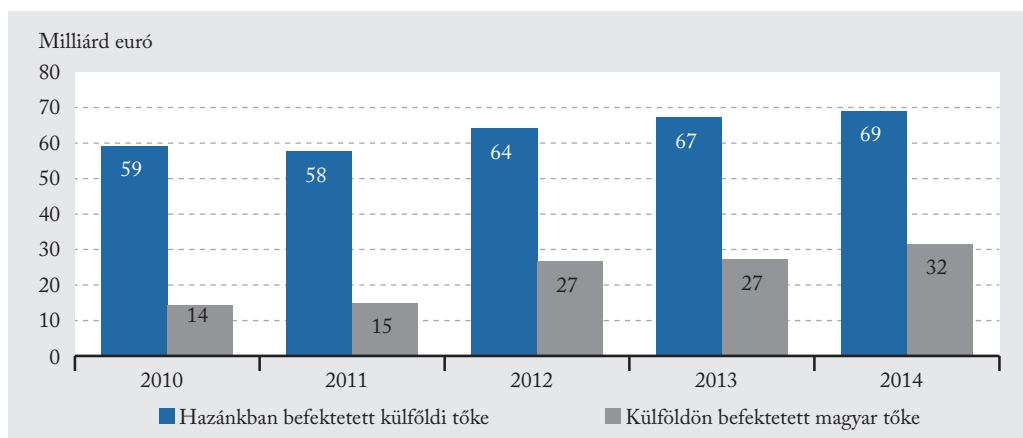
A befektetések közel háromtizede (20,2 milliárd euró) a feldolgozóiparba áramlott, ezen belül kiemelt célpont volt a gyógyszergyártás (4,2 milliárd euró), a járműgyártás (3,4 milliárd euró), valamint az elektronikai ipar (2,9 milliárd euró). E három feldolgozóipari ág nagy arányban részesedik hazánk ipari termeléséből, részben ennek is következménye a feldolgozóipar magas fokú exportorientációja. A feldolgozóipar mellett jelentős mértékű tőkeállomány halmozódott fel a szakmai, tudományos és műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban (13,9 milliárd euró), a pénzügyi szolgáltatásokban (13,0 milliárd euró), valamint a kereskedelemben (6,3 milliárd euró).

2014 végéig 31,6 milliárd eurónyi magyar tőkét fektettek be külföldön, több mint dupláját a 2010. évének. A nagymértékű növekedés elsősorban belgiumi (3,2 milliárd euró), izraeli (3,4 milliárd euró), luxemburgi (2,7 milliárd euró) és közép-amerikai (8,3 milliárd euró) befektetéseknek köszönhető. Az előbb említetteken kívül további kiemelkedő célország volt Ciprus (3,0 milliárd euró), Horvátország (2,6 milliárd euró) és Szlovákia (1,3 milliárd euró).

A legnagyobb befektetett tőkeállomány az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás szakágazatban (8,8 milliárd euró) és a pénzügyi szolgáltatásokban (7,8 milliárd euró) volt. A magyar gazdasági szereplők számottevő értékben investáltak tőkét még a gyógyszergyártásba (3,6 milliárd euró), a bányászatba (3,3 milliárd euró), az üzletvezetési, vezetői tanácsadásba (2,4 milliárd euró), valamint a kereskedelembe (1,0 milliárd euró).

4.19. ábra

A működőtőke-állomány alakulása

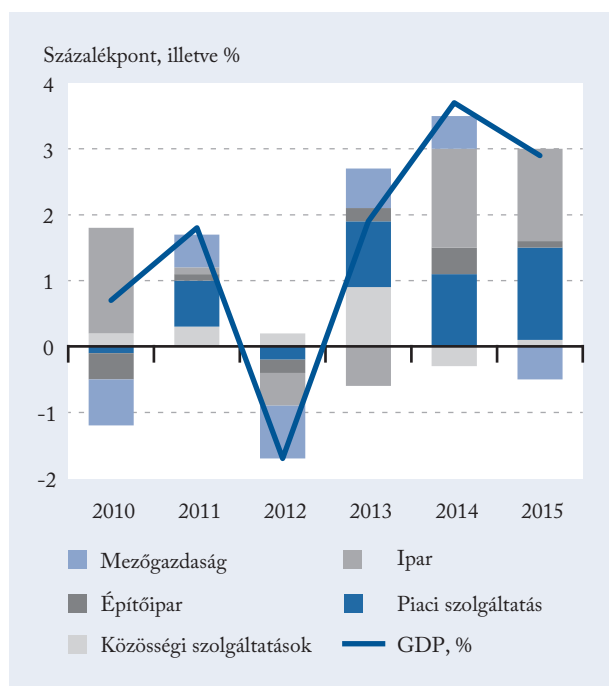
²²⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

²³⁾ A legalább 10%-os külföldi tulajdonrészrel vagy szavazati joggal rendelkező vállalkozások külföldi részesedése, amely nem tartalmazza a speciális célú vállalatok adatait.

Az **építőiparban** a 2007 és 2012 közötti csökkenést 2013-ban növekedés váltotta fel. A 2014. évi 12%-os bővülést követően az építőipari teljesítmény 2015-ben 2,9%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. A bővülés lassulásában az építési beruházások csökkenése meghatározó volt, 2015 második felére – a részben uniós forrásból megvalósuló – infrastrukturális fejlesztések jelentős része befejeződött. A hozzáadott érték a nemzetgazdasági ág mindegyik ágazatában nőtt. A lakásépítések száma (7612 darab) 2015-ben 8,9%-kal csökkent, ennek ellenére a lakásépítési kedv tovább nőtt: 2015 során 12,5 ezer, az egy évvel korábbinál 30%-kal több lakásépítési engedélyt adtak ki. (Az engedélyszám utoljára 2010-ben volt ennél magasabb.)

4.20. ábra

Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon

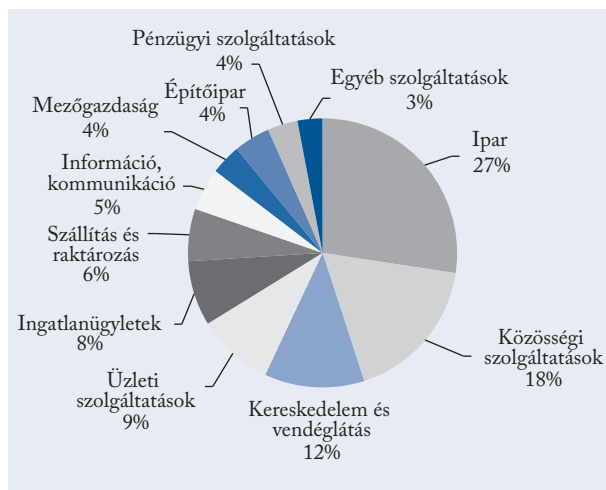
A lakosság fogyasztási kedve magával húzta a szolgáltatósze­k­to­rt

A bruttó hozzáadott érték közel kétharmada a szolgáltató szektorban keletkezik. A bővülő belső kereslettel összhangban a **szolgáltatóágazatok** együttes teljesítménye – a 2014. évi 1,4%-os növekedést követően – 2015-ben 2,8%-kal bővült. Az ágazatok sokszínűsége mellett a szolgáltatószektor hozzáadott értéke 2015-ben 9,8%-kal meghaladta a 2010. évi szintet.

2015-ben a szolgáltatóágazatok többségében emelkedett a teljesítmény az előző évhez viszonyítva, a legnagyobb mértékben (6,0%) a kis súlyú **művészet és szabadidő** területén. Szintén a nemzetgazdasági átlagot meghaladó mértékben nőtt (5,7%) a hozzáadott érték a **kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátásban**, ehhez a lakosság emelkedő vásárlási és utazási kedve egyaránt hozzájárult. (A külföldi vendégforgalom is bővült, részben a forint gyengülése miatt.) Elsősorban az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység növekedésének köszönhetően az **üzleti szolgáltatások** teljesítménye 5,6%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. A jól teljesítő információtechnológiai szolgáltatások következtében az **információ, kommunikáció** nemzetgazdasági ág hozzáadott értéke 2,9%-kal nőtt. A feldolgozóipari termelés növekedésével összhangban a **szállítás, raktározás** teljesítménye 1,7%-kal nagyobb lett. Az élénk használatlakáspiaccal összefüggésben az **ingatlanügyletek** nemzetgazdasági ág 1,1%-kal bővült. A jellemzően az államháztartás által finanszírozott **községi szolgáltatások** (közigazgatás, oktatás, egészségügyi, szociális ellátás) hozzáadott értéke 0,6%-kal nőtt.

4.21. ábra

A bruttó hozzáadott érték megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2015

A szolgáltatószektorban mindössze a **pénzügyi szolgáltatások** teljesítménye mérséklődött (0,2%-kal), ezzel megtorpant a 2010 és 2014 közötti csökkenő tendencia. A nemzetgazdasági ág teljesítményét elsősorban a háztartási hitelállománnyal kapcsolatos folyamatok (például a devizaalapú hitelek forintosítása) határozták meg.

A FORINT VESZÍTETT ÉRTÉKÉBŐL A FŐBB DEVIZÁKKAL SZEMBEN²⁴⁾

Hazánk fokozódó exporttevékenysége miatt a külkereskedelmi tevékenységet végző gazdasági szereplők számára a forint árfolyamának alakulása kockázati forrás. A 2015. január eleji, rekordközeli gyenge szintről előbb április közepéig közel 296 forint/euróig erősödött, ezt követően viszont – részben a görögországi események hatására – 310 forint/euró fölé gyengült. 2015 júniusától a fizetőeszköz kursza nagyrészt a 310–315 forint/euró árfolyamsávban mozgott. Az árfolyam alakulását a jegybank intézkedései, az EKB és a Fed monetáris politikájában bekövetkezett változások is meghatározták. A nemzetközi pénz- és tőkepiacokon hazánk kockázati megítélése javult, ebben elsősorban belső tényezők játszottak szerepet.²⁵⁾ Ennek ellenére az átlagárfolyam 2015-ben 309,90 forint/euró volt, ez az euró bevezetése óta a leggyengébb éves átlagos árfolyamszint.

2015 folyamán a forint nagymértékben leértékelődött a svájci frankkal szemben. Ennek oka a svájci jegybank által alkalmazott árfolyamkorlát 2015. januári eltörlése volt. A 2007 óta gyengülő átlagárfolyam 2015-ben 290,59 forint/svájci frank volt, 14%-kal gyengébb a 2014. évinél. 2015 végére hazánk svájci frankkal szembeni kitettsége minimális szintre süllyedt, miután a kormányzati intézkedések következtében a devizaalapú jelzáloghiteleket forintosították.

Az amerikai dollárral szemben a forint szintén számottevő mértékben veszített az értékéből. A 2015. évi árfolyam (279,46 forint/amerikai dollár) 20%-kal gyengébb volt az egy évvel korábinál. A folyamat alapvetően – a keresztárfolyam hatásaként – az euró dollárral szembeni értékvesztése okozta, amiben jelentős szerepe volt a Fed monetáris politikájával kapcsolatos várakozásoknak, valamint az EKB hitelezést élénkítő intézkedéseinek.

4.4. tábla

Árfolyamok, 2015

Megnevezés	Árfolyam					Éves átlagárfolyam	
	év elején	minimum értéke	maximum értéke	év végi		értéke	változása az előző évhez képest, %
				értéke	változása az előző évhez képest, %		
Forint/amerikai dollár	266,97	266,77	294,58	286,63	10,6	279,46	20,2
Forint/euró	319,14	296,10	321,34	313,12	-0,6	309,90	0,4
Forint/svájci frank	265,62	264,44	319,27	289,38	10,5	290,59	14,4

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

KÜLKERESKEDELEM

A külpiacon való függés fokozatos erősödése, valamint a belföldi kereslet alacsony szintje következtében a termékek és szolgáltatások külkereskedelme az elmúlt évtizedekben Magyarország gazdaságának egyik legfontosabb hajtóerejévé vált. Az uniós csatlakozást követő újabb külpiacon nyitásnak köszönhetően a már korábban is külkereskedelem-orientált hazai gazdaság még inkább exportvezéreltté, a dinamikus bővülő külkereskedelmi forgalom pedig a magyar gazdasági növekedés fő pillérévé vált.

2015-ben tovább bővült a termék- külkereskedelem volumene

2015-ben a **külkereskedelmi termékforgalom** volumene – előzetes adatok szerint – az exportban 7,9, az importban 7,0%-kal nőtt 2014-hez képest. A forgalom növekedési üteme a kivitel esetében valamelyest (1,0 százalékponttal) gyorsult a megelőző évihez képest, a behozatal esetében ugyanakkor lassulás következett be (1,8 százalékpont). 2010-hez mérten az export volumene harmadával, az importé 30%-kal lett nagyobb. Az elmúlt öt év során a legkedvezőtlenebbül 2012-ben alakult a forgalom,

²⁴⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

²⁵⁾ Forrás: Jelentés az infláció alakulásáról – 2015. december, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

4.5. tábla

Külkereskedelmi termékforgalom, 2015

Megnevezés	Export		Import		Egyenleg	
	érték	előző év= 100,0	érték	előző év= 100,0	érték	változás az előző évhez képest
Milliárd forint	28 038	107,6	25 520	105,8	2 518	580
Millió euró	90 539	107,1	82 421	105,4	8 118	1 844
Millió dollár	100 388	89,2	91 385	87,7	9 003	654

4.6. tábla

A külkereskedelmi árszint fontosabb mutatói

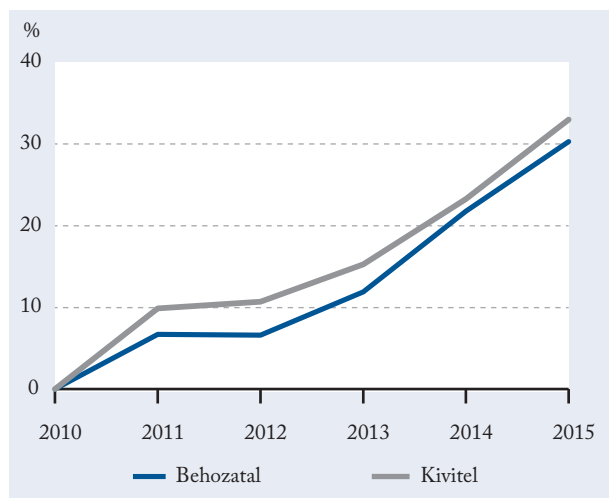
						(%)
Év	Forintárindex		Árfolyamindex	Devizaárindex ^{a)}		Cserearány- mutató ^{b)}
	kivitel	behozatal		kivitel	behozatal	
Előző év=100,0						
2011	103,3	105,0	100,6	102,7	104,4	98,4
2012	102,9	104,3	104,6	98,4	99,7	98,7
2013	100,0	99,4	102,1	97,9	97,4	100,6
2014	101,1	100,1	104,0	97,2	96,3	101,0
2015	99,7	98,9	103,4	96,4	95,6	100,8
2010=100,0						
2015	107,1	107,8	115,5	92,8	93,3	99,5

^{a)} A devizaárindex a forintárindex és az árfolyamindex hányadosaként kerül kiszámításra.

^{b)} A cserearány-mutató a kiviteli és a behozatali árindex kerül kiszámításra.

4.22. ábra

A külkereskedelmi termékforgalom volumenváltozása (2010-hez képest)

amikor a kivitel volumene lényegében stagnált, a behozatalé 0,7%-kal bővült.

2015-ben a kivitel értéke 90,5 milliárd euró volt, 7,1%-kal több, mint 2014-ben. A behozatal értéke 82,4 milliárd eurót tett ki, ami 5,4%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Termék-külkereskedelmünk 8,1 milliárd eurós többlettel zárta az esztendőt, az

egyenleg 1,8 milliárd euróval javult 2014-hez képest. A külkereskedelmi termékforgalom egyenlege 2009 óta mutat többletet, az aktívum összege a 2012–2014. években 6–7 milliárd euró között váltakozott, 2015-ben pedig korábban nem tapasztalt nagyságú volt.

2015-ben a forgalom **forintban mért árszínvonal**a mérséklődött a megelőző évihez képest, a változás mértéke az exportban 0,3, az importban 1,1% volt. Az import árszínvonalának az exportét meghaladó mértékű csökkenése hatására a **cserearány**²⁶⁾ kedvezően változott, a javulás mértéke 0,8% volt. A forint 2015-ben az euróhoz képest némileg (0,4%-kal), a dollárhoz viszonyítva pedig jelentős mértékben (20%-kal) leértékelődött.

A 2015. évi 580 milliárd forintos egyenlegjavulás legfontosabb tényezőjét a volumenváltozás jelentette, az exportvolumen importét meghaladó mértékű bővülése ugyanis 381 milliárd forinttal javította az egyenleget. Az ár- és árfolyamváltozások összességében szintén javították az egyenleget, ezen belül a kedvezőbbé váló cserearány 227 milliárd forinttal. Ugyanakkor az árszint változása kismértékben az egyenlegromlás irányába hatott.

A 2015. évi cserearány 0,5%-kal kedvezőtlenebb volt 2010-hez képest, miután a 2011–2012. évek romlását nem tudta ellensúlyozni az utóbbi három

²⁶⁾ A cserearány-mutató a kiviteli és a behozatali árindex hányadosaként kerül kiszámításra.

év javulása. Öt év alatt a kivitel forintárszintje 7,1, a behozatalé 7,8%-kal nőtt, mivel azonban a forint ugyanennyi idő alatt 16%-kal gyengült a kiemelt devizákhoz képest, a kereskedelem devizaárszintje²⁷⁾ a forgalom mindkét irányában mintegy 7%-kal elmaradt a 2010. évitől. Ez az áruforgalmunk szerkezetében az olcsóbb termékek tényeréseként értékelhető.

Külkereskedelmünk legfontosabb áruőcsoportja a gépek és szállítóeszközök

A külkereskedelmünk legfontosabb áruőcsoportját a **gépek és szállítóeszközök** jelentik, amelyek több mint a felét teszik ki a forgalomnak. Részesedésük az exportban hagyományosan nagyobb, mint az importban, 2015-ben a kivitelben elért arányuk 8,0 százalékponttal meghaladta a behozatalban tapasztaltat.

A gépek és szállítóeszközök változatlan áron számított kivitele 11, behozatala 9,6%-kal bővült a 2014. évihez képest, amelyek 2015-ben a legnagyobb mértékű növekedések voltak az áruőcsoportok közül, és ezek a bővülési ütemek 2011 óta – az áruőcsoportot tekintve – a legmagasabbak. Az exportban a legnagyobb forgalmú áruőcsoportot a közúti járművek jelentették, 16,2 milliárd eurós kivitelük 22%-kal meghaladta a megelőző évit. A csoport kivitele 2010-hez képest 9,5 milliárd euróval nőtt, a növekmény túlnyomó része 2013–2015-ben keletkezett. A termékkör 2015. évi exportjának közel negytedede Németországba került, tőle jelentősen lemaradva az Egyesült Államok következett a rangsorban. A villamos gép, készülék és műszer áruőcsoport 2015-ben is az export második legnagyobb, az importnak pedig a legnagyobb forgalmú termékköre volt. 2015 során kereskedelmük euróértéke a kivitelben 14, a behozatalban 12%-kal nőtt, 2010-hez

viszonyítva ugyanakkor csak az exportban adódik számottevő bővülés (41, illetve 3,4%). Az év során az áruőcsoport behozatalában a legfontosabb terméféleségeket az elektronikus integrált áramkörök és mikroszerkezetek, kivitelében pedig az elektromosan szigetelt huzalok és vezetékek, optikai szálakból álló kábelek jelentették. Az energiafejlesztő gépek és berendezések forgalmának euróban számított növekedési üteme 2015 során az importban 14, az exportban pedig 12%-osra gyorsult, utóbbi növekedési ütem nagyobb, mint amit a 2012–2014. évek során összességében tapasztaltunk. 2015-ben a híradás-technikai, hangrögzítő és -lejátszó készülékek euróban számított forgalma a kivitelben lényegében változatlan maradt (0,3%-kal nőtt), a behozatalban 11%-kal emelkedett, ezzel megszakadt a megelőző évek során tapasztalt, jelentős mértékű csökkenés. Az áruőcsoport volumenhordozó termékeit 2015-ben is a mobiltelefonok és alkatrészeik, valamint a televíziókészülékek jelentették.

2015-ben a külkereskedelmünk mintegy harmadát a **feldolgozott termékek** jelentették. Az áruőcsoport volumene a kivitelben 6,6, a behozatalban 8,5%-kal növekedett 2014-hez képest. Öt év alatt az export 48, az import 44%-kal nagyobb lett, amelyek a legjelentősebb mértékű növekedések az áruőcsoportok közül. Az áruőcsoport – a többi áruőcsoportét meghaladó bővülések eredményeképpen – 2015-ben 3,5 százalékponttal nagyobb arányban részesedett a forgalomból, mint fél évtizeddel korábban.

Az ide tartozó áruőcsoportok közül 2015-ben is a gyógyszer és gyógyszerészeti termékekből bonyolítottuk le a legnagyobb forgalmat. A kereskedelem euróban számított értéke kivitelben 16%-kal, 4,5

4.7. tábla

A külkereskedelmi termékforgalom alakulása áruőcsoportok szerint, 2015

(%)

Árúfőcsoport	Kivitel			Behozatal		
	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}
	2014=100,0			2014=100,0		
Élelmiszerek, italok, dohány	105,2	103,3	7,3	106,2	106,0	5,2
Nyersanyagok	91,9	91,7	2,3	104,5	103,4	2,1
Energiahordozók	91,7	74,4	2,3	91,0	71,8	8,1
Feldolgozott termékek	106,6	105,1	31,0	108,5	108,2	35,4
Gépek és szállítóeszközök	110,7	111,6	57,1	109,6	111,9	49,1
Összesen	107,9	107,1	100,0	107,0	105,4	100,0

^{a)} Euróadatokból számítva.

²⁷⁾ A devizaárindex a forintárindex és az árfolyamindex hányadosaként kerül kiszámításra.

milliárd euróra, behozatalban 21%-kal, 3,6 milliárd euróra nőtt. Gyógyszereket a legnagyobb értékben 2015-ben Franciaországból importáltunk, míg a legfontosabb célpiac Oroszország maradt, annak ellenére is, hogy az odairányuló export két év alatt 41%-kal visszaesett. A kereskedelem mindkét irányában 2–3 milliárd euró közötti értékű volt a forgalom az egyéb fémtermékek, valamint az egyéb feldolgozott termékek esetében, kereskedelmük euróértéke 2015-ben 9, illetve 11–12%-kal magasabb volt a 2014. évinél.

2015-ben az **élelmiszerek, italok, dohánytermékek** exportvolumene 5,2, az importé 6,2%-kal nagyobb volt, mint 2014-ben. Az árucsoport változatlan áron számított forgalma 2010-hez viszonyítva az átlagtól elmaradó mértékben a kivitelben 17, a behozatalban 14%-kal növekedett. Az idetartozó árucsoportok közül a legnagyobb értékű exportot 2015-ben a gabona és gabonakészítményekből, importot a zöldségfélék és gyümölcsökből bonyolítottuk le, euróban számított forgalmuk 13, illetve 18%-kal meghaladta a 2014. évit. A gabona és gabonakészítmények kivitelének több mint felét a kukoricaexport jelentette, ennek értéke 36%-kal bővült 2014-hez képest. A búza euróban számított kivitele ezzel szemben közel negyedével visszaesett és az árucsoport exportjának 22%-át tette ki 2015-ben. Az agrárjellegű termékek külkereskedelmében 2,3 milliárd eurós aktívum keletkezett az elmúlt év során.

2015-ben az **energiahordozók** volumene a behozatalban 9,0, a kivitelben 8,3%-kal alacsonyabb volt a 2014. évinél. A kereskedett mennyiségen túl az árszint is számottevően, forintban számítva mintegy ötödével csökkent 2014-hez képest. A visszaesés annak ellenére következett be, hogy a forint az árucsoport kereskedelmére jellemző szerződéses devizanemmel, a dollárral szemben határozottan leértékelődött 2015-ben. Az energiahordozók lényegesen nagyobb arányban részesednek importunkból, mint exportunkból (8,1, illetve 2,3%), így a forgalom mindkét irányára jellemző áresés számottevően hozzájárult a cserearány javulásához. (Ugyanakkor a cserearány-javulás mértékét mérsékeltek a gépek és szállítóeszközök, valamint a feldolgozott termékek ugyanezen évi árváltozásai.) A kőolaj és kőolajtermékek, valamint a természetes és mesterséges gáz behozatala – euróadatokból számítva – harmadával esett vissza 2015-ben, értékük 3,3 milliárd, illetve 2,0 milliárd euró volt. 2015 sorrendben a harmadik

olyan év volt, amikor az energiahordozók külkereskedelmének forintban számított árszintje mérséklődött, ilyenre a 2000-es években korábban nem volt példa. Az energiainport 2015. évi forintárszínvonala 30%-kal maradt el a 2012. évitől.

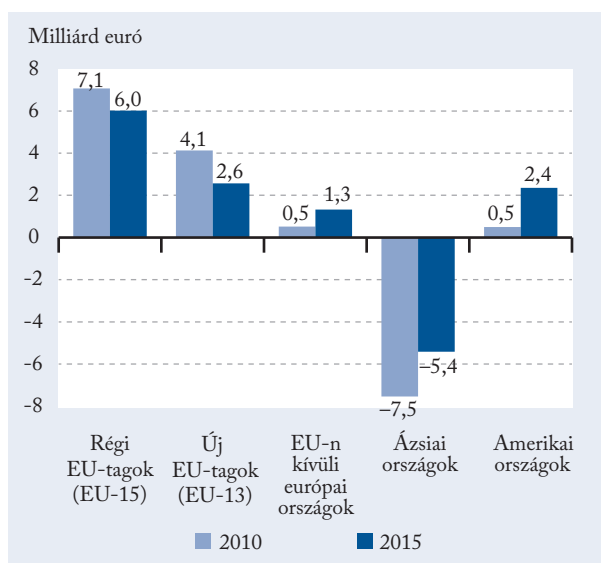
A forgalomból csekély arányban részesedő **nyersanyagok** esetében a 2015. évi exportvolumen 11%-kal meghaladta az 5 évvel korábbit, míg az import esetében 26%-os növekedés adódott. Ez az egyetlen árucsoport, amelynek behozatala nagyobb mértékben bővült az elmúlt fél évtizedben, mint a kivitele.

A termék- külkereskedelem közel négyötödét az Európai Unió tagállamaival bonyolítjuk

2015-ben az **Európai Unió tagországaival** (EU-28) lebonyolított kereskedelem volumene behozatalban 8,1, kivitelben 9,5%-kal nőtt a megelőző évihez képest, ezzel megszakadt az a korábbi években tapasztalt tendencia, ami szerint az import növekedési üteme rendre meghaladta az exportét. Euróban számítva hasonló folyamatok mentek végbe, aminek következtében a 2015. évi export 28, az import 40%-kal magasabb volt az 5 évvel korábbinál. Az aktívum 2015-ben ugyan 1,3 milliárd euróval nőtt, de 5 év alatt összességében 2,6 milliárd euróval csökkent, és 8,6 milliárd eurót tett ki.

4.23. ábra

A termékforgalmi egyenleg alakulása országcsoportok szerint

Az összes termékforgalom 56%-át a régi tagállamokkal (EU-15) bonyolítottuk le, ebben a viszonylatban az export volumene 9,0, az importé 7,1%-kal

bővült 2015-ben. A velük folytatott kereskedelem mérlege 6,0 milliárd eurós többlettel zárt 2015-ben, 1,2 milliárd euróval többel a 2014. évinél. 2010-hez képest a kivitel euróban számított értéke 26, a behozatalé 35%-kal nagyobb lett, a változatlan áron számított növekedés ennél 6,9, valamint 3,5 százalékponttal nagyobb ütemű volt. A 2004 óta csatlakozott, összességében 12 tagállammal lebonyolított kereskedelem volumene 2015-ben a forgalom mindkét irányában 11%-kal nőtt 2014-hez képest. Az összes termékforgalom több mint ötödét adó relációban 2,6 milliárd eurós többlet alakult ki, ami 165 millió euróval meghaladta a 2014. évit. Öt év alatt a kivitel euróértéke 31, a behozatalé 56%-kal nőtt, utóbbi a legnagyobb mértékű növekedés a meghatározó országcsoporthoz tartozók közül.

Az **Európai Unió kívüli országokkal** folytatott kereskedelmünkben a változatlan áron számított export 2,1, az import 3,3%-kal nőtt 2015-ben. Az országcsoporthoz tartozó áruforgalom hosszabb távon vizsgálva is kedvezőtlenebbül alakult, mint az uniós kereskedelem: 2010-hez képest a kivitel euróban számított értéke 24%-kal nőtt, a behozatalé pedig 7,6%-kal csökkent. Az egyenleg ugyanakkor ebben a fő relációban is javult 2015 során, a 464 millió eurós deficit 498 millió euróval volt kevesebb a 2014. évinél. A mérlegjavulás az elmúlt fél évtizedet tekintve 5,2 milliárd eurót tett ki, ehhez a legnagyobb mértékben az ázsiai, valamint az amerikai országok járultak hozzá (2,1 milliárd, valamint 1,9 milliárd eurós egyenlegjavulással). Az ázsiai országokat illetően az import euróértéke számottevően mérséklődött 2010 és 2014 között (12,2 milliárd euróról 8,9 milliárd euróra), ami megmagyarázza az egyenleg kedvezőbbé válását. A mérlegjavulás je-

lentős része a 2011. évi importcsökkenés következménye, az utóbbi két évben ugyanakkor már nőtt a deficit, ez 2015-ben a forgalom határozott emelkedésével párhuzamosan ment végbe. Az amerikai országokkal folytatott kereskedelem egyenlegének javulása ezzel szemben nem az import csökkenésével, hanem az export növekedésével magyarázható, aminek euróértéke öt év alatt a 2,1-szeresére bővült. Említést érdemelnek még az EU-n kívüli európai országok, esetükben a 2015. évi mérlegjavulás, valamint az ugyanazon évi aktívum egyaránt 1,3 milliárd eurót tett ki. Az ebből az országcsoporthoz tartozó behozatal 2015-ben számottevően csökkent, az olcsóbbá vált és mennyiségében is alacsonyabb energiahordozó-importunk következményeként. Az országcsoporthoz tartozó kereskedelem egyenlege jellemzően passzív volt az elmúlt fél évtized során, aktívum kizárólag 2010-ben és 2015-ben alakult ki. Az afrikai, valamint az ausztráliai és óceániai országok esetében egyaránt aktívum keletkezett 2015 során, a mérleg egy év alatt bekövetkezett változása egyik esetben sem érte el a 100 millió eurót.

Legfontosabb partnerünk továbbra is Németország

A legfontosabb külkereskedelmi partnerünk 2015-ben is Németország volt, forgalmunk valamivel több mint negyedét bonyolítottuk le vele. A Németországgal folytatott külkereskedelem euróértéke kivitelben az átlagostól valamelyest elmaradó mértékben (6,3%), behozatalban viszont az átlagosat meghaladó mértékben (7,8%) nőtt. Ausztriába irányuló exportunk értéke 2015-ben 7,0%-kal csökkent, ennek révén nyugati szomszédunk a második helyről a negyedik helyre csúszott vissza. Importban Orosz-

4.8. tábla

A külkereskedelmi termékforgalom alakulása országcsoporthoz szerint, 2015

							(%)
Árufőcsoport	Kivitel			Behozatal			
	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}	volumenindex	értékindex ^{a)}	megoszlás ^{a)}	
	2014=100,0			2014=100,0			
Európai Unió (EU-28)	109,5	108,3	79,1	108,1	107,1	76,5	
Régi tagállamok (EU-15)	109,0	108,6	56,9	107,1	106,8	55,2	
Új tagállamok	110,5	107,6	22,2	110,8	107,7	21,3	
EU-n kívüli országok	102,1	102,9	20,9	103,3	100,2	23,5	
ebből:							
EU-n kívüli európai országok	..	91,9	8,5	..	76,1	7,8	
Ázsiai országok	..	115,9	5,7	..	119,1	12,8	
Amerikai országok	..	111,3	5,1	..	116,4	2,7	
Összesen	107,9	107,1	100,0	107,0	105,4	100,0	

^{a)} Euróadatokból számítva.

Magyarország legfontosabb partnerországai a termék-külkereskedelemben, 2015
(euróadatokból számolva)*

Export				Import			
rang-sor	ország	részesedés a forgalomból, %	értékindex, előző év = 100,0	rang-sor	ország	részesedés a forgalomból, %	értékindex, előző év = 100,0
1.	Németország	27,3	106,3	1.	Németország	26,0	107,8
2.	Románia	5,2	102,9	2.	Ausztria	6,6	94,7
3.	Szlovákia	5,0	108,5	3.	Kína	5,7	123,7
4.	Ausztria	4,8	93,0	4.	Lengyelország	5,5	111,7
5.	Olaszország	4,7	108,4	5.	Szlovákia	5,3	104,0
6.	Franciaország	4,6	109,9	6.	Franciaország	5,0	111,5
7.	Csehország	3,9	110,2	7.	Csehország	4,8	111,3
8.	Egyesült Királyság	3,9	115,1	8.	Olaszország	4,6	107,7
9.	Lengyelország	3,7	105,6	9.	Hollandia	4,5	116,4
10.	Egyesült Államok	3,6	109,4	10.	Oroszország	4,0	60,6
Összesen		100,0	107,1	Összesen		100,0	105,4

* 2015-ben az export értéke 90 milliárd 539 millió euró, az importé 82 milliárd 421 millió euró volt.

ország forgalma esett vissza számottevően (2,1 milliárd euróval), emiatt a 2014. évi harmadik legfontosabb importpartnerünk a tizedikké vált. Kína ugyanakkor a hatodik helyről a harmadikra lépett előre az importrangsorban, miután az onnan érkező behozatal értéke közel negyedével bővült 2015 során. A 2015. évi kivitelünk kétharmadát, a behozatalunk 72%-át a 10 legfontosabb partnerünkkel bonyolítottuk le, közöttük jelentős többségben vannak az európai uniós tagállamok. (Az első 10 ország közül az exportban kizárólag az Egyesült Államok, míg az importban Kína és Oroszország nem tagja az európai integrációnak.)

A behozatalra nemcsak az árut feladó ország, hanem származási országok szerint is rendelkezésre állnak adatok. A kétféle adat összehasonlítása révén következtetéseket vonhatunk le arról, hogy mely országok kapcsolódtak be más országok által gyártott termékek kereskedelmi közvetítésébe, és melyek szakosodtak arra kevésbé. Németországból például 2,9 milliárd euróval nagyobb értékű áru került 2015-ben Magyarországra, mint amekkora a német származású termékek összértéke volt, legnagyobb partnerünk tehát aktív más országok által termelt áruk Magyarországra szállításában.²⁸⁾ Hasonló a helyzet Ausztriát illetően is, esetében a különbség 2,3 milliárd euró volt 2015-ben. A nagy forgalmú tengeri kikötőkkel rendelkező Hollandia vonatkozásában az ideszállított áruk értéke 1,7 milliárd, míg Lengyelországot illetően 1,0 milliárd

euróval volt magasabb, mint a származás szerinti értékek.

Ezen országok legjelentősebb „ellenpárja” Kína, ahonnan származó és 2015 során hazánkba került áruk értéke (8,2 milliárd euró) 3,4 milliárd euróval több volt, mint az onnan ideszállítottaké. Hasonló jelenség volt megfigyelhető az Egyesült Államok és Japán esetében is (0,5–0,5 milliárd eurós különbség).

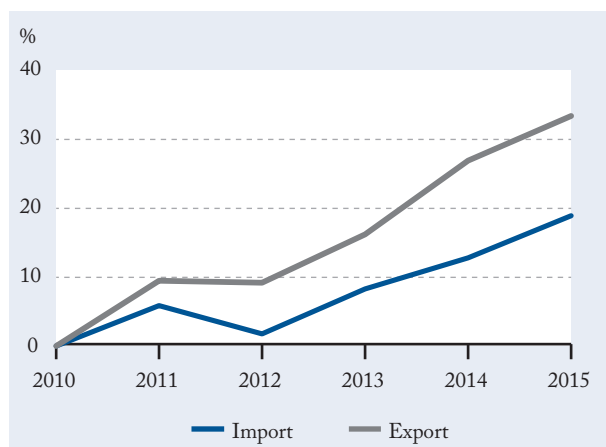
A szolgáltatás-külkereskedelem egyenlege 2015-ben is javult

2015-ben a szolgáltatás-export értéke 19,6 milliárd euró volt, 5,2%-kal több, mint 2014-ben. A szolgáltatás-import értéke 13,9 milliárd eurót tett ki, ami 5,4%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. 2010-hez képest a szolgáltatások exportja harmadával, importja 19%-kal nagyobb lett. A forgalom két iránya közötti különbség lényegesen nagyobb, mint a termékforgalom esetében, ahol a kivitel és a behozatal szoros együttmozgását az export magas importhányada determinálja. A termékforgalomhoz hasonlóan a legkedvezőtlenebbül 2012-ben változott a forgalom az elmúlt öt év során, amikor mindkét irányban mérséklődés következett be.

2015 folyamán a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalmunkban 5,8 milliárd eurós többlet keletkezett, az egyenleg 258 millió euróval javult 2014-hez képest. A mérleg az elmúlt öt évben folyamatosan kedvezőbbé vált, a javulás mértéke 2010-hez képest 2,7 milliárd eurót tett ki.

²⁸⁾ A német származású termékek Magyarországra szállítása értelemszerűen nem csak Németország által, hanem más ország közvetítése révén is megvalósulhat.

4.24. ábra
A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom
értékének változása*
(2010-hez képest)

* Folyó áron, euróban, turizmussal együtt.

Szolgáltatás-külkereskedelmünk legfontosabb csoportját 2015-ben is az **üzleti szolgáltatások** jelentették, amelyek a szolgáltatás-export euróértékének negyzedét, az importnak pedig 62%-át adták. E szolgáltatáscsoport kereskedelmében rendre hiány keletkezett az elmúlt öt évben, ennek nagysága 2015-ben 760 millió euró volt, az egy évvel korábban 118 millió euróval több. A számos alcsoportot magában foglaló szolgáltatáscsoport esetében

számottevő összegű, 2015-ben a forgalom mindkét irányában legalább 1,0 milliárd euró értékű kereskedelem a számítástechnikai és információs szolgáltatások vonatkozásában, a szellemi tulajdon használatával kapcsolatosan és az egyéb, máshová nem sorolt üzleti, szakmai szolgáltatásokat illetően valósult meg. Ezeken kívül az üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások importja tartozik még ebbe a kategóriába, sőt ezen csoport 1,4 milliárd eurós behozatala a legjelentősebb értékű forgalom volt az üzleti szolgáltatásokon belül. 2010-hez képest a kereskedelem mindkét irányában jelentős forgalombővülés volt a számítástechnikai és információs szolgáltatások, valamint a személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások esetében. Előbbi csoport kereskedelmében 0,5 milliárd eurós többlet, utóbbiában ezzel azonos nagyságrendű hiány keletkezett. Számottevő – szintén 0,5 milliárd eurós – aktívum alakult ki a számviteli, könyvelési, könyvvizsgálói és adótanácsadói szolgáltatások esetében is, míg az üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások külkereskedelmében ezzel megegyező összegű hiány keletkezett.

A **szállítási szolgáltatások** exportja 5,0 milliárd, importja 3,0 milliárd eurót tett ki, amelyek 26, illetve 21%-kal részesedtek a szolgáltatás-külkereskedelmünk megfelelő irányú forgalmából. A szállítási szolgáltatások exportja 2015-ben 7,5%-kal bővült,

4.10. tábla

A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom alakulása szolgáltatáscsoportonként, 2015
(euróadatokból számítva)*

Szolgáltatáscsoport	Az export		Az import	
	megoszlása	értékindexe (2014=100,0)	megoszlása	értékindexe (2014=100,0)
Bérmunka szolgáltatási díj	7,2	93,5	1,2	106,3
Javítási és karbantartási szolgáltatások	2,1	105,3	2,5	111,2
Turizmus	24,5	108,9	11,9	107,8
Szállítási szolgáltatások	25,6	107,5	21,4	104,5
Üzleti szolgáltatások				
ebből:				
Távközlési szolgáltatások	0,7	96,0	1,4	112,1
Építési-szerelési szolgáltatások	1,4	115,4	1,1	90,7
Biztosítási szolgáltatások	0,1	107,3	1,0	110,4
Pénzügyi szolgáltatások	0,7	88,9	1,7	122,6
Számítástechnikai és információs szolgáltatások	7,7	110,1	7,4	104,2
Szellemi tulajdon használatáért kapott/fizetett díjak	6,9	86,6	9,0	97,6
Egyéb üzleti szolgáltatások	20,6	110,6	34,5	97,4
Személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások	1,9	90,3	6,0	225,1
Kormányzati szolgáltatások	0,6	110,8	0,9	109,1
Összesen	100,0	105,2	100,0	105,4

* A kereskedelem értéke exportban 19 milliárd 648 millió euró, importban 13 milliárd 881 millió euró volt 2015-ben.

3,0 százalékponttal nagyobb mértékben, mint a behozataluk. A szállítási szolgáltatások külkereskedelmében rendre nőtt az aktívum az elmúlt öt év során, a 2015. évi egyenleg 1,2 milliárd euróval kedvezőbb volt a 2010. évinél. Importban légi szolgáltatásokat vettünk igénybe a legnagyobb értékben, exportban pedig közúti szállítási szolgáltatásokat nyújtottunk a leginkább. A közúti szállítási szolgáltatások nemzetközi cseréjéből 1,3 milliárd eurós aktívum keletkezett 2015-ben, a légi szállítási szolgáltatások exportjára pedig dinamikus forgalomnövekedés (13%) adódott.

2015-ben a **turizmus** révén befolyó bevételek 4,8 milliárd, az ahhoz kapcsolódó kiadások 1,7 milliárd eurót tettek ki. 2014-hez hasonlóan az export növekedési üteme 2015-ben is meghaladta az importét (8,9, illetve 7,8%). Az egyenleg 2014-hez viszonyítva 0,3 milliárd, 2010-hez képest pedig 0,7 milliárd euróval javult és 3,2 milliárd eurós aktívumot mutatott. A turizmusból származó 2015. évi bevétel 13%-kal meghaladta a 2010. évit, ugyanakkor a magyarok külföldi kiadásai 9,4%-kal elmaradtak az öt évvel korábbi szinttől.

2015-ben **bérmunka-szolgáltatás** címén 1,4 milliárd eurós díjbevétel jelentkezett hazánkban. Miután az import nem volt jelentős összegű, így a tevékenység egyenlege 1,3 milliárd eurós többletet mutat.

Ami a **szolgáltatás- külkereskedelmi forgalom relációs szerkezetét** illeti, 2015-ben a szolgáltatásexport 72, az import 74%-át az Európai Unió tagállamaival bonyolítottuk le. Ezen belül elsősorban a régi tagállamokkal kereskedünk, ezzel az országcsoporttal a teljes kivitel 56, míg a behozatal

59%-a valósult meg 2015-ben. Importban az amerikai, exportban az EU-n kívüli európai országok a legjelentősebb uniós kívüli reláció, részesedésük a forgalomból 12, illetve 10% volt. A forgalom exportban 2014-hez és 2010-hez viszonyítva is az amerikai országokkal bővült a legnagyobb ütemben (18, illetve 56%-kal.) Importban 2014-hez képest a legnagyobb ütemben a régi tagállamokkal folytatott kereskedelem nőtt (7,5%), a tizenötök az elmúlt fél évtized egészét tekintve is jól teljesítettek (22%-os növekedés), de valamelyest lemaradtak a legnagyobb, 23%-os bővülést felmutató új tagállamoktól. 2015-ben már valamennyi országcsoporttal folytatott kereskedelem egyenlege aktív volt, az 5,8 milliárd eurós többletből 3,8 milliárd euró az uniós forgalomban, 2,9 milliárd euró a régi tagállamokkal lebonyolított kereskedelemben keletkezett. A szolgáltatás- külkereskedelmi egyenleg öt év alatt 2,7 milliárd euróval lett kedvezőbb, ezen belül az uniós forgalomban 1,6 milliárd, a régi tagállamokat illetően 1,0 milliárd, az amerikai országok vonatkozásában pedig 0,5 milliárd euróval javult az egyenleg.

A termékforgalomhoz hasonlóan a szolgáltatás- külkereskedelmi forgalomban is Németország a **legfontosabb kereskedelmi partnerünk**,²⁹⁾ bár részesedése a javak ezen csoportjának külkereskedelmében alacsonyabb. A termékforgalom esetében olyan, az áru fizikai létezéséhez kapcsolódó költségek (mint például szállítás, szállítmánybiztosítás) vannak, amelyek földrajzilag távol található kereskedelmi partnerek esetén rontják a külkereskedelmi ügylet versenyképességét. Miután a szolgáltatás- külkereskedelemben ilyen költségek

4.11. tábla

Magyarország legfontosabb partnerországai a szolgáltatás- külkereskedelmi forgalomban, 2015
(euróadatokról számolva, turizmusadatok nélküli forgalom)*

Export				Import			
rangsor	ország	részesedés a forgalomból, %	előző év = 100,0	rangsor	ország	részesedés a forgalomból, %	előző év = 100,0
1.	Németország	20,3	112,1	1.	Németország	22,0	98,1
2.	Egyesült Királyság	9,1	105,0	2.	Egyesült Államok	11,3	96,3
3.	Egyesült Államok	8,4	127,9	3.	Egyesült Királyság	10,8	159,5
4.	Ausztria	7,5	100,7	4.	Ausztria	6,3	104,6
5.	Svájc	4,3	96,4	5.	Hollandia	4,3	93,9
Összesen		100,0	104,0	Összesen		100,0	105,1

* A kereskedelem értéke exportban 14 milliárd 834 millió euró, importban pedig 12 milliárd 231 millió euró volt 2015-ben.

²⁹⁾ Az alfejezet a továbbiakban a turizmus nélküli szolgáltatás- külkereskedelmi adatokat tartalmazza.

nem jelentkeznek, így a legfontosabb partnereket ismertető rangsorban a termékforgalomhoz képest kedvezőbb helyezést foglalnak el az olyan távoli – és nagyon fejlett szolgáltató szektorral rendelkező – országok, mint az Egyesült Államok, vagy a földrajzi szempontból Európa periferiáján található Egyesült Királyság. 2015-ben az utóbbi országban bejegyzett cégektől igénybe vett szolgáltatások euróértéke 60, az Egyesült Államokban rezidens szervezetek számára nyújtott szolgáltatások értéke pedig 28%-kal nőtt. (A bővülés az Egyesült Királyság esetében a személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások behozatalában tapasztalt felfutás, az Egyesült Államok vonatkozásában a szellemi tulajdon használatáért kapott díjak jelentős emelkedésével magyarázható, a növekedési ütemeket pedig növelte az angol fontnak, valamint a dollárnak az euróhoz képest bekövetkezett erősödése.) E folyamatok hatására az Egyesült Államok meg is előzte a 2014-ben még harmadik legfontosabb exportpartnert, Ausztriát a rangsorban. Legfontosabb partnereink többsége európai uniós ország, rajtuk és az Egyesült Államokon kívül még – a kivitelben ötödik, a behozatalban pedig kilencedik – Svájc számít fontos partnernek.

KORMÁNYZATI SZEKTOR

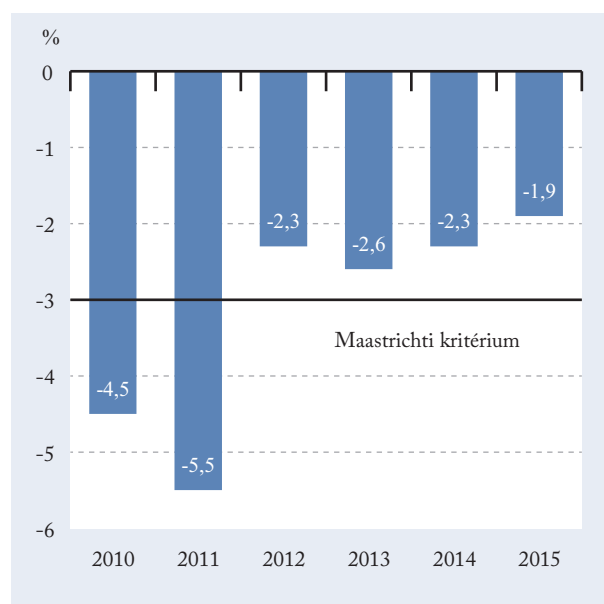
A **kormányzati szektor hiánya** 2015-ben 626 milliárd forint volt, ami a GDP 1,9%-ának felelt meg. A deficit a 2014. évinél 114 milliárd forinttal, GDP-arányosan pedig 0,4 százalékponttal lett kevesebb. A hiány bruttó hazai termékhez viszonyított 2015. évi aránya az 1995-ig visszanyúló idősorban a legalacsonyabb volt, a maastrichti kritérium 3,0%-os hiánycélja pedig immár a negyedik egymást követő évben teljesült.

2015-ben a kormányzati szektor **bevétele** 16,5 ezer milliárd forint volt, a GDP 49%-a. A bevételek értéke 2014-hez képest 7,7%-kal nőtt. A legfontosabb bevételi forrást jelentő, a bevételek közel negyztizedét adó termelési- és importadók értéke az átlagosat megközelítő mértékben emelkedett. Az ide tartozó legfontosabb adónemből, az általános forgalmi adóból származó bevételek 9,8%-kal nőttek. A 2015. évi áfabevétel (3,3 ezer milliárd forint) 614 milliárd forinttal haladta meg a két évvel korábbi, ami jelentős részben az online pénztárgépek

bevezetésével magyarázható. A bevételek 27%-át a társadalombiztosítási hozzájárulások adták, amelyek 6,7%-kal bővültek. Az egyéb bevételek 9,2%-kal 3,2 ezer milliárd forintra nőttek az EU-transzferek növekedésének eredményeként. 2010-hez viszonyítva az egyéb bevételek értéke nőtt a legnagyobb mértékben, 55%-kal.

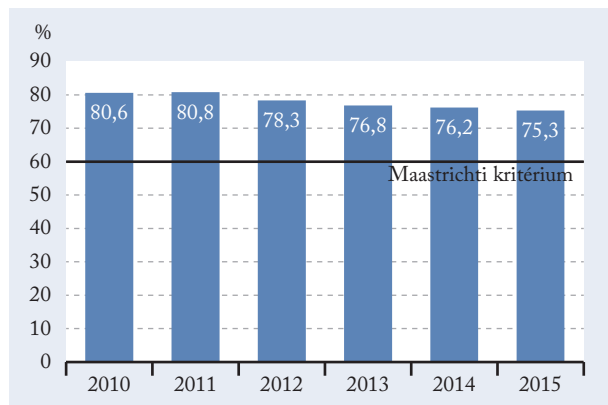
4.25. ábra

A kormányzati szektor egyenlege a GDP százalékában

2015-ben a kormányzati szektor **kiadása** 17,1 ezer milliárd forint volt, 6,6%-kal több, mint 2014-ben. A legfontosabb csoportot, a kiadások 26%-át a pénzbeni társadalmi juttatások jelentették, arányuk ugyanakkor 2015-ben is csökkent valamelyest, miután értékük 0,4%-kal mérséklődött. A pénzbeni társadalmi juttatások értéke a 2013–2015. években rendre 4,5 ezer milliárd forint volt. A kiadások mintegy ötödét a munkavállalói jövedelmek tették ki, az erre fordított összeg 7,7%-kal emelkedett 2015-ben. A bruttó állóeszköz-felhalmozás, valamint az egyéb kiadások együttesen a kiadások közel harmadát jelentették. Mindkét csoport értéke számottevően, mintegy negyedével nőtt 2015-ben, amiben az uniós támogatások elköltése képviselte a döntő részt. A folyó termelőfelhasználás ezzel szemben 6,0%-kal csökkent, a kamatkidadások pedig 2014-hez hasonlóan 2015-ben is elmaradtak az előző évitől, a csökkenés üteme ezúttal 7,0%-os volt.

4.26. ábra
A kormányzati szektor adóssága a GDP százalékában

2015 végén a **kormányzati szektor adóssága** – a Magyar Nemzeti Bank adatai szerint – a GDP 75,3%-át tette ki, ez az egy évvel korábbinál 0,9 százalékponttal, a 2010. végénél pedig 5,3 százalékponttal alacsonyabb. A csökkenés mértékének értékelésekor figyelembe kell venni, hogy 2011-ben az állam által átvett magán-nyugdíjpénztári vagyontól 1,4 ezer milliárd forintot az állampapírok jelentettek, ezeket pedig az államhoz kerülésükkel egyidejűleg bevonták, 5,0 százalékponttal mérsékelve a 2011. évi GDP-arányos adósságot. Az adósság forintban számított értéke az elmúlt öt évben 16%-kal nőtt és 25,4 ezer milliárd forintot tett ki 2015 végén.

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

Hazai vállalkozási környezet

Kutatás, fejlesztés és innováció

Mezőgazdaság

- 2015-ben a **regisztrált gazdasági szervezetek** száma 1 millió 838 ezer volt, 10 ezerrel kevesebb az egy évvel korábrinál. A csökkenés elsődleges forrása a vállalkozások, különösen a társas vállalkozások számának mérséklődése volt, ugyanakkor a nonprofit szervezetek száma és az egyéb gazdasági szervezeteké bővült. A vállalkozásokon belül továbbra is a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ág a mezőgazdaság, az ingatlanügyletek, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység volt. A vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlása a korábbi évekhez képest nem változott: 99,7%-a kisvállalkozás, 0,3%-a közepes, 0,05%-a nagyvállalkozás volt.

- 2015-ben az előző évihez képest 1,9%-kal (106 ezerrel) nőtt az **újonnan regisztrált vállalkozások** száma. Míg a társas vállalkozásokból 12%-kal kevesebbet jegyeztek be a 2014. évinél, addig az önállóakból 7,0%-kal többet. (A társas vállalkozások számának változását leginkább a kft.-k induló törzstőkéjének hatszorosára emelése befolyásolta.)

- A **megszűnések száma** a korábbi évekhez hasonlóan – változó ütem mellett – emelkedett. 2015-ben 118 ezer vállalkozás szűnt meg, 32%-kal több a 2014. évinél. A megszűnő társas, illetve önálló vállalkozások száma egyaránt nőtt: előbbié 23, utóbbié 39%-kal.

- A **kutatási, fejlesztési ráfordítások** bruttó hazai termékhez mért aránya 1,38%-ot, összege 441 milliárd forintot tett ki 2014-ben. A hazai ráfordítások GDP-arányos értéke 2014-et leszámítva az elmúlt években emelkedett, de még mindig elmarad a Magyarország által vállalt célértéktől (1,8%).

- A **K+F-ráfordítások vállalatok által finanszírozott hányada** 2014-ben újra emelkedett, 48%-ra. A vállalati kutatóhelyek szerepe mind a kutatóhelyek, a létszám és a ráfordítások felhasználása tekintetében az elmúlt években nagyobb lett, ennek következtében a **kísérleti fejlesztés** részaránya 2014-re már a teljes K+F-szektorban elérte az 52%-ot.

- Nemzetközi összehasonlításban a kutatók aránya nem számít magasnak a munkaerőpiacon, bár évek óta folyamatosan növekszik. Az OECD adatai szerint az **ezer foglalkoztatottra jutó kutatók száma** 2014-ben az EU-28 átlagában 7,8, hazánkban 6,2 volt.

- A mezőgazdaság **bruttó hozzáadott értéke** 2015-ben előző évi áron 7,8%-kal csökkent, folyó áron nem változott. A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása nem változott jelentősen, a termelési tényezők munkaegységre jutó reáljövedelme 4,4, a vállalkozói jövedelem 8,9%-kal alacsonyabb lett az előző évinél.

- 2015 tenyészidőszakának időjárását hazánkban szélsőségek jellemezték. 2014 kiemelkedő terméseredményei után gabonából 16%-kal kevesebb **termésmennyiséget** takarítottak be. A kukorica betakarított mennyisége közel harmadával kevesebb, a búzáé az előző évihez hasonló volt.

- A 2015 decemberében összeírt **állatállomány** a szarvasmarhák, a tyúkok és a pulykák esetében nagyobb, a kacsák esetében kisebb volt a 2014. december 1-jéinél. A sertések, a juhok és a ludak száma gyakorlatilag nem változott.

- A mezőgazdasági **termelői árak** – a 2013. és 2014. évi csökkenés után – 2015-ben alig változtak (+0,4%) az előző évhez viszonyítva. A **növényi termékek ára** 2 év csökkenés után 6,4%-kal emelkedett, az élő állatok és állati termékeké az előző évi enyhe mérséklődés után 8,4%-kal csökkent.

- A mezőgazdasági termékek **felvásárlásának** volumene a 2014. évi jelentős növekedés (14%) után 2015-ben 4,3%-kal gyarapodott. Az élő állatok és állati termékek felvásárlása az átlagnál nagyobb mértékben nőtt (5,7%), állati termékekből 9,3%-kal vásároltak fel többet.

- 2015-ben a mezőgazdasági termelés **ráfordítási árai** 1,2%-kal mérséklődtek, ami a folyó termelőfelhasználás 1,8%-os csökkenéséből és a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 2,8%-os növekedéséből adódott.

Ipar

- Az elmúlt években a hazai **ipar** a bruttó hozzáadott érték több mint negyedét állította elő, ez uniós viszonylatban magasnak számít. A 2013 során növekedésbe forduló ipari termelés volumene 2015-ben 7,5%-kal bővült az előző évhez képest. Az emelkedés elsősorban az exportorientált, járműgyártásra alapozó vállalkozásoknak köszönhető.

- Az ipar exportorientációja 2015-ben tovább erősödött, az értékesítés 64%-a külföldön realizálódott. A **külföldi eladások** volumene 2015-ben is dinamikusán bővült, 9,9%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Részben a növekvő hazai fogyasztással összefüggésben a **belföldi értékesítés** 2015-ben – az egy évvel korábbinál erőteljesebben – 2,8%-kal emelkedett.

- Az ipari kibocsátás 95%-át képviselő **feldolgozóipar** termelési volumene – a 2014. évi 8,7%-os bővülést követően – 2015-ben 8,1%-kal nőtt, amiben továbbra is a külföldi értékesítés játszott a meghatározó szerepet. Az alágak döntő többségében emelkedett a kibocsátás, a legnagyobb mértékben (17%) a járműgyártásban.

- Az **ipari termelői árak** 2014 óta csökkennek, 2015-ben 0,9%-kal mérséklődtek az egy évvel korábbihoz képest. A két értékesítési irányban az árak 2015 folyamán ellentétesen változtak: a belföldi értékesítés árszínvonalára 3,1%-kal csökkent, a külföldi értékesítésé 0,3%-kal emelkedett az előző évhez képest.

Építőipar

• Az **építőipar** termelési volumene 2013 óta emelkedik. A kibocsátás bővülése 2014-ben meghaladta a 13%-ot, 2015-ben azonban üteme lassult, a termelés 3,0%-kal nagyobb volt az egy évvel korábbinál. Az **épületek építése** 4,8, az **egyéb építményeké** 1,6%-kal bővült. A növekedés az épületek esetében sportlétesítmények, egészségügyi épületek építésével, az egyéb építmények vonatkozásában kommunális létesítmények építésével, illetve útfelújításokkal kapcsolatos. Az **építőipar termelői árai** 2015-ben átlagosan 2,5%-kal magasabbak voltak, mint egy évvel korábban.

• 2015-ben nőttek a **szállítási teljesítmények**, bár a növekedési ütemek elmaradtak a 2014. évektől. A nemzetgazdaság árutonna-kilométerben kifejezett áruszállítási teljesítménye 0,9, a szállított tömeg 1,4%-kal nagyobb volt, mint 2014-ben. A belföldi forgalom teljesítménye 3,0, az összteljesítmény háromnegyedét kitevő nemzetközi forgalomé 0,3%-kal bővült. A helyközi személyszállítás teljesítménye 1,4%-kal meghaladta a 2014. évit. A teljesítmény növekedése az átlagos utazási távolság hosszabbá válásának következménye, az utazások száma ugyanis 2,4%-kal mérséklődött. A helyi közösségi közlekedési szolgáltatásokat igénybe vevők száma 2015-ben 1,4%-kal bővült.

• 2015-ben 200 ezer **személygépkocsit helyeztek Magyarországon első alkalommal forgalomba**, 22%-kal többet, mint 2014-ben. A növekedés nagyrészt a használt – kétévesnél idősebb – személygépkocsik növekvő forgalomba helyezésével magyarázható. A **személygépkocsi-állomány** 2015 végén 3 millió 197 ezer darabot tett ki, 89 ezerrel többet, mint 2014 végén. A magyarországi személygépkocsi-állomány átlagos kora 13,7 év volt 2015 végén, 0,3 évvel több, mint egy évvel korábban, ami egyben a legmagasabb érték az ezredforduló óta.

• A dinamikusan terjedő VoIP-hangcsatornák következtében 2015 végén 2,5%-kal több **vezetékes fővonal** volt az egy évvel korábbinál. A **mobiltelefon-előfizetések** száma szintén emelkedett (0,6%-kal). A vezetékes hálózathoz kiinduló hívások száma és időtartama 2015-ben egyaránt csökkent (10, illetve 4,7%-kal), a mobilhálózathoz kiindulóké emelkedett (0,1, illetve 7,1%-kal).

• Az egyre népszerűbb és megfizethetőbb mobilinternetnek köszönhetően az **internet-előfizetések száma** (8,1 millió darab) 2015-ben 11%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Ugyanakkor az internet-hozzáférési szolgáltatások révén befolyó nettó árbevétel (182 milliárd forint) 7,1%-os növekedése kevésbé követte az előfizetésekét. Az internetszolgáltatói piac koncentrációja magas, 2015 végén az előfizetések 96%-át 10 vállalkozás tudhatta magáénak.

• A **kiskereskedelmi üzletek forgalma** 2013-ban növekedésnek indult, ez 2015-ben is folytatódott: a forgalom volumene 2015 egészében 5,7%-kal emelkedett az előző évhez képest. Ennek háttérében a reálkeresetek növekedése és a javuló munkaerő-piaci helyzet mellett a mérsékelt inflációs környezet, valamint az üzemanyag árának jelentős csökkenése állt. Az összforgalom csaknem 47%-át kitevő élelmiszer-vásárlások

*Szállítás, közlekedés**Távközlés, internet**Kiskereskedelem*

volumene 3,6, a nemélelmiszer-vásárlásoké 7,8, az üzemanyagoké 7,0%-kal bővült az egy évvel korábbihoz viszonyítva.

- 2015-ben a **külföldi állampolgárok** 48 millió **látogatást tettek hazánkba**, 5,1%-kal többet, mint 2014-ben. A látogatók döntő többsége (97%-a) Európából, ezen belül több mint nyolctizedük az Európai Unióból érkezett. 2015-ben a **magyar lakosság** 17,3 millió **látogatást tett külföldön**, 5,7%-kal többet, mint az előző évben. Az utazások 86%-a az Európai Unió országaiba, 82%-a a szomszédos országokba irányult.

- A hazai **kereskedelmi szálláshelyek** szolgáltatásait 2015-ben összesen 10,4 millió vendég 25,8 millió vendégéjszakára vette igénybe, ami 7,4, illetve 5,4%-kal több, mint egy évvel korábban. A forgalombővülés mértéke jelentősen meghaladta a kapacitásbővülését. A hazánkba érkező **külföldi** vendégek 12,9, a **belföldiek** 12,8 millió éjszakát töltöttek el a magyarországi kereskedelmi szálláshelyeken, 4,6, illetve 6,4%-kal többet, mint egy évvel korábban.

- 2015 egészében a **vendéglátóhelyek** – a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátóegységeivel együttes – eladási forgalma 918 milliárd forint volt, volumenében 11%-kal több a 2014. évinél. A forgalom 86%-át adó kereskedelmi vendéglátás volumene 12, a munkahelyi vendéglátásé 6,7%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
K+F-ráfordítások a GDP százalékában	1,27	1,41	1,38	..
Mezőgazdasági kibocsátás volumenindexe, 2010. év =100,0 ^{a)}	100,0	112,4	124,9	121,2
Ipari termelés volumenindexe, 2010. év havi átlaga = 100,0 ^{b)}	103,7	104,8	112,9	121,4
Ipari termelői árak indexe, 2010. év =100,0	108,7	109,5	109,0	108,0
Ipari értékesítésből export aránya, % ^{b)}	55,4	57,8	61,0	63,6
Építőipari termelés volumenindexe, 2010. év havi átlaga = 100,0	86,0	93,2	105,8	109,0
Szállítási teljesítmény indexe, 2010. év =100,0				
áruszállítás ^{c)}	100,4	105,1	109,4	110,4
helyközi személyszállítás ^{d)}	92,9	94,6	100,0	101,3
helyi személyszállítás ^{e)}	97,8	98,1	103,0	104,4
A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik száma, 2010. év=100,0	173,9	207,0	268,1	326,0
A száz lakosra jutó mobil-előfizetések száma	116,7	118,2	119,7	120,8
A száz lakosra jutó internet-előfizetők száma	55,1	65,6	74,2	82,6
A kiskereskedelmi üzletek forgalmának volumenindexe, 2010. év =100,0	98,0	99,8	104,9	110,9
Magyar állampolgárok külföldi látogatásainak száma, ezer	16 143	16 038	16 340	17 276
Külföldi állampolgárok magyarországi látogatásainak száma, ezer	43 565	43 611	45 984	48 345
Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, ezer	21 805	22 968	24 434	25 765

^{a)} Alapáron.

^{b)} Valamennyi ipari vállalkozás adata.

^{c)} Árutonna-kilométer alapján.

^{d)} Utaskilométer alapján.

^{e)} Utasszám alapján.

Turizmus, vendéglátás

HAZAI VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET

Egy ország gazdasági helyzetét és teljesítőképességét nagymértékben meghatározza a vállalkozások működési környezete, szervezeti keretei és innovációs képessége. A versenyképesség és egyúttal a jövőbeni növekedés szempontjából a működési feltételek javítása elengedhetetlen, az egyre nagyobb mértékben globalizálódó világ gazdaságban – a gyors tőkeáramlás következtében – könnyen versenyhátrányba kerülhet az az ország, amelyik nem fordít erre kellő figyelmet.

Nemzetközi összehasonlításban gyors a hazai cégalapítási folyamat

A vállalkozások életciklusa az alapítással kezdődik. Napjaink felgyorsult világában a sikeres vállalkozás egyik előfeltétele a cég gyors és olcsó létrehozása. A lassú, bonyolult és drága **cégalapítási folyamat** következtében egy ország jelentős versenyhátrányba kerülhet. Emiatt az Európai Bizottság, szem előtt tartva az unió belső versenyképességét, 2011-ben megfogalmazta a gyors és olcsó cégalapítás szükségességét. Ajánlása szerint egy vállalkozás regisztrálása legfeljebb 3 napot vegyen igénybe, és a felmerülő költség 100 eurónál kevesebb legyen. Magyarországon a vállalkozás beindítása 2014-ben átlagosan 2 napot vett igénybe, és 160–319 euró közötti összegbe került. A szükséges idő hossza teljesíti az Európai Bizottság ajánlását, és jóval az uniós átlag alatt van. (Egy kft.-t az Európai Unióban 2014-ben átlagosan 3,5 nap alatt jegyeztek be, és ehhez átlagosan 313 eurót kellett fizetni.¹⁾ A közösségi törekvés elsősorban a kisvállalkozások versenyhelyzetét javíthatja.

A Világbank évente felméri,²⁾ hogy egy-egy országban mennyire egyszerű vagy nehéz a helyi vállalkozónak létrehoznia és működtetnie egy kis- vagy közepes méretű vállalkozást. A kevesebb feltétellel és a puhább korlátok egyaránt növelik a vállalkozói kedvet, a cégek nemzetközi versenyképességét, valamint a versenyszellemet. A felmérés a vállalati életciklus fontosabb szakaszait érinti. A Világbank

2015. évi versenyképességi ranglistáján Magyarország – 189 ország közül – a 42. helyet érte el, két pozícióval rosszabbat a 2014. évinél. A régiós versenytársak közül Lengyelország (25. a rangsorban), Szlovákia (29.), Csehország (36.), valamint Románia (37.) egyaránt előrébb van a 2015. évi ranglistán.

A vállalkozás működési környezetét leképező 10 dimenzió közül hazánk a legjobb helyezést (1. hely a rangsorban) a külkereskedelem területén érte el, köszönhetően az Európai Unión belüli szabad árumozgásnak. A magyar kkv-k helyzete a hitelhez jutás (19.), a szerződések kikényszeríthetősége (23.), valamint a tulajdonbejegyzés (29.) területén nemzetközi összehasonlításban szintén kedvező. Az előkelő helyezés ellenére a tulajdonbejegyzés során felmerülő költségek tulajdoni értékhez viszonyított aránya (5,0%) a régiós versenytársak között hazánkban a legmagasabb. A versenyképességi rangsorban a vállalkozás indításában (55.), a fizetéseképtelenség kezelésében (65.), a kisbefektetők védelmében (81.), valamint az építési engedély megszerzésében (88.) a középmezőnyhöz tartozunk. A vállalkozásindítás terén a régiós versenytársak között hazánkban tart a legrövidebb ideig egy cég regisztrálása, ugyanakkor Magyarországon kell az induláskor a kezdő tőke legnagyobb részét befizetni. Hazánk az egyik legrosszabbul az adóterhek területén teljesített. 2015-ben – a 2014. évi rangsorhoz viszonyítva 6 helyet rontva – a 95. helyet foglaltuk el, a régiós versenytársak közül ennél csak Csehország volt rosszabb pozícióban. A legkevésbé az elektromos áramhoz való hozzájutás (117.) területén vagyunk versenyképesek, elsősorban a folyamat hossza és költségei miatt.

A rangsor elkészítéséhez alapul szolgáló pontszámok szerint a vizsgált 10 dimenzió közül 4-ben (vállalkozás indítása, építési engedélyek beszerzése, elektromos áramhoz való hozzájutás, fizetéseképtelenség kezelése) javult, egyben (adófizetés) romlott a versenyképességünk, a többi területen nem változott.

¹⁾ Forrás: az Európai Bizottság honlapja.

²⁾ Forrás: Doing Business 2016 – Measuring Regulatory Quality and Efficiency, World Bank Group, Washington, 2015.

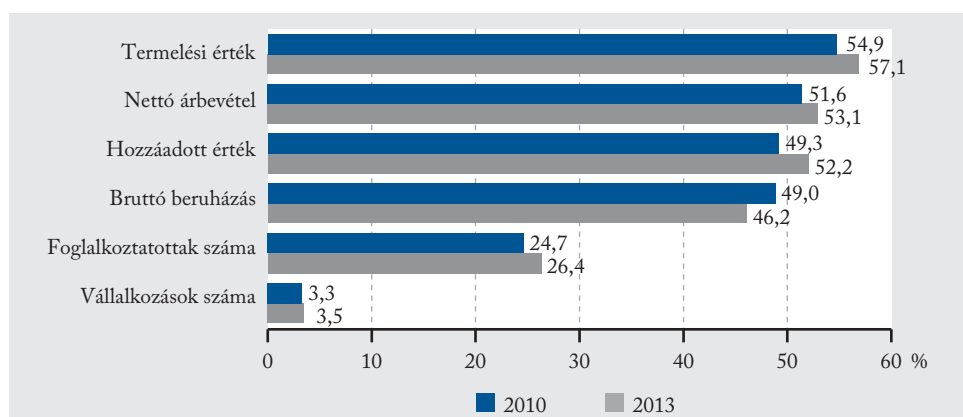
A KÜLFÖLDI LEÁNYVÁLLALATOK SZEREPE JELENTŐS A MAGYAR GAZDASÁGBAN³⁾

Hazánk magas exportkitettsége, valamint a feldolgozóipar fokozódó exportértékesítése következtében a magyar gazdaság egyre mélyebben integrálódik a globális gazdaság vérkeringésébe. Hazánk kapcsolata a világgazdasággal még szorosabbá válik azon cégek által, amelyek stratégiai irányítása külföldi gazdasági szereplő kezében van. 2013-ban a hazánkban működő vállalkozások 3,5%-át, közel 18 ezer vállalkozást külföldi tulajdonos irányított. Alacsony arányuk ellenére ezek a cégek fontos szerepet töltenek be a magyar gazdaság működésében: 2013-ban 50% felett részesedtek a fontosabb gazdasági teljesítménymutatók többségében (árbevétel, termelési érték, hozzáadott érték). 2010 és 2013 között a külföldi leányvállalatok gazdasági súlya kismértékben emelkedett a magyar vállalatok teljesítményén belül. A külföldi irányítású cégek termelékenysége 2013-ban több mint két és félszer nagyobb volt, mint a hazai cékéké.

2013-ban a gazdasági teljesítményen belül a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ágak számító feldolgozóiparban a vállalkozások árbevételének 69%-át külföldi irányítású cégek realizálták. Ez az arány az energiaiparban és az információ, kommunikáció területén szintén magas (68, illetve 65%) volt. (E három nemzetgazdasági ág fedette a külföldi leányvállalatok által elért összes árbevétel több mint hattizedét.) A külföldi irányítású cégek 2013-ban 632 ezer főt foglalkoztattak, több mint a felét a feldolgozóiparban. Az energiaiparban és a feldolgozóiparban majdnem minden második ember külföldi leányvállalatnál dolgozott.

5.1. ábra

A külföldi leányvállalatok részesedése a magyar vállalkozások teljesítményéből*

* A TEÁOR'08 szerinti B-N nemzetgazdasági ágakban, valamint S95 ágazatban működő nem pénzügyi vállalkozások adatai alapján.

A külföldi leányvállalatok teljesítménye erősen koncentrált a stratégiai irányító székhelye szerint. 2013-ban a bruttó hozzáadott érték közel 60%-a német, egyesült államokbeli, valamint osztrák leányvállalatoktól származott, közülük a német irányítású cégek részesedtek a legnagyobb arányban (29%). A 3166 német leányvállalat 2013-ban 183 ezer főt foglalkoztatott, az általuk realizált árbevétel több mint fele a közúti gépjármű-gyártásban és az energiaiparban keletkezett.

2013-ban a külföldi irányítású cégek több mint 40%-a az ingatlanügyletek vagy a nagykereskedelem területén működött. Ugyanakkor a gazdasági teljesítményből a legjelentősebb részesedéssel a közúti jármű gyártása (12%) és a nagykereskedelem (9,6%) rendelkezett. A legnagyobb munkaerő-piaci szereplőnek a kiskereskedelem számított, ahol 77 ezer főt foglalkoztattak. A külföldi leányvállalatok teljesítményének ágazati koncentrációja szintén magas, 2013-ban a hozzáadott érték és a foglalkoztatottak létszáma nagyjából 60%-a tíz ágazatban összpontosult.

³⁾ A TEÁOR'08 szerinti B-N nemzetgazdasági ágakban, illetve az S95 ágazatban működő nem pénzügyi vállalkozások adatai alapján.

Mérséklődött a gazdasági szervezetek száma

A **regisztrált gazdasági szervezetek**⁴⁾ száma 2007 és 2014 között folyamatosan bővült, 2015-ben azonban 0,5%-kal csökkent. Az elmúlt év végén 1 millió 838 ezer gazdasági szervezetet tartottak nyilván, 10 ezerrel kevesebbet az egy évvel korábbinál. A mérséklődés döntően a vállalkozások, azon belül a társas vállalkozások számának csökkenéséből származott, ugyanakkor a nonprofit szervezetek és az egyéb gazdasági szervezetek száma meghaladta a 2014. végét.

5.1. tábla

A regisztrált gazdasági szervezetek száma

Gazdálkodási forma	2014.	2015.	Változás, %
	december 31.		
Társas vállalkozás	586 342	560 853	−4,3
Ebből:			
gazdasági társaság	574 194	548 355	−4,5
Önálló vállalkozó	1 115 463	1 130 025	+1,3
Ebből:			
egyéni vállalkozó	393 525	400 493	+1,8
mezőgazdasági őstermelő	285 617	280 209	−1,9
Vállalkozás összesen	1 701 805	1 690 878	−0,6
Költségvetési szervek és költségvetési rend szerint			
gazdálkodó szervek	12 866	12 757	−0,8
Nonprofit szervezet	127 254	128 271	+0,8
Egyéb szervezet	5 597	5 798	+3,6
Gazdasági szervezetek összesen	1 847 522	1 837 704	−0,5

2015. december 31-én 1 millió 691 ezer **vállalkozást** tartottak nyilván, 11 ezerrel kevesebbet az egy évvel korábbinál. Ezen belül az önálló és a társas vállalkozások száma ellentétesen alakult: előbbieké 15 ezerrel nőtt, utóbbiaké 25 ezerrel mérséklődött egy év alatt. A visszaesés a – társas vállalkozások héttizedét kitevő – korlátozott felelősségű társaságokat érintő jogszabályi változás következménye, ugyanis ezeknek a társaságoknak a törzstőkét legalább 3 millió forintba kellett emelniük, ami szerve-

zetszám-csökkenést okozott.⁵⁾ (A kft.-k száma több mint 14 ezerrel elmaradt a 2014. végihez képest.) 2015-ben a gazdasági társaságok közül – az előző évhez hasonlóan – csupán a részvénytársaságok száma nőtt (3,3%-kal). A betéti társaságok és a közkereseti társaságok számának évek óta tartó csökkenése tovább folytatódott, egy év alatt 7,4, illetve 10,0%-kal esett vissza.

Az **önálló vállalkozások** száma folyamatosan bővült az elmúlt években, 2015 végén több mint 1 millió 130 ezret tartottak nyilván, 15 ezerrel többet az egy évvel korábbinál. Az önálló vállalkozások számának összes vállalkozásokon belüli részaránya megszakítás nélkül emelkedik, az elmúlt év végén 67%-ot tett ki, miközben 2010-ben 63% volt. Az egyéni vállalkozók jelentős arányt (35%-ot) képviseltek az összes önálló vállalkozáson belül. Számuk egy év alatt 7 ezerrel, 400 ezerre nőtt, ennek alakulását törvényi szabályozás⁶⁾ is befolyásolta. Abban az esetben, ha az egyéni vállalkozó nem jelentette be az egyéni vállalkozói tevékenység folytatását vagy megszüntetését a szünetelés kezdőnapját követő öt éven belül, elveszíti jogosultságát az egyéni vállalkozói tevékenységre. 2015-ben jelentek meg az egyéni vállalkozók első ilyen jellegű megszűnései.

Területileg hosszú évek óta erős differenciáltság jellemzi a társas és az önálló vállalkozások megoszlását. Hagyományosan a legtöbb társas vállalkozást Közép-Magyarországon jegyezték be (57%), a többi régió részesedése 6,1–8,1% között alakult. Az önálló vállalkozások esetében kiegyenlítettebb az eloszlás: a központi régió 24%-os részarányát 9,3–19,2%-kal követi a többi régió.

2015-ben a vállalkozások **főtevékenység szerinti megoszlása** változatlan maradt: továbbra is a mezőgazdaság, az ingatlanügyletek, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység volt a legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ág. (A mezőgazdasági vállalkozások arányát az elmúlt években folyamatosan bővülés jellemzi az őstermelők 2008-tól kötelező regisztrációja miatt.) Jelentősen elmaradt a vállalkozások száma az előző évtől a pénzügyi szolgáltatás, a kereskedelem, a

⁴⁾ A gazdasági szervezetek számának alakulására hatással vannak a törvényi változások. A 2014. március 15-én hatályba lépett Polgári Törvénykönyv szükségessé tette a gazdálkodási formák besorolásának (GFO) átalakítását. A legjelentősebb változás, hogy a betéti társaságok és a közkereseti társaságok a jogi személyiségű vállalkozások közé kerültek, valamint a nonprofit betéti társaságok és a nonprofit közkereseti társaságok az előbbiekhöz hasonlóan bekerültek a jogi személyiséggel rendelkező nonprofit szervezetek közé. Az összehasonlítás az új GFO-besorolás alapján történik.

⁵⁾ A jogszabály a hatályba lépéstől két év haladékot adott a törzstőke emelésére, amit 2016-ban egy évvel meghosszabbítottak, viszont azonnal esedékessé válik, amennyiben módosul a társasági szerződés.

⁶⁾ Az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvény szerint az egyéni vállalkozó egyéni vállalkozói tevékenységét legalább egy hónapig és legfeljebb öt évig szüneteltetheti.

szállítás és az építőipar területén, ugyanakkor a nagy súlyú ingatlanügyletek, a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység, valamint az egyéb szolgáltatás ágban számottevő növekedés történt.

A **vállalkozásstruktúra** a korábbi évekhez képest nem változott: a vállalkozások túlnyomó többsége (99,9%-a) kis- és középvállalkozás, ezen belül a 10 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkező mikrovállalkozások aránya 97,9% volt 2015-ben. A legalább 250 főt foglalkoztató nagyvállalatok aránya 0,05%-ot képviselt.

2015-ben az **újonnan regisztrált vállalkozások** száma 106 ezer volt, ez 1,9%-os növekedés az előző évihez viszonyítva. A korábbi évekhez hasonlóan a társas és az önálló vállalkozások száma ellentétesen alakult: míg előbbiek bejegyzése 12%-kal kevesebb, addig utóbbiaké 7,0%-kal több a 2014. évinél. (A társas vállalkozások esetében a szervezetszám változásának hátterében a kft.-k törzstőkéjének 3 millió forintba történő emelése áll.) A legtöbb új szervezetet a mezőgazdaság, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység területén vették nyilvántartásba.

2010 és 2012 között jelentősen bővült a **megszűnt vállalkozások** száma, a tendencia – lassabb növekedési ütem mellett – az elmúlt két évben folytatódott. 2015-ben a megszűnések száma 118 ezer volt, harmadával több a 2014. évinél. Mind a társas, mind az önálló vállalkozások megszűnéseinek száma számottevő mértékben meghaladta az egy évvel korábbit. Mindkét esetben törvényi változás befolyásolta számuk alakulását: előbbinél a kft.-k törzstőkéjének emelése, utóbbinál pedig a működésüket öt éve szüneteltető egyéni vállalkozások törlése. 2013–2014-ben emelkedett a társas vállalkozások körében indított **felszámolási eljárások száma**, amit az elmúlt évben számottevő, 42%-os visszaesés követett. 2015-ben 9,4 ezer felszámolást indítottak, az eljárások döntő többségét (99%-át) a kisvállalkozások körében kezdeményezték a hitelezők. A legnagyobb számban a kereskedelem, az építőipar, az ipar, valamint a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén indítottak eljárást, miközben a legstabilabbnak a költségvetés két ága: az oktatás és az egészségügy bizonyult. A társas vállalkozásuk lezárására **végelszámolást** választók száma 2011–2012-ben kiugróan magas volt, azóta jelentős mértékben csökkent. 2015-ben 5 és fél ezer volt a végelszámolási eljárások száma, némileg meghaladta

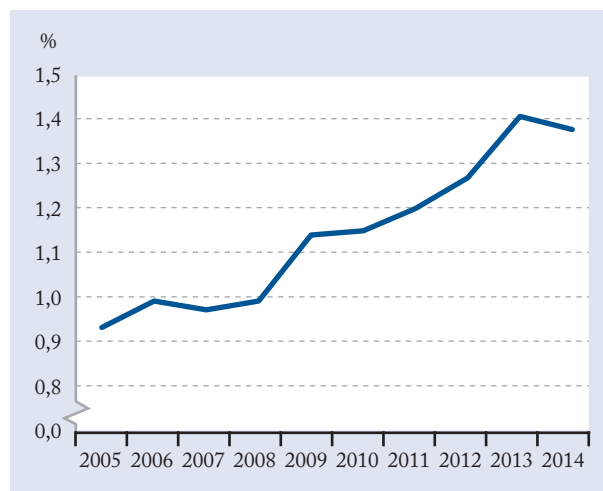
(1,9%-kal) az egy évvel korábbit. A **csődeljárások** száma folyamatosan csökkent az elmúlt években: míg 2013-ban 128 csődeljárás indult, addig 2014-ben 88, 2015-ben pedig 67. Az átmeneti likviditási gondokkal küzdő vállalkozások egyre kevésbé alkalmazzák a 2009. évi csődtörvényben újraírt csődeljárást annak érdekében, hogy elkerülhessék a felszámolást.

KUTATÁS-FEJLESZTÉS

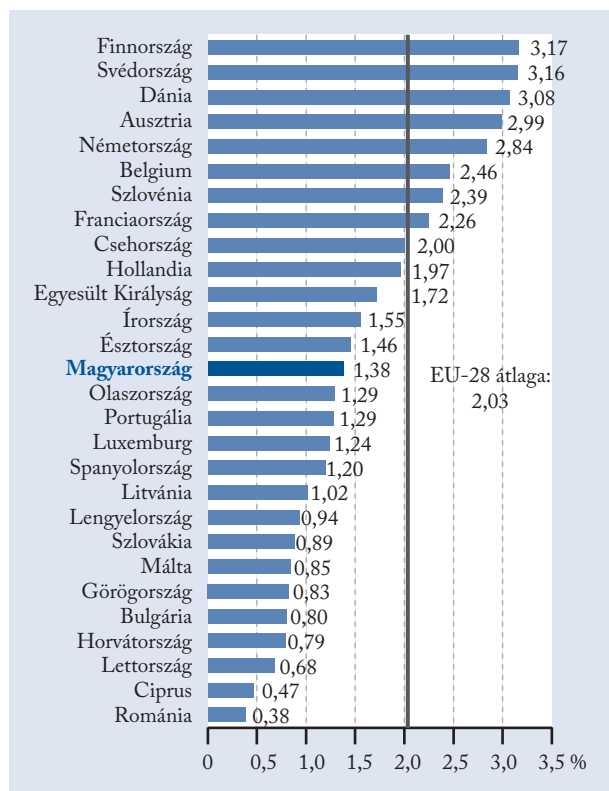
A **kutatási, fejlesztési ráfordítások** összesen 441 milliárd forintot tettek ki 2014-ben, folyó áron a 2013. évinél 5,0, a 2010. évinél 42%-kal többet. A ráfordítások bruttó hazai termékhez mért aránya 1,38% volt, valamivel alacsonyabb, mint az előző évben. Az Európa 2020 célkitűzések között az egyik legfontosabb, hogy a K+F-ráfordítások elérjék a GDP 3%-át. Az uniós átlag 2014-ben 2,03% volt, ennek aránya az észak-európai uniós országokban a legmagasabb (Finnországban 3,17, Svédországban 3,16, Dániában 3,08% volt 2014-ben). Finnországban és Svédországban ez az arány már több mint egy évtizede meghaladta a célértéket. A hazai ráfordítások GDP-arányos értéke 2014-et leszámítva az elmúlt években emelkedett, de még mindig elmarad a Magyarország által vállalt célértéktől (1,8%). A 2004 óta csatlakozott országok között Magyarország pozíciója viszonylag kedvező, Szlovénia, Csehország és Észtország előz meg bennünket.

5.2. ábra

A K+F-ráfordítás alakulása a bruttó hazai termék (GDP) százalékában

5.3. ábra
**K+F-ráfordítás a bruttó hazai termék (GDP)
 százalékában nemzetközi összehasonlításban,
 2014**

A teljes K+F-szektoron belül a ráfordítások növekedésében a vállalkozások szerepe volt meghatározó, esetükben az emelkedés 8,2% volt, a felsőoktatási kutatóhelyek és kutatóintézetek esetében ugyanakkor valamelyest csökkent a ráfordítások összege. A vállalkozási kutató-fejlesztő helyeken 315 milliárd forint volt az összes ráfordítás 2014-ben. Ez az összeg a teljes K+F-szektor mintegy 72%-át tette ki, a fennmaradó hányad (120 milliárd forint) szinte egyenlő arányban oszlik meg a másik két szektor, a felsőoktatási kutatóhelyek és a kutatóintézetek között.

A K+F-ráfordításokon belül a beruházás a korábbi emelkedést követően valamelyest csökkent, részaránya 2014-ben 14% volt. A vállalkozásokon belül – a korábbi három évvel ellentétben – szintén kevesebb lett a K+F-beruházás összege és aránya (utóbbi a ráfordítások 16%-át tette ki, 2013-ben pedig 18% volt).

A magyar vállalatok között kitüntetett helyet képvisel az Európai Bizottság EU Top 1000-es K+F-listáján⁷⁾ évek óta viszonylag előkelő, a 2014. évi adatok szerinti 2015. évi listán a 178. helyen álló Richter Gedeon Nyrt.

Erősödött a vállalati finanszírozás

A kelet-európai országokban a kormányzati szerepvállalás a **kutatás, fejlesztés finanszírozásában** történeti okokból kifolyólag sokáig meghatározó volt, hatása a mai napig kimutatható. A gazdasági átmenet következtében és az uniós célkitűzéseknek megfelelően az elmúlt két évtizedben azonban a korábbi állami dominancia egyre inkább megszűnt. Magyarországon az összes K+F-ráfordítás növekvő hányadát a vállalati szegmensből finanszírozták. A vállalkozások erősödő szerepvállalása a K+F-tevékenységek finanszírozásában megfelel a korábbi lisszaboni stratégiának (miszerint a vállalatok finanszírozzák az összes ráfordítás kétharmadát), ami a versenyképesség növelését tűzte ki célul, jöllehet az Európa 2020 stratégiai programban ez már nem szerepel. A válság hatására 2009–2011-ben többek között Magyarországon is megtört a növekvő trend, azóta viszont a vállalatok által finanszírozott hányad újra emelkedett, 2014-ben 48% volt. Ennek a folyamatnak az értékelésekor a fenntarthatóság mellett figyelembe kell venni azt is, hogy a vállalkozások elsősorban azokat a kutatásokat finanszírozzák, amelyekből az üzleti szervezeteknek közvetlenül mérhető haszna keletkezik. Így az alap- és az alkalmazott kutatásokat meghatározó részben továbbra is az államnak kell finanszíroznia, különösen az ipari termeléshez nem kapcsolódó területeken.

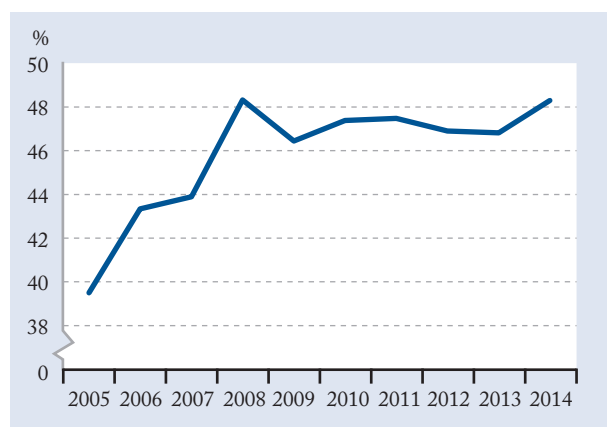
A vállalkozások K+F-tevékenységében az ipar és a szolgáltatások a meghatározó ágazatok, Magyarországon elsősorban az ipar szerepe erős. A felhasznált kutatási, fejlesztési ráfordítások több mint fele (52%) az iparban jelentkezett. Ezen belül a gyógyszer- és vegyiparban, illetve a számítógép-, elektronikaitemek- és gépgyártás területén az összes ráfordítás egyaránt 21%-át realizálták. A szolgáltatási szektor részesedése a ráfordítások között 45, a mezőgazdaságé 2,3% volt.

Az összes projektköltségből az alapkutatásra fordított hányad a teljes K+F-ben 19% volt, a vállalkozásoknál 5,5%. A piaci szervezetek az előző évhez

⁷⁾ Forrás: The 2015 EU Industrial R&D Investment Scoreboard, Economics of Industrial Research and Innovation, European Commission, 2015.
<http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard15.html>

hasonlóan alkalmazott kutatásra 28, kísérleti fejlesztésre 66%-ot fordítottak. A vállalati kutatóhelyek jelentőségének növekedése következtében a kísérleti fejlesztés részaránya 2014-re már a teljes K+F-ben elérte az 52%-ot.

5.4. ábra
A vállalkozások részesedése a K+F-ráfordítások finanszírozásából

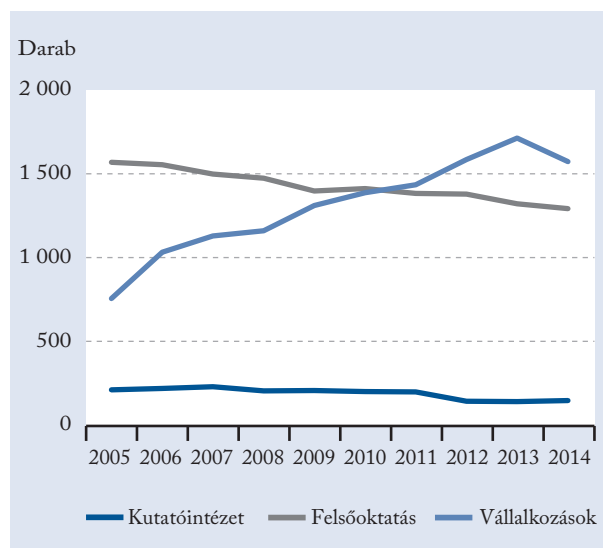

Növekvő vállalati szerepvállalás

A kutatóhelyek száma 2014-ben 5,2%-kal mérséklődött az előző évhez képest (2994 kutatóhely működött) az országban, így körülbelül ugyanannyi volt, mint 2010-ben. A kutatóhelyek számának változása leginkább a vállalati kutatóhelyeket érintette: 2010-hez képest itt emelkedett legnagyobb ütemben (összesen 13%-kal), azonban 2013-hoz mérten itt csökkent a leginkább (8%-kal) a kutatóhelyek száma. Az 1570 vállalati kutatóhely háromnegyede többségében belföldi tulajdonú volt.

2014-ben a kutatóhelyek tényleges létszáma az előző évinél 1,8%-kal kevesebb, összesen 57 ezer volt. A K+F-létszám részesedése a foglalkoztatottak összes létszámából valamelyest csökkent 2014-ben (0,9%), ám az elmúlt év tényleges létszáma 5,9%-kal így is több, mint 2010-ben, a vállalati kutatóhelyek dolgozói létszámának emelkedése pedig 34%-os volt négy év alatt. Hosszabb időtávban mind a ráfordítások K+F-en belüli megoszlása, mind a **kutatóhelyek számának** és a **dolgozói létszámának** alakulása azt jelzi, hogy a vállalkozások, vállalatok szerepe tovább erősödött az elmúlt években a kutatás, fejlesztés területén. A kutató-fejlesztő helyek már több mint fele (52%-a) a vállalkozói szegmensben található.

5.5. ábra
A kutatóhelyek számának alakulása

A kutatók aránya folyamatosan emelkedik

Bár a doktori fokozattal rendelkezők száma jelentősen emelkedett az elmúlt másfél évtizedben, nemzetközi összehasonlításban a **kutatók aránya** mégsem számít magasnak a munkaerőpiacon. Az OECD adatai szerint az ezer foglalkoztatottra jutó kutatók száma 2014-ben az EU-28 átlagában 7,8, hazánkban 6,2 volt. Ez az arány Magyarországon 8 éve folyamatosan emelkedik.

A kutatók aránya a K+F – teljes munkaidejű dolgozókra átszámított – létszámában a vállalkozásoknál 2014-ben 70% volt, 6 százalékponttal magasabb, mint 2013-ban. A kutatói arány a másik két szektorban is emelkedett az elmúlt évben, és továbbra is igaz, hogy a felsőoktatási intézményeknél a legmagasabb (74%), a költségvetési kutatóintézeteknél a legalacsonyabb (66%).

A nők aránya a kutatói létszámban folyamatosan csökken, ami a vállalati kutatóhelyek térszerezéséből adódik, a másik két szektorra nem jellemző. (A felsőoktatási kutatóhelyeken a női kutatók részaránya növekvő trendet mutat, a kutatóintézeteknél stagnál.) A vállalkozásoknál a **kutató nők** jelenléte – a szektorra jellemző technikai-műszaki profilból adódóan – kevésbé jellemző, mint a másik két K+F-szektorban, és évek óta csökkenő tendenciát mutat. Ez a vállalkozások súlyának növekedésével együtt a teljes K+F-ben a nők arányának mérséklődéséhez vezetett – 2014-ben a

teljes K+F-ben a kutatók 26, a vállalkozásoknál 18%-a volt nő.

A kutatók között tovább emelkedett a fiatalabbak (35–44 évesek) és csökkent az ennél idősebbek aránya. Mára a 25–44 éves korcsoportba tartozók adják a kutatók közel kétharmadát (2014-ben 64%-át, 2010-ben 58%-át). A vállalati szférában a kutatók háromnegyede 25 és 44 év közöttiekből áll, azonban az elmúlt öt évben az idősek arányának kismértékű csökkenése mellett a 35–44 évesek aránya nőtt (2014-ben 33% volt), a 35 évnél fiatalabbaké mérséklődött, bár így is ez a legnépesebb korcsoport: a kutatók 42%-a ebbe a korcsoportba tartozott.

A vállalati szegmensre jellemző, hogy a kutatók között jóval alacsonyabb a **doktori fokozattal rendelkezők** száma és aránya, mint a felsőoktatási kutatóhelyeken és a kutatóintézeteknél, bár számuk folyamatosan emelkedik: 2010 és 2014 között a PhD-fokozattal rendelkezőké 13%-kal, 1411-re nőtt. A vállalkozásoknál a száz kutatóra jutó doktorok száma 9, a kutatóintézeteknél minden második, a felsőoktatási kutatóhelyeken – ahol egyébként a fokozatszerzés az oktatói státushoz szorosan kapcsolódik – három kutatóból 2 rendelkezik tudományos fokozattal. Száz kutatóra 29 fő segédszemélyzet jutott a vállalati kutatóhelyeken, kevesebb, mint az előző évben. A mutató a felsőoktatási kutatóhelyeken alacsonyabb (20 fő), a kutatóintézeteknél hasonló (30 fő).

A vállalkozások K+F-teljesítménymutatói

A kutatás-fejlesztés eredményességét és az erre fordított kiadások felhasználásának hatékonyságát többféle mutatóval mérik, de az egyes indikátorok nem egyformán jól mutatják a három szektor teljesítményét. Az egyik leggyakrabban használt mutató a **publikációk száma**, ami elsősorban a felsőoktatási és akadémiai kutatóhelyeken fontos a tudományos teljesítmény mérését illetően. Szerepe a vállalati K+F-tevékenységben többnyire másodlagos, hiszen az üzleti szervezetek kevésbé érdekeltek tudományos közlemények publikálásában. Éppen ezért a szabadalmak száma, illetve azon innovációk alkalmazása, amelyek piaci előnyökké konvertálhatók, az előbbinél sokkal jobb mutatói a vállalati kutatóhelyek teljesítményének.

2014-ben száz vállalati kutatóra mindössze 2,6 idegen és 3,2 magyar nyelvű cikk jutott. Az egy kutatóra jutó (magyar és idegen nyelvű) cikkek

száma az elmúlt években a vállalati kutatóhelyeken csökkent.

A nemzeti úton tett **szabadalmi bejelentések száma** ingadozó, az elmúlt két évben csökkent, 2014-ben 619 volt, 89-cel kevesebb, mint az előző évben. A 2014-ben nemzeti úton tett szabadalmi bejelentések 88%-a hazai bejelentés volt. A legtöbb bejelentés a gépelemek, a műszerek és a gyógyszeripar-biotechnológia területén történt. A használati mintaoltalmi bejelentések száma 273 volt, 21-gyel több az előző évinél.

5.2 tábla

Összefoglaló adatok a vállalati kutatóhelyekről

Megnevezés	2010	2012	2014
Összes ráfordítás, milliárd forint	185,5	238,7	315,5
Ebből beruházás aránya, %	12,3	15,1	16,1
Kutatóhelyek száma	1 384	1 583	1 570
K+F-alkalmazottak száma, tényleges létszám	18 920	23 298	25 359
Kutatók száma, tényleges létszám	12 220	14 742	17 008
Nők aránya a kutatók között, %	21,6	19,2	17,7
Alapkutatás aránya az összes projektköltség között, %	3,8	4,0	5,5
Száz kutatóra jutó idegen nyelvű cikkek száma ^{a)}	4,0	3,8	2,6
Száz kutatóra jutó magyar nyelvű cikkek száma ^{a)}	5,7	4,3	3,2

^{a)} A tényleges létszám alapján kalkulált érték.

MEZŐGAZDASÁG

2015 tenyészidőszakának időjárását hazánkban a szélsőségek jellemezték. Az enyhe márciust és áprilist jóval átlag alatti csapadékmennyiség jellemezte: márciusban az átlag 59, áprilisban 26%-a esett. A hűvös májusban a nyugati országrészben az átlagnál számottevően több, a Duna-Tisza közén kevesebb eső esett. 2015 nyara volt 1901 óta a negyedik legmelegebb, a középhőmérséklet 2°C-kal, a hőségnapok száma 19 nappal meghaladta az átlagot. A száraz június és július után augusztusban szélsőséges területi eloszlású és gyakran extrém intenzitású esőzések voltak. Az enyhe ősz első két hónapja csapadékosabb volt az átlagnál – októberben két és félszer több hullott a szokásosnál –, novemberben azonban az átlagnak csak 55%-a esett.

A hosszú kánikula időszakok és az egyenlőtlen csapadékeloszlás különösen a kukorica és a repce fejlődését zavarta meg.

Csökkenett a gabonafélék termésmennyisége

Gabonafélékből 4,7%-kal kisebb területről (2,7 millió hektárról), 16%-kal kevesebb gabonát (14 millió tonnát) takarítottak be 2015-ben, mint egy évvel korábban. A nyári hőséget, szárazságot és a szélsőséges csapadékeloszlást több szántóföldi növény megsínylette, de elsősorban a kukorica, miközben az előző évinél kisebb területen vetett burgonya terméseredményét gombás fertőzés rontotta. E két növényből az előző évinél közel 30%-kal kevesebb termést takarítottak be, kukoricából 6,5 millió, burgonyából 412 ezer tonnát. A búza **termésátlaga** (5140 kilogramm/hektár) 8,7%-kal haladta meg a 2014. évit, **termésmennyisége** (5,3 millió tonna) az előző évinél 0,4, 2010–2014 átlagánál 19%-kal volt magasabb. Jelentősen csökkent (17 és 20%-kal) a cukorrépa és a repce termésátlaga, és hasonló mértékben a betakarított mennyiségük is. A napraforgó termésátlaga (2510 kilogramm/hektár) 6,7, termésmennyisége 3,4%-kal kevesebb volt az előző évinél. A zöldségfélék termésmennyi-

sége 3,4%-kal nőtt, közel 1,6 millió tonna termett. A gyümölcsfélék mennyisége (861 ezer tonna) 17%-kal esett, elsősorban az almatermés 38%-os csökkenése következtében. A szőlőtermés 2015-ben az előzetes adatok szerint mintegy 500 ezer tonna volt, közel negyedével több, mint az előző évben.

5.3 tábla

A fontosabb szántóföldi növények terméseredménye, 2015

Növény	Termésmennyiség			Termésátlag		
	ezer tonna	2010–2014	2014	kg/ hektár	2010–2014	2014
		százalékában			százalékában	
Búza	5 284	119,1	100,4	5 140	121,8	108,7
Kukorica	6 545	91,4	70,3	5 690	94,4	72,8
Árpa	1 428	135,6	112,0	4 820	125,2	109,0
Cukorrépa	886	96,0	83,0	57 660	102,4	83,3
Napraforgó	1 543	114,4	96,6	2 510	107,3	93,3
Lucernaszéna	573	103,3	96,3	4 290	100,2	88,8
Repcemag	584	108,0	83,5	2 630	104,0	80,4

MEGENNI VAGY NEM MEGENNI? – GÉNMODOSÍTOTT NÖVÉNYEK⁸⁾

Génmódosítás során a befogadó élőlénybe egy másik élőlény meghatározott tulajdonságot hordozó génjeit juttatják és készítetik működésre. Az így létrejött élőlény a génmódosított szervezet (GMO⁹⁾). A növényi génmódosítás elsősorban az éghajlat és a kártevők okozta veszteségek csökkentésére irányul, és az eljárás hívei szerint a bolygónk egyre gyarapodó népességét csak ezekkel a biotechnológiai haszonnövényekkel (szója, kukorica, repce, búza) tudjuk majd jóllakítani. Az ellenzők szerint az új technológia a környezetet és a fogyasztó embert is veszélyezteti. A GMO-élelmiszerek elleni legnagyobb ellenállás Európában, Japánban és a fejlődő világban érzékelhető, míg Észak-Amerikában és Kínában már elkezdődött termesztésük. Magyarországon kizárólag kutatási célra engedélyeztek génmódosított növényfajtákat, rendkívül szigorú biztonsági feltételekkel. Az Európai Unióban eddig két géntechnológiával módosított növényt (MON810 GM kukorica és Amflora GM burgonya) engedélyeztek termesztésre, Magyarországon azonban mindkét GM-fajta termesztése tilos. Az Eurobarométer biotechnológiáról végzett kutatása¹⁰⁾ során többek között a génmódosított növényekkel kapcsolatban is megkérdezték az európai polgárok véleményét.

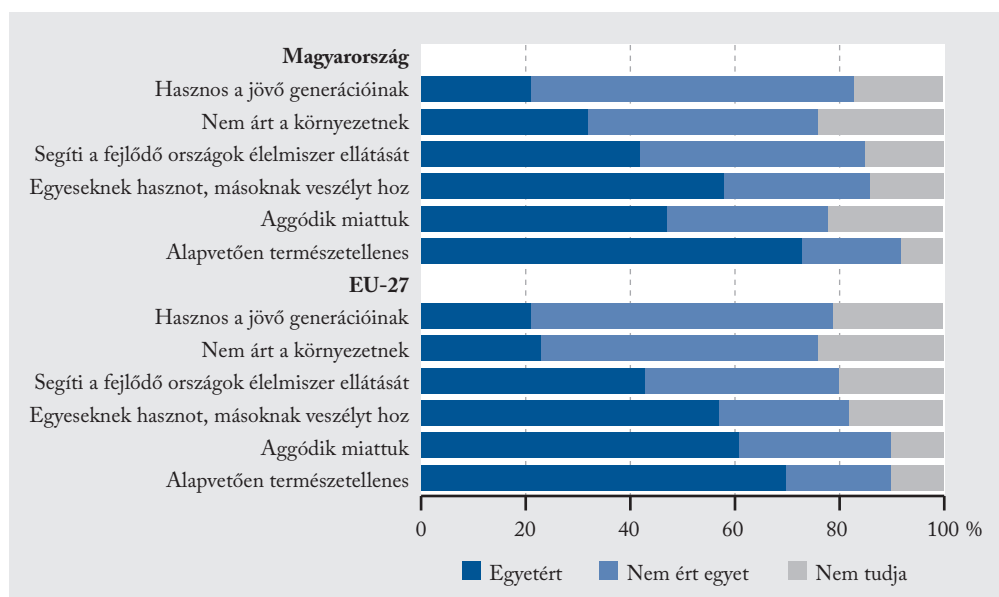
⁸⁾ Forrás: a Biokontroll Hungária honlapja, valamint a Vidékfejlesztési Minisztérium A GMO-mentes mezőgazdaságról c. honlapja.

⁹⁾ Genetically Modified Organism.

¹⁰⁾ Forrás: Gaskell, G. et al.: Europeans and biotechnology in 2010 – Wind of change?, European Union, Luxembourg, 2010.

5.6. ábra

Vélemények a genetikailag módosított élelmiszerekről, 2010

Forrás: Gaskell, G. et al.: Europeans and biotechnology in 2010 – Wind of change?, European Union, Luxembourg, 2010.

A GMO problematikája leginkább az északi országok, valamint Ausztria, Németország és Svájc lakóit foglalkoztatja. Az uniós tagországok lakosságának 84%-a hallott már a témáról. A menedzserek (96%), a természettudományos végzettségűek és a társadalmi ranglétra tetején állók (89%) a legtájékozottabbak. A skandináv országok lakói fogadják el leginkább a GMO-növények termesztésbe vonását, Kelet-Európa, Ausztria és Németország lakói a legelutasítóbbak. Kontinensünk minden országában a lakosság legalább fele úgy vélekedik, hogy ezek az organizmusok alapvetően természetellenesek. A viták napjainkban új erőre kaptak, hiszen az EU és az Egyesült Államok közötti szabadkereskedelmi megállapodás (TTIP¹¹⁾) megkötése esetén a nagy amerikai mezőgazdasági konglomerátumok (Monsanto, Pioneer, BASH) génmódosított termékei megjelenhetnek az európai piacokon is.¹²⁾

Gyarapodó tyúk-, pulyka- és szarvasmarha-állomány

A 2015 decemberében összeírt állatállomány a szarvasmarhák, a tyúkok és a pulykák esetében nagyobb (2,3, 6,3, illetve 3,5%-kal), a kacsák esetében 6,2%-kal kisebb volt a 2014. december 1-jeinél. A sertések, a juhok és a ludak száma gyakorlatilag nem változott. A szarvasmarhák számának 2011 óta tartó növekedése az előző évhez hasonló

ütemben folytatódott, 2015 decemberében már 139 ezerrel, ötödével haladta meg a 2010. évi mélypontot. A 2012-ben 3 millió alá csökkent sertésállomány – két év enyhe emelkedés után – 2015-ben újra mérséklődött (11 ezerrel) az előző évihez képest. Az 526 juhot tartó gazdasági szervezet állománya nem változott, a juhállomány 5 ezres növekedése a 25 ezer egyéni gazdaságban történt. Az egyéni gazdaságok túlsúlya a juhtartásban a

¹¹⁾ Transatlantic Trade and Investment Partnership.

¹²⁾ Forrás: Tipródás a TTIP körül – avagy pró és kontra az EU-USA szabadkereskedelmi egyezmény(terv)ről, Az Agrárunió honlapja, letöltés ideje: 2016. március 13.

legnagyobb (87%), a sertés és a szarvasmarha tenyésztése inkább a gazdasági szervezeteknél folyik. Előbbi 74, utóbbi 63%-át gazdasági szervezetek tartják. A baromfifélék tartására jellemző a gazdaságméretet el nem érő háztartások jelentős aránya, ezért az egyéni gazdaságok adatai tartalmazzzák a háztartások állományát is. Összességében 1,7 millióval (4,5%-kal) emelkedett a baromfifélék száma 2015-ben az előző évihez képest: 1,9 millióval több tyúkot és 95 ezerrel több pulykát tartottak, a kacsák állománya viszont csökkent. Tyúkot 514 ezer, kacsát 70 ezer, ludat 28 ezer és pulykát 14 ezer háztartásban tartottak, 40, 44, 54 és 57%-ukat egyéni gazdaságban. 2015. december 1-jén 60 ezer lovat, 72 ezer kecskét, 1,5 millió házinnyulat, 182 ezer vágógalambot és 772 ezer méhcsaládot tartottak az országban. A nyúlállomány a 2014. évihez képest 10%-kal csökkent.

Állatállomány, december 1.

5.4 tábla

(ezer darab)

Állat	2011	2012	2013	2014	2015
Szarvasmarha	697	760	782	802	821
Sertés	3 044	2 989	3 004	3 136	3 124
Juh	1 120	1 185	1 214	1 185	1 190
Baromfi	41 477	38 546	37 900	38 599	40 334
Ebből: tyúk	32 860	30 075	29 474	30 521	32 432
lúd	1 185	1 189	1 631	1 027	1 023
pulyka	2 999	2 798	2 530	2 756	2 851
kacsa	4 433	4 484	4 265	4 295	4 028

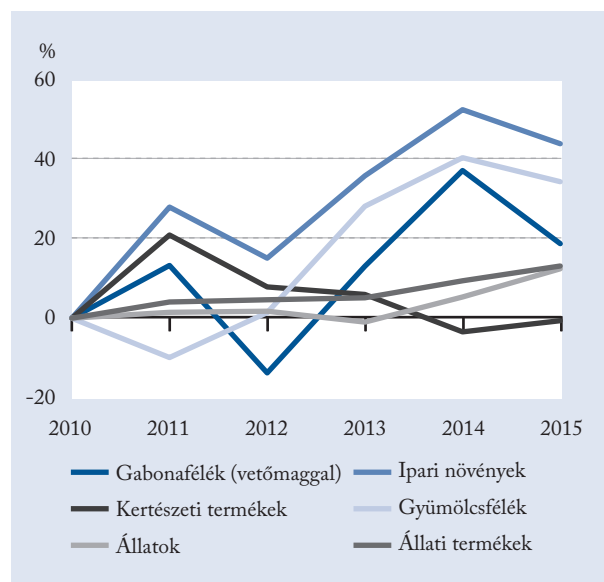
A csökkenő kibocsátást emelkedő árak kompenzálták

A mezőgazdaság **bruttó hozzáadott értéke** előző évi áron 7,8%-kal csökkent, folyó áron nem változott. A mezőgazdaság munkaerő-felhasználása nem módosult jelentősen, a termelési tényezők jövedelme 4,4, a vállalkozói jövedelem 8,9%-kal alacsonyabb lett az előző évinél. A termelési tényezők munkaegységre jutó reáljövedelme („A” mutató) 6,3%-kal csökkent. A **mezőgazdasági számlarendszer** előzetes adatai szerint 2015-ben a mezőgazdaság kibocsátásának volumene 3,0%-kal mérséklődött az árak 3,4%-os emelkedése mellett. A kibocsátási érték gyakorlatilag nem

változott (+0,3%). A 2454 milliárd forintnyi kibocsátási értéket a gabonafélék, az állati termékek és a burgonya kibocsátási értéke negatív, az állatok, a kertészeti termékek, gyümölcsfélék és ipari növények kibocsátásának bővülése pozitív irányban befolyásolta.

5.7. ábra

A főbb termékcsoporthoz volumenváltozása (2010-hez képest)

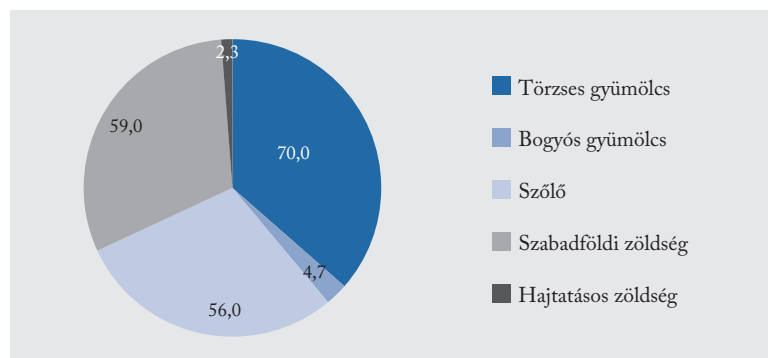
A mezőgazdaság kibocsátási értékének 58%-át adó növénytermesztés kibocsátásának volumene 8,6%-kal csökkent, a 35%-ot adó állattenyésztésé 5,7%-kal emelkedett. A növények közül csak a kalászosok (a zab kivételével) és a kertészeti termékek értek el volumennövekedést. A kukorica kibocsátási volumene 29, a burgonyáé 26, a takarmánynövényeké 12%-kal csökkent. Ugyanakkor mind az élő állatok (6,8%), mind az állati termékek (3,5%) volumene bővült. Jelentősen drágultak a gyümölcsfélék (25%), a takarmánynövények (19%) és az ipari növények (13%), a tej ára azonban 21%-kal esett. A folyó termelőfelhasználás volumene és árindexe is kissé emelkedett. A ráfordításokon belül takarmányokra, az igénybe vett mezőgazdasági szolgáltatásokra és az állatgyógyászatra többet költöttek a gazdálkodók.

KERTÉSZETEK MAGYARORSZÁGON

A kertészetbe sorolt gazdaságok száma a 2013-as gazdaságszerkezeti összeírás (GSZÖ) alkalmával 86,6 ezer volt. Számuk az ezredforduló óta visszaesett, de kisebb mértékben (21%), mint az összes gazdaság esetében (36%). Egyfajta specializáció ment végbe, a vegyes gazdaságok megszűntek, így 11-ről 18%-ra emelkedett a kertészetek összes gazdaságon belüli aránya 2000 és 2013 között.

5.8. ábra

A kertészeti művelésbe vett terület, 2013
(ezer hektár)

Az egy gazdaságra jutó termelési érték 2013-ban a tömegtakarmány-fogyasztó állatot tartó gazdaságok után a szakosodott szántóföldi kertészetekben volt a legmagasabb (20,2 ezer euró). Az ültetvényes kertészetek 3 ezer, a szántóföldi zöldségtermesztők 12 ezer eurós értéket állítottak elő átlagosan. A szakosodott gombatermesztők, faiskolák és szabadföldi virág- és dísznövénykertészetek mutatója kiemelkedő volt. A kertészeti ágazatban összesen 85,1 ezer fő fizetett és 170 ezer fő nem fizetett munkaerőt írtak össze, ez utóbbit egyéni gazdaságokban. Ebben az ágazatban is jellemző a mezőgazdaságban általános előregedés. 2010 és 2013 között a 60 év felettiek aránya 4,1 százalékponttal emelkedett, a fiataloké 1,6 százalékponttal csökkent. A kertészetek vezetőinek 79%-a pusztán tapasztalataira támaszkodik a gazdálkodás során. Alapfokú mezőgazdasági végzettséggel 5,7, középfokúval 7,2, felsőfokú végzettséggel 4,7%-uk rendelkezett 2013-ban. A fiatal kertészek (40 év alatti) iskolázottsága lényegesen jobb: a középfokú végzettségűek aránya 10, a felsőfokú végzettségűeké 5,6%.

Változatlan termelői árak

A mezőgazdasági **termelői árak** a 2013. és 2014. évi csökkenés után 2015-ben átlagosan alig változtak (+0,4%) az előző évhez viszonyítva. A növényi termékek árai 2 év csökkenés után 6,4%-kal emelkedtek, az élő állatok és állati termékeké az előző évi enyhe mérséklődés után 8,4%-kal visszaestek. A gabonafélék ára 3,1%-kal nőtt az év folyamán, ezen belül a búza ára változatlan maradt, a kukoricáé 6,2%-kal nőtt. A gyümölcsök ára közel ötödével magasabb lett. A vágósertés ára több mint tizedével, a tej ára ötödével csökkent.

A mezőgazdasági termékek **felvásárlásának** volumene a 2014. évi jelentős növekedés (14%) után

2015-ben 4,3%-kal gyarapodott. Az élő állatok és állati termékek felvásárlása az átlagnál jobban nőtt (5,7%), állati termékekből 9,3%-kal vásároltak fel többet. A növénytermesztési és kertészeti termékek felvásárlási volumenének növekedése (2,9%) nem érte el az átlagost. A bővülés az ipari növényeknél volt a legerőteljesebb (9,8%), a gyümölcsöknél ugyanilyen mértékű visszaesés történt.

2015-ben a mezőgazdasági termelés **ráfördítési árai** 1,2%-kal csökkentek, a folyó termelőfelhasználás 1,8%-os mérséklődéséből és a mezőgazdasági beruházások árszínvonalának 2,8%-os növekedéséből adódóan. A folyó termelőfelhasználáson belül az energia ára 11, a takarmányoké 2,7%-kal

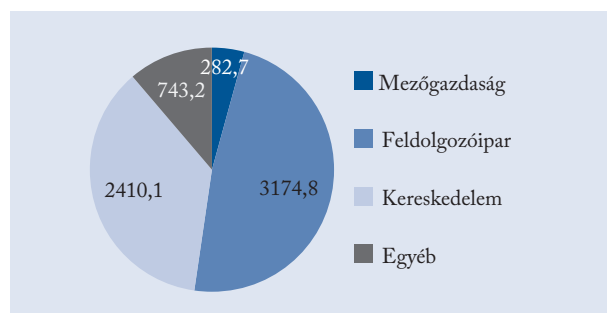
csökkent, az állatgyógyászati termékek ára 3,3, a műtrágyáé 2,6, a növényvédőszerké 2,4%-kal emelkedett. Az agrárolló értéke 2015-ben 101,6 volt.

Az élelmiszer, italok és dohányáru termékcsoport külkereskedelmi aktívuma második éve csökken

A 2006 és 2013 közötti növekedés után 2014-ben 10, 2015-ben 1,4%-kal mérséklődött az élelmiszer, italok és dohányáru külkereskedelmi forgalmának többlete az import erőteljesebb emelkedése miatt. A teljes külkereskedelmi aktívum 29%-át kitevő árufőcsoport többletének értéke 2,3 milliárd euró volt.

5.9. ábra

Az élelmiszer, ital, dohányáru árufőcsoport 2015. évi exportértékének megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, millió euró

Az árufőcsoport 6,6 milliárd euró értékű exportjának negyedét tették ki a gabonafélék és gabonakészítmények, de kelendők voltak még a húsok és húskészítmények (18%), a zöldségfélék és gyümölcsök (13%), valamint az állati takarmányok (12%) is. Gabonából az előző évinél 12%-kal kevesebbet exportált az ország, és csökkent a takarmányok kivitele is (6,7%). Dohányáruból 11, zöldségből és gyümölcsből 2,5%-kal többet, húsból az előző évihez hasonló értéket adtunk el külföldön. Az árufőcsoport exportjának 84%-a uniós országba érkezett, leginkább a gabonafélék (90%), legkevésbé az élő állatok (60%) és húsfélék (76%) találhatnak piacra a közösség tagországaiban. Exportunk fő célországai Románia (14%), Németország (13%), Olaszország (10%), Ausztria (9%) és Szlovákia (6%). A legfontosabb uniós kívüli exportpartner Oroszország (2,5%).

A 4,3 milliárd euró értékű import legnagyobb súlyú tételei is ugyanazok a termékek, amelyek exportunk zömét is adják, kiegészülve a kávé, tea, kakaó, fűszerek csoporttal. Az importált élő állat, hús, húskészítmény, tej és tojás szinte teljes mennyisége az EU tagállamaiból származik, a legfőbb partner Németország. Az élelmiszer, italok, dohányáru termékcsoport termékeinek 12%-a Lengyelországból, 10%-a Szlovákiából és 8%-a Ausztriából származik.

Az EU teljes mezőgazdasági kibocsátási értéke 2015-ben 410 milliárd euró volt, az előző évhez képest 2,0%-kal csökkent. Az érték 52%-át adó növénytermesztés kibocsátása nem változott jelentősen, a 39%-os súlyt képviselő állattenyésztésé 5,8%-kal kevesebb lett. Ez főleg a tej- és a sertéskibocsátás mérséklődésével (15 és 8,6%) magyarázható, amit a szarvasmarha, a juh, a kecske, a tojás és a baromfiágazatok bővülése csak részben tudott kompenzálni. A cukorrépa és a kukorica jelentős (22 és 23%-os) visszaesését a több országban is jelentkező szárazság okozta. Emelkedett viszont az olívaolaj (11%), a friss zöldségek (9,2%) és a gyümölcs (8,8%) kibocsátása. A tej ára közösségi szinten 17%-kal visszaesett.

Magyarország az Európai Unió mezőgazdasági kibocsátásának 1,9%-át állította elő, ezen belül a növényi termékek 2,1, az állatok és állati termékek 1,7%-át. Gabonából a kibocsátás 4,1, ezen belül kukoricából 10%-a származott hazánkból. Jelentős még az iparnövény- (4,8%), és a baromfikibocsátásunk (4,1%) részesedése.

IPAR¹³⁾

Az uniós konjunktúra meghatározó az ipari termelés alakulásában. Ez az ipar nagyfokú exportorientációjából fakad, amit fokozatosan erősítenek a külpiacra termelő cégek kapacitásbővítései, fejlesztései. A külföldi tőkéből megvalósuló ipari beruházások és az így kialakuló, határon átívelő tulajdonosi kapcsolatok révén számos ipari ágazat nagymértékben integrálódott az uniós gazdaságba és a globális termelési láncokba.

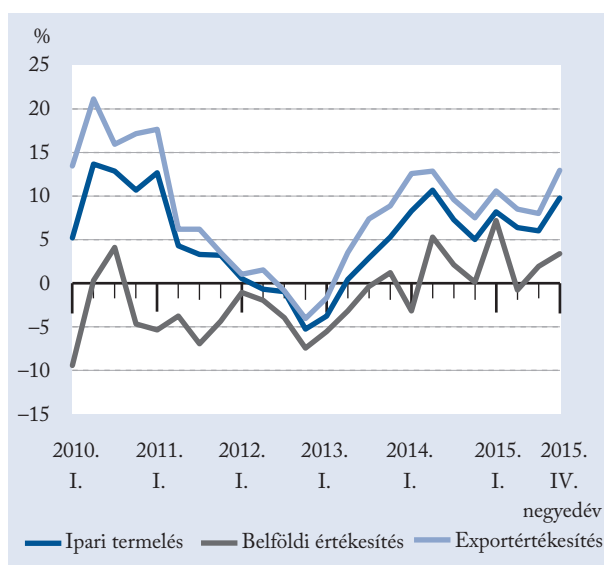
¹³⁾ Víz- és hulladékgazdálkodás nélkül. Az alfejezetben a statisztikák az ipar egészében teljes körűek, egyéb esetben a legalább 5 főt foglalkoztató vállalatok adatait tartalmazzák.

Külső és belső tényezők egyaránt hozzájárultak a növekedéshez

A 2009. évi krízis okozta alacsony bázishoz képest az ipari termelés 2010-ben erőteljesen emelkedett (11%), ezt követően viszont az uniós makrogazdasági folyamatokkal összefüggésben 2011-ben lassuló ütemben nőtt (5,6%), majd – az uniós recesszió miatt csökkenő külső kereslet következtében – 2012-ben mérséklődött (1,8%). 2013 óta az **ipari kibocsátás** folyamatosan bővül: 2013-ban 1,1, 2014-ben 7,7, 2015-ben 7,5%-kal az egy évvel korábbihoz képest. Az elmúlt két év dinamikus bővülésének köszönhetően a 2015. évi termelés (folyó áron 28,5 ezer milliárd forint) volumene 21%-kal meghaladta a 2010. évit. A növekedés hajtómotorjai az erősen exportorientált járműgyártás és az arra alapozó ágazatok voltak. A 2010-es években több nagyberuházást megvalósítottak a járműiparban, az így létrejövő új kapacitások kihasználtsága az elmúlt három évben fokozatosan emelkedett. (2015 végén a feldolgozóipari kapacitások 82%-a volt kihasználva, ez uniós összehasonlításban a nyolcadik legmagasabb arány.) A konjunktúra következtében a magyar gazdasági teljesítménybővülés egyik fontos pillérévé vált az ipari szektor, ahol 2015-ben a bruttó hozzáadott érték 26,5%-a keletkezett. Ezzel uniós összehasonlításban a legiparosodottabb tagországok közé tartozunk. (2015-ben az uniós átlag 19,0% volt.)

5.10. ábra

Az ipari termelés és értékesítés volumenváltozása (az előző év azonos negyedéhez képest)

2010 óta az **exportértékesítés** volumene – a 2012. évi 0,7%-os mérséklődés kivételével – erőteljesen emelkedik, 2015-ben 9,9%-kal. A külföldi értékesítés ágazati koncentrációja magas: 2015-ben a járműgyártás és az elektronikai ipar területén realizálódott a külpiazi eladások közel fele (49%). Exportértékesítésünk mélyen beágyazódott a globális termelési láncokba. 2015-ben a külső kereslet

HAZÁNKÉ AZ UNIÓ MÁSODIK LEGMAGASABB TERMELESNÖVEKEDÉSE

Az Európai Unióban (EU-28) az ipari termelés volumene¹⁴⁾ 2015-ben az egy évvel korábbinál dinamikusabban, 1,8%-kal emelkedett az előző évhez képest. A tagországok döntő többségében bővült a termelés, a legnagyobb mértékben (18%) Írországban. A szigetország ipari növekedése magas bázishoz képest következett be: 2014-ben a kibocsátás 21%-kal meghaladta az egy évvel korábbi. A rangsorban Írországot – sorrendben – hazánk, Szlovákia, Málta, valamint Szlovénia követte.

A meghatározó nemzetgazdaságok mindegyikében emelkedett az ipari termelés, Spanyolországé (3,4%) és Franciaországé (1,9%) meghaladta az uniós átlagot. Háromévnnyi csökkenést követően először bővült a kibocsátás Olaszországban (1,0%). Az Egyesült Királyság és Németország ipari termelése ugyanakkor lassuló ütemben nőtt (1,1, illetve 0,9%-kal).

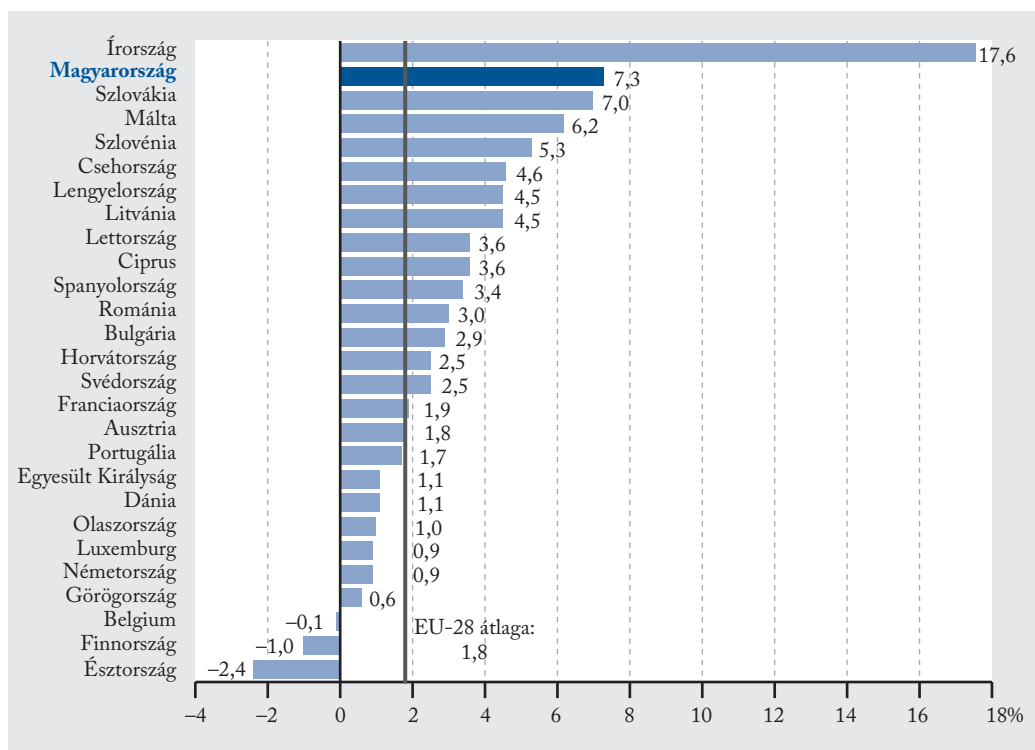
A régiós versenytársak körében – az uniós átlagot meghaladó mértékű növekedés mellett – folytatódott az ipari konjunktúra: Szlovákiában 7,0, Csehországban 4,6, Lengyelországban 4,5, Romániában 3,0%-kal többet termeltek az egy évvel korábbinál.

2010 és 2015 között – a 2012. és a 2013. évi csökkenés kivételével – jellemzően emelkedett az uniós ipari termelés, ennek következtében a kibocsátás szintje 2015-ben 3,5%-kal meghaladta a 2010. évit. A tagállamok közül 16-ban, a meghatározó nemzetgazdaságok közül Németországban (8,9%) és

¹⁴⁾ Az Európai Unió egészére és a tagállamokra vonatkozó adatok munkanaphatással kiigazítottak. Hollandia esetében nem állt rendelkezésre adat.

5.11. ábra

Az ipari termelés volumenváltozása* az uniós tagországokban, 2015
(az előző évhez képest)

* Munkanaphatással kiigazított. Hollandiára nem állt rendelkezésre adat.

Franciaországban (1,2%) termeltek többet. A régiós versenytársak mindegyikében az uniós átlagnál nagyobb mértékben növekedett a kibocsátás: Romániában 32, Szlovákiában 37, Lengyelországban 20, Csehországban 15%-kal. (A hazai ipar termelése 21%-kal bővült.) A 2010. évinél alacsonyabb kibocsátási szinttel jellemzően a – 2009. évi gazdasági krízist követő adósságválságban erőteljesen érintett – dél-európai országok és az Egyesült Királyság rendelkeztek.

negyede a továbbfelhasználásra termelő ágazatok, több mint fele a beruházási javakat gyártó ágazatok termékeire irányult.

A válságot követően évekig szunnyadó belső fogyasztás 2014-ben éledezett, 2015-ben pedig stabilan bővült, ezzel már – a külső kereslet mellett – a fogyasztás is támogatta a termelés növekedését. A **belföldi értékesítés** volumene 2008 és 2013 között csökkent, 2014 óta viszont emelkedik. 2015-ben az egy évvel korábbinál 2,8%-kal többet értékesítettek a hazai piacon. Az ipar legtöbb területén emelkedett a belső kereslet, ugyanakkor a

hazai eladások legnagyobb részét (38%-át) kitevő energiaipari értékesítés csökkenése visszafogta a bővülést.

Miután az exportértékesítés volumene 2015-ben 36%-kal meghaladta a 2010. évit, a belföldi értékesítésé pedig 7,5%-kal elmaradt attól, az **ipari értékesítés szerkezete** jelentősen eltolódott a külföldi eladások irányába. A 2010. évi 53%-kal szemben 2015-ben már a teljes értékesítés 64%-a külföldön realizálódott. Az exportorientáció fokozódásával a nyitottságunk és a külső kockázatokkal szembeni kitettségünk is emelkedett.

Több évnnyi csökkenés után emelkedett az energiaipari termelés

Az ipar nemzetgazdasági ágait (bányászat, feldolgozóipar, energiaipar) eltérő tendenciák jellemzik. A válságból való kilábalás óta eltelt időszakban a feldolgozóipart alapvetően növekedés, az energia-szektorrt mérséklődés jellemzi. A 2010. évi 1,0%-os bővülést követően az **energiaipar** (villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás) termelése 2011 és 2014 között folyamatosan csökkent. A tendencia 2015-ben megállt, a kibocsátás 6,2%-kal emelkedett az előző évhez képest, ennek ellenére a termelés szintje 8,4%-kal alacsonyabb volt a 2010. évinél. (A folyamatot jól tükrözi hazánk energiamérlege is: a 2010. évi 462 petajoule energiával szemben 2014-ben 8,2%-kal kevesebbet, 424 petajoule-t termeltünk.) A 2015. évi bővülést elsősorban az alacsony súlyú (2015-ben 19%) exportértékesítés volumenbővülése (42%) okozta, a villamosenergia-termelés és a gázkereskedelem élénk külső kereslete miatt. Az ipar belföldi értékesítéséből közel 40%-kal részesedő energiaipar hazai eladásai 2008 óta folyamatosan csökkennek, 2015-ben – a gázellátás iránti alacsony belső kereslet miatt – 1,4%-kal. Az energiaipari termelésből 70%-kal részesedő villamosenergia-termelés és -ellátás 4,4%-kal növekedett.

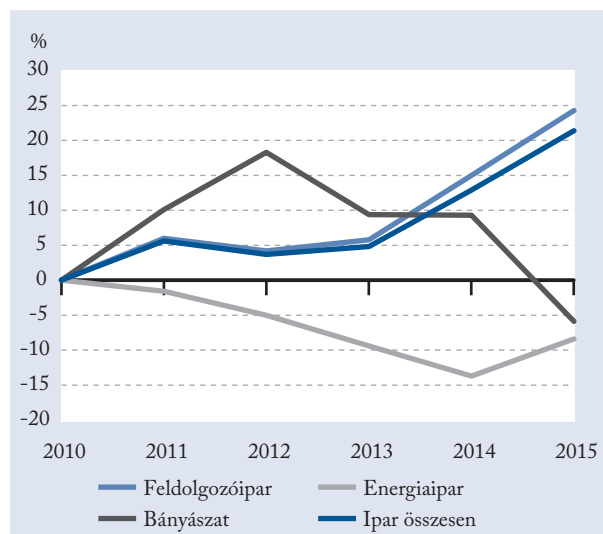
A csekély súlyú **bányászat** termelése 2011-ben és 2012-ben emelkedett, azóta folyamatosan csökken. A nemzetgazdasági ág kibocsátása 2015-ben az egy évvel korábbihoz képest 14, a 2010. évi szinthez képest 5,9%-kal visszaesett. Az ágazatok közül a termelésből 57%-kal részesedő, elsősorban az utépítésekhez szállító kőfejtés, homok- és agyagbányászat kibocsátása – háromévnnyi növekedést követően – 11%-kal csökkent 2014-hez képest.

A **feldolgozóipar** iparon belüli részaránya évről évre emelkedik, 2015-ben 95% volt. A feldolgozóipari termelés volumene – a 2014. évi 8,7%-os növekedés után – 2015-ben 8,1%-kal bővült az előző évhez képest. A feldolgozóipari alágak döntő többségében emelkedett a kibocsátás. A termelés szintje 24%-kal meghaladta a 2010. évit. A feldolgozóipar esetében magas az exportkitettség, 2015-ben az értékesítés háromnegyede külföldön realizálódott. Az exportértékesítés volumene – a 2014. évi 10%-os emelkedés után – 2015-ben 8,7%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz mérten, a 2010. évi szintet pedig harmadával meghaladta. A belföldi értékesítés 2007 óta tartó csökkenése 2014-ben megállt,

4,5%-kal nőtt a megelőző évhez képest. A bővülés 2015-ben folytatódott, a hazai eladások 6,7%-kal emelkedtek.

5.12. ábra

Az ipari termelés volumenváltozása a nemzetgazdasági ágak szerint (2010-hez képest)

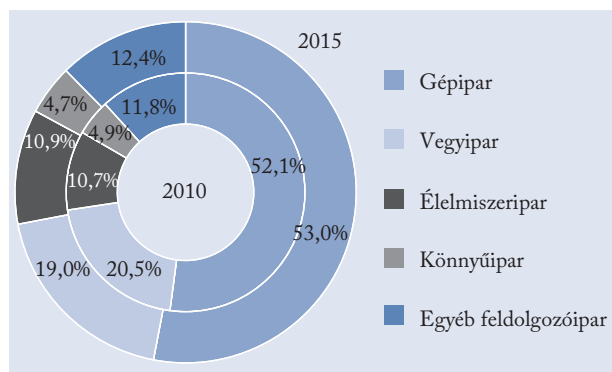
Növekedésben az elektronikai ipar

Az elmúlt években elsősorban a gépipari ágazatokban zajló folyamatok határozták meg a feldolgozóipari folyamatokat. A **gépipar** adta 2015-ben is a feldolgozóipari termelés több mint felét és az exportértékesítés közel kétharmadát. Az ágazatcsoport erősen exportorientált, mivel – a korábbi évekhez hasonlóan – az értékesítés több mint 90%-át külföldi eladások jelentették.

A gépipari termelés 2010 óta – a 2012. év kivételével – a feldolgozóipari átlagot meghaladó mértékben növekszik, 2015-ben az egy évvel korábbi szintet 11, a 2010. évit 34%-kal haladta meg. A nagymértékű bővülés elsősorban a járműgyártásnak köszönhető. (A kibocsátás növekedése ellenére a gépipar feldolgozóiparon belüli súlya kismértékben, 0,9 százalékponttal emelkedett a 2010. évihez képest.)

A külfölditőke-befektetésekből megvalósult nagyberuházások következtében a **járműgyártás** térnyerése az utóbbi években kiemelkedő, 2011 óta a feldolgozóipar legnagyobb alágának számít. (Az ágazatba befektetett külföldi tőke állománya 2014-ben 3,3 milliárd euró, a feldolgozóipari tőkeállomány 17%-a volt.) Az újonnan létrejött kapacitások fokozatos üzembe állítása mellett a jármű-

5.13. ábra
A feldolgozóipari termelés megoszlása
ágazatcsoportok szerint

gyártás kibocsátása 2015-ben 17%-kal nagyobb volt a 2014. évinél, és több mint kétszerese a 2010. évinek. 2010 óta az alág mindegyik évben jobban teljesített a feldolgozóipari átlagnál. Az alág termelésének több mint kilenctizede a nagyvállalatok körében koncentrálódik. A járműgyártás értékesítésének 92%-a a külföldön realizálódik, ebből következően a külső kereslet alapvetően meghatározza a termelés alakulását. A 2015. évi dinamikus növekedést – a korábbi évekhez hasonlóan – elsősorban a külső kereslet 16%-os bővülése okozta. (Az alág értékesítéséből 7,9%-kal részesedő hazai értékesítés 35%-kal meghaladta az egy évvel korábbi.)

A járműgyártás két meghatározó ágazata közül a nagyobb súlyú közúti gépjármű-gyártás 2015-ben 17, a kisebb súlyú közúti járműalkatrész-gyártás 20%-kal bővült az előző évihez képest. A két ágazat együttesen a járműgyártás 97%-át adja. A közúti gépjármű gyártása szinte teljes egészében 4 nagyvállalatnál koncentrálódik, de az alág egészében is 90% felett részesednek a termelésből a legalább 250 főt foglalkoztató cégek.

A második legnagyobb gépipari – és egyben feldolgozóipari – alág, az **elektronikai ipar** (számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása) termelése 2010 és 2013 között nagymértékben csökkent. Ezt jelentős részben az elégtelen kereslet miatt leálló termelés, valamint – költségracionalizálási okokból kifolyólag – a gyártás más országba történő áthelyezése okozta. Az alág kibocsátása viszont 2014 óta bővül: 2014-ben 1,3, 2015-ben 6,4%-kal az egy

évvel korábbihoz képest. A növekedés ellenére a termelés 26%-kal elmaradt a 2010. évi szinttől. Ennek következtében az alág feldolgozóiparon belüli részesedése a 2010. évi 22%-ról 2015-re 11%-ra csökkent. A külföldi eladások 2015-ben 96%-kal részesedtek az értékesítésből, ezáltal az elektronikai ipar a leginkább érzékeny terület a külső gazdasági hatásokkal szemben. Az exportértékesítés volumene 2015-ben 6,9%-kal meghaladta az előző évet. Az alág termelésének több mint 95%-a (2015-ben 97%-a) négy ágazathoz köthető, amelyek mindegyike szinte teljes egészében külföldre értékesít, a nagyvállalatok pedig 90% felett részesednek a termelésből. (A feldolgozóipari alágak közül az elektronikai iparban a legmagasabb a nagyvállalati koncentráció.) Ennek következtében – a járműgyártáshoz hasonlóan – az alág termelése és exportértékesítése erősen együtt mozog. A jelentősebb ágazatok termelése 2015-ben eltérően alakult: a legnagyobb súlyúnak számító elektronikus fogyasztási cikkek gyártása 19, az elektronikai alkatrész, áramköri kártya gyártása 13%-kal nőtt, a számítógép, perifériás egység gyártásáé gyakorlatilag stagnált (+0,3%), a híradás-technikai berendezéseké 7,0%-kal csökkent.

A közepes súlyú **gép, gépi berendezés gyártása** 2010-ben és 2011-ben egyaránt 40% felett bővült. A nagymértékű növekedés elsősorban a járműgyártás beszállítói körének bővülésére, valamint új technológiák bevezetésére vezethető vissza. Az utóbbi 4 évben azonban megtorpant az alág dinamikus növekedése, 2015-ben a termelés – a 2014. évi 4,3%-os növekedést követően – 1,4%-kal mérséklődött az előző évhez képest. Az alág legjelentősebb szakágazata, a termelés közel felét adó motor, turbina gyártása¹⁵⁾ 7,9%-kal bővült.

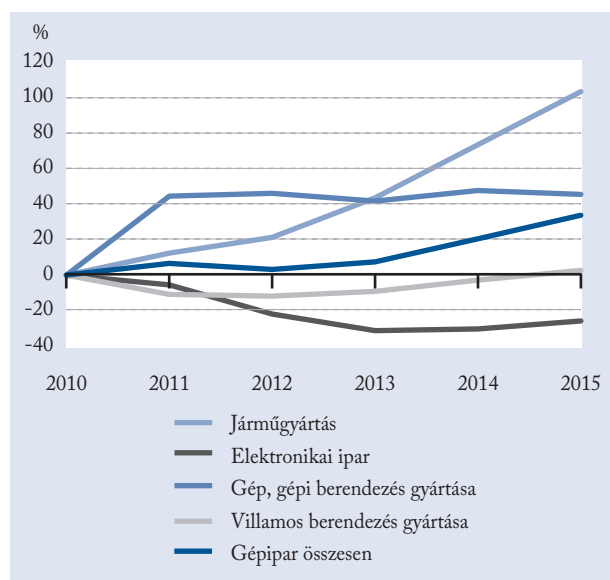
A gépiparon belül a legkisebb súlyú **villamos berendezés gyártása** 2015-ben 5,5%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz mérten, mindkét értékesítési irány bővülésének következményeként. A gépipari alágak közül itt a legalacsonyabb a nagyvállalatok súlya (71%) a termelésen belül, a közepes méretű vállalatok állítják elő az alág kibocsátásának negyedét. A legjelentősebb súlyú (30%) ágazatnak számító vezetékek, kábel, szerelvény gyártása 5,6, a közel hasonló súlyú villamos motor, áramfejlesztő, áramelosztó, -szabályozó készülék gyártása 7,9%-kal nőtt. E két ágazatban kon-

¹⁵⁾ A szakágazat nem tartalmazza a közúti- és a légijármű-motor gyártását.

centrálódik az alág termelésének hattizede. Számos vállalat termékei (például autókábel, elektromos csatlakozóelemek) a járműiparban további felhasználásra kerülnek.

5.14. ábra

A gépipari termelés volumenváltozása (2010-hez képest)

A járműipari kereslet dinamizálta a gumi- és műanyagipar termelését

A **vegyipari** termelés 2015-ben, az egy évvel korábbinál dinamikusabban, 5,1%-kal bővült, a 2010. évi szintet pedig 9,4%-kal haladta meg. Ennek ellenére a vegyipar részesedése 1,5 százalékponttal mérséklődött a feldolgozóiparon belül, mivel a legtöbb területen a vegyiparénál nagyobb mértékben nőtt a termelés. A vegyipart szintén nagyvállalati dominancia jellemzi, de koncentrációja kisebb a feldolgozóipari átlagnál.

A legnagyobb vegyipari alágnak számító **vegyi anyag, termék gyártása** 2015-ben 2,3%-kal nőtt. Ez elsősorban az alág termelésének közel kétharmadát adó műanyagalapanyag-gyártás 14%-os bővülésének köszönhető. Ebben a szakágazatban a termelés alapvetően két nagy gyárhoz (Kazincbarcika, Tiszaújváros) köthető. Az alág többi, kis súlyú szakágazatában viszont a kkv-szektor adja a kibocsátás szinte teljes egészét.

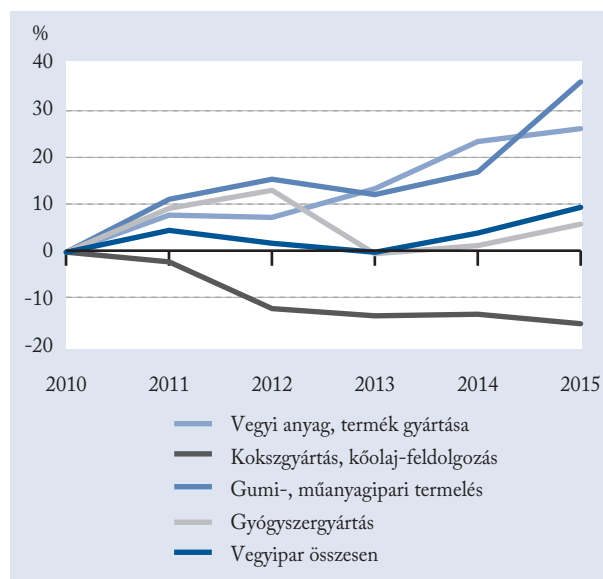
A **kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás** termelését csökkenő tendencia jellemzi, a kibocsátás – a 2014. évi, átmenetinek bizonyuló 1,0%-os növekedést

követően – 2015-ben 2,6%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. A 2010. évihez képest a termelés 15%-kal visszaesett, ennek következtében a korábban elsőszámú vegyipari alágnak számító kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás 2015-re a második helyre szorult vissza. Az értékesítés közel háromnegyedét adó belföldi eladások 2015-ben – 2009 óta először – 10%-kal emelkedtek az előző évihez viszonyítva, ebben jelentős szerepet játszott a hazai gépjármű-üzemanyag kiskereskedelem 7,1%-os bővülése. (A kőolaj világpiaci árának zuhanásával összefüggésben 2015-ben a járműüzemanyagok ára 12%-kal, többéves mélypontra süllyedt, így a lakosság gépkocsi-használati kedve jelentősen nőtt.) Az eladások több mint negyede külföldön realizálódott, volumenében viszont 27%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól.

Az exportorientált **gyógyszergyártás** növekedése 2015-ben folytatódott, a kibocsátás az előző évhez képest 4,4, 2010-hez képest 5,9%-kal nőtt. (2010 és 2015 között egyedül 2013-ban csökkent a termelés /12%-kal/, amit az exportértékesítés 13%-os visszaesése okozott.) 2015-ben az alág növekedésének húzóereje – a megelőző két évvel ellentétben – az 5,8%-kal bővülő külpiaci értékesítés volt. A gyógyszeripari értékesítés 16%-át adó belső kereslet ugyanakkor 1,7%-kal mérséklődött. A hazai gyógyszeripar termelése gyakorlatilag 4 – a gyógyszerké-

5.15 ábra

A vegyipari alágak termelési volumenváltozása (2010-hez képest)

szítmény gyártásába tartozó – gyógyszergyárnál koncentrálnak.

A járműipari beszállító cégek a **gumi- és műanyagiparban** (gumi-, műanyag termék gyártása) nagy számban vannak jelen. Ennek eredményeként a járműipari konjunktúrával összefüggésben a gumi- és műanyagipar termelése 2010 óta – a 2013. év kivételével – bővül, a legdinamikusabban 2015-ben: a

kibocsátás akkor az egy évvel korábbi 16, a 2010. évi 36%-kal múlta felül. A jelentős mértékű termelésbővülést a megugró járműipari kereslet mellett a 2010 óta végrehajtott, kapacitásbővítő beruházások tették lehetővé. Az ágazaton belül az exportorientált gumiipar 18, a műanyagipar 15%-kal emelkedett. Előbbiben a nagyvállalatok dominálnak, utóbbiban a termelés több mint felét a közép- és kisvállalatok adják.

KÜLFÖLDI DOMINANCIA A FELDOLGOZÓIPARBAN

A hazai feldolgozóipar nagymértékben integrálódott a globális gazdaságba, ez az exportorientáció mellett a tőkebefektetések mértékében és a külföldi irányítású leányvállalatok teljesítményében is megmutatkozik.

A külföldi beruházások egyik kiemelt területe a feldolgozóipar. Ennek ellenére a nemzetgazdasági ág **tőkeállománya**¹⁶⁾ 2014 végén (20,2 milliárd euró) 8,4%-kal alacsonyabb volt a 2010. végénél, valamint a teljes külfölditőke-állományon belüli részesedése (29%) is jelentős mértékben elmaradt a 2010. évitől (37%). Ennek elsődleges oka, hogy 2011 folyamán a járműgyártás és a kőolajipar területéről jelentős mértékű tőkét kivontak. (E két ágazat nélkül az állomány 2010 végéhez képest 23%-kal emelkedett.)

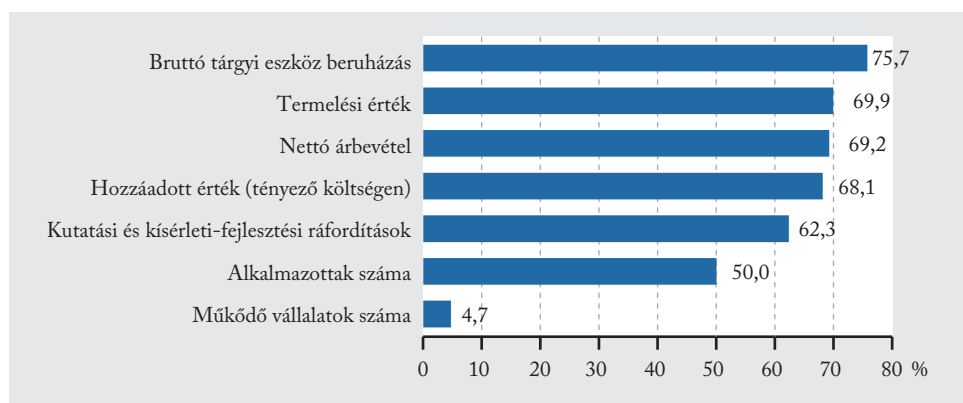
2014 végén a legnagyobb tőkeállomány (4,2 milliárd euró) a gyógyszergyártás területén volt, ezt követte a járműgyártás (3,3 milliárd euró) és az elektronikai ipar (2,9 milliárd euró). E három alágba került a feldolgozóiparba fektetett tőke több mint fele. (2010 végén ez az arány 20% volt.) 2010 és 2014 között az alágak többségében emelkedett a külföldi tőke állománya.

2013-ban a feldolgozóipar termelési értékéből a **külföldi irányítású leányvállalatok** 70%-kal részesedtek. (Ez az arány a korábbi években is hasonló volt.) Az ágazatok között a legmagasabb aránnyal (97%) az elektronikai ipar rendelkezett, amit – sorrendben – a közúti jármű gyártása (96%), a villamos berendezés gyártása (87%), valamint a gép, gépi berendezés gyártása (86%) követett. E négy ágazatban realizálódott a feldolgozóipar teljes termelésének 46%-a.

Az alacsony számarányuk ellenére a külföldi leányvállalatok jelentős szerepet töltenek be a munkaerőpiacban. Egy külföldi irányítású cégre 2013-ban átlagosan 144 alkalmazott jutott. (Ez az arány a teljes vállalati kört tekintve 13 fő volt a feldolgozóiparban.)

5.16. ábra

A külföldi irányítású leányvállalatok részesedése a feldolgozóipar teljesítményéből, 2013

¹⁶⁾ A legalább 10%-os külföldi tulajdonrészrel vagy szavazati joggal rendelkező vállalkozások külföldi részesedése, amely nem tartalmazza a speciális célú vállalkozások adatait.
Forrás: Magyar Nemzeti Bank

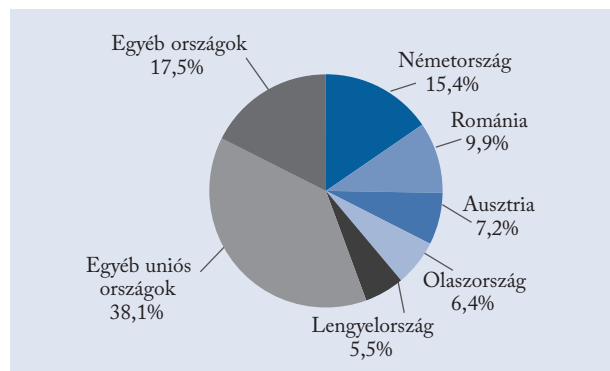
Fokozódó exportorientáció az élelmiszeriparban

A nemzetgazdasági stratégia szempontjából is kiemelt jelentőségű, a feldolgozóipari termelés több mint tizedét adó – és ezzel a harmadik legnagyobb alágnak számító – **élelmiszeripar** (élelmiszer, ital, dohánytermék) kibocsátása 2015-ben 4,3%-kal bővült, elsősorban az élénk külső kereslet következményeként. A 11 ágazatból 8-ban nőtt a termelés, a legnagyobb mértékben (9,3%) az egyéb élelmiszer gyártásában (például édesség, fűszer, kávé, tea). A legjelentősebb súlyú (24%) alágnak számító húsipar termelése 6,4%-kal emelkedett, szintén a bővülő külföldi eladások miatt. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tárolás, valamint a dohánytermékgyártás területén csökkent a kibocsátás (8,7, illetve 11%-kal).

Az élelmiszer-ipari termelés 2015-ben 16%-kal nőtt a 2010. évihez képest, a növekedés motorjának bizonyuló külföldi eladások még ennél is nagyobb ütemben, 41%-kal bővültek. Az elmúlt évek tendenciája következtében az élelmiszer-ipari értékesítés szerkezete megváltozott: az exportértékesítés aránya a 2010. évi 31%-ról 2015-re 41%-ra emelkedett az értékesítésen belül. 2015-ben a kivitel nagyobb része az Európai Unióba, ezen belül is elsősorban Németországba, Romániába, Ausztriába, valamint Olaszországba irányult.¹⁷⁾ A háztartások bővülő fogyasztásával összhangban a belföldi eladások – a 2014. évi 4,5%-os növekedést követően – 2015-ben 1,3%-kal emelkedtek.

5.17. ábra

Az élelmiszer-ipari vállalkozások exportértékének megoszlása célországok szerint, 2015

A könnyűiparban is a külső keresletnek köszönhető a növekedés

A **fa-, papír- és nyomdaipar** (fafeldolgozás, papírtermék gyártása, nyomdai tevékenység) termelési volumene 2015-ben 1,8%-kal nőtt az egy évvel korábbi, magas bázishoz képest. A csökkenő belföldi eladásokat ellensúlyozta a 2010 óta folyamatosan emelkedő exportértékesítés. Az ágazatok közül a termelés több mint felét adó papíripar kibocsátása 9,5%-kal növekedett, a faiparé és a nyomdaiparé 2,2, illetve 9,0%-kal csökkent.

A feldolgozóipar legkisebb súlyú (1,6%) alágának számító **textil- és bőripar** (textília, ruházat, bőr és bőrtermék gyártása) bővülése lassuló ütemben folytatódott: a 2014. évi 15%-os növekedést követően 2015-ben a kibocsátás 2,5%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Az erősen exportorientált alág értékesítése mindkét irányban emelkedett. A 2015. évi termelési volumen 39%-kal nagyobb volt a 2010. évinél.

Mindkét könnyűipari alág termelésében a kkv-szektor aránya számottevően meghaladja a feldolgozóipari átlagot (26%): kis- és középvállalkozások a fa-, papír- és nyomdaiparban a termelés 64, a textil- és bőriparban az 53%-át realizálták.

Dinamikusan bővült az üvegyipar

A közepes súlyú **kohászat, fémfeldolgozás** (fémalapanyag, fémfeldolgozási termék gyártása) termelése 2015-ben – a növekedési ütem lassulása mellett – 2,7%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. (A kibocsátás 24%-kal emelkedett 2010-hez képest.) Az eladások mindkét értékesítési irányban emelkedtek. Az alág termékeinek legnagyobb felvevőpiaca az építőipar és a járműgyártás, ezek termelése 2015-ben is bővült. Az alágon belül a nagyobb súlyú fémfeldolgozás 3,3, a kisebb súlyú kohászat 1,9%-kal növelte a kibocsátását.

Elsősorban a belső kereslet erőteljes növekedése miatt az **építőanyag-ipar** (nemfém ásványi termék gyártása) termelése 11%-kal nőtt. (Az egy évvel korábbi, 6,9%-os emelkedés csökkenő belföldi és emelkedő külföldi értékesítés mellett következett be.) Az ágazatok döntő többségében a kibocsátás emelkedett, a legnagyobb mértékben (21%) az

¹⁷⁾ A termék-külkereskedelemre vonatkozó adatgyűjtésből származó adatok alapján.

5.5 tábla

Az ipari termelés^{a)} nemzetgazdasági ágak és alágak szerint, 2015

Alág	Részesedés az ipari kibocsátásból, %	A termelés volumenváltozása, %		Az exportértékesítés részaránya az alág értékesítéséből, %
		előző évhez képest	2010-hez képest	
<i>Bányászat</i>	0,3	-13,5	-5,9	14,5
<i>Feldolgozóipar</i>	95,0	8,1	24,3	74,9
Élelmiszeripar	10,3	4,3	16,3	40,5
Textil- és bőripar	1,5	2,5	39,1	85,1
Fa-, papír- és nyomdaipar	3,0	1,8	6,6	50,3
Kohászgártás, kőolaj-feldolgozás	4,2	-2,6	-15,0	27,5
Vegyi anyag, termék gyártása	5,6	2,3	25,9	59,7
Gyógyszergyártás	3,0	4,4	5,9	84,4
Gumi-, műanyag- és építőanyag-ipar	7,4	14,8	29,4	67,2
Kohászat, fémfeldolgozás	6,7	2,7	23,8	62,0
Elektronikai ipar	10,8	6,4	-25,6	95,9
Villamos berendezés gyártása	4,0	5,5	2,6	86,6
Gép, gépi berendezés gyártása	7,0	-1,4	45,1	87,1
Járműgyártás	28,6	17,2	102,4	92,1
Egyéb feldolgozóipar és javítás	2,9	14,5	45,1	62,6
<i>Energiaipar</i>	4,7	6,2	-8,4	19,2
Ipari termelés összesen	100,0	7,5	21,4	63,6

^{a)} Az ipar összesen adata a teljes iparra, míg a többi adat a 4 fő feletti vállalkozásokra vonatkozik.

üvegiparban, ahol a hazai eladások volumene duplájára nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Számos üvegipari cég termékét (például biztonsági üveg, visszapillantó üveg, szélvédő üveg) alkatrészként felhasználják a járműgyártáshoz.

Az **egyéb feldolgozóipar** termelése 2015-ben 15%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. (A 2010. évi szinthez viszonyítva a kibocsátás 45%-kal nőtt.) A növekedés elsősorban a bútorgyártás és az orvoseszköz-gyártás – a megelőző évinél dinamikusabb – bővülésének (16, illetve 21%) köszönhető. E két alágazatban realizálódott az alág termelésének több mint fele.

Leginkább a járműgyártás termelékenysége javult

Az **egy alkalmazásban állóra jutó ipari termelés** 2015-ben 4,9%-kal emelkedett az előző évhez képest. A nemzetgazdasági ágak közül a feldolgozóiparban 4,9, az energiaiparban 8,0%-kal nőtt a

termelékenység, a bányászatban ugyanakkor 11%-kal visszaesett. A feldolgozóipari alágak döntő többségében a termelékenység javult, a legnagyobb mértékben (9,1%) a járműgyártásban. Az iparon belül a legnagyobb foglalkoztatónak számító élelmiszeriparban egy alkalmazott átlagosan 3,5%-kal többet termelt az egy évvel korábbihoz mérten. A vegyi anyag, termék gyártásában, a kohászat, fémfeldolgozás, valamint – a termelés mérséklődésével összefüggésben – a gép, gépi berendezés gyártásában a termelékenység csökkent (2,7, 0,8, illetve 3,9%-kal). Az egy főre jutó termelés emelkedése a létszám¹⁸⁾ 2,9%-os bővülése mellett ment végbe: 2015-ben 659 ezer főt alkalmaztak az iparban, 2014-ben 641 ezret.

Nagyvállalati dominancia az exportértékesítésben

A létszám-kategóriák alapján képzett vállalatcsoportok közül a legalább 250 főt foglalkoztató

¹⁸⁾ A legalább 5 főt foglalkoztató ipari vállalkozások körében, a víz- és hulladékgazdálkodás nélkül.

5.6 tábla

Ipari termelés és értékesítés alakulása létszám-kategóriák szerint, 2015

(%)

Létszám-kategória	A termelés		Az exportértékesítés			A belföldi értékesítés	
	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása	részesedése a létszám-kategória értékesítéséből	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása
Nagyvállalat (250 fő feletti)	9,5	73,4	9,7	79,5	77,8	5,6	43,8
Középvállalat (50-249 fő)	4,8	18,1	6,5	15,2	47,7	1,7	32,1
Kisvállalkozás (5-49 fő)	1,7	8,4	25,0	5,3	29,7	1,7	24,1
Ipar összesen (4 fő feletti)	7,9	100,0	9,9	100,0	65,8	3,3	100,0

nagyvállalatok adják az ipari kibocsátás több mint héttizedét. Termelésük 2015-ben 9,5%-kal nőtt az előző évhez képest, nagyobb részben az exportértékesítés 9,7%-os növekedésének köszönhetően. (A belföldi eladások 5,6%-kal emelkedtek.) Az elmúlt években az ipari exportértékesítés 80% körüli része realizálódott a nagyvállalatoknál. A két értékesítési irány bővülése nyomán az ipari termelés közel ötödét adó **közepes méretű vállalkozások** (50–249 fő) kibocsátása 4,8%-kal nőtt. A belföldi értékesítés 1,7, a kisebb súlyú exportértékesítésük 6,5%-kal emelkedett egy év alatt. A termelés még egytizedét sem adó **kisvállalkozások** (5–49 fő) kibocsátása és belföldi értékesítése egyaránt 1,7%-kal nőtt. Bár a kisvállalkozások elsősorban hazai piacra termelnek, a belföldi eladások súlya 2010 és 2015 között mérséklődött: a 2010. évi 78-ról 2015-re 70%-ra.

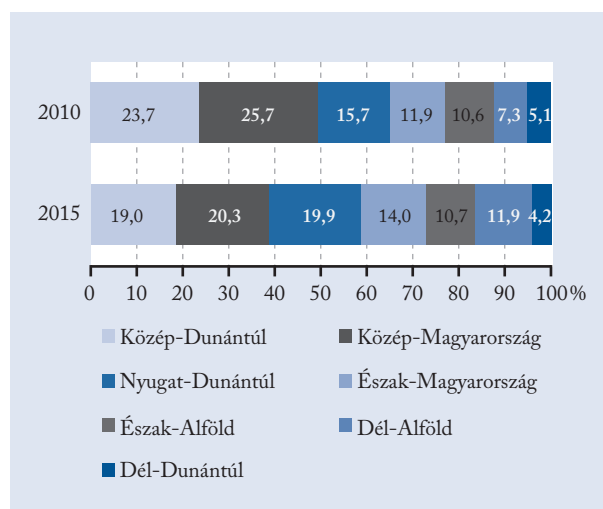
A termelés régiós koncentráltsága csökkent¹⁹⁾

Az ipari termelés volumene 2015-ben – a megelőző évhez hasonlóan – mindegyik hazai régióban növekedett az egy évvel korábbihoz képest. A kibocsátás a legnagyobb mértékben – a járműgyártás kiemelkedő teljesítményének következtében – Dél-Alföldön (10%) bővült, a többi régióban 3,3 és 9,9% között. Az elmúlt éveket jellemző járműipari konjunktúra következtében 2010-hez képest a legnagyobb termelésbővülés (81%) Dél-Alföldön következett be, de Nyugat-Dunántúlon és Észak-Magyarországon is jelentősen, 50, illetve 32%-kal emelkedett a kibocsátás. A többi régió termelése 1,5 és 13% közötti mértékben nőtt, a legkisebb ütem-

ben Közép-Dunántúlon. E régió termelését nagyban meghatározta az elektronikai ipar egyes területeit érintő termeléseszköcsökkenés.

Az ipari szerkezet módosulásával összefüggésben a hazai ipar területi koncentráltsága számottevően mérséklődött az elmúlt években. 2010-ben a két legnagyobb súlyú régió az ipari termelésből 49, 2015-ben már csak 40%-kal részesedett. (A három legnagyobb súlyú régiót figyelembe véve az arányok 65, illetve 59%.) A legnagyobb értékű kibocsátás Közép-Magyarországon realizálódik, viszont a teljes termelésen belüli részesedése 2011 óta fokozatosan csökken.

5.18. ábra

Az ipari termelés régiónkénti megoszlása*

* Telephely szerinti adatok alapján.

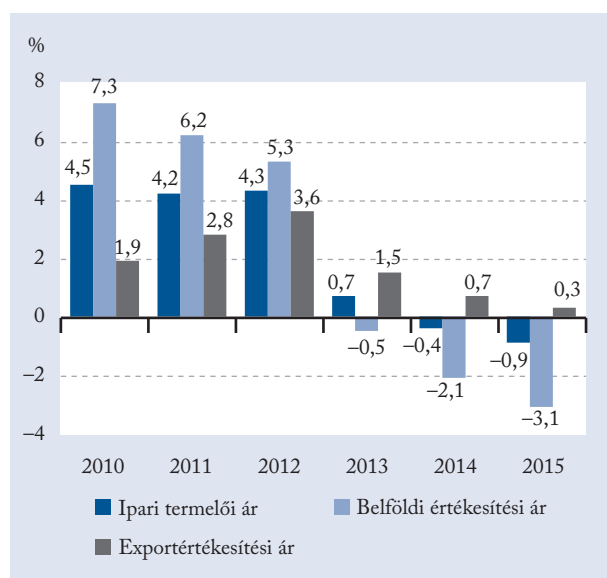
¹⁹⁾ Telephely szerinti adatok alapján.

A belföldi értékesítés árai folyamatosan csökkennek

A 2003–2013 közötti időszak folyamatos emelkedését követően az **ipari termelői árak** 2014 óta csökkennek: 2014-ben 0,4, 2015-ben 0,9%-kal az egy évvel korábbihoz képest. Az elmúlt két év mérséklődése ellenére a termelőiár-színvonal 2015-ben 8,0%-kal nagyobb volt a 2010. évinél. A két értékesítési irányban az árak 2015 folyamán ellentétesen változtak: a belföldi értékesítés árszínvonala 3,1%-kal mérséklődött, a külpiazi értékesítésé 0,3%-kal emelkedett az előző évhez viszonyítva.

5.19. ábra

Az ipari termelői és értékesítési árak változása (az előző évhez képest)

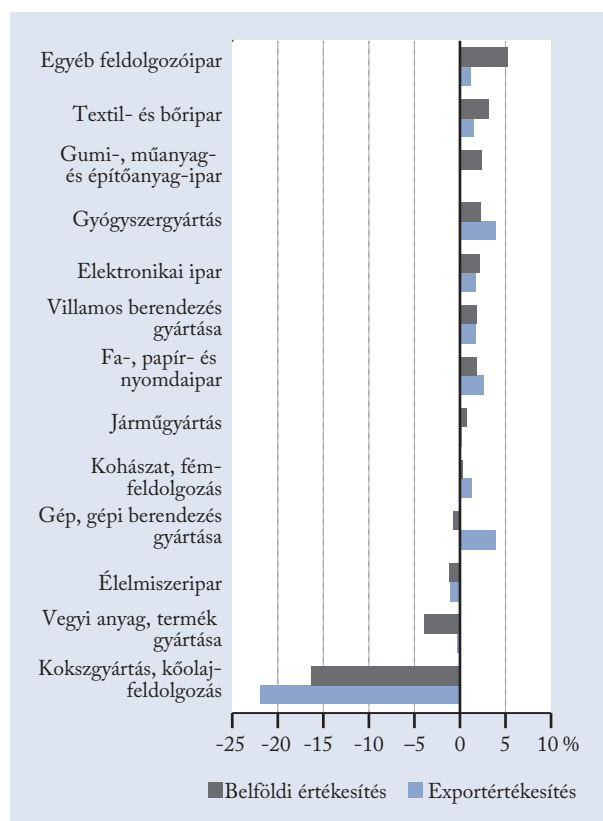
2013 óta a **belföldi eladások árai** gyorsuló ütemben csökkennek, 2015-ben 3,1%-kal elmaradtak az egy évvel korábbtól. A tendencia részben az energiaipart érintő hatósági árszabályozás következménye: az energiaiparban a belföldi értékesítési árak – a 2014. évi 6,7%-os csökkenést követően – 2015-ben 3,1%-kal alacsonyabbak lettek. A nagyobb súlyt képviselő feldolgozóiparban az árak 2015-ben – a korábbi évek növekedésével szemben – 3,3%-kal elmaradtak az egy évvel korábbtól. A feldolgozóipari alágak döntő többségében az árak emelkedtek, a három legnagyobb súlyú alágban – az alapanyagok alacsonyabb globális árszínvonalával összefüggésben – viszont csök-

kentek: a kokszyártás, kőolaj-feldolgozásban 16, a vegyi anyag, termék gyártásában 3,9, az élelmiszeriparban 1,2%-kal.

Az ipar belföldi értékesítésének rendeltetés szerinti ágazatcsoportjai közül az energiatermelő ágazatokban 6,3%-kal csökkentek, a beruházási javakat gyártó ágazatokban 1,5%-kal emelkedtek, a továbbfelhasználásra termelő ágazatokban gyakorlatilag nem változtak (-0,1%), a nem tartós fogyasztási cikkeket gyártó ágazatokban stagnáltak az árak.

5.20. ábra

A feldolgozóipari alágak belföldi és exportértékesítésének árváltozása, 2015 (az előző évhez képest)

Az **exportértékesítési árak** 2015. évi 0,3%-os növekedése a feldolgozóiparban történt áremelkedés következménye, az energiaipar külpiazi értékesítési árai átlagosan 2,0%-kal csökkentek az egy évvel korábbihoz képest. A feldolgozóipari alágak többségében az árak emelkedtek, a legnagyobb mértékben (4,0%) a gyógyszergyártásban és a gép, gépi berendezés gyártásában. A legjelentő-

sebb súlyú járműgyártásban az exporttermékek 0,2%-kal drágultak. A kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás területén – az energiahordozók világpiaci árának esése következtében – az árak 22%-kal visszaestek.

Az **Európai Unió** (EU-28) tagországainak átlagában a 2010 és 2012 között folyamatosan emelkedő termelői árak 2013-ban gyakorlatilag stagnáltak (–0,1%), 2014 óta pedig csökkennek. Részben a globális árupiaci folyamatok miatt az uniós ipari termelői árak 2015-ben átlagosan 2,3%-kal elmaradtak az egy évvel korábbtól. Két tagállam (Írország és Svédország) kivételével az összes tagországban csökkentek a termelői árak.

ÉPÍTŐIPAR

Az építőipar nemzetgazdaságon belüli súlya 2010 és 2014 között 4% körül alakult. A hazai építőipar teljesítményét alapvetően a belső kereslet, vagyis az állami, a vállalati és a háztartási szektor építési igényei határozzák meg. Az állami megrendeléseket továbbra is a központi költségvetés, illetve az önkormányzatok rendelkezésre álló saját és uniós forrásai befolyásolják. A vállalkozások megrendeléseit a költségvetési és uniós támogatások, valamint a hitelezési konstrukciók segítik. A lakossági kereslet összefügg a költségvetési támogatásokkal, a hitelezési feltételekkel, illetve a háztartások mérlegalkalmazkodási folyamatával.

Az ágazatban a rendszerváltás óta kiemelkedően számító 2005-ös év után az építőipar termelési volumene hét év alatt jelentősen, mintegy kétötödével esett vissza. Először az állami beruházások mérséklődése, majd a pénzügyi-gazdasági válság hatására a lakásépítések erőteljes csökkenése rontotta a nemzetgazdasági ág teljesítményét. 2013-ban a nagyon alacsony bázishoz képest élenkülés kezdődött, a növekedés mérsékeltebb ütemben 2015-ben is folytatódott.

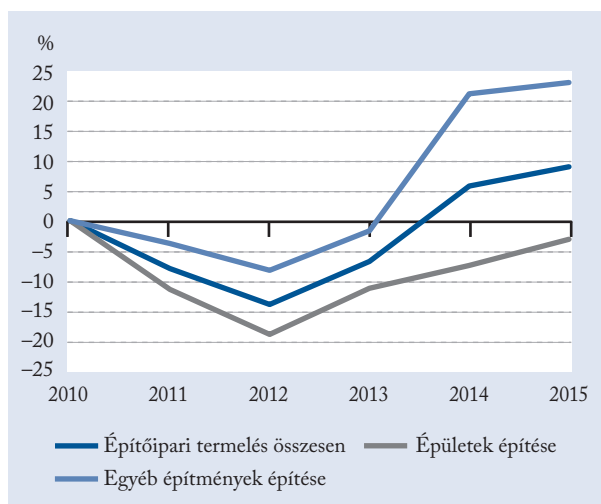
2015-ben lassult az építőipari termelés növekedési üteme

Az ágazat – a 2014. évi 14%-os bővülés után – 2015 folyamán hullámváz teljesítményt mutatott az egy évvel korábbihoz képest. Elsősorban állami megrendelésekkel összefüggésben az építőipari termelés értéke (folyó áron 2172 milliárd forint) változatlan

áron számolva 3,0%-kal több volt, mint egy évvel korábban. A termelés volumene az év első felében – mérséklődő ütem mellett – nőtt, a második félévben csökkent az előző évi magas bázishoz viszonyítva.

5.21. ábra

Az építőipari termelés volumenváltozásai építménycsoportonként (2010-hez képest)

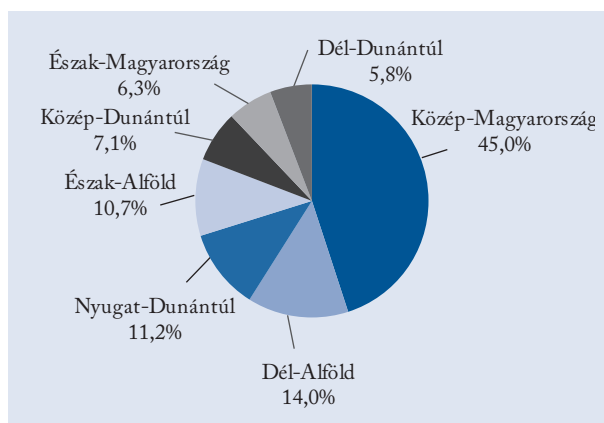
2015-ben a hazai építőipar mindhárom **ágazatában** nőtt a termelés volumene az egy évvel korábbihoz képest: az épületek építésében 4,3, a speciális szaképítés ágazatban 4,0, az egyéb építmények tekintetében – a 2014. évi 29%-os növekedést követően – 1,0%-kal. A magyarországi építőipar struktúrájára továbbra is jellemző, hogy a – javarészt állami megrendelésektől függő – egyéb építmények építése ágazat részesedése uniós összevetésben is magas (35%), ez növeli a nemzetgazdasági ág sérülékenységet. A speciális szaképítés ágazat aránya 2015-ben 42, az épületek építéséé 23% volt.

Az építőipari termelés az elmúlt három évben bővült, mindkét **építménycsoportban** nőtt a termelés volumene. Az épületek építése 2015-ben 4,8%-kal emelkedett 2014-hez képest, a növekedést a lakásépítések alacsony száma visszafogta. Az egyéb építmények építése esetében a termelés 2015 első felében jelentősen emelkedett, az utolsó hónapokban azonban – elsősorban az út- és vasútépítések befejezése miatt – elmaradt az egy évvel korábbtól, így összességében az építménycsoport kibocsátása 1,6%-kal nőtt.

Az építőipari termelés volumene a legtöbb régióban nőtt

A nemzetgazdasági ág termelési értékének jelentős hányada 2015-ben is a közép-magyarországi székhelyű szervezeteknél realizálódik, bár aránya az utóbbi évben mérséklődött. A legalább 5 főt foglalkoztató építőipari vállalkozások székhely szerinti adatai alapján Közép-Magyarország kivételével minden régióban nőtt az építőipari termelés, legnagyobb mértékben (24%) a nyugat-dunántúli szervezeteknél. Ezen kívül még a dél-alföldi (19%), a közép-dunántúli (13%), az észak-alföldi (13%), valamint az észak-magyarországi (7,4%) szervezeteknél is az országos átlag felett emelkedett a kibocsátás. A közép-magyarországi szervezetek körében a termelés volumene 2,7%-kal csökkent.

5.22. ábra
Az építőipari termelés megoszlása régióként, 2015*

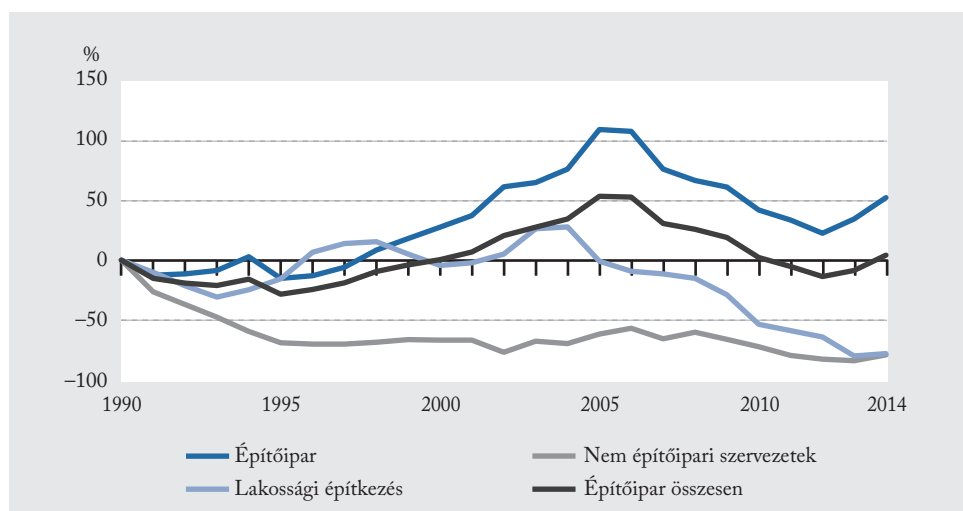
* Székhely szerinti adatok.

ÁTALAKULÓ KIVITELEZŐI KÖR

A rendszerváltást követően az építőipar kivitelezői köre kissé átalakult: az építőipari vállalkozások termelési volumene több mint felével nőtt az elmúlt huszonöt évben, miközben a nem építőipari vállalkozások az 1990-es évek közepére, a lakosság építőipari termelési volumene pedig 2004 után fokozatosan, mintegy ötödére esett vissza. Ez a jelenség főként az egyre nagyobb specializációval, illetve a lakásépítés csökkenésével függ össze.

2014-ben a termelés 92%-a az építőiparban, 4,8%-a nem építőipari szervezeteknél, 2,7%-a lakossági építkezések keretében realizálódott. Ezek az arányok 1990-ben 63, 25, illetve 13%-osak voltak.

5.23. ábra
Az országos építőipari termelés volumenváltozása kivitelezők szerint (1990-hez képest)

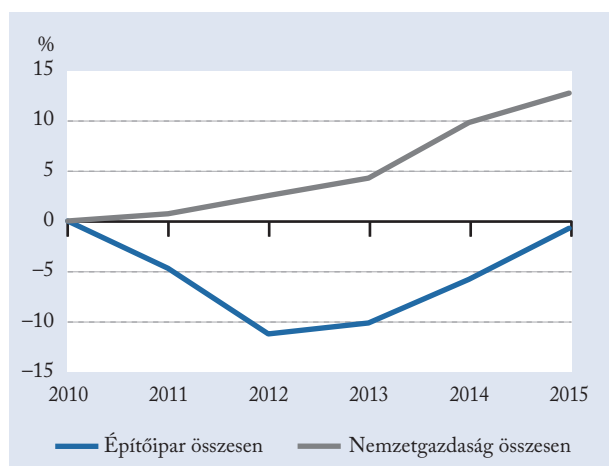

Szakemberhiány az építőiparban

Az építőiparban a termelés bővülésével párhuzamosan a foglalkoztatottak száma (272 ezer fő) is emelkedett, előzetes adatok szerint több mint 5%-kal. (Nemzetgazdasági szinten a létszámbővülés 2,7%-os volt az előző évhez képest.) Az építőiparban foglalkoztatottak átlagkeresetüket tekintve évek óta a legalacsonyabb keresetűek közé tartoznak. Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagbére 2015-ben 196 810 forint volt, ez 21%-kal elmaradt a nemzetgazdasági átlagtól.

5.24. ábra

A foglalkoztatottak számának változása az építőiparban (2010-hez képest)

2015-ben az épületek építése ágazat árai emelkedtek leginkább

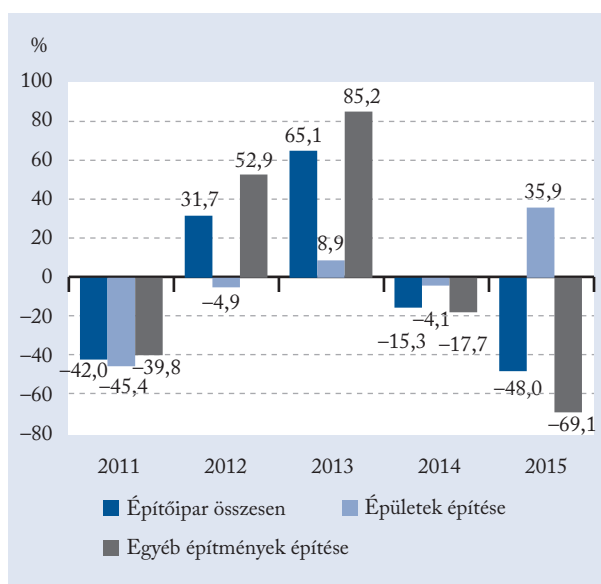
2014-ben a termelés bővülésével az építőipari árak is emelkedni kezdtek (2,1%), ami 2015-ben is folytatódott (2,5%). Az árszínvonal a legkisebb termelési értéket képviselő épületek építése ágazatban emelkedett a leginkább (3,0%), az egyéb építmények építése ágazatban az árak 1,5%-kal magasabbak voltak, mint egy évvel korábban. 2012 és 2014 között az építményfajták közül az utak építésének árszínvonala nőtt a legnagyobb ütemben (rendre 3,8, 4,3, illetve 3,0%-kal), míg 2015-ben az egy lakásos, illetve a nagy- és kiskereskedelmi épületek építésének árai emelkedtek számottevően (mindkettőben átlagosan 3,1%-kal).

A szerződésállomány mérséklődést jelez

Az építőipari vállalkozások év végi **rendelésállománya** 2014-ben 15, 2015-ben 48%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól, ami előre jelezheti az ágazat termelési volumenének mérséklődését. Az épületek építése esetében a lekötések volumene 36%-kal meghaladta az előző évi alacsony bázist, ugyanakkor az egyéb építmények szerződésállománya 69%-kal csökkent.

5.25. ábra

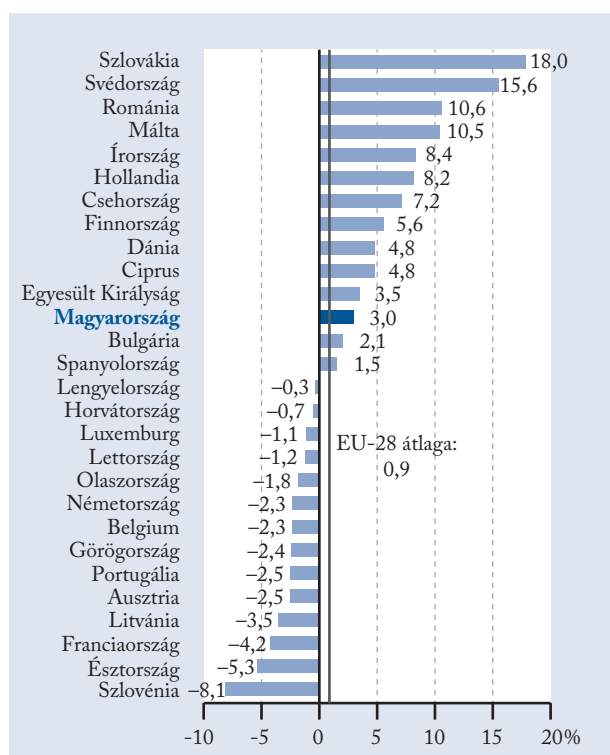
Az építőipar év végi szerződésállományának volumenváltozása (az előző év végéhez képest)

A hazai építőipar volumenbővülése továbbra is meghaladta az uniós átlagot

Az **Európai Unió** tagországainak átlagában az építőipari termelés az utóbbi két évben bővült, üteme azonban 2015-ben mérséklődött. A munkanapattal kiigazított adatok szerint a kibocsátás – a 2014. évi változatlan áron számolt termelés 3,3%-os növekedése után – 2015-ben 0,8%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. A tagországok mintegy felében azonban csökkent a volumen, a rendelkezésre álló adatok szerint a legnagyobb mértékben Szlovéniában (8,1%). Tizennégy ország építőipari termelése meghaladta az egy évvel korábbi szintet, a leginkább Szlovákiáé (18%-kal).

5.26 ábra
Az építőipari termelés volumenváltozása, 2015*
(az előző évhez képest)

* Munkanaphatással kiigazított adat.

SZÁLLÍTÁS, KÖZLEKEDÉS

A nemzetgazdaság árutonna-kilométerben számított **áruszállítási teljesítménye** 2015-ben 10%-kal magasabb volt, mint 2010-ben. A növekedés alapvetően a 2013-ban és 2014-ben bekövetkezett 4–5%-os bővülésnek tulajdonítható, a 2015. évi teljesítmény 0,9%-kal haladta meg a 2014. évet. Az elszállított áruk tömege 2011–2012-ben számottevően csökkent, a 2014-ben szállított tömeg ugyanakkor már nagyobb volt a 2010. évinél. 2015-ben a szállított áruk tömege 1,4%-kal magasabb volt, mint az előző évben. Az áruszállítási teljesítmény 2015-ben nemzetközi viszonylatban 0,3, a belföldiben 3,0%-kal nőtt. Ugyanebben az évben a nemzetközi szállítás részaránya az árutonna-kilométerben mért adatokból számítva 75% volt. A szállított tömeget tekintve a belföldi szállítás van túlsúlyban: 2015-ben 187,1 millió tonna árut szállítottak belföldön, az összes megmozgatott árutömeg 66%-át.

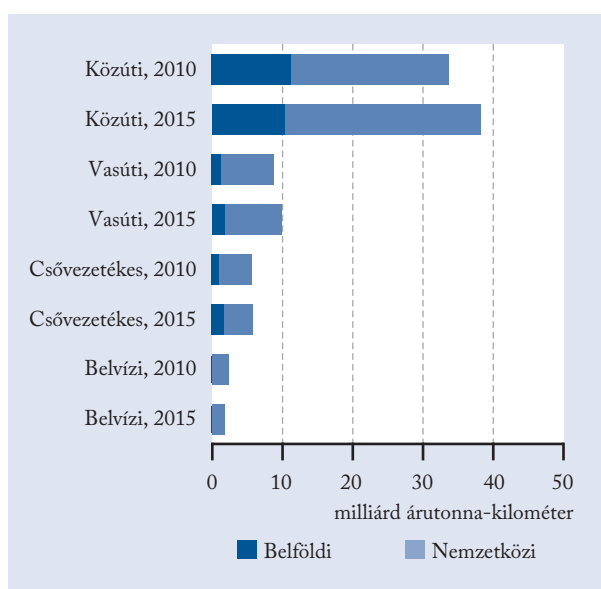
A közúti áruszállítás teljesítménye 2015-ben is nőtt

2015-ben az áruszállítási teljesítmény 68%-a közúti, 18%-a vasúti, 10%-a csővezeték, a fennmaradó, 3,3%-nyi része pedig vízi szállítás révén valósult meg. A közúti szállítás teljesítménye 2015-ben az előző évhez 1,9, 2010-hez képest 13%-kal bővült. Ez utóbbi növekedés a nemzetközi forgalom alakulásával magyarázható, ami – a 2015. évi stagnálás mellett – az öt éves időszak alatt mintegy negyedével nőtt, a belföldi ezzel szemben – a 2015. évi bővülés ellenére is – 8,1%-kal elmaradt a fél évtizeddel korábbtól. A vasúti szállítás teljesítménye 2015-ben az előző évhez képest a szállítási módok közül a legnagyobb mértékben, 2,0%-kal mérséklődött, 2010-hez képest ugyanakkor – a közúti szállításával megegyező mértékben – 13%-kal nőtt. A csővezeték szállítás teljesítménye lényegében ugyanakkorra (0,2%-kal alacsonyabb) volt 2015-ben, mint az azt megelőző évben, a vízi szállításé pedig 0,6%-kal bővült.

2015-ben a szállítások átlagos távolsága – az egy évvel korábbihoz képest 0,3%-os csökkenést követően – 196 kilométer volt, ezen belül a nemzetközi szállításoké 428 kilométer, a belföldieké 75 kilométer. A szállítási módok közül a belföldi és a nemzetközi szállítások átlagos távolsága közötti legnagyobb különbség a közúti fuvarozásban alakult ki. Utóbbi átlagos távolsága belföldön 65, nemzetközi viszonylatban 695 kilométer volt.

5.27. ábra

A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye

Tovább nőtt a helyközi személyszállítás teljesítménye

A **helyközi személyszállítás** utaskilométerben számított teljesítménye 2015-ben 1,4%-kal bővült. 2015 sorrendben a harmadik olyan év volt, amikor a teljesítmény nőtt, a 2011. évi (a Malév megszűnése előtti) szinttől ugyanakkor még mindig elmaradt (2,2%-kal). A 2015. évi teljesítmény 74%-a belföldön, fennmaradó része nemzetközi viszonylatban realizálódott.

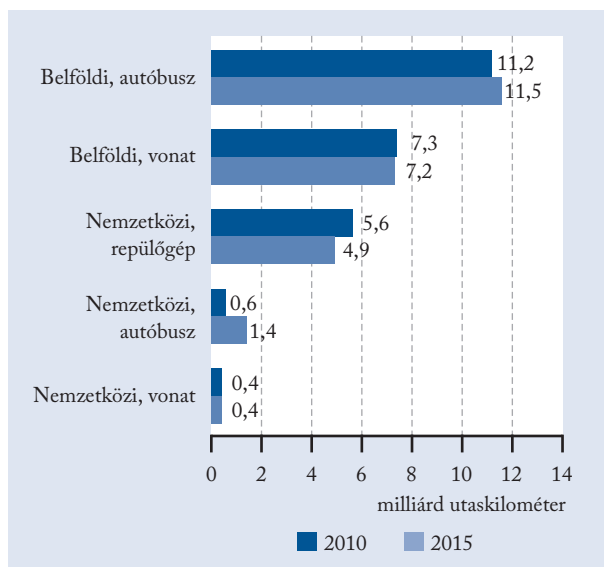
Az összteljesítményből 2015-ben is az autóbusszos utazás részesedett a legnagyobb arányban (51%). Teljesítménye 2015-ben mérséklődött (0,6%), amellyel megszakadt a korábbi években tapasztalt növekvő tendencia. A 2015. évi teljesítmény 9,7%-kal meghaladta a 2010. évit, ezzel a négyféle közlekedési mód közül az egyetlen volt, amelynél bővülés következett be öt év alatt. A nemzetközi autóbusszos utazások 2012-ben megkezdődött növekedése 2015-ben is folytatódott, e révén az utóbbi évben regisztrált teljesítmény 2,4, az utasszám pedig 1,7-szeresét jelentette a 2010. évinek. (2010 és 2015 között az összteljesítmény növekedése nagyrészt a nemzetközi forgalom élénkülésének tulajdonítható, annak ellenére, hogy a teljesítményből mindössze 11%-kal részesedett, szemben a belföldi forgalom 89%-ával.) A teljesítmény háromtizedét képviselő vasút esetében 2015-ben 1,7%-kal mérséklődött az utaskilométerben számított forgalom. A teljesítmény 2010-hez képest 1,1%-kal alacsonyabb lett, miután az utóbbi két évben tapasztalt mérséklődés együttesen meghaladta a 2011. és 2013. évek összesített növekedését. A repülőgépes utazások teljesítménye 2015-ben a harmadik egymást követő évben bővült, a legnagyobb mértékben a szállítási módok közül (ezúttal 13%-kal), sőt az utóbbi évben az összes forgalom növekedése lényegében a légi utazások forgalomváltozása miatt következett be.²⁰⁾ A 2013–2015. évek számottevő növekedése ellenére a 2015. évi szint 23%-kal elmaradt a 2011-es – a Malév megszűnése előtti utolsó – év szintjétől és 13%-kal a 2010. évitől. A **Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér** 2015. évi utasforgalma 10,3 millió fő volt, 12%-kal több, mint egy évvel korábban, története során először haladta meg a

10,0 millió főt. A repülőtérre érkezett és onnan indult járatok száma 6,5%-kal nőtt 2015-ben. Az utasszám bővülési ütemétől elmaradt a járatszám növekedési üteme, azaz az egy járaton utazók száma emelkedett. (Az egy járatra jutó utasok száma a megelőző tizenkét évben folyamatosan nőtt,²¹⁾ 2003-ban még csak 57 fő volt, 2015-ben viszont meghaladta a 111-et.) 2015-ben a légikikötő a legnagyobb utasforgalmat – csökkenő sorrendbe állítva – az Egyesült Királysággal, Németországgal, Olaszországgal és Hollandiával bonyolította le.

A távolsági közlekedés keretében szállított utasok száma 2015-ben 2,4%-kal mérséklődött és 656 millió főt tett ki. A csökkenés a 2011–2014. évek növekedését váltotta fel, egyúttal az elmúlt öt év legnagyobb mértékű utasszámváltozását is jelenti. Ennek eredményeképpen a 2015. évi utasszám 0,4%-kal meghaladta az öt évvel korábbit. Az utazások 77%-a autóbusszon, 22%-a vonaton valósult meg, a repülőgépek és hajók együttes részesedése 0,6% volt. Az átlagos utazási távolság 2015-ben 39, az autóbusszos utazásoké 25, a vonaton lebonyolítottaké 53 kilométer volt. A légi közlekedés átlagos távolsága 1507 kilométer volt 2015-ben, 22%-kal hosszabb, mint öt évvel korábban.

5.28. ábra

A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása

²⁰⁾ 2015-ben két közlekedési módozat teljesítménye nőtt, a repülőgépekkel lebonyolított 552 millió utaskilométerrel, a hajók révén megvalósultak pedig 0,3 millió utaskilométerrel.

²¹⁾ Az egy járatra jutó utasok számát a járatok javuló kapacitáskihasználtságán kívül a nagyobb befogadóképességű repülőgépek forgalomba állítása is növelheti.

Többször használták a helyi közösségi közlekedést

2015-ben a **helyi személyszállítást** igénybe vevő utasok száma 1,4%-kal több volt, mint egy évvel korábban. Az utasszám 2011-ben és a rákövetkező évben mérséklődött, 2013–2015-ben nőtt. Az utazások 2015. évi száma 4,4%-kal felülmúlta a 2010. évit.

A 2015-ben bekövetkezett növekedés legnagyobb részben a metró- és földalatti-forgalom alakulásával magyarázható, ami – részben a 4-es metró 2014. márciusi megnyitásával összefüggő, I. negyedévet érintő bázishatás miatt – 6,3%-kal nőtt. A metróra tett utazások száma 2015-ben 412 millió volt, először haladta meg a 400 milliót a budapesti közlekedés történetében. A teljesítményből a metróhoz és földalattihoz hasonló aránnyal részesedő villamosközlekedés esetében is növekedés (3,0%) következett be. Az autóbuszokon utazók száma ugyanakkor 1,0%-kal alacsonyabb volt 2015-ben, mint az azt megelőző évben. 2015-ben 2 milliárd 159 millió utazás történt, 52%-a autóbuszon, 21%-a villamoson, 19%-a metróra vagy földalattin, 4–4%-a trolibuszon, illetve Helyiérdekű Vasúton valósult meg. Az átlagos utazási távolság 2015-ben 3,8 kilométer volt. Az utasok 72%-a a fővárosban utazott, Budapest részesedése az autóbusz-közlekedésből 54, a trolibusz-közlekedésből 82, a helyiérdekűvasút-közlekedésből 86, a villamosközlekedésből 87%-os volt 2015-ben. A Budapesten utazók 2015. évi száma 2,7%-kal meghaladta a 2014. évit, a vidéken utazóké viszont 2,1%-kal elmaradt attól. A vidéki településeket illetően valamennyi közlekedési módot (autóbusz, villamos, trolibusz, HÉV) kevesebben vették igénybe 2015-ben, mint az azt megelőző évben.

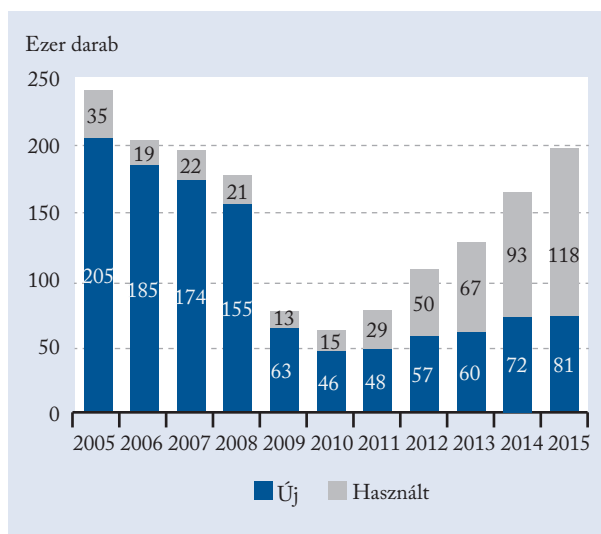
Gyors ütemben bővül a személygépkocsi-állomány

2015 során 200 ezer **személygépkocsit helyeztek** Magyarországon **első alkalommal forgalomba**, az egy évvel korábbinál 22%-kal többet. A forgalomba helyezett személygépkocsik száma 2011 óta folyamatosan emelkedik, a 2015. évi mennyiség 3,3-szerese a mélypontot jelentő 2010. évinek. (2002–2006 között az első forgalomba helyezések éves száma rendre meghaladta a 200 ezret.) A 2010-es években a növekedés túlnyomórészt a használt, két évnél idősebb személygépkocsik behozatala miatt követ-

kezett be. 2015-ben új személygépkocsikból 13, használtakból 28%-kal többet helyeztek forgalomba az előző évihez képest. A használt személygépkocsik forgalomba helyezésének száma 2013 óta meghaladja az újakét, arányuk 2015-ben (59%) az előző évinél 3 százalékponttal magasabb volt. A gyártmányok közül a legtöbbet – csökkenő sorrendbe állítva – Volkswagenből, Opelből és Fordból helyeztek forgalomba, ezen márkák összességében közel egyharmadát adták az összes forgalomba helyezésnek. A **személygépkocsi-állomány** 89 ezerrel bővült 2015-ben, az év végén 3 millió 197 ezer darabot tett ki. A megelőző évekhez hasonlóan a legelterjedtebb márka 2015-ben is az Opel és a Suzuki volt, előbbi állománya 451 ezer, utóbbié 405 ezer járműből állt. Az első 5 gyártmány – amelybe a fentiekén kívül még a Volkswagen, a Ford és a Renault tartozott – adta a teljes jármű-állomány több mint felét (51%). A magyarországi személygépkocsi-állomány átlagos kora 13,7 év volt, 0,3 évvel több, mint 2014 végén, ami egyben a legmagasabb az ezredforduló óta. Az állomány 2002 és 2006 között fiatalodott, 2006-ban és 2007-ben 10,3 éves volt, 2008 óta viszont folyamatosan öregszik. 2015 végén a személygépkocsi-állomány 63%-a több mint tíz éves volt, és ezen csoport állománya az elmúlt évben 204 ezer darab járművel nőtt.

5.29. ábra

A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása

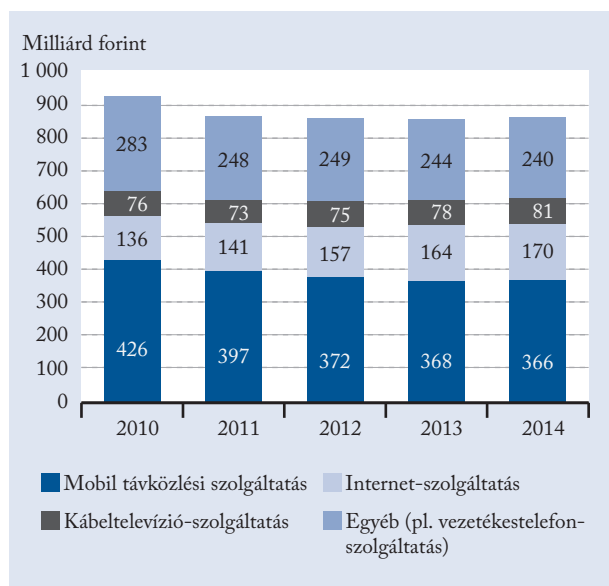

TÁVKÖZLÉS, INTERNET

A folyamatosan fejlődő információtechnológia mozgásban tartja a távközlési szektort és hatással van a telefonhasználati szokásokra. Egyes esetekben a távközlési szektor alkalmazkodik a kihívásokhoz, más esetekben a távközlési cégek megújuló szolgáltatásai generálnak változást. A szektorra jellemző erős verseny a gazdasági teljesítményt jól tükröző árbevétel alakulásában is tetten érhető. A távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel 2011 és 2014 között gyakorlatilag nem változott, évente 850–860 milliárd forint volt.²²⁾ A távközlési ágazatban a hozzáadott érték volumene 2014-ben – az egy évvel korábbi, 0,7%-os növekedést követően – 5,2%-kal emelkedett az előző évhez képest, és – folyó áron – 1,6%-kal részesedett a nemzetgazdaság teljesítményéből. (Az ágazat aránya 2005-ben 2,8% volt, azóta csökkenő tendenciát mutat.)

5.30. ábra

Távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonkénti megoszlása

Töretlen a VoIP-hangcsatornák népszerűsége

A **vezetékes telefonvonalak** száma 2010 és 2013 között 2 millió 900 ezer és 2 millió 950 ezer között ingadozott. 2014-ben – az előző évihez képest

3,2%-os növekedést követően – öt év után először haladta meg a 3 milliót a fővonalak száma. Az emelkedés 2015-ben is folytatódott: 2,5%-kal több fővonal (3 millió 86 ezer) volt a 2014. évinél. Az elmúlt két év bővülésének köszönhetően a fővonalaszám 5,2%-kal nagyobb volt a 2010. évinél. (Az uniós tagállamok többségére a fixtelefonra visszaszorulása jellemző, 2010 és 2013 között mindössze háromban – Magyarországon, Portugáliában és Romániában – emelkedett a vonalszám.) A bővülést a VoIP-hangcsatornák²³⁾ terjedése okozza: számuk folyamatosan nő, 2015-ben 12%-kal az előző évhez képest. 2015-ben a vezetékes fővonalak 52, az összes hívás számának és idejének közel 40%-át jelentette ez a technológia. (Ezek az arányok 2010-ben még 25, illetve közel 20% volt.) A VoIP-telefonálás terjedését elősegítik a kábeltelevíziós társaságok által alkalmazott előfizetési konstrukciók, amelyekben különféle módon kombinálva kínálják a kábeltelevízió, az internet és a vezetékes telefon előfizetését. 2015-ben a fővonalak több mint negyötöde egyéni, közel ötöde üzleti kategóriába tartozott. A vezetékestelefon-szolgáltatás területén rendkívül magas a koncentráció: 2014-ben négy szolgáltatóhoz tartozott a fővonalak 94%-a.

Napjainkra a mobiltelefon-használat jelentősebbé vált, mint a vezetékes. 2015-ben átlagosan 47 vezetékes telefon jutott száz háztartásra. Mobiltelefonnal ugyanakkor szinte minden háztartás rendelkezett: száz háztartásra 186 készülék jutott, ebből 177 saját, 9 céges tulajdonú volt.²⁴⁾ A digitális gazdaság növekedésének egyik fontos eszközének számító okostelefonból átlagosan 53 darab jutott száz háztartásra. (2013-ban ugyanez az arány 30 darab volt.) A **mobiltelefon-előfizetések** száma (2015-ben 11,9 millió darab) 2010 óta 11,5–12,1 millió között ingadozik. A 2014. évi 1,0%-os növekedés után az előfizetésszám 2015-ben 0,6%-kal emelkedett az előző évhez képest. A mobiltelefon-előfizetések piaca telítődött, 2015 végén száz lakosra 121 előfizetés jutott, közel négyszer annyi, mint vezetékes (31 darab). A lakosságszámot meghaladó előfizetésszám főként a lakossági és az üzleti előfizetések párhuzamos használatából következik, ami a háztartások mobilkészülékkel való ellátottságán is tükröződik. Ez a

²²⁾ Távközlési tevékenységet olyan vállalkozás is folytathat, amelyik nem a távközlési ágazatba van besorolva.

²³⁾ A VoIP-hangcsatorna jellemzően kábeltelevíziós, illetve széles sávú megvalósuló, helyhez kötött telefonszolgáltatás.

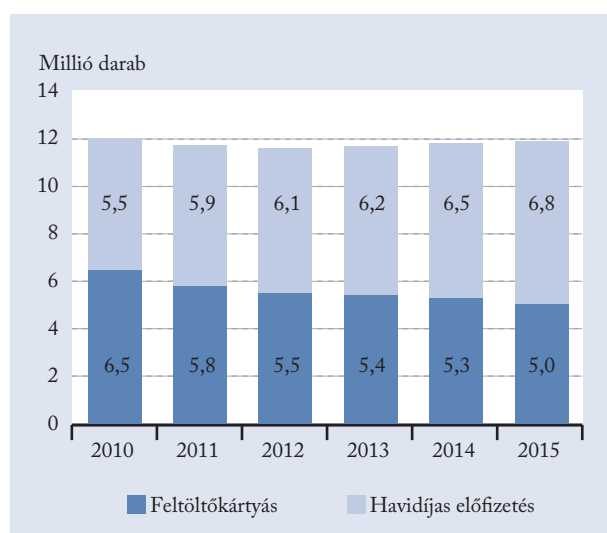
²⁴⁾ A háztartások telefonkészülékkel való ellátottságára vonatkozó előzetes adatok a háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvételéből származnak.

magas fokú elterjedtség uniós összehasonlításban nem egyedi, 2013-ban mindegyik tagállamban meghaladta a lakosságszámot a mobiltelefon-előfizetések száma. (2013 végén száz uniós lakosra a hazai átlagnál több, 132 előfizetés jutott, és csak Románia, Franciaország, valamint Szlovénia rendelkezett hazánkénál alacsonyabb arányszámmal.) A hazai mobiltelefon-előfizetések piaca uniós összehasonlításban koncentrálnak számít: 2013-ban a piacvezető szolgáltatóhoz az aktív SIM-kártyák 45%-a tartozott. (Ez a hetedik legmagasabb arány az uniós tagállamok rangsorában.)

A havidíjas előfizetések („post-paid”) száma 2011 óta meghaladja a feltöltőkártyásokét („pre-paid”), 2015 végén a mobiltelefon-előfizetések 58%-a havidíjas előfizetés volt. Ezt a mobiltelefon-szolgáltatók stratégiája is erősíti: az eddig is kínált többféle kedvező havidíjas előfizetés mellett – jellemzően az okostelefonnal rendelkező ügyfelek részére – új díjsomagokat vezettek be, amelyekkel a feltöltőkártyásnál kedvezőbb percdíjak mellett például hálózaton belüli korlátlan beszélgetésre, SMS-küldésre, valamint meghatározott nagyságú és sebességű adatforgalom igénybevételére is lehetőség nyílik.

5.31. ábra

Mobiltelefon-előfizetések száma a fizetés típusa szerint

Okostelefon-vezérelt a telefonhasználatunk

2012 óta a vezetékes hálózatról kiinduló **hívások száma és időtartama** egyaránt csökken (2015-ben 10, illetve 4,7%-kal), a mobilhálózatról kiindulóké viszont az elmúlt három évben emelkedett (2015-ben 0,1, illetve 7,1%-kal). Az uniós szabályozás miatt csökkenő roamingdíjakkal összefüggésben a mobilhálózatról indított – kis súllyal rendelkező – nemzetközi hívások száma 2015-ben 12, időtartama 19%-kal bővült. A nemzetközi hívásokat nem tekintve a mobilhálózatról kiinduló belföldi hívások száma 0,2%-kal csökkent, időtartama ugyanakkor 6,8%-kal emelkedett. A vezetékes telefont használók 2015-ben is kevesebbszer, de átlagosan hosszabb ideig beszélgettek vezetékes telefonról (4,2 perc), mint a mobiltelefon-használók (2,5 perc). Ezt legfőképpen az előfizetési feltételek elmúlt évekbeli változása okozta: a díjsomagok a percdíjak csökkenése mellett gyakran ingyenes idő-sávot és díjmentes hálózaton belüli beszélgetést is tartalmaznak.

A **VoIn-megoldások** (internetalapú kommunikációs csatornák, mint például a Hangouts, a Skype vagy a Viber) egyre erősebben lépnek fel helyettesítőként az SMS-ekkel és az MMS-ekkel szemben. 2015-ben a felhasználók 3,7, illetve 11%-kal kevesebb szöveges üzenetet és képzületet küldtek az előző évhez képest. Az SMS-ek száma 2012 óta csökken. A VoIn-szolgáltatások terjedését nagyban segíti, hogy egyre többen rendelkeznek okostelefonnal és mobilinternettel. 2015-ben a 13 évnél idősebb népesség 41%-a használt valamilyen chat- vagy telefonprogramot az egymás közötti kommunikációra, 32%-a pedig telefonhívást is lebonyolított ezen alkalmazások segítségével.²⁵⁾ A használati arányok emelkedése az elmúlt két évben gyorsult. A lakosság túlnyomó többsége továbbra is az ingyenessége miatt veszi igénybe a VoIn-alkalmazásokat, a felhasználók 5%-a fizetett használatukért.

A mobilhálózaton keresztül bonyolított **adatforgalom** (55,9 ezer terabyte) az elmúlt években dinamikus, 2015-ben 48%-kal bővült, ami a mobil-szolgáltatók – egyre nagyobb le- és feltöltési sebességre alkalmas – hálózatainak fejlesztésével, valamint az egyre megfizethetőbb okostelefonok és

²⁵⁾ Forrás: Távközlési szolgáltatások használata a lakossági felhasználók körében, 2015. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2016.

mobiliternet gyors terjedésével függ össze. (A szolgáltatóknál megjelentek a mobiliternet-használatra egyre nagyobb hangsúlyt helyező díjsomagok.) 2015 folyamán egy mobiltelefon-előfizetésre havonta átlagosan 413 megabyte adatforgalom jutott. Az adatforgalom döntő része (2015-ben 47%-a) a 3G/UMTS-hálózaton (harmadik generációs mobiltávközlő technológia) zajlik.

Az internet-előfizetések kétharmada mobiliternet

Az információtechnológia fejlődésével összhangban az internet hazánkban is dinamikus terjed. Az **internet-előfizetések** számának több mint 10 éve tartó erőteljes növekedése 2015-ben folytatódott: az év végén 8,1 millió előfizetés volt, a megelőző évinél 11%-kal több. 2010-hez képest az előfizetések száma közel két és félszeresére emelkedett. Az internet-előfizetések piaca egyre inkább telítődik, ennek eredményeként a növekedés fokozatosan veszít dinamikájából. 2015 végén száz lakosra 83 darab internet-előfizetés jutott, szemben a 2010. évi 33-mal. 2015 végén az előfizetések 81%-a egyéni, 19%-a üzleti volt. Ez az egy évvel korábbihoz képest 1 százalékpontos eltolódást jelent az egyéni előfizetők irányába.

A bővülés hajtómotorja a mobiliternet volt: 2014-hez képest 14%-kal, 2010-hez mérten több mint négyszeresére nőtt a mobilnet-előfizetések száma (5,4 millió darab), 2015 végén már több mint

kétharmadát jelentette az összes előfizetésnek. A széles sávú mobiliternet terjedését a hálózatok technológiai színvonalának emelkedése is segíti. A széles sávú, helyhez kötött kábeltévés és xDSL internetre (kábeltévé és xDSL) történő előfizetések száma – a mobiliterneténél kisebb mértékben – 4,1%-kal emelkedett.

Az **internet-szolgáltatói piac** koncentrációja magas, 2015 végén az előfizetések 96%-a 10 céghez tartozott. (Körülbelül 400 cég foglalkozott internetszolgáltatással.) Az internet-hozzáférési szolgáltatások révén befolyó nettó árbevétel (182 milliárd forint) 7,1%-os növekedése ugyanakkor kevésbé követte az előfizetésekét, ennek hátterében változatlanul a folyamatos akciókkal és a díjak mérséklődésével jellemezhető éles verseny áll. Az internet-szolgáltatásokból származó árbevétel 39%-a realizálódott mobiliternetes előfizetésekből, az összeg nagysága 9,9%-kal több az egy évvel korábbinál.

Rekordnagyságú a kábeltévé-előfizetések száma

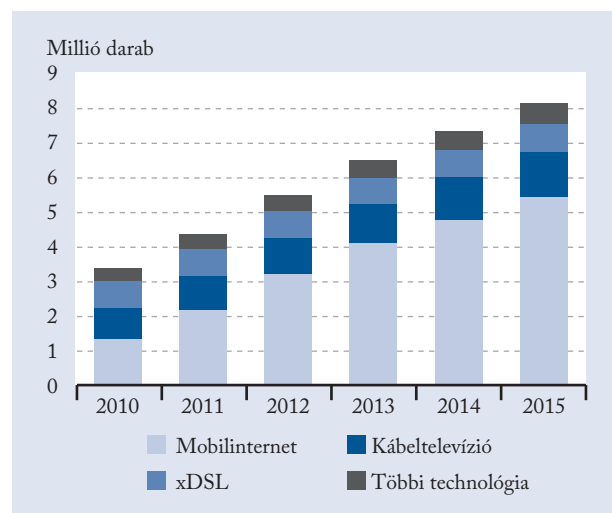
A **kábeltelevízió-előfizetések száma** – 2010 kivételével – 2002 óta fokozatosan emelkedik, 2014-ben 2,4%-kal növekedett az előző évhez képest. 2014 végén rekordmértékű, 2,4 millió előfizetés volt, amiből több mint 40% digitális és több mint 20% IPTV-előfizetés volt. Száz háztartásra átlagosan 58 darab előfizetés jutott. A piac bővülésében szerepet játszott a 2013-ban lezáruló digitális átállás, a földfelszíni analóg tévéműsor-szórás leállították.

2014-ben a kábeltelevízió-szolgáltatás piacán jelen lévő 183 vállalkozás 4,0%-kal több **bevételt** (81 milliárd forint) realizált az egy évvel korábbinál. A kábeltelevíziós díjbevétel túlnyomó része a jelszolgáltatásból (előfizetési/jelszolgáltatási díjbevétel) származott. A nagyszámú szolgáltató ellenére a piac erősen koncentrált, 5 céghez tartozott az ügyfelek és a díjbevétel több mint háromnegyede. (Az elmúlt években a kábeltévé-előfizetést nyújtó cégek száma csökkent.)

A kábeltelevízió-szolgáltatók 69%-ánál a televízió mellett az internetszolgáltatás is elérhető volt, 51%-uk mindhárom (kábeltévé, internet, telefon) szolgáltatást, közel kétötödük pedig digitálisan nézhető adást is nyújtott. Részben e szolgáltatáscsomagoknak is köszönhetően emelkedik a VoIP-hangcsatornák – és ezáltal a vezetékes telefonvonalak – száma.

5.32. ábra

Az internet-előfizetések száma a technológia típusa szerint

Drágulnak a távközlési szolgáltatások

A hírközlési szolgáltatások (telefon- és internet-használat) lakossági árai 2009 óta fokozatosan emelkednek, 2015-ben 0,5%-kal kerültek többre az előző évhez képest. Szintén folyamatosan drágul a tv-előfizetés, 2015-ben átlagosan 0,9%-kal. Mindkét távközlési szolgáltatáscsoport esetében az árak növekedése meghaladta az átlagos fogyasztóiárváltozás mértékét (-0,1%).

KISKERESKEDELEM

Az ezredforduló utáni években a jövedelmek emelkedésével párhuzamosan a fogyasztás és a kiskereskedelmi üzletek forgalma²⁶⁾ is bővült. 2007-től a keresletszűkítő kormányzati intézkedések fogták vissza a fogyasztást, 2009-től pedig a gazdasági válság, valamint a lakosság hiteltörlesztési terhei révén megváltozó fogyasztási szokások hatására tovább erősödött a csökkenés. A reálbér-emelkedés és a kifizetett nyugdíjpénztári hozamok következtében a hazai kiskereskedelem mélyrepülése 2011-ben megállt, 2012-ben azonban a gyorsuló infláció, a mérséklődő reálbérek, valamint a fogyasztást terhelő adóemelések miatt a forgalom 2,2%-kal csökkent az előző évhez képest. 2013 óta a lakosság vásárlási kedve élénkült, 2013-ban 1,8, 2014-ben 5,2%-kal emelkedett a kiskereskedelmi forgalom volumene az előző évhez viszonyítva. Ennek háttérében a javuló munkaerő-piaci helyzet és a mérsékelt inflációs környezet mellett a háztartások optimistább kilátásai, a reálbérek emelkedése, továbbá az online pénztárgépek használata²⁷⁾ miatti „fehéredés” állt.

Tovább élénkült a fogyasztók vásárlási kedve

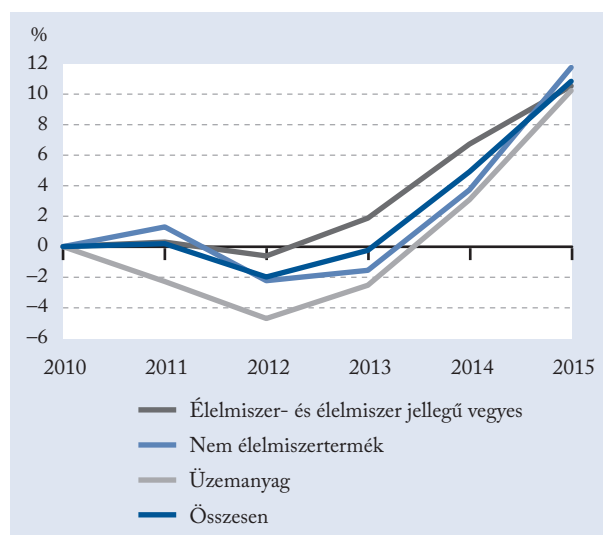
A 2013-ban kezdődött élénkülés 2015-ben tovább folytatódott, az ágazatban a forgalom volumene – a 2015. március 15-én életbe lépett korlátozó vásárlási zárva tartás²⁸⁾ mellett – 5,7%-kal nőtt, aminek alakulására a reálkeresetek növekedése és a javuló munkaerő-piaci helyzet mellett a fogyasztói árak enyhe, valamint az üzemanyag árának jelentős csökkenése is hatást gyakorolt.

A 2013–2015-ös időszakban bővült a kiskereskedelmi üzletek forgalma, 2015-ben az eladások volu-

mene 11%-kal meghaladta a 2010. évit. A legnagyobb mértékben (12%) a nem élelmiszer jellegű üzleteké nőtt, az élelmiszer jellegű üzleteké és az üzemanyag-forgalomé egyaránt 10%-kal emelkedett.

5.33. ábra

A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása (2010-hez képest)

2015 során az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, illetve a csomagküldő kiskereskedelemben 9,3 ezer milliárd forint értékű forgalom realizálódott, volumene 5,7%-kal meghaladta a 2014. évit. Viszonyításképpen – év eleji népességgel számítva – naponta 2,6 ezer forintot költött a lakosság fejeként a különféle kiskereskedelmi üzletekben. 2015-ben a forgalom volumene minden hónapban meghaladta az előző év azonos időszakát: az eladások a legnagyobb mértékben (8,6%-kal) januárban emelkedtek, a legkevésbé áprilisban és októberben (egyaránt 4,1%-kal).

Az összes tevékenységcsoportban bővült a forgalom

A **forgalom szerkezetét** tekintve az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek eladásai 2015-ben a teljes forgalom 47%-át tették ki (2010-ben még 44%-át). A nem élelmiszertermék jellegű üzletek kiskereskedelmének részesedése

²⁶⁾ A kiskereskedelmi üzletek forgalmának adatai nem tartalmazzák a gépjármű- és járműalkatrész-üzletekét, azok számba vétele külön történik.

²⁷⁾ Az online pénztárgépek beüzemeltetése 2013-tól folyamatos, használata 2014. szeptember 1-jétől kötelező.

²⁸⁾ A kiskereskedelmi szektorban történő vásárlási munkavégzés tilalmáról szóló 2014. évi CII. törvény szerint.

36,5, az üzemanyagoké 16,5% volt. 2014-hez képest a forgalom szerkezetében nem történt lényegi változás.

Az **élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelmi üzletek** 3,6%-kal nagyobb volumenű forgalmat bonyolítottak le 2015-ben, mint egy évvel korábban. Ezen belül a forgalom több mint háromnegyedét kitevő vegyes termékkörű üzleteké (hiper- és szupermarketeké, vegyesboltoké) 3,3%-kal emelkedett. Az élelmiszer-, ital-, dohányáru-szaküzletek (húsboltok, zöldség-gyümölcs üzletek, dohányboltok, pékségek stb.) forgalma 4,8%-kal nőtt egy év alatt. A szaküzletek forgalmának aránya a 2010. évi 9,4%-ról 2015-re 22,2%-ra emelkedett, mivel a trafikrendszer bevezetésével a dohányáruk forgalmazása az egyes szaküzletekből, vegyes termékkörű üzletekből átkerült a nemzeti dohányboltokba.

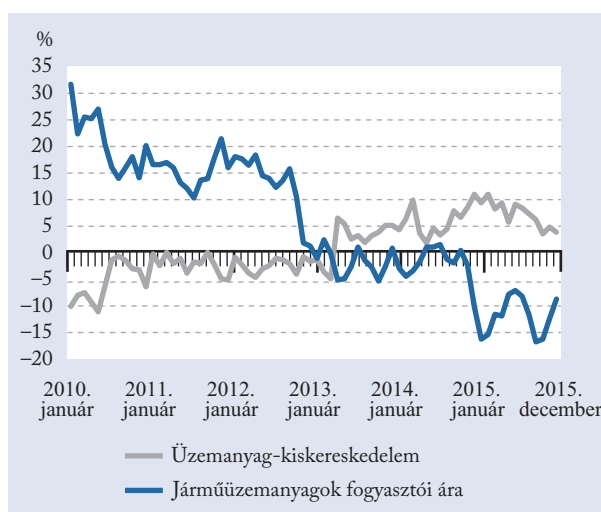
A **nem élelmiszer jellegű üzletek** 2015-ben együttesen 7,8%-os forgalomnövekedést értek el 2014-hez képest. Ezen belül az összes tevékenységcsoportban többet adtak el: az iparcikk jellegű vegyes, valamint a textil, ruházati és lábbeliüzletekben egyaránt 13, a használtcikk üzletekben 11, a könyv-, számítástechnika- és egyébiparcikk-üzletekben 7,5, a gyógyszer-, gyógyászatitermék-, illatszerüzletekben 4,8, illetve a forgalom háromtizedét adó bútort-,

műszakicikk-üzletekben 1,2%-kal. A termékek széles körére kiterjedő csomagküldő és internetes kiskereskedelemben folytatódott az évek óta tartó bővülés, a forgalom 2015-ben 30%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva.

Az üzemanyagok 2010 és 2013 közötti drágulása a töltőállomások forgalmában egyértelműen megmutatkozott, az üzemanyagárak mérséklődésével párhuzamosan azonban az **üzemanyag-kiskereskedelem** volumene 2013 áprilisa óta minden hónapban meghaladta az egy évvel korábbit. 2015-ben a benzinkutak forgalmának 7,0%-os növekedése a járműüzemanyagok fogyasztói árának 12%-os csökkenése mellett következett be.

5.34. ábra

Az üzemanyagok fogyasztói árának és forgalmának változása
(az előző év azonos időszakához képest)

5.7. tábla

A kiskereskedelmi üzletek forgalmának alakulása, 2015

(%)

Megnevezés	Meg- oszlás	Volumenváltozás	
		az előző évhez képest	2010-hez képest
élelmiszer jellegű vegyes	36,6	36,6	-1,6
élelmiszer, ital, dohányáru	10,0	10,0	38,7
<i>Élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes</i>	<i>46,9</i>	<i>3,6</i>	<i>10,6</i>
iparcikk jellegű vegyes	3,4	12,9	22,5
textil, ruházati és lábbeli	5,8	13,3	33,4
bútor, műszaki cikk	10,5	1,2	-12,7
könyv, számítástechnika és egyéb iparcikk	7,5	7,5	3,6
gyógyszer, gyógyászati termék, illatszer	6,3	4,8	15,8
használtcikk	0,5	11,4	33,6
csomagküldő és internetes	2,5	29,9	394,5
<i>Nem élelmiszertermék jellegű</i>	<i>36,5</i>	<i>7,8</i>	<i>11,9</i>
<i>Üzemanyag</i>	<i>16,5</i>	<i>7,0</i>	<i>10,4</i>
Összesen	100,0	5,7	11,0

A kiskereskedelmen kívül számba vett **gépjármű- és járműalkatrész-kiskereskedelem** eladási volumene – a 2014. évi 1,1%-os mérséklődést követően – 2015-ben 4,6%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest.

A kiskereskedelmi eladásokat **árucsoportonkénti** bontásban vizsgálva az – összes forgalom több mint negyedét kitevő – élelmiszerek forgalma 2015-ben nominálértéken 5,4%-kal meghaladta az előző évit. A legnagyobb nominális forgalomnövekedés (17%) a textil, ruházat árucsoport esetében, a legnagyobb visszaesés (7,4%) a szaniteráruk esetében következett be. A gépjármű-kiskereskedelmen belül 2015-ben az új gépjárművek forgalma 3,9%-kal emelkedett, miközben a használt gépjár-

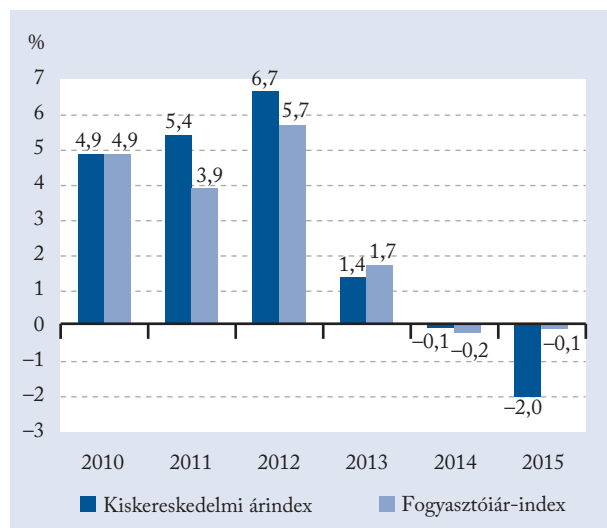
művek és a gépjárműalkatrészek eladásai nominálértéken csökkentek (13,7, illetve 1,4%-kal). Ezzel párhuzamosan az új személygépjárművek árai átlagosan 3,7, a használtaké 1,4, az alkatrészeké 1,7%-kal emelkedtek.

A kiskereskedelemben az árszínvonal mérséklődött

A kiskereskedelmi forgalom alakulására a termékek árszínvonalának alakulása is hatással van. 2014-ben megállt az évek óta tartó áremelkedés, a teljes lakossági fogyasztásra vetítve a fogyasztói árak 2014-ben átlagosan 0,2, 2015-ben 0,1%-kal mérséklődtek az előző évhez viszonyítva. 2015-ben a **kiskereskedelmi árindex**²⁹⁾ átlagosan 2,0%-kal elmaradt az előző évitől. A mérséklődő árszínvonalat elsősorban a nagy súllyal bíró üzemanyagok árának jelentős csökkenése okozta. Ezzel párhuzamosan az élelmiszer- és élelmiszer jellegű, valamint a nem élelmiszer jellegű üzletekben az árak enyhén emelkedtek (0,5, illetve 0,2%-kal).

5.35. ábra

A kiskereskedelmi és a lakossági teljes fogyasztásra vonatkozó árindex változása
(az előző évhez képest)

2013 óta csökken az üzlethálózat nagysága

A 2010. évi mélypontot követően a kiskereskedelmi üzletek száma növekedésnek indult, 2012-ben meg-

haladta a 145 ezret. A kiskereskedelem üzlethálózatát³⁰⁾ 2013-tól azonban lassuló ütemű számbeli apadás jellemezte. A hazai kiskereskedelmi üzletállomány 2015. I. félév végén (134 ezer) 1,6%-kal (2147-tel) mérséklődött a 2014. végéhez képest. Számuk a legtöbb tevékenységcsoport esetében elmaradt a fél évvel korábbitól, csupán a hús-, hús-áru-szaküzletek, az egyéb élelmiszer-szaküzletek, a sportszer-szaküzletek, a palackozott italok szaküzleteinek, valamint a humán- és állatgyógyászati termékek üzleteinek száma haladta meg azt. A kiskereskedelmi üzletek 32%-át az **élelmiszerüzletek és -áruházak** jelentették 2015 I. félévében, számuk fél év alatt 0,8%-kal mérséklődött. Az **iparcikküzletek és -áruházak** az összes üzlet 67%-át tették ki, ezen belül a legnagyobb arányban az egyébiparcikk-szaküzletek és a ruházati szaküzletek voltak. Az **üzemanyagtöltő állomások** az összes üzlet 1,6%-át jelentették, számuk (2084 benzinkút) fél év alatt 6-tal kevesebb lett. A **gépjármű- és járműalkatrész-szaküzletek** száma 2015 I. félévében 2,2%-kal csökkent.

Az ország egészében 2015. június 30-án tízezer lakosra 136, 2005-ben 156, 2010-ben 143 bolt jutott.

A bevásárlóközpontok és hipermarketek a piac fontos szereplői

A hazai üzlethálózatban speciális szerepet töltenek be a bevásárlóközpontok és a hipermarketek. Hazánkban az elmúlt évezred utolsó éveiben kezdtek elterjedni, és idővel a kiskereskedelem meghatározó szereplőivé váltak. 2014-ben 121 bevásárlóközpont működött hazánkban, ebből 80 vidéken, 41 Budapesten. A hipermarketek száma 2014-ben 170 volt, ebből 148 vidéken, 22 a fővárosban.

A bevásárlóközpontok és a hipermarketek terjeszkedésének ütemét jelentős mértékben visszavetette a 2012 elejétől három évig érvényben lévő „plázastop”: moratóriumot rendeltek el minden, 300 m²-nél nagyobb kereskedelmi létesítmény építésére.³¹⁾

2014-ben a bevásárlóközpontokban összesen 7,7 ezer üzlet működött, 86%-uk kiskereskedelmi üzlet, 12%-uk vendéglátóhely volt. Egy átlagos hazai plá-

²⁹⁾ A kiskereskedelmi árindexet a KSH a fogyasztóiár-összeírás alapján számított termékcsoport-árindexek kiskereskedelmi forgalmi szerkezettel súlyozott átlagaként állítja elő.

³⁰⁾ A kiskereskedelmi üzletek száma nem tartalmazza a 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltokat.

³¹⁾ A 2015. február 1-jétől hatályos „plázastoptörvény” értelmében a 400 m² alapterület feletti kereskedelmi építmények esetében speciális szakhatósági véleményt kell beadni az építési engedély kiadásához.

zában 27 textil-, ruházati és lábbeliszaküzlet, 14 könyv-, újság-, papíráru- és egyébiparcikk-szaküzlet, 8 vendéglátóhely, 4 ételmeiszerüzlet és áruház, 3 bútor-, műszakicikk- és vasáruüzlet, valamint 6 egyéb kis- és nagykereskedelmi üzlet volt. Mivel a hipermarketek elsősorban a nagybevásárlások szín-

terei, az üzletek száma (2,9 ezer) elmarad a bevásárlóközpontokétól. Egy átlagos hipermarketben 6 könyv-, újság-, papíráru- és egyébiparcikk-szaküzlet, 3 textil-, ruházati és lábbeliszaküzlet, 3 ételmeiszerüzlet és áruház, 3 vendéglátóhely, illetve 2 egyéb üzlet volt.

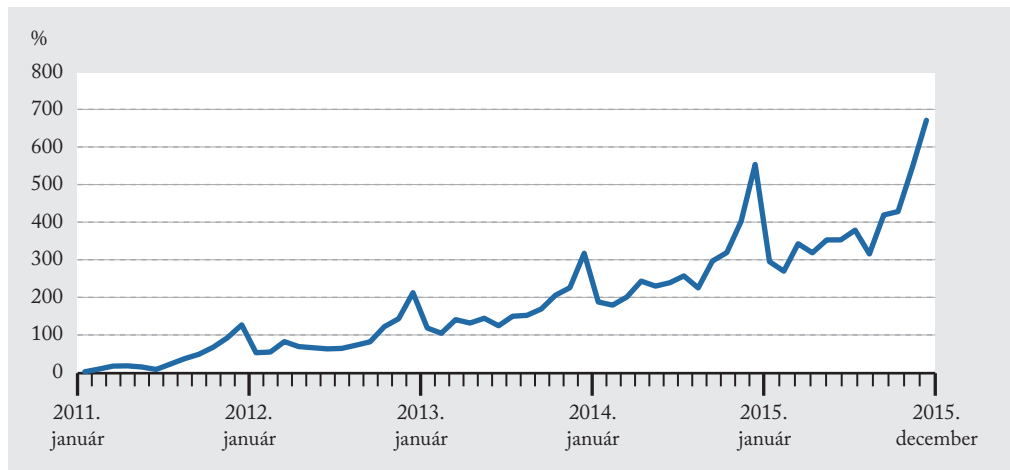
HÓDÍT AZ E-KERESKEDELEM

Az információtechnológia rohamos fejlődése következtében a lakosság egyes csoportjai egyre fejlettebb „digitális írástudással” és internetelérhetőséggel rendelkeznek. A digitális kor igényelte változásokat jól szemlélteti, hogy az emberek a vásárlás terén is egyre jobban kihasználják az információtechnológiai eszközök nyújtotta lehetőségeket.

2015-ben a teljes hazai kiskereskedelmi forgalomból a csomagküldő és internetes vásárlások 2,5%-kal részesedtek. Az elmúlt évtizedben folyamatosan bővült a csomagküldő és internetes kiskereskedelem forgalma: 2015-ben az árbevétel 229,2 milliárd forint volt, a 2010. évinek – folyó áron – közel ötszöröse. A forgalom volumene 2010 óta dinamikus, évente átlagosan 38%-kal emelkedett az egy évvel korábbi szinthez képest. A Fekete Péntek – mint minden hasonló, karácsony időszakára eső kezdeményezés – is növeli az online vásárlás népszerűségét, hiszen évek óta az éves forgalom több mint harmada az utolsó negyedévben realizálódik.

5.36. ábra

A csomagküldő és internetes kiskereskedelem volumenváltozása (2010-hez képest)

Az online piac jelentős bővülésének háttérében a vásárlási szokások átalakulása, az internetes vásárlásba vetett bizalom növekedése is szerepet játszott. Egyre többen választják az internetet termék megvásárlására vagy szolgáltatás igénybevételére. Az e-kereskedelemben rendszeresen (a felmérést megelőző 3 hónap adatai alapján) részt vevő lakosság aránya hazánkban folyamatosan emelkedik, 2015-ben 23% volt. (Az uniós átlag ennél még mindig jelentősen magasabb: 43%.) A rendszeres online vásárlók aránya a 16–75 éves nők és férfiak körében 21, illetve 25%.

A fogyasztók érdekeiket védő jogi szabályozás ellenére a vásárlók szemszögéből számos korlátja van a webes vásárlásnak. Azoknak, akik legalább egy éve, vagy soha nem rendeltek az interneten keresztül, 2015-ben 87%-a vonakodott a látatlanban való vásárlástól, és a „hagyományos” boltokat részesítette

előnyben. Több mint harmaduk az internetes vásárlás kerülése okaként az online fizetés és a termékkel vagy szolgáltatással kapcsolatos garanciák iránti bizalom hiányát is megjelölte. Azok, akik nem vásároltak interneten, úgy gondolják, hogy nem rendelkeznek megfelelő bankkártyával a lebonyolításhoz (24%), túl hosszú a kiszállítás ideje vagy problémás az áru átvétele (23%), valamint híján vannak a digitális jártasságnak (22%). Hazánkban a webáruházak iránt általában nagyobb fokú a bizalmatlanság az EU-28 átlagához képest.

Akik viszont éltek az internetes vásárlás lehetőségével, a legtöbbször annak kapcsán merült fel probléma, hogy a kiszállítás az ígértnél több időt vett igénybe (4%), hibás terméket küldtek (3%), vagy jogorvoslatot kértek, de nem kaptak kielégítő választ (2%). Kisebb arányban fordult elő, hogy valaki csalás áldozata lett, vagy a megrendelés végső ára magasabb volt a feltüntetetttnél (egyenként 1%). A megkérdezettek 60%-a szerint panaszmentesen zajlott a vásárlás.

Az egyre magasabb fokú elektronizáltság nemcsak a vállalkozások³²⁾ belső folyamataira, hanem az értékesítési folyamatokra is hatással van. 2014-ben a vállalkozások 11%-ánál az árbevétel legalább 1%-a elektronikus kereskedelemről keletkezett. A nettó árbevétel 20%-a származott elektronikus értékesítésből. Ez az arány uniós összehasonlításban – az uniós átlagot (17%) meghaladva – az ötödik legmagasabb. A hazai elektronikus kereskedelem 25%-a weboldalon, 75%-a elektronikus adatcsere-n keresztül realizálódott. Az arányok gyakorlatilag nem változtak az egy évvel korábbihoz képest. 2015-ben a saját honlappal rendelkező vállalkozások 25%-ánál lehetett terméket vagy szolgáltatást online rendelni, ennek hiánya az elektronikus kereskedelem terjedésének egyik hazai korlátját jelenti. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén a cégek 56, a kereskedelemben 33%-a rendelkezett webes rendelési lehetőséggel. A többi nemzetgazdasági ágban ennél alacsonyabb az arány. A megrendelések online követését – mint a vásárlók kényelmét és biztonságérzetét növelő szolgáltatást – a weboldallal rendelkező vállalkozások csupán 11%-a biztosította.

Az unióban is emelkedett a kiskereskedelmi forgalom

Az Európai Unióban (EU-28) – az Eurostat munkanaphatástól megtisztított adatai szerint – a kiskereskedelmi forgalom volumene a 2014. évi 1,9%-os emelkedés után 2015-ben dinamikusabban, átlagosan 3,3%-kal nőtt az előző évhez mérten. A rendelkezésre álló adatok szerint Belgiumban és Görögországban mértek mérséklődést (0,3, illetve 1,5%), a legnagyobb mértékű bővülés (8,8%) Romániában volt. Magyarországon egy év alatt 5,6%-kal nőtt a kiskereskedelmi forgalom naptárhataástól megtisztított volumene.

A **forgalom szerkezetét** illetően az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem eladási volumene az unió egészében tovább gyorsult az előző évhez képest, 2015-ben átlagosan 2,0%-kal. Ezen belül Romániában közel ötödével nőttek az élelmiszer-eladások, a legnagyobb csökkenés Görögországban (2,1%) és Bulgáriában (1,9%) volt.

A nem élelmiszertermék kiskereskedelem valamennyi tagállamban emelkedett (0,5–11% közötti mértékben). Az EU-28 járműüzemanyag-kiskereskedelmének volumene – a 2014. évi mérséklődést követően – 2015-ben 3,0%-kal nőtt: Lettországon 9,2%-kal többet tankoltak, a legnagyobb visszaesést Lengyelországban (3,4%) mérték az egy évvel korábbihoz képest.

TURIZMUS, VENDÉGLÁTÁS

A turizmus teljesítményére vonatkozóan a bruttó hozzáadott érték ágazatos adatainak vizsgálatával vonhatunk le következtetéseket, bár az itt vizsgált szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás (I) nemzetgazdasági ág nem fedi le teljes egészében a turizmus tevékenységi körét. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2014. évi adatok alapján a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban folyó áron 452 milliárd forint bruttó

³²⁾ A legalább 10 főt foglalkoztató, TEÁOR'08 szerint C–J és L–N nemzetgazdasági ágakba sorolt vállalkozások adatait tartalmazza, amelyek a 2015. évi, Az információs és kommunikációs technológiák állományának minőségi és mennyiségi adatai c. felmérésből származnak. Az IKT-statisztika az e-kereskedelem keretében a weboldalon vagy elektronikus adatcsere-n keresztül értékesítést veszi figyelembe.

hozzáadott értéket állítottak elő az ágazat vállalkozásai, a nemzetgazdaság egészének 1,7%-át. Ez az arány 2010 óta szinte nem változott. Az ágazat húzó mivoltát a korábbi mutatóknál sokkal jobban jellemzi a bruttó hozzáadott érték volumenének alakulása: a mutató dinamikája 2011-től minden évben kedvezőbben alakult a nemzetgazdaság egészénél. 2014-ben a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ág bruttó hozzáadott értékének volumene 5,1%-kal bővült, 1,4 százalékponttal nagyobb mértékben, mint a nemzetgazdasági átlag.

A globális turizmus is bővült

Az ENSZ Idegenforgalmi Világszervezetének előzetes, becsült adatai³³⁾ szerint a külföldi turisták száma 2015-ben összesen 1 milliárd 184 millió volt **világszerte**, 4,4%-kal több a 2014-ben mértnél. A globális turizmus 51%-át adó Európa mellett Ázsia egy részét is lefedő Európa turisztikai régió idegenforgalma az amerikai, valamint az ázsiai és csendes-óceáni térséghez hasonlóan 5% körüli mértékben bővült. Az Észak-Afrikát is magába foglaló közel-keleti régió turisztikai forgalma 3,3%-kal növekedett, szemben az afrikai régióval, ahol ezzel közel azonos mértékű csökkenés következett be.

Az Eurostat becslése alapján 2015-ben az **Európai Unió** kereskedelmi és nem üzleti célú szálláshelyein eltöltött vendégéjszakák száma 3,2%-os növekedést követően elérte a 2,8 milliárdot. A bővülés a külföldi-, valamint a belföldivendég-forgalom 3,5, illetve 3,0%-os élénkülésének eredménye. A vendégéjszakában mért vendégforgalom a 2015-ben adatot szolgáltató 24 tagállam közül 19-ben növekedett. A rendelkezésre álló adatok alapján a legtöbb vendégéjszakát sorrendben Spanyolország, Franciaország, Olaszország és Németország szálláshelyein regisztrálták. Ezen államok turisztikai forgalma 1,8 és 4,3% közötti mértékben élénkült. A legnagyobb, 16%-os bővülést Romániában mérték, de Szlovákia, illetve Csehország vendégforgalma is két számjegyű mértékben nőtt. A jelentős belföldivendég-forgalommal rendelkező tagországok közül a belföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma Horvátországban emelkedett a legnagyobb mértékben (12%-kal), de a Cipruson mért növekedés mértéke is megközelítette a 10%-ot. A jelentős külföldivendég-forgalmat bonyolító orszá-

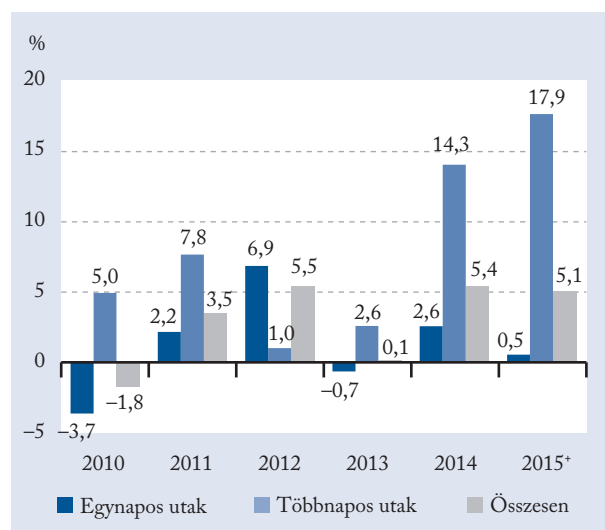
gok közül az első helyen szereplő Spanyolországban kiemelkedő mértékben, 21%-kal nőtt a külföldi turisták által eltöltött vendégéjszakák száma, de a rangsorban öt követő Olaszország és Franciaország esetében is 10%-ot meghaladó volt a forgalombővülés.

Külföldről hazánkba, illetve hazánkból külföldre is többen utaztak

A kedvező nemzetközi idegenforgalmi tendenciák hatásai hazánkban is érezhetőek voltak: a 2014. évi növekedést követően 2015-ben is bővült az országba irányuló külföldi utazások száma. 2015-ben a **külföldi állampolgárok 48 millió alkalommal tettek látogatást hazánkba**, amely 5,1%-kal több, mint egy évvel korábban. Az utazások döntő többsége (97%-a) az Európából, ezen belül több mint nyolctizede az Európai Unióból érkezőkhöz kapcsolódott. A külföldi utazások több mint fele három szomszédos országhoz kötődött: a Szlovákiából, Romániából és Ausztriából érkezők összes utazáson belüli aránya egyenként 16 és 21% között szóródott.

5.37. ábra

A külföldi állampolgárok által Magyarországra tett utazások számának változása (az előző évhez képest)

Az utak harmadát adó **többnapos utazások** száma 2015-ben 18%-kal, 14 millióra emelkedett. A forgalombővülés szinte valamennyi motivációs kategóriát érintette, csak a munkavégzési, üzletelési,

³³⁾ Forrás: UNWTO World Tourism Barometer, World Tourism Organization, Advance Release January 2016.

valamint az átutazási célú utazások száma csökkent, 11, illetve 4,2%-kal. A többnapos utazások több mint négyötödét adó turisztikai célú utak száma 22%-kal nőtt. A legnagyobb küldő országok közé sorrendben Németország, Románia és Szlovákia tartozott, együttes látogatásszámuk megközelítette az 6 millió főt. A külföldiek leggyakrabban városnézés, illetve rokon-, barátlátogatás céljából érkeztek hazánkba. Más ország állampolgárai 2015-ben összesen 120 millió napot töltöttek el Magyarországon, tartózkodási idejük 8,9%-kal emelkedett 2014-hez viszonyítva. A több napra érkezők 13%-kal több időt töltöttek az országban, az átlagos tartózkodási idejük 6,0 nap volt.

A Magyarországon legalább egy napot eltöltő **külföldiek legkedveltebb turisztikai célpontjai** közé évek óta Budapest–Közép-Duna-vidék (ezen belül is főként Budapest), Nyugat-Dunántúl és a Balaton idegenforgalmi régiók tartoznak: 2015-ben a hazánkba irányuló külföldi utazások sorrendben 38, 29 és 11%-a tett látogatást e három térség valamelyikében. A főváros kiemelt idegenforgalmi szerepét mutatja, hogy a legalább egy éjszakát hazánkba töltő vendégek 36%-ának magyarországi úti céljai között Budapest is szerepelt.

Az **egynapos utak** száma 2015 egészében – főként a szabadidős utak élénkülésének köszönhetően – 0,5%-kal 34 millióra nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Az üzleti és a nem turisztikai célú utak száma egyaránt csökkent. Az egynapos utazások közel negyede (7,8 millió fő) turisztikai célú volt, közülük 3–3 millió alkalommal Ausztriából és Szlovákiából, 806 ezer alkalommal pedig Romániából érkeztek. Az egy napra Magyarországra irányuló külföldi látogatások több mint négytizedét adó átutazások száma 1,6%-kal csökkent. A vásárlási, valamint a munkavégzési, üzletelési célú hazánkba irányuló látogatások számában szintén egy számjeggyű csökkenést mértünk.

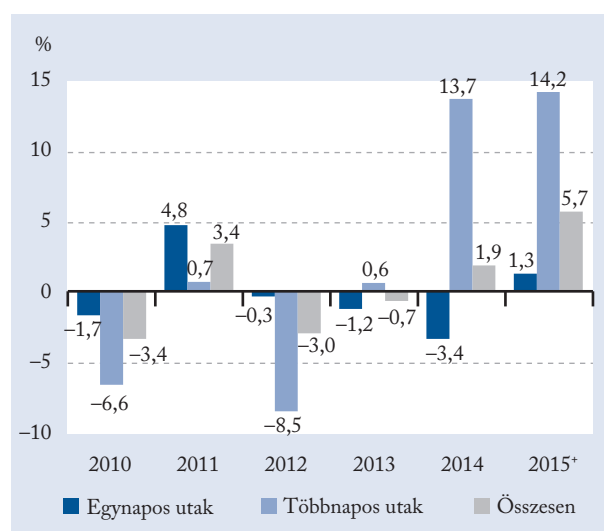
2015-ben a külföldi látogatók 1608 milliárd forintot költöttek Magyarországon, 10%-kal többet az egy évvel korábbinál. A **kiadások** valamivel több mint háromnegyedét adó turisztikai kiadások összege 15, ezen belül az üzleti turizmusból származó 21%-kal növekedett. A külföldiek kiadásainak 76%-a a több napra hazánkba érkezőktől származott, akik 2015 folyamán összesen 1222 milliárd forintot költöttek, 14%-kal többet, mint egy évvel korábban. Ez a növekedési ütem elmarad az utazások számának növekedésétől. Az egy napra látoga-

tók 2015-ben összesen 385 milliárd forintot költöttek, közel annyit, mint egy évvel korábban.

2015-ben **honfitársaink** 17,3 millió **látogatást tettek külföldön**, 5,7%-kal többet az egy évvel azelőttinél. Az utazások 86%-a az Európai Unió országaiba, 82%-a a szomszédos országokba irányult. A célországok közül kiemelkedik Ausztria és Szlovákia, ahol a 2015. évi magyar utazások együttesen több mint fele (35, illetve 22%-a) összpontosult.

5.38. ábra

A magyar állampolgárok által külföldre tett utazások számának változása
(az előző évhez képest)

Az utazások valamivel több mint hattizedét adó egynapos utak száma az előző évhez képest 1,3%-kal nőtt, főként a vásárlási motiváció térnyerésének köszönhetően. A többnapos utak száma 14%-kal bővült, ebben jelentős szerepet játszott a turisztikai utak számának nagymértékű, 16%-os emelkedése. Az egynapos utazások közel 100%-a, a többnaposoknak több mint fele valamely szomszédos országba irányult. Ez utóbbinál a legjelentősebb célországok rangsorában Ausztria, Románia és Szlovákia mellett Németország is előkelő helyen szerepel.

A magyarok 2015 folyamán közel 51 millió napot töltöttek el külföldön, **tartózkodási idejük** 6,6%-kal nőtt 2014-hez képest. Az egy napra utazók 1,3, a több napra külföldre látogatók 8,1%-kal több időt töltöttek a kiválasztott célországban. Az utazók átlagos tartózkodási ideje összességében 2,9, a többnapos utazások esetében 6,3 nap volt, ami kissé rövidebb, mint egy évvel korábban.

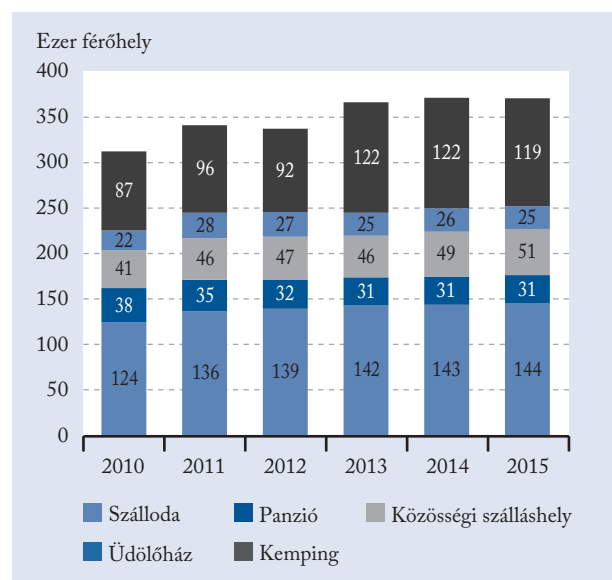
2015-ben a magyar utazók 633 milliárd forintot fordítottak külföldi utazásukhoz kapcsolódóan termékekre és szolgáltatásokra, 9,3%-kal többet, mint egy évvel korábban, ami számottevően meghaladta az utazások számának növekedési ütemét. A **kiadások** nyolctizedét adó turisztikai kiadások 12, ezen belül az üzleti utaké 26%-kal nőtt. A 2015. évi kiadások több mint nyolctizede a több napra kiutazók költségeiből származott, teljes összegük 11%-kal meghaladta az egy évvel korábban mértet. Az egy napos kiadások értéke ennél lényegesen kisebb mértékben, 2,5%-kal növekedett.

Növekvő külföldi és belföldi vendégforgalom a hazai kereskedelmi szálláshelyeken

Az utazási kedv bővülése a hazai kereskedelmi szálláshelyek kínálatában és vendégforgalmában is érezteti hatását. 2015-ben 3267 **kereskedelmi szálláshely** várta a vendégeket, 2,5%-kal több az előző évinél. A szálláshelyek **számának** bővülése ellenére az általuk kínált **férőhelyek számának** évek óta tartó növekedése megállt: 2015-ben 370 ezer férőhely állt a vendégek rendelkezésére, közel ugyanannyi, mint egy évvel korábban. A szálláshelytípusok közül a szállodák és a közösségi szálláshelyek kapacitása egyaránt ezer férőhellyel bővült, miközben a kempingekben és az üdülőházakban rendelkezésre álló férőhelyeké mérséklődött.

5.39. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek alakulása szállástípusonként

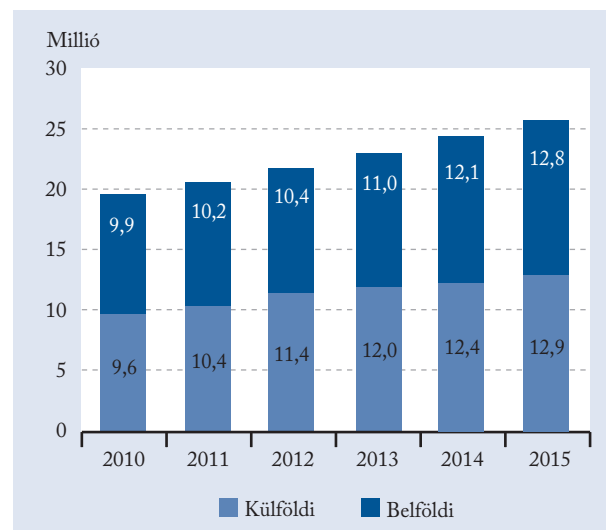

Az idegenforgalmi régiók közül a Budapest–Közép-Duna-vidéken, Észak- és Dél-Alföldön, valamint Nyugat-Dunántúlon az egységek és a férőhelyek száma egyaránt bővült, szemben a Közép-Dunántúl és a Balaton régióval, ahol mindkét mutató tekintetében egy számjeggyű csökkenést mértünk.

A kereskedelmi szálláshelyek **vendégforgalmának** évek óta tartó növekedése 2015-ben is folytatódott. A hazai kereskedelmi szálláshelyek szolgáltatásait 2015-ben összesen 10,4 millió vendég 25,8 millió vendégéjszakára vette igénybe, 7,4, illetve 5,4%-kal többel, mint egy évvel korábban. A forgalombővülés mértéke jelentősen meghaladta a kapacitás növekedését. A vendégéjszakában kifejezett forgalom 2015. évi alakulását az év nagy részében a külföldi vendégforgalom nagyobb arányú bővülése jellemezte.

5.40. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása

2015-ben a 9 turisztikai régió mindegyikében nőtt a vendégéjszakában mért forgalom, a legnagyobb mértékben (9,9%-kal) Dél-Alföldön. A vendégéjszakák 38%-a a Budapest–Közép-Duna-vidéken, további 19%-a a Balatonnál koncentrálódott, ahol 4,3, illetve 0,8%-kal nőtt a vendégforgalom.

2015-ben 4,9 millió **külföldi vendég** 12,9 millió éjszakát töltött el a magyarországi kereskedelmi szálláshelyeken, 6,1, illetve 4,6%-kal többet a megelőző évhez képest. A vendégéjszakák több mint nyolctizedét az Európából, ezen belül héttizedét az

5.8 tábla

A legjelentősebb küldő országok a vendégéjszakákban kifejezett vendégforgalom alapján

2011			2015			
sor-szám	ország	részesedés a teljes külföldi forgalomból, %	sor-szám	ország	részesedés a teljes külföldi forgalomból, %	előző év = 100,0
1.	Németország	20,0	1.	Németország	15,3	98,3
2.	Ausztria	7,8	2.	Egyesült Királyság	6,9	117,6
3.	Egyesült Királyság	5,2	3.	Ausztria	6,1	102,5
4.	Olaszország	5,1	4.	Csehország	5,3	107,6
5.	Csehország	4,9	5.	Olaszország	5,3	106,0
6.	Oroszország	4,4	6.	Egyesült Államok	5,0	113,3
7.	Egyesült Államok	4,3	7.	Lengyelország	4,8	105,1
8.	Lengyelország	4,3	8.	Oroszország	4,3	72,7
9.	Románia	4,0	9.	Románia	3,6	107,1
10.	Franciaország	3,7	10.	Hollandia	3,3	103,7
	Kiemelt országok együtt	63,7		Kiemelt országok együtt	59,9	101,9
	Összesen	100,0		Összesen	100,0	104,6

Európai Unióból érkező vendégek esetében regisztráltuk, akik 2015-ben 5,1, illetve 4,8%-kal több vendégéjszakát tölthettek el hazánkban, mint egy évvel korábban. Az éves vendégforgalom alapján a legjelentősebb küldő országok közé sorrendben Németország, az Egyesült Királyság, Ausztria, Csehország, Olaszország, az Egyesült Államok, Lengyelország, Oroszország, Románia és Hollandia tartoztak. Közülük Németország és Oroszország kivételével valamennyi országból élénkült a hazánkba irányuló vendégforgalom, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok esetében két számjegyű mértékben. A jelentősebb ázsiai küldő országok közül a Kínából érkezők vendégéjszakáiban kifejezett vendégforgalmában kiemelkedően magas (39%-os), Izrael esetében pedig szintén két számjegyű, 12%-os bővülést mértünk.

A külföldi vendég-forgalom területi koncentrációja tovább erősödött: 2015-ben az eltöltött vendégéjszakák immár közel kétharmada összpontosult Budapest–Közép-Duna-vidéken, számuk e térségben 6,9%-kal nőtt.

A kereskedelmi szálláshelyekre 2015 folyamán 5,5 millió **belföldi vendég** érkezett, 8,6%-kal több, mint az előző évben. Az általuk eltöltött vendégéjszakák száma 6,4%-os bővülést követően az időszak végére elérte a 12,8 milliót. A Széchenyi Pihenőkártya belföldi turizmust élénkítő hatása

2015-ben is érezhető volt: a beváltott pihenőkártyák a szálláshelyek belföldi bruttó szállásdíjából származó bevételeinek valamivel több mint ötödét adták. A belföldi vendégek az év egészében 17,3 milliárd forint értékben fizettek ezzel a fizetőeszközzel, ami 6,1%-kal több, mint egy évvel korábban.

A belföldi vendég-forgalom a legnagyobb arányban a Balaton idegenforgalmi régióra koncentráldott: a 2015. évi férőhely-kapacitás mintegy harmadát nyújtó, a teljes hazai vendégforgalom 25%-át fogadó térségben a hazai vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma 2,7%-kal nőtt.

Minden szálláshelytípusban bővült a forgalom

A **szállástípusok** közül a hazai turizmusban kiemelkedő szerep jut a **szállodáknak**, ahol a vendégéjszakában mért 2015. évi teljes vendégforgalom háromnegyede koncentráldott. A külföldi vendégek esetében még magasabb ez az arány: a vendégéjszakában mért külföldi vendégforgalom több mint nyolctizede e szálláshelytípusban összpontosult. Az év folyamán a szállodai vendégek száma 7,2, az általuk eltöltött vendégéjszakáké 5,2%-kal bővült. A szállodai vendégéjszakák összes számának 55%-át adó külföldiek 2015-ben 3,6, a belföldi vendégek 7,3%-kal több éjszakára maradtak, mint egy évvel korábban. A hazai szállodák szobakihasználtsága 2,4 százalékponttal 54%-ra nőtt, annak elle-

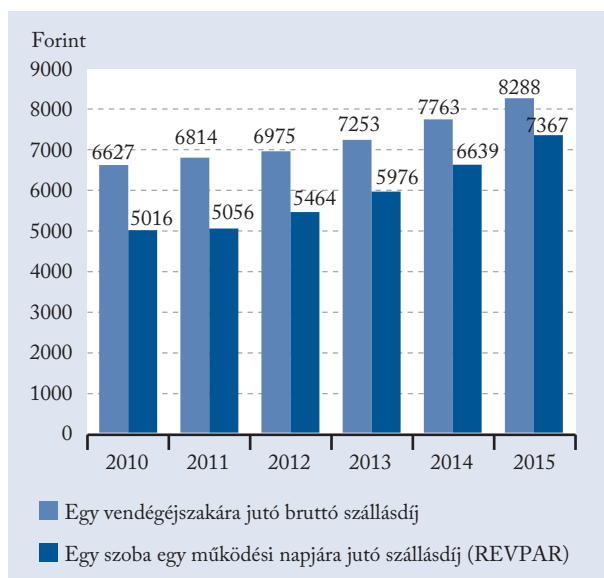
nére is, hogy a szállodai szobák átlagára 7,2%-kal emelkedett. A vendégforgalom élénkülésével párhuzamosan a szállodai kapacitások is bővültek: a 2015. júliusi adatok szerint hazánkban 1051 szálloda 144 ezer férőhelye várta a vendégeket, 9-cel, illetve 1271-gyel több az egy évvel korábbinál.

A **panziók és egyéb szálláshelyek** (üdülőházak, közösségi szállások, kempingek) a vendégéjszakában mért 2015. évi teljes hazai vendégforgalomból szállástípusonként 6,0, illetve 3,7%-kal részesedtek. A kempingek kivételével – ahol a vendégforgalom közel kétharmada a külföldi vendégeknek nyújtott szolgáltatásokból adódik – valamennyi szállástípust a belföldivendég-kör meghatározó aránya jellemez. A 2015. évi vendégforgalmukat tekintve három szálláshelytípusban élénkült a vendégforgalom: a közösségi szálláshelyeken és a kempingekben eltöltött vendégéjszakák száma egyaránt mintegy 9–9, a panzióké 4,9%-kal növekedett, az üdülőházaké stagnált.

Tovább bővült a kereskedelmi szálláshelyek árbevétele és kihasználtsága

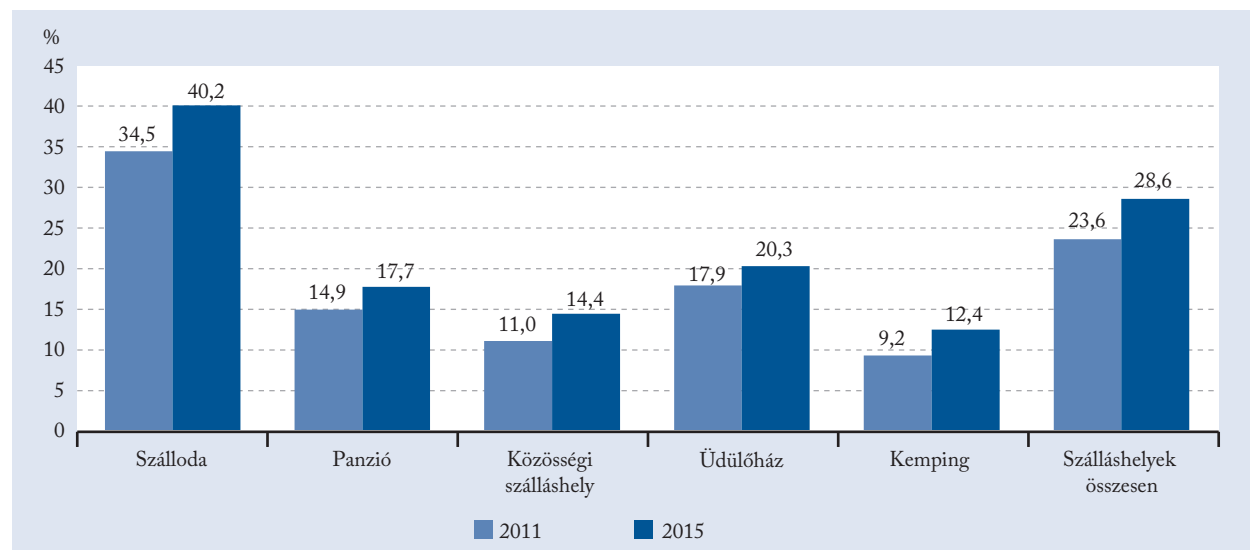
A vendégforgalom folyamatos bővülésének köszönhetően a kereskedelmi szálláshelyek bruttó **árbevétele** is egyre dinamikusabban bővült 2010 után. A bővülés mértéke 2015-ben elérte a 10%-ot, ebben az évben a hazai szálláshelyek összesen már 368 milliárd forint bruttó árbevételt realizáltak. A bevételek közel hattizede a szállásdíjakból származott, amelynek összege 13%-kal nőtt. Az összes bevétel valamivel több mint ötödét adó vendéglátási és a hasonló súlyú egyéb bevételek esetében egy számjegyű növekedés következett be. A szobák átlagára az árbevételnél kisebb mértékben nőtt: 2015-ben egy szobáért átlagosan 16 341 forintot fizettek a vendégek, 7,2%-kal többet, mint egy évvel korábban. A kereskedelmi szálláshelyek működésének gazdaságosságát a bevétel abszolút

5.41. ábra
A kereskedelmi szálláshelyek néhány teljesítménymutatójának alakulása

zott, amelynek összege 13%-kal nőtt. Az összes bevétel valamivel több mint ötödét adó vendéglátási és a hasonló súlyú egyéb bevételek esetében egy számjegyű növekedés következett be. A szobák átlagára az árbevételnél kisebb mértékben nőtt: 2015-ben egy szobáért átlagosan 16 341 forintot fizettek a vendégek, 7,2%-kal többet, mint egy évvel korábban. A kereskedelmi szálláshelyek működésének gazdaságosságát a bevétel abszolút

5.42. ábra
A kereskedelmi szálláshelyek férőhelykapacitás-kihasználtságának alakulása szálláshelytípusonként

értékénél jobban mutatják a forgalom, illetve kapacitásarányos teljesítménymutatók. Az egy vendégéjszakára, valamint egy szoba egy működési napjára jutó bruttó szállásdíj értéke 2010 óta folyamatosan növekszik. 2015-ben egy vendégéjszakára bruttó 8288 forint, az egy évvel korábbinál 6,8%-kal több szállásdíjbevétele jutott. Egy szoba egy működési napjára 7367 forint bevételt regisztráltak, ez 11%-kal haladta meg az előző évet. Mivel a kiadható szobák száma évről évre kevésbé változik, utóbbi teljesítménymutató sokkal érzékenyebben reagál a forgalom alakulására.

A hatékony működés szintén fontos indikátora a **kapacitáskihasználtság**. A hazai kereskedelmi szálláshelyek teljesítménye e téren is javult: a 2010 és 2015 között eltelt időszakban a szálláshelyek férőhely-kapacitásának kihasználtsága 27,5-ről 28,6%-ra nőtt. A mutató értéke az előző évhez képest 1,1 százalékponttal növekedett. E tendencia az üdülőtér kivételével valamennyi szálláshelytípust jellemezte. A bővülés mértéke a legmagasabb kapacitáskihasználtságú szállodák esetében volt a legnagyobb (1,6 százalékpont), de átlag feletti, 1,4 százalékpontos növekedést mértünk a kempingek esetében is.

Dinamikusan bővülő külföldi vendég-forgalom az üzleti célú egyéb szálláshelyeken

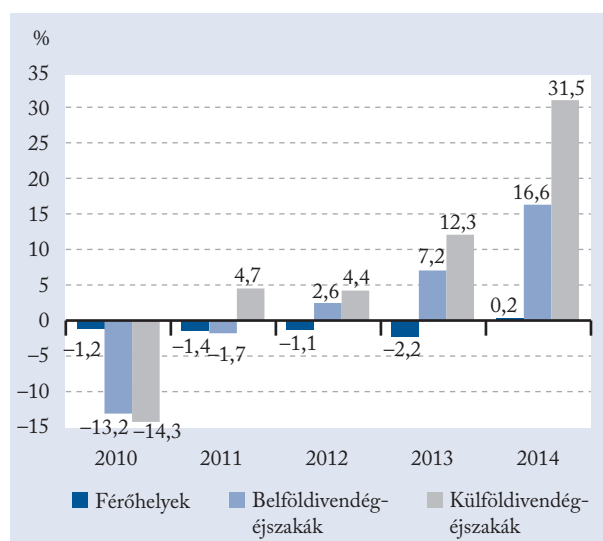
A kereskedelmi szálláshelyek mellett a hazai turisztikai piacon – a 2009-ig magánszálláshelyként hívott – egyéb szálláshelyek is kínálják szolgáltatásaikat. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2014. évi adatok alapján e turisztikai szegmens a hazai teljes vendégforgalom vendégéjszakáiban kifejezett értékének valamivel több mint ötödét adja.

Az **egyéb szálláshelyeket** folyamatosan csökkenő, illetve stagnáló kapacitásadatok és dinamikusan bővülő vendégforgalom jellemezte 2010 és 2014 között. 2014-ben 35 ezer vendéglátó 93 ezer szobával fogadta a vendégeket, 1,3, illetve 0,8%-kal kevessebbel, mint egy évvel korábban. Az egyéb szállásadás vendégforgalmára jellemző a belföldi vendégek többsége: 2014-ben 10-ből 6 vendég belföldi volt, az éjszakák közel kétharmadát ők vették igénybe. A vendégéjszakáiban kifejezett vendégforgalom kiemelkedő mértékben, 22%-kal bővült, amiben nagy szerepet játszott a külföldi vendégek által eltöltött éjszakák számának több mint 30%-os emelkedése. A külföldi forgalom élénkülése 2011 óta meghaladja a belföldit: a bővülés 2013-ban két

számjegyre gyorsult, amiben kiemelkedő szerepe volt a fővárosi közösségi szállásmegosztásnak (pl. Airbnb). A vendéglátók az év során átlagosan 39 vendéget fogadtak, akik átlagosan 3,3 éjszakára vették igénybe a szolgáltatásaikat.

5.43. ábra

Az egyéb üzleti célú szálláshelyek, valamint az ezeken eltöltött vendégéjszakák számának változása (az előző évhez képest)

A hazai szálláshelyek közül 2014-ben 990 üzemelt **nem üzleti célú (nonprofit) egységként**, 8,3%-kal több, mint egy évvel korábban. Az ebbe a szálláshely-kategóriába tartozó szálláshelyeken rendelkezésre álló szobák száma 13%-kal, 15 ezerre, a szobai férőhelyeké 17%-kal, 58 ezerre bővült. A szobai és a sátorozó férőhelyek együttes száma meghaladta az 65 ezret. A nem üzleti célú szálláshelyek döntő része (372 egység) üdülőként üzemelt, 12 ezer szobaférőhellyel.

2014-ben a nem üzleti célú szálláshelyek 493 ezer vendéget fogadtak, az előző évihez képest 10%-kal többet. A vendégéjszakák száma 6,9%-kal nőtt, és meghaladta az 1,6 milliót. Az előző évekhez hasonlóan a vendégek és a vendégéjszakák döntő többségét (95–95%-át) belföldi vendégek adták. A szállástípust tekintve az üdülők voltak a legnépszerűbbek, ezekben az egységekben vették igénybe a vendégéjszakák 41%-át. Népszerűek voltak még a gyermek- és ifjúsági táborok, ahol az előző évhez képest 13%-kal több éjszakát, az összes vendégéjszaka 29%-át realizálták.

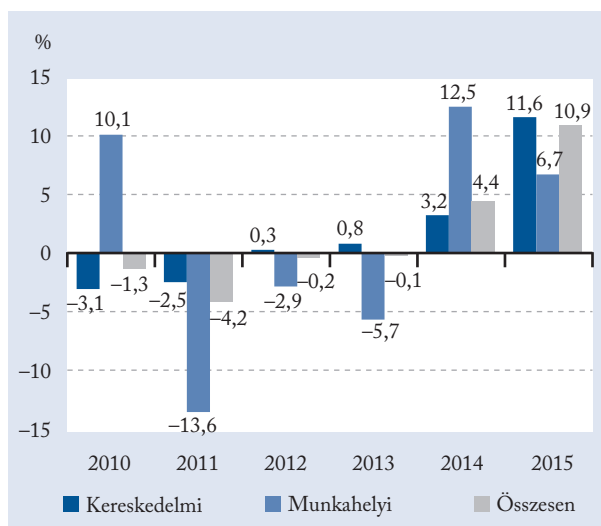
Csökkenő üzletszám, dinamikus bővülő forgalom a hazai vendéglátóhelyeken

A legfrissebb, 2015. júniusi adatok szerint 53 ezer vendéglátóhely üzemelt hazánkban, 3,4%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A vendéglátóhelyek közül 47 ezer kereskedelmi, 5,4 ezer munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző egységként működött. A jelentősebb tevékenységtípusok közül a vendéglátóhelyek 48%-át adó éttermek és büfék száma 2,0, a mintegy kétharmadukat adó italüzletek és zenés szórakozóhelyeké 7,1%-kal csökkent.

2015 egészében az előzetes adatok alapján a vendéglátóhelyek – a kereskedelmi szálláshelyek vendéglátó egységeivel együttes – eladási forgalma összesen 918 milliárd forint volt, 11%-kal több, mint egy évvel korábban. A 2015. évi forgalom 86%-a a kereskedelmi vendéglátásból, 14%-a munkahelyi vendéglátásból realizálódott, volumene 12, illetve 6,7%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.

5.44. ábra

A vendéglátóhelyek forgalmának volumenváltozása (az előző évhez képest)

AZ AIRBNB HAZÁNKBAN³⁴⁾

Az internethasználat gyors terjedésével új szegmens jelent meg a nemzetközi turisztikai piacon, ami pár év alatt világszerte az egyik legdinamikusabban bővülő idegenforgalmi tényezővé vált. A 2008 augusztusában San Franciscóban alapított Airbnb közösségi piactér szálláshelyek közvetítésével teremt kapcsolatot az ingatlanokat kiadni és a szolgáltatásokat igénybe venni akarók között. Az Airbnb térnyerésének kulcsa, hogy az érdeklődők online felületen, akár mobiltelefon vagy táblagép segítségével válogathatnak az ingatlanok széles választékából (pl. lakás, ház, villa stb.), amelyeket tulajdonosaik ellenőrzött, biztonságos környezetben kínálnak bérbeadásra több mint 34 000 városban világszerte. Az Airbnb rendszerében található hirdetések száma napjainkban meghaladja a 2, a rendszer segítségével szálláshelyre talált vendégek száma pedig a 60 milliót.

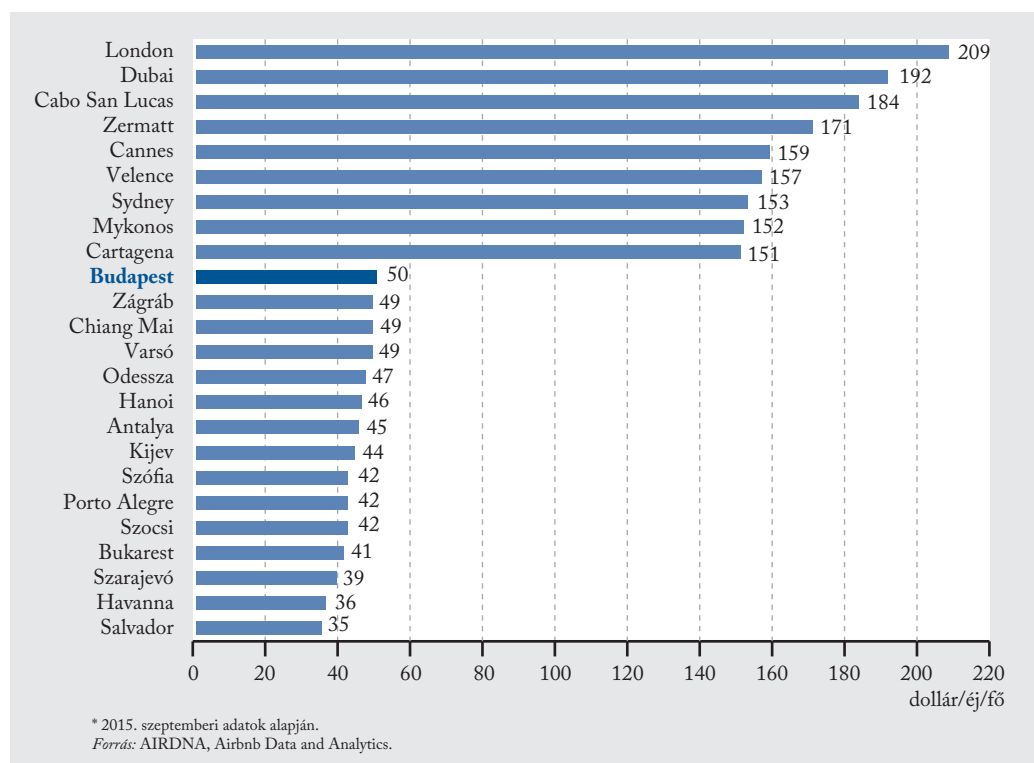
Az Airbnb adatbázisa szerint a Magyarországon hirdetett ingatlanok főként a nagyobb vidéki egyetemi városokban (Debrecen, Pécs, Szeged) és az idegenforgalmi szempontból jelentős Budapesten, valamint a Balaton és a Tisza-tó körüli településeken találhatók. Budapest szerepe kiemelkedő, a több napra hazánkba látogató külföldiek közel negyzedének a főváros az úti célja.

Az Airbnb adatai szerint 2015 szeptemberében Budapesten 5200 élő hirdetésben lehetett ingatlant keresni, ennek 86%-ában a teljes ingatlant kínálták bérbeadásra, a privát (saját, különálló) szobák aránya 12, a közös szobáké 1,9% volt. A bérbe adott ingatlanok általános ellátottsága jónak minősíthető: szinte valamennyi rendelkezik wifihozzáféréssel, több mint kétharmadukban van mosási-szárítási lehetőség, hattizedükben kábel-tv. Légkondicionálóval a bérlemények háromtizedét szerelték fel, az extra felszereltségű, edzőteremmel, illetve medencével ellátott ingatlanok aránya elenyésző.

A fővárosi ingatlanok bérleti díjai nemzetközi összehasonlításban igen alacsonyak. 2015 szeptemberében az egy éjszakára jutó bérleti díjak mediánja 50 amerikai dollár (mintegy 14 ezer forint) volt a fővárosban, közel annyi, mint Zágrábban, Varsóban, vagy a thaiföldi Chiang Maiban.

³⁴⁾ Forrás: www.airbnb.hu, AIRDNA Airbnb Data and Analytics. http://blog.airdna.co/biggest_airbnb_cities_in_the_world/

5.45. ábra
A medián bérleti díj nagysága a legolcsóbban és legdrágábban bérelhető ingatlanokkal rendelkező városokban*

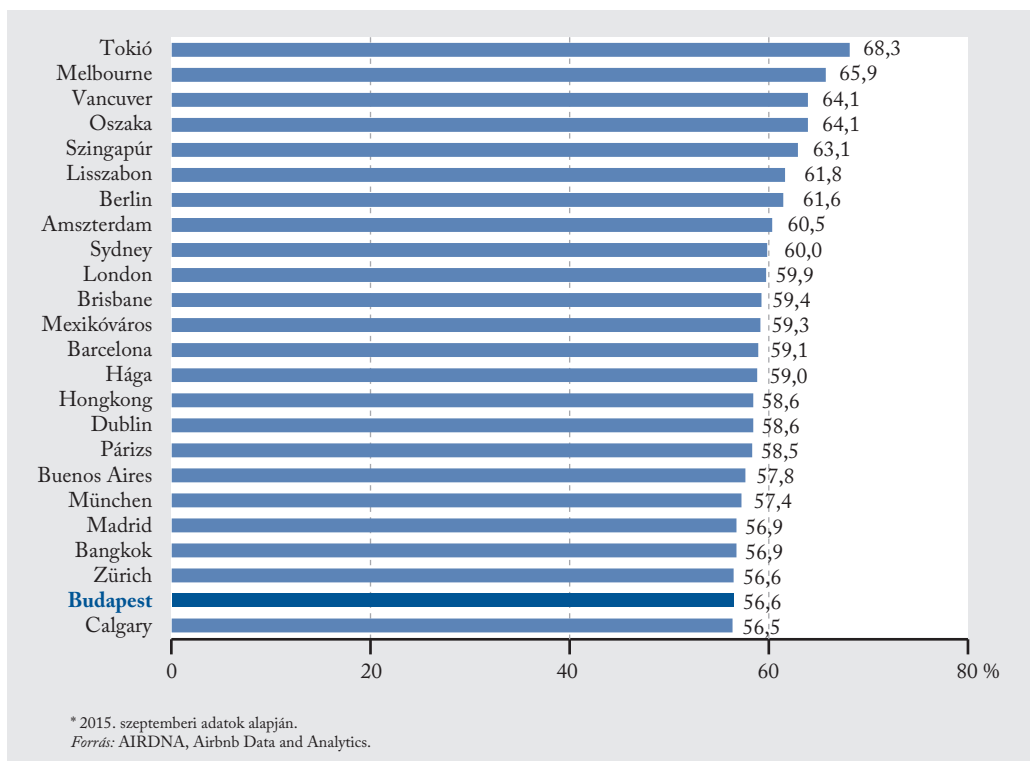

A medián bérleti díjak nagysága ingatlantípusonként eltér: egy teljes ingatlanért több mint a dupláját kell fizetni, mint egy közös szobáért. A bérleti díjon felül jelentkező költségek közül a kaució a legjelentősebb: átlagosan a napi medián bérleti díj háromszorosát kérik el érkezéskor az utazóktól. A bérlemények árai az ingatlan méretével együtt nőnek. 2015 szeptemberében egészen a 2 szobával rendelkező ingatlanokig nem volt lényeges különbség a tekintetben, hogy ezek önálló házak vagy lakások voltak-e: egy garzonért, illetve egy egy hálószobás házért vagy lakásért Budapesten 30–40 dollárt, egy két hálószobásért 46–55 dollárt kellett fizetni. A 3 hálószobás nagyság után a fővárosi házak bérleti díja hirtelen megugrik: a vizsgált időszakban mind a 3, mind a 4 vagy annál több hálószobával rendelkező házakért mintegy másfélszer-kétszer akkora volt a medián bérleti díj, mint egy ugyanakkora méretű lakásért.

A budapesti ingatlanok nemzetközi viszonylatban olcsónak számítanak, és a főváros által biztosított erőteljes turisztikai vonzerőnek köszönhetően igen kelendőek. 56,6%-os átlagos kihasználtságával Budapest 2015 őszén szerepelt a legmagasabb foglaltsági szinttel rendelkező városok rangsorában, olyan városok mellett, mint Tokió, London vagy Párizs.

5.46. ábra

Átlagos foglaltsági ráta nagysága a legmagasabb átlagos foglaltsággal rendelkező városokban*

A fővárosi Airbnb-n kínált ingatlanok döntő többsége a pesti belső (V., VI., VII., VIII., IX. és XIII.) kerületekben összpontosult, de a budai belváros Dunához közel eső részén is van némi tömörülés.

A hivatalos hazai statisztikában az önkormányzatoknál bejelentett, Airbnb keretei között bérbe adott ingatlanok kapacitásainak kimutatása, valamint az ezekbe irányuló vendégforgalom nem önállóan, hanem az egyéb szálláshelyek között történik. A KSH adatai szerint a közösségi szállásmegosztás hatása már 2012-től érezhető volt a hazai szálláshelypiacon: az egyéb szálláshelyeken eltöltött külföldi vendég-éjszakák számának ez évben mért évi 4,4%-os bővülése 2013-ban és 2014-ben 12, illetve 32%-ra gyorsult. A növekedésben kiemelkedő szerepet játszott, hogy az egyéb szálláshelyeken realizált összes külföldi vendég-forgalom valamivel több mint tizedét adó fővárosi egyéb szálláshelyek vendégéjszakáiban kifejezett külföldi vendég-forgalma a teljes vizsgált időszakban két számjegyű mértékben emelkedett. A bővülés mértéke 2012-ben és 2014-ben kiemelkedően magas, 80–90%-os volt, de 2013-ban is meghaladta a 40%-ot. A fővároson belül főként a pesti belváros kerületeinek külföldi vendég-forgalma bővült, közülük is a turisztikai szempontból legfrekvenciáltabb V. és VI. kerületeké.

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

Környezet

• Az 1980-as évek elejétől intenzív felmelegedés kezdődött a Kárpát-medencében, a hőmérséklet emelkedése elsősorban a nyári és a tavaszi átlaghőmérséklet változásában követhető nyomon. A szélsőséges hidegek (fagyos napok) ritkábbá, a kánikulai, forró napok gyakoribbá váltak.

• Az **ökológiai gazdálkodással** foglalkozók száma és a bevont terület is csökkent 2014-ben az előző évhez képest. Mezőgazdasági területeinknek 2,3%-át hasznosítjuk biotermeléssel, ez az unió 5. legalacsonyabb aránya, az uniós átlag (5,8%) felét sem éri el.

• 2014-ben a magyar lakások 77%-ából – közel 3,4 millió lakásból – **csatorna** vezette el a szennyvizet. A csatornázott lakások aránya a városokban (87%) jóval a községi szint (50%) felett volt.

• Hazánkban a **légszennyező anyagok** – az üvegházhatású (ÜHG), a savasodást okozó gázok, az ózonprekursorok és a szálló por – kibocsátása folyamatosan csökken. A mérséklődés eltérő okokra vezethető vissza, ezek elsősorban a technológiai változások, a környezetvédelmi szabályozások, az ipari termelés és a mezőgazdaság szerkezeti átalakulása.

• 2014-ben a gazdasági szervezetek reálértéken 36%-kal többet (összesen 175 milliárd forintot) költöttek a környezetszennyezés megelőzésére, csökkentésére vagy megszüntetésére, mint az előző évben.

• 2010 óta a hazai **energiafogyasztást** csökkenő tendencia jellemezte. 2014-ben azonban enyhe emelkedés következett be, 963 petajoule energiát használtak fel a nemzetgazdaságban, 11%-kal (122 PJ-lal) kevesebbet a 2010. évinél.

• 2014-ben az **energiaigények fedezésére szolgáló források** 35%-a hazai termelésből, 65%-a importból származott, az arány az energiabehozatal felé tolódott el. A hazai termelés 0,7, ezen belül a villamosenergia-termelés 3,0%-kal kevesebb volt, mint az előző évben. A villamos energia több mint felét atomenergiából állították elő.

• Az **energiaimport** 2014-ben 12%-kal több volt egy évvel korábbinál. Ezen belül a kőolaj és kőolajtermékek behozatala 15, a földgázé 10%-kal emelkedett.

• Az elmúlt években a magyar gazdaság **relatív energiaigényessége** csökkenő tendenciát mutat, 2013-ban – a gazdasági teljesítmény 1,6%-os emelkedése mellett – 4,3%-kal mérséklődött. Ennek ellenére nemzetközi összehasonlításban a magyar gazdaság relatív energiafelhasználása nagy.

Energia

• Hazánkban a **megújuló forrásokból származó energiának** a fogyasztáson belüli részaránya folyamatosan emelkedik, 2014-ben 9,5% volt, az uniós átlagtól (16%) viszont elmaradt. 2014-ben a megújuló energiaforrások részaránya az összes villamosenergia-felhasználáson belül 7,3% volt, több, mint az előző évben.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2011	2012	2013	2014
Erdőterület, ezer hektár ^{a)}	1 927,7	1 933,6	1 938,1	1 939,3
Ebből: a levévesztés alapján egészséges aránya, %	63,8	59,5	55,6	52,4
Országos jelentőségű védett területek és emlékek, ezer hektár ^{b)}	846,5	850,7	848,2	848,7
Szén-dioxid kibocsátás (bruttó), kg/fő	5 061,7	4 720,5	4 447,6	4 421,2
Szálló por: 10 µm átmérőnél kisebb szilárdanyag (PM ₁₀), kg/fő	4,9	4,8	4,6	4,5
Szennyvíztisztító telepre elvezetett szennyvíz, millió köbméter ^{c)}	464,2	429,4	483,0	481,1
Ebből: III. tisztítási fokozattal is tisztított, millió köbméter	237,8	324,5	375,3	372,6
Keletkezett települési szilárd hulladék, ezer tonna	3 809,0	3 987,5	3 737,8	3 794,8
Környezetvédelmi beruházások (folyó áron), milliárd forint	128,6	138,1	127,3	175,5
Környezetvédelmi ipari értékesítés (folyó áron), milliárd forint	417,3	416,6	429,1	445,7
Energiafelhasználás, petajoule	1 053,8	990,0	956,6	963,4
Földgáz és kőolajtermékek aránya az energiaforrásokból, % ^{d)}	60,0	59,0	59,0	61,0

^{a)} Január 1.

^{b)} December 31.

^{c)} A tisztítás céljából Ausztriába átvezetett szennyvízzel együtt.

^{d)} Bányászati PB-gázzal és gázolinnal együtt.

KÖRNYEZET

Az 1980-as évek elejétől gyorsult a felmelegedés a Kárpát-medencében. A hőmérséklet emelkedése elsősorban a nyári és a tavaszi átlaghőmérsékletek változásában követhető nyomon. A szélsőséges hidegek (fagyos napok) ritkábbá, a kánikulai, forró napok gyakoribbá váltak.

6.1. tábla

Az átlaghőmérséklet változásának becslése

(°C)

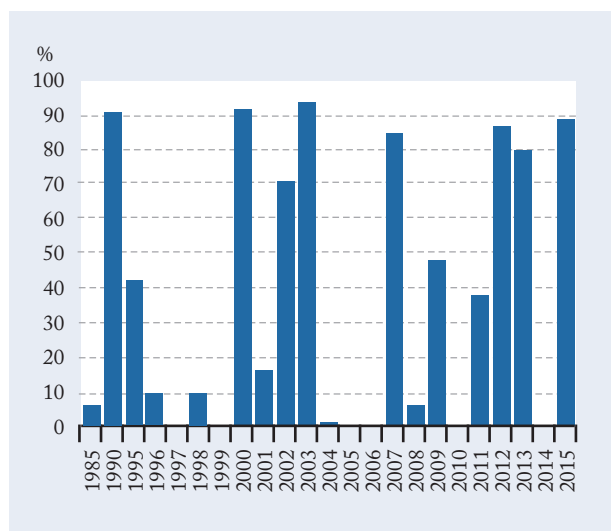
Megnevezés	1901–2000	1980–2000
Éves átlag	0,99	1,51
Tavaszi	1,08	1,75
Nyár	1,17	1,93
Ősz	0,68	0,89
Tél	0,65	0,90

Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat.

2015-ben hét hónap a megszokottnál szárazabb volt, kettőben átlagos csapadékmennyiség hullott, három hónapban pedig jelentős volt a csapadéktöbblet. A csapadék térbeli és időbeli eloszlása rendkívül változékony, a csapadékmennyiséget vizsgálva nehezebben mutatható ki trend. Az aszály hazánk éghajlatának rendszeres és ismétlődő velejárója. Az időjárási megfigyelések szerint egyre kevesebb a

6.1. ábra

Az aszályal érintett területek aránya Magyarországon

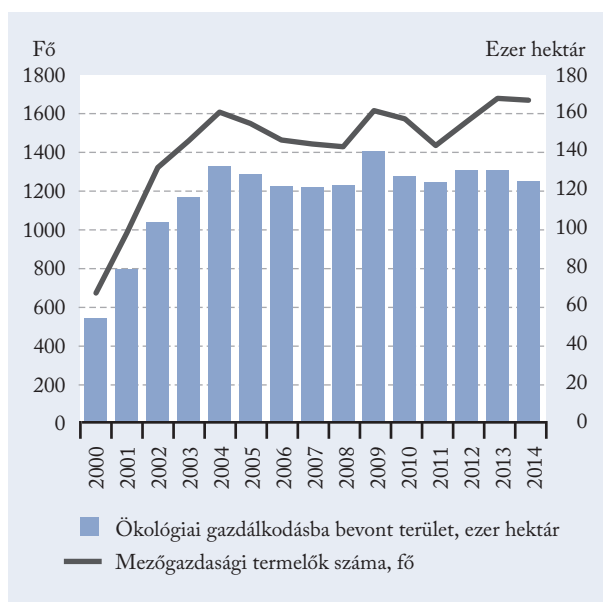
csapadékos nap, viszont emelkedik azoknak a napoknak a száma, amikor 20 millimétert meghaladó csapadékmennyiség hull, egyre több a rövid, de intenzív zápor, zivatar. A száraz időszakok hossza ugyanakkor nő. Az elmúlt 15 évben 7 olyan esztendő is volt, amikor az ország területének több mint 70%-án aszálykárral kellett szembenézni.

Stagnáló ökológiai gazdálkodás

Két év után 2014-ben újra csökkent az ökológiai gazdálkodással foglalkozók száma Magyarországon. A bevont terület a 2013. évihez képest közel 5, a 2009. évi csúcshoz képest 11%-kal kevesebb lett. Mezőgazdasági területeink 2,3%-a áll minősített ökológiai termesztés alatt, ez az unió 5. legalacsonyabb aránya, és az uniós átlag (5,8%) felét sem éri el. Ausztriában a mezőgazdasági terület 19, Svédországban 17, Észtországban 16, Csehországban 13, Olaszországban és Lettországon 11%-án folyik biotermesztés.

6.2. ábra

Ökológiai gazdálkodásba bevont terület és a gazdálkodók száma

Záródó közműolló, nagy területi különbségek

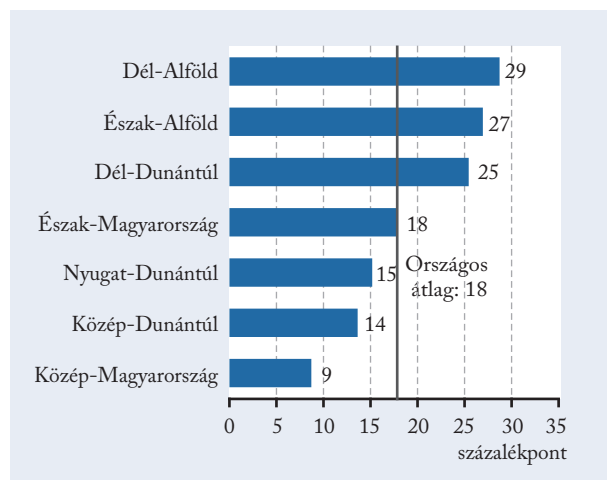
A közüzemi vízművek által termelt és a szolgáltatott vízmennyiség a rendszerváltás után kezdődött csökkenő trendje folytatódik. Az ezredforduló óta a termelt **vízmennyiség** 19, a szolgáltatott 24, ezen belül a csak háztartások számára szolgáltatott része

16%-kal mérséklődött, elsősorban az emelkedő vízdíjak,¹⁾ valamint a saját kutas ellátásra történő átállás miatt. A települések vezetékes vízzel való **ellátottsága** 2007 óta 100%-os, a hálózatra bekapcsolt lakások aránya 2014-ben meghaladta a 94%-ot. A 2000-es évek alatt az ivóvíz-hálózat 3291 kilométerrel bővült, hossza 2014-ben közel 66 ezer kilométer volt. Ugyanezen időszakban a bekapcsolt lakások száma több mint 427 ezerrel – az összes lakás százalékában 92,1-ről 94,7%-ra – nőtt, azonban a bizonyos területeken akár sok évtizede üzemelő vízműrendszerek az elmaradt karbantartások miatt vízminőségi és üzemeltetési kockázatot jelenthetnek.

A vízkészletek tisztaságának megőrzése érdekében a **csatornázás** és a **szennyvíztisztítás** fejlesztése alapvető feladat. A csatornarendszerrel rendelkező települések száma a 2000. évi 854-ről 2014-re több mint kétszeresére, 1900-ra emelkedett. 2014 végén a városok közül 8, a községek közül 1254 volt csatornázatlan. Utóbbiak közül 944-nek a lakossága 1000 fő alatti. A nem ellátott települések több mint fele Baranya, Somogy, Zala, Vas, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék aprófalvas községeiben van. 2014-ben a magyar lakások 77%-ából – közel 3,4 millió lakásból – közüzemi csatorna vezette el a szennyvizet. A csatornázott lakások aránya a városokban (87%) jóval a községi szint (50%) felett volt 2014-ben. 2014 végén az országos átlag alatti arányban voltak csatornázottak

6.3. ábra

A vízvezetékkel és csatornával ellátott lakások arányának különbsége (közműolló)

¹⁾ 2000 óta a vízdíj bruttó 138 forintról 296 forintra, a csatornadíj bruttó 110 forintról 363 forintra emelkedett köbméterenként. Előbbi kismértékben, utóbbi jóval meghaladta az általános fogyasztóiár-szint növekedését.

Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Tolna és Somogy megyék lakásai.

A közegészségügyi és környezetvédelmi szempontból kielégítő, legalább biológiai közüzemi szennyvíztisztításon átesett szennyvizek aránya az összes közüzemileg tisztított szennyvíz mennyiségéhez képest a 2000. évi 65% után 2014-re elérte a 100%-ot, elsősorban a budapesti **szennyvíztisztítási** fejlesztések eredményeként. A közüzemi csatornákon összegyűjtött szennyvizeknek azonban még 2014-ben is közel 4%-át (20 millió m³) teljesen tisztítatlanul, bárminemű kezelés nélkül vezették a befogadókba, főként felszíni vizeinkbe.

Nőtt az újrahasznosított települési hulladék aránya

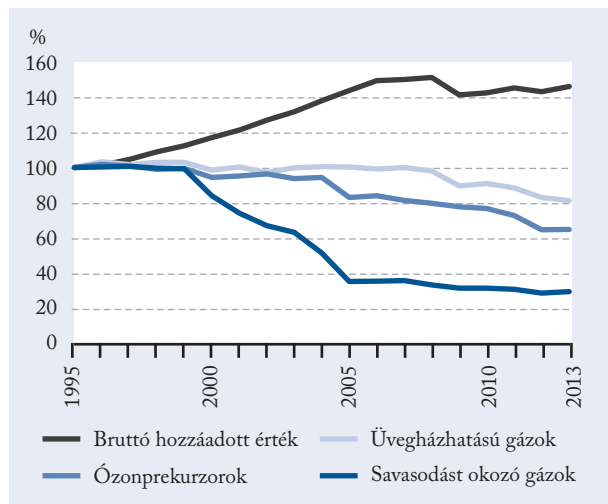
A településekről 2007 óta – 2012 kivételével – évről évre csökkenő mennyiségű hulladékot gyűjtöttek be. A trend 2014-ben megfordult, a begyűjtött 3,8 millió tonna települési hulladék mennyisége 1,5%-kal meghaladta az előző évet. A szelektíven begyűjtött, 819 ezer tonnányi mennyiség aránya azonban csak 22% volt, szemben az előző évi 26%-kal. A kezelt mennyiségen belül csökkent a lerakókba került hulladék aránya (65-ről 59%-ra), miközben az anyagában hasznosítotté 26-ról 31%-ra, az energetikailag hasznosítotté 9-ről 10%-ra emelkedett. A közszolgáltatás keretében elszállított hulladék 23%-a szerves anyag, 15%-a műanyag, 13%-a papír volt 2014-ben. A házhoz menő szelektív hulladékgyűjtés elterjedésével jelentősen csökkent a műanyag- és fémhulladék vegyes települési hulladékon belüli aránya.

Egyre kevesebb légszennyezőanyag-kibocsátással termelünk

Hazánkban a **légszennyező anyagok** – az üvegházhatású (ÜHG), a savasodást okozó gázok, az ózonprekursorok és a szálló por – kibocsátása folyamatosan csökken. A mérséklődés eltérő okokra vezethető vissza, ezek elsősorban a technológiai változások, a környezetvédelmi szabályozások, az ipari termelés és a mezőgazdaság szerkezeti átalakulása.

2013-ban a nemzetgazdaság közel 50 millió tonna szén-dioxid egyenértéknyi hazai **ÜHG-kibocsátásának** 74%-át szén-dioxid, 15%-át metán, 8%-át dinitrogén-oxid tette ki. Az 1980-as évek közepe óta utóbbi kibocsátása 64, a szén-dioxidé

6.4. ábra
A nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékének és a légszennyező anyagok kibocsátásának alakulása (1995=100)

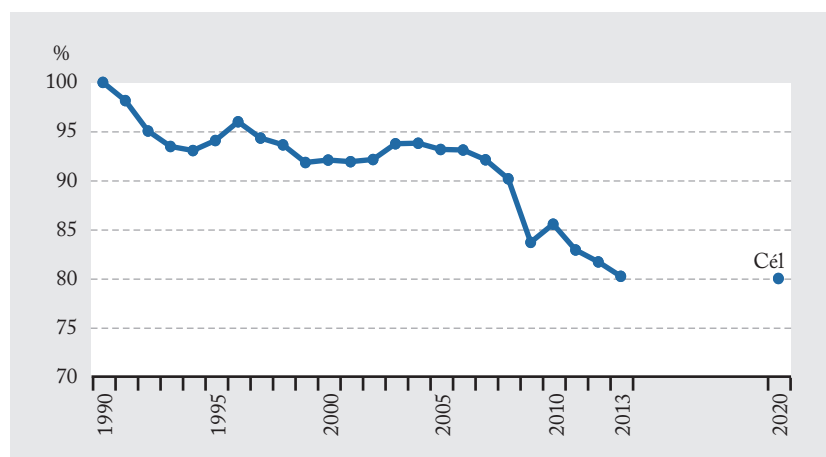
45%-kal, a metáné négytizedével csökkent. A három legszennyezőbb nemzetgazdasági ág, a villamos-energia-, gáz-, gőzellátás és légkondicionálás (energiaellátás), a feldolgozó ipar és a mezőgazdaság együtt a kibocsátás 70%-áért felelős. A teljes ÜHG-kibocsátás – 66,9 millió tonna szén-dioxid egyenérték – több mint negyede a háztartásokból származott.

Az ökoszisztémát – különösen az erdőket, a talajt és a vizeket – elsősorban a szmog és az algásodás jelenségével károsító **savasodást okozó gázok** – nitrogén-oxidok, kén-dioxid, ammónia – kibocsátott mennyisége a rendszerváltás óta kevesebb mint negyedére mérséklődött. Ez elsősorban a fosszilis és nagy kéntartalmú tüzelőanyagok felhasználáscsökkenésének következménye. A legnagyobb szennyező mezőgazdaság (68%), valamint a szállítás, raktározás (8%) és a feldolgozóipar (7%) kibocsátása az elmúlt közel negyedszázadban fokozatosan, az energiaellátásé (9%) pedig a 2000-es években drasztikusan csökkent.

KLÍMAVÁLTOZÁS²⁾

Az ENSZ 2015 végén Párizsban tartott 21. klímakonferenciáján először fordult elő, hogy az egyezményen szerepelt az Egyesült Államok, és az olyan, egyre nagyobb iparral – és környezetszennyezéssel – rendelkező országok, mint Kína, Oroszország és India képviselőinek aláírása is. Utóbbiak részéről az aláírás csak az elköteleződés jelzése lett, hiszen az egyezményben semmi konkrétum nem szerepelt az áhított cél, a globális felmelegedés 2 °C alatt tartása érdekében.

6.5. ábra
Az üvegházhatású gázok kibocsátása az Európai Unióban (1990=100)

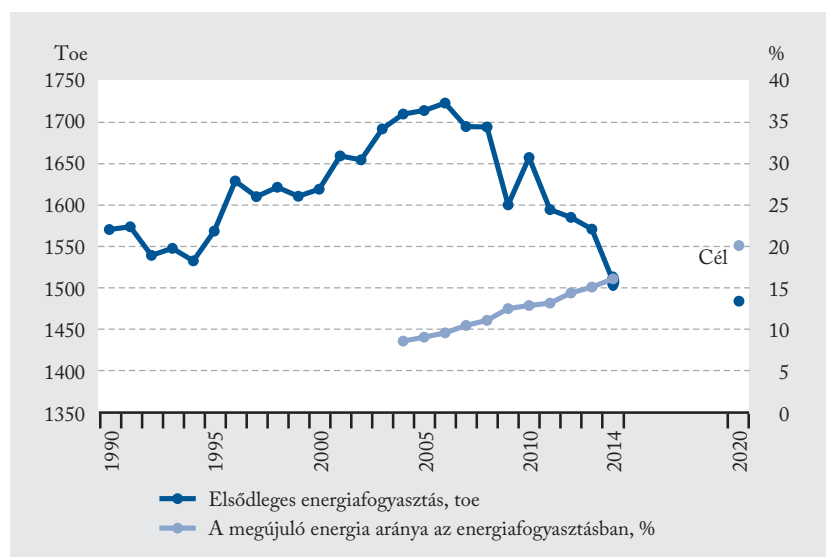
Forrás: OECD.

²⁾ Forrás: Európai Bizottság, éghajlat-politika.

Az EU a Kiotói Jegyzőkönyv aláírása óta elkötelezett híve a konkrét éghajlat- és energiapolitikai keretek felállításának. A 2020 Éghajlatvédelmi és fenntartható energiagazdálkodási célkitűzések az üvegházhatású gáz kibocsátások 20%-os csökkentését, a megújuló energia arányának 20%-ra növelését és az energiahatékonyság 20%-os fokozását tartalmazzák.

6.6 ábra

Az elsődleges energiafogyasztás és a megújuló energia aránya az energiafogyasztásban

Forrás: OECD.

A levegőben **szálló por** számos szív- és légzőszervi megbetegedés rizikófaktor. Mennyisége a 2000-es évek folyamán hazánkban megközelítőleg felére csökkent. A porszennyezés elsődleges kibocsátója a mezőgazdaság, amely a 10 mikron alatti (P_{10}) frakció 62, a 2,5 mikron alatti ($P_{2,5}$) frakció 34%-át bocsátja a levegőbe. A $P_{2,5}$ 33, a P_{10} 11%-áért a szállítás, közlekedés a felelős, a szennyezés elsősorban a dízelüzemű járművek motorjának tökéletlen égéséből és a gumiabroncsok, fékek kopásából ered. A $P_{2,5}$ és a P_{10} porszennyezés 2000 és 2013 közötti mérséklődése egyaránt elsősorban a feldolgozóipar (78, illetve 81%-os) és a szállítás, közlekedés (59, illetve 78%-os) emisszió-csökkenéséből adódott. A magyarországi mérséklődés mind a P_{10} (–35%), mind a $P_{2,5}$ (–19%) frakció esetében nagyobb mértékű volt az uniós átlagnál (–14, illetve –10%)

Jelentősen emelkedtek a környezetvédelmi beruházások

2014-ben a gazdasági szervezetek reálértéken 36%-kal többet (összesen 175 milliárd forintot) költöttek a környezetszennyezés megelőzésére, csökkentésére vagy megszüntetésére, mint az előző évben. Ez magasabb a 2014-et megelőző hét év mindegyikének folyó áras beruházási értékénél. A beruházások 82%-át kitevő, a termelési folyamatot alapvetően nem változtató közvetlen beruházások volumene 23, a 18%-os részesedésű, a termelési folyamatokba beépülő integrált beruházásoké 120%-kal nőtt. A beruházások 48%-a szennyvízkezelésre, 17%-a a levegőtisztaság védelmére, 7%-a hulladékkezelésre irányult. Az összes környezetvédelmi beruházás 62%-a a közigazgatásba sorolt szervezeteknél történt, jelentősen meghaladva 2013. évi 49%-os részesedésüket. Közvetlen környezetvédelmi beru-

házasaik 73%-a szennyvízkezelésre irányult, ennek jelentős hányadát a települési önkormányzatok szennyvízcsatorna-hálózatának fejlesztése tette ki. A környezetvédelmi beruházásokból a feldolgozóipar 18, a szállítás, raktározás 7%-kal részesedett.

2014-ben a szervezeten belüli, folyó környezetvédelmi ráfordítások értéke 240 milliárd forint volt, összehasonlításon 1,3%-kal meghaladta a 2013. évi. Külső szolgáltatóknak 143 milliárdot, reálértéken 10%-kal többet fizettek a gazdasági szervezetek.

ENERGIA³⁾

Az elmúlt években hazánk **energiafelhasználását** csökkenő tendencia jellemezte. Az energiaforgasztás 2010-ben még emelkedett – a krízisből kilábaló ipar többletfelhasználása miatt –, 2011 és 2013 között viszont erőteljesen csökkent az energiaigény. A 2010. évi 1085 petajoule-lal (PJ) szemben 2013-ban a primer felhasználás mértéke 957 PJ volt. 2014-ben emelkedés következett be, 963 petajoule energiát használtak fel a nemzet-

gazdaságban, 11%-kal (122 PJ-lal) kevesebbet a 2010. évinél.

Magyarországon a jelenlegi, globális iparági környezetben számos esetben nem gazdaságos a fosszilis energiahordozók bányászata. A primerenergia-termelés összetételét tekintve 2000 és 2014 között a földgáz kitermelése 42%-kal, a kőolaj és a széné közel felére esett vissza. Az előző évekhez hasonlóan 2014-ben az **energiaigények fedezésére szolgáló források** 35%-a hazai termelésből, 65%-a importból származott. A **hazai termelés** alig volt kevesebb (0,7%-kal), mint az előző évben. Döntő részét (40%-át) az atomerőművi villamos energia jelentette, ennek termelése 170 petajoule volt, közel annyi, mint 2010-ben. A megújuló energiaforrások mennyisége 2014-ben 88 petajoule volt, majdnem a kétszerese a 2005. évinek, és a hazai energiatermelés 21%-a. A termelésből és a behozatalból származó összes rendelkezésre álló energia 30–30%-a földgáz és kőolaj, 14%-a atomerőművi villamos energia volt.

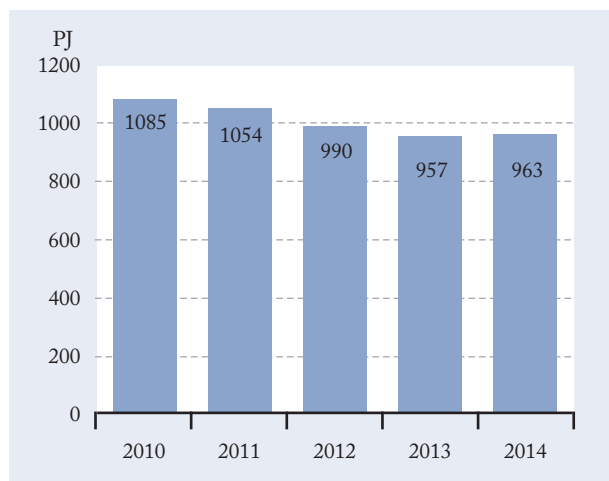
Energiaimport-függőségünk növekedett

2010 és 2014 között az ország energiahordozó-behozatalát évenként változó, kismértékű csökkenés, illetve növekedés jellemezte. 2014-ben az **energiaimport** 12%-kal több volt, mint egy évvel korábban. Ezen belül a legnagyobb mennyiségben importált energiahordozók közül a kőolaj és kőolajtermékek behozatala 15, a közel 40%-os részarányt képviselő földgázé 10%-kal nőtt. A kőolaj és a földgáz döntő többsége csővezetékes szállítással (előbbi nagyrészt a Barátság, utóbbi a Testvériség, valamint – Ausztria felől – a HAG-vezetéken keresztül) érkezik hazánkba. Mindkét energiahordozó esetében Oroszország a fő importforrásunk.

Az **importfüggőség** szinte mindegyik uniós tagországra jellemző, egyedül Dánia rendelkezik energiafelesleggel. Az unió egésze az energiafelhasználás 53%-át behozatalból fedezte 2014-ben. Hazánk energiafüggősége erősödött és meghaladta az uniós átlagot.

6.7. ábra

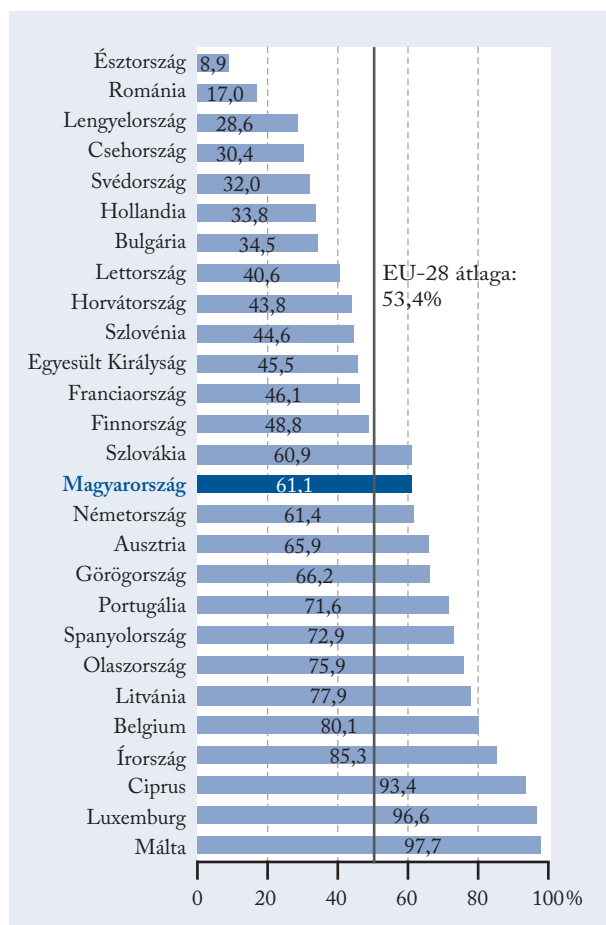
Magyarország energiafelhasználása

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

³⁾ Az adatok forrását az Eurostat mellett elsősorban a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal statisztikai jelentették.

6.8. ábra
Az unió és tagországainak energiafüggősége, 2014*
 (a nettó import aránya a bruttó
 belföldi fogyasztáson belül)

* Dánia nettó exportőr.

Csökken a gazdaság energiaéhsége

A fenntartható gazdasági növekedés és környezetvédelem számára elengedhetetlen a minél hatékonyabb energiafelhasználás. 2010 óta a magyar gazdaság relatív energiaigénye fokozatosan csökken, 2013-ban – a gazdasági teljesítmény 1,9%-os emelkedése mellett – 4,3%-kal. 2010 és 2013 között a hazai gazdaság energaintenzitása 13%-kal visszaesett, ennél nagyobb mértékű javulást csak 4 uniós tagország ért el. Ennek ellenére uniós összehasonlításban a magyar gazdaság nagymértékben energiaigényes: 2013-ban egységnyi GDP termeléséhez az uniós átlagnál 77%-kal

több – bruttó, belföldi fogyasztásra rendelkezésre álló – energiát kellett felhasználni. Hazánkénál mindössze 8 tagországban (melyek mindegyike 2004 óta csatlakozott az unióhoz) volt nagyobb a fajlagos energiafelhasználás. Az energaintenzitás mértékét meghatározza a gazdasági szerkezet, a klímaviszonyok, valamint a környezetbarát technológiák elterjedtsége.

A más energiahordozóra való átalakítás céljából történő felhasználást nem tartalmazó **végző (közvetlen) energia** legnagyobb felhasználója a **lakosság**, részesedése 2014-ben 30% volt, ami 2009 óta a legalacsonyabb arány, miután az elfogyasztott energia mennyisége 2010 és 2014 között 23%-kal visszaesett.

Az energiaipart nem, de az építőipart magába foglaló **ipar** 2014-ben a végző felhasználásra rendelkezésre álló energia 27%-át használta fel, ez az elmúlt több mint húsz év legmagasabb aránya. Az ipari konjunktúrával összhangban 2010 és 2014 között 41%-kal emelkedett az elfogyasztott energia mennyisége. (A feldolgozóipar energiafelhasználása 2010 és 2014 között 36%-kal nőtt, miközben a termelés 15%-kal. A nemzetgazdasági ág bővülése elsősorban az energaintenzívebb ágazatokban realizálódott.) Az ipari ágazatok döntő többségében nőtt az energiafogyasztás, a kohászatban viszont 25%-kal visszaesett. A legnagyobb energiafelhasználónak bizonyuló kémiai és petrokémiai ágazatokban együttesen több mint kétszeresére emelkedett az elfogyasztott energia mennyisége.

A szállítást is magában foglaló **közlekedés** részesedése 2014-ben 24% volt. A közlekedés energiafogyasztása 2010 és 2014 között 6,0, ezen belül a – szektor felhasználásának kilenczödét kitevő – közúti közlekedése 5,4%-kal csökkent. A környezetvédelmi szempontok (például a közlekedés károsanyag-kibocsátásának csökkentése) érdekében az EU célkitűzése szerint 2020-ra 10%-ra kell növelni a **megújuló energiaforrások** (például bioüzemanyag) arányát a közlekedés energiafelhasználásán belül.⁴⁾ Magyarországon a „zöld energia” részesedése emelkedő tendenciát mutat, 2014-ben a közlekedés energiafogyasztásának 6,9%-át fedezte. A hazai arány meghaladja az uniós átlagot (5,8%).

⁴⁾ Forrás: az Európai Bizottság honlapja.

A bruttó hozzáadott érték közel kétharmadát előállító **szolgáltató ágazatok** 15, a **mezőgazdaság** 4,0%-át használta fel a végső felhasználásra rendelkezésre álló energiának. A szolgáltató szektor részesedése 2005 óta a legalacsonyabb, az elfogyasztott energia mennyisége pedig 2014-ben 28%-kal kevesebb volt a 2010. évinél.

Paks központi szereplője a villamosenergia-ellátásunknak

2014-ben Magyarország villamosenergia-termelése 3,0%-kal kevesebb volt az előző évinél. Az ezredforduló előtt szinte csak fosszilis és atomerőművi forrásokra támaszkodó villamosenergia-ellátásban napjainkban szerepet kaptak a megújuló energiaforrások is. 2014-ben a megújuló energiaforrások részaránya az összes villamosenergia-felhasználáson belül 7,3% volt, több, mint az előző évben (6,6%).

6.9. ábra

A bruttó villamosenergia-termelés alakulása energiahordozók szerint

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

Hazánkban a villamosenergia-termelésen belül jelentős a nukleáris energia részesedése. Az 1982 decemberétől működő Paksi Atomerőmű jelenleg gazdasági és energetikai szempontból is nélkülöz-

hetetlen. Az atomerőműben jelenleg 4, egyenként 500 megawattnyi névleges teljesítményű blokk üzemel, amelyek 2014-ben közel 16 ezer GWh energiát termeltek, a hazai villamosenergia-termelés 53%-át.

Az Európai Tanács álláspontja szerint az atomenergia fontos tényező lehet a klímaváltozás elleni harcban, és az országok maguk döntenek az esetleges alkalmazásáról. Az Európai Unió 28 tagországa közül 14-ben működik atomerőmű. Az üzemben lévő 131 nukleáris reaktor beépített teljesítménye adja az unió villamosenergia-ellátásának közel 30%-át. A nukleáris energia jelentős szerepet tölt be Franciaország (78%), Belgium (46%), Svédország (42%) és Szlovénia (37%) villamosenergia-termelésében.

A megújuló energiaforrások aránya emelkedett

Az Európa 2020 – a közösség versenyképességének növelését megcélzó – stratégia alapján a **megújuló energiaforrások** arányát uniós szinten 20, hazánk esetében 14,65%-ra kell emelni az energiafogyasztásban. Magyarországon a megújuló forrásokból származó energiának a fogyasztáson belüli részaránya folyamatosan nő, 2014-ben 9,5% volt, az uniós átlagtól (16%) viszont elmaradt. A megújuló energiaforrások kiaknázása az uniós országok többségében jóval elterjedtebb a hazainál, és nemcsak ott, ahol a természeti adottságok miatt például a víz erejét használják döntően (Svédországban 53, Finnországban 39, Ausztriában 33%) energianyerésre, hanem felhasználásuk magas a balti államokban (Lettországban 39, Észtországban 27, Litvániában 24%), Dániában és Portugáliában (29–27%) is. A megújuló energia felhasználásának hazánkénál alacsonyabb részaránya 7 országban van.

A 28 tagú Európai Unió célja, hogy 2020-ban bruttó energiafogyasztásának ötödét megújuló forrásokból fedezze. 2014-ben a vállalás teljesítése uniós szinten 16%-nál járt. Számos ország – Bulgária, Észtország, Horvátország, Olaszország, Litvánia, Románia, Finnország és Svédország – már ekkor túlteljesítette vállalását. Az országok közel harmada is közel járt a teljesítéshez, Luxemburg, Málta és Hollandia azonban a vállalt arálynak felét sem érte el. Magyarország 2020-ra

14,65%-ot vállalt, 2014-ben ennek kétharmadát teljesítette, ám a megújuló energia aránya 2012 óta nem változott hazánkban. 2014-ben villamosenergia-termelésünk 7,3%-a származott megújuló forrásból. Magyarországon 2013-ban 158 ezer m² felületen⁵⁾ termelték a polikristályos napelem-

modulok az energiát, ami méretében hasonló volt a horvát (143 ezer m²) és a szlovák (160 ezer m²) területhez. Ausztriában (5058 ezer m²) és Romániában (1087 ezer m²) ennek sokszorosán hasznosították a Nap energiáját.

6.2. tábla

A megújuló energiaforrások termelésének összefoglaló adatai, 2014

Energiaforrás	Mennyiség, 1000 TJ		Mennyiség, 2010=100%		Megoszlás, %	
	Magyarország	EU-28	Magyarország	EU-28	Magyarország	EU-28
Biomassza	76,4	5174,5	104	109	89,0	63,1
Vízi energia	1,1	1351,6	158	99	1,3	16,5
Geotermikus	5,4	259,4	132	112	6,3	3,2
Szélenergia	2,4	911,4	123	169	2,8	11,1
Napenergia	0,5	502,7	250	323	0,6	6,1
Összesen	85,8	8199,6	106	117	100,0	100,0

⁵⁾ Forrás: EU Energy in Figures Statistical Pocketbook, 2015, European Commission.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1	A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása	11
1.2	A szülészeti események alakulása	12
1.3	Halálozási és csecsemőhalálozási arány nemek szerint	12
1.4	A halálozások számának alakulása negyedévenként	13
1.5	A halálozások számának változása korcsoportok és nemek szerint, 2015	14
1.6	A szülőképes korú női népesség és a teljes termékenységi arány alakulása	15
1.7	A születések megoszlása az anya életkora szerint	15
1.8	A 15 éves és idősebb népesség megoszlása családi állapot szerint, január 1.	16
1.9	Házasságkötés, válás	17
1.10	Élveszülések az anya családi állapota szerint	18
1.11	A népesség nem és korcsoport szerint, 2016. január 1.	18
1.12	Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2015	19

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1	A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása	23
2.2	A foglalkoztatási arány a visegrádi országokban és az unióban (a 20–64 éves népességen belül)	23
2.3	A foglalkoztatottak számának alakulása (a 15–74 éves népességen belül)	25
2.4	A közfoglalkoztatottak éves átlagos száma a nemzetgazdaságban	26
2.5	A nyilvántartott álláskereső és a munkanélküliek számának alakulása	30
2.6	A fiatalok munkanélküliségi mutatóinak alakulása	31
2.7	A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája a visegrádi országokban és az unióban	33
2.8	A legfeljebb alapképzéssel rendelkezők aránya a 25–64 éves népesség körében	35
2.9	Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása	37
2.10	Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben	37
2.11	A középfokon tanulók iskolatípus szerint	38
2.12	A felsőoktatásban tanulók létszáma	39
2.13	A hallgatók számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben	39
2.14	A költségvetés oktatási kiadásainak alakulása	41

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1	A havi nettó átlagkereset alakulása	48
3.2	A minimálbér és a szakmai minimálbér havi összege, január 1.	49
3.3	A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2015	51
3.4	A bruttó teljes kereseti átlag iskolai végzettség szerint a versenyszférában és a költségvetés	52
3.5	A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma	52
3.6	Az öregségi nyugdíjban részesülők megoszlása az ellátás havi összege szerint, 2015. január	54
3.7	Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem a különböző háztartástípusokban, 2014	55
3.8	A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi ötödök szerint, 2014	55
3.9	A gyermekes és gyermektelen háztartások egy főre jutó éves nettó jövedelme	56
3.10	Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem településtípusok szerint, 2014	57
3.11	A háztartások jövedelemvárásai a különböző megélhetési szintek esetében, 2014	57
3.12	Szociális védelmi kiadások a GDP százalékában, 2013	58
3.13	A tartós benlakásos intézmények tízezer lakosra jutó férőhelyeinek száma	60

3.14 A fogyasztás és a GDP volumenváltozása.....	61
3.15 Egy főre jutó éves fogyasztási kiadások, 2014	63
3.16 A háztartások egy főre jutó havi kiadásai a különböző jövedelmi csoportokban, 2014	64
3.17 Az egy főre jutó fogyasztási kiadások az egyes háztartástípusokban, 2014	65
3.18 A gyermekes, a nyugdíjas, valamint az összes háztartás egy főre jutó kiadásai, 2014	66
3.19 A fogyasztói árak (infláció) változása	68
3.20 A fogyasztói árak változása főcsoportonként, 2015	68
3.21 A fogyasztói árak alakulása a kiadások részletes csoportjai szerint, 2015	69
3.22 A fogyasztói árak változása néhány fontosabb árucsoportban.....	70
3.23 Harmonizált fogyasztóiár-index az unióban, 2015	71
3.24 A lakott lakások megoszlása a lakók száma szerint	73
3.25 A lakott lakások építési év szerint, 2011	73
3.26 Lakásépítés	74
3.27 A lakáseladások számának alakulása	75
3.28 A lakáseladások tiszta árváltozása	76
3.29 Lakáscélú hitelek állománya.....	76
3.30 A folyósított lakáscélú hitelek összegének megoszlása, 2015	77
3.31 A világ vezető halálakai miatt meghaltak száma, 2012	79
3.32 Orvoshiány miatt helyettesített háziorvosi praxisok száma.....	79
3.33 Hatósági bizonyítványt kapott egészségügyi dolgozók	80
3.34 HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek.....	80
3.35 Az egészségtudatosan gondolkodók aránya.....	82
3.36 A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban.....	82
3.37 Könyvek száma és példányszáma, 2015	83
3.38 Internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból.....	86
3.39 Napi rendszerességgel internetezők aránya korcsoportok szerint, 2015	86
3.40 Néhány internetes tevékenység kerülése a biztonsági kockázatok miatt	87
3.41 Az étellel való elégedettség átlagértéke korcsoportok szerint	88
3.42 Önmagukat többnyire boldognak tartók aránya a legmagasabb iskolai végzettség szintje szerint.....	89
3.43 Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig érzők aránya	89
3.44 A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint.....	90

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1 A globális GDP volumenváltozása	93
4.2 A GDP volumenváltozása a fejlett országokban	94
4.3 A GDP volumenváltozása a BRIC-országokban.....	94
4.4 Az uniós tagállamok gazdasági teljesítményének változása, 2015	95
4.5 A GDP volumenváltozása a régiós versenytársaknál.....	96
4.6 Az alap- és nyersanyagpiaci árak alakulása.....	97
4.7 A GDP volumenváltozása	98
4.8 A külföldnek fizetett tulajdonosi jövedelem.....	99
4.9 Az uniós tagállamok egy főre jutó bruttó hazai terméke, 2014	99
4.10 A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2014	100
4.11 Hozzájárulás a GDP változásához a felhasználási oldalon.....	101
4.12 A fogyasztás és a reálkereset változása	101
4.13 A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása	101
4.14 A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-hez viszonyított aránya	102
4.15 A jegybanksi alapkamat alakulása.....	103
4.16 A külkereskedelem teljesítményének alakulása	104

4.17 A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatcsoportokban	105
4.18 Az ipar hozzáadott értékének részesedése a bruttó hozzáadott értékből és volumenváltozása az előző évhez képest, 2015.....	105
4.19 A működőtőke-állomány alakulása	106
4.20 Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon	107
4.21 A bruttó hozzáadott érték megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2015	107
4.22 A külkereskedelmi termékforgalom volumenváltozása	109
4.23 A termékforgalmi egyenleg alakulása országcsoportok szerint	111
4.24 A szolgáltatás- külkereskedelmi forgalom értékének változása	114
4.25 A kormányzati szektor egyenlege a GDP százalékában.....	116
4.26 A kormányzati szektor adóssága a GDP százalékában	117

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

5.1 A külföldi leányvállalatok részesedése a magyar vállalkozások teljesítményéből	124
5.2 A K+F-ráfordítás alakulása a bruttó hazai termék (GDP) százalékában.....	126
5.3 K+F-ráfordítás a bruttó hazai termék (GDP) százalékában nemzetközi összehasonlításban, 2014	127
5.4 A vállalkozások részesedése a K+F-ráfordítások finanszírozásából	128
5.5 A kutatóhelyek számának alakulása	128
5.6 Vélemények a genetikailag módosított élelmiszerekről, 2010.....	131
5.7 A főbb termékcsoporthoz tartozó volumenváltozása	132
5.8 A kertészeti művelésbe vett terület, 2013	133
5.9 Az élelmiszer, ital, dohányáru áru-csoport 2015. évi exportértékének megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, millió euró	134
5.10 Az ipari termelés és értékesítés volumenváltozása.....	135
5.11 Az ipari termelés volumenváltozása a nemzetgazdasági ágak szerint	136
5.12 Az ipari termelés volumenváltozása az uniós tagországokban, 2015	137
5.13 A feldolgozóipari termelés megoszlása ágazatcsoportok szerint.....	138
5.14 A gépipari termelés volumenváltozása	139
5.15 A vegyipari alágak termelési volumenváltozása.....	139
5.16 A külföldi irányítású leányvállalatok részesedése a feldolgozóipar teljesítményéből, 2013	139
5.17 Az élelmiszeri- ipari vállalkozások exportértékének megoszlása célszágok szerint, 2015.....	141
5.18 Az ipari termelés régiókénti megoszlása	143
5.19 Az ipari termelési és értékesítési árak változása.....	144
5.20 A feldolgozóipari alágak belföldi és exportértékesítésének átváltozása, 2015.....	144
5.21 Az építőipari termelés volumenváltozásai építménycsoportonként.....	145
5.22 Az építőipari termelés megoszlása régióként, 2015	146
5.23 Az országos építőipari termelés volumenváltozása kivitelezők szerint	146
5.24 A foglalkoztatottak számának változása az építőiparban.....	147
5.25 Az építőipar év végi szerződésállományának volumenváltozása	147
5.26 Az építőipari termelés volumenváltozása, 2015	148
5.27 A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye.....	148
5.28 A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása.....	149
5.29 A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása.....	150
5.30 Távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonkénti megoszlása	151
5.31 Mobiltelefon-előfizetések száma a fizetés típusa szerint	152
5.32 Az internet-előfizetések száma a technológia típusa szerint	153
5.33 A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása.....	154
5.34 Az üzemanyagok fogyasztói árának és forgalmának változása.....	155
5.35 A kiskereskedelmi és a lakossági teljes fogyasztásra vonatkozó árindex változása	156

5.36 A csomagküldő és internetes kiskereskedelem volumenváltozása	157
5.37 A külföldi állampolgárok által Magyarországra tett utazások számának változása	159
5.38 A magyar állampolgárok által külföldre tett utazások számának változása	160
5.39 A kereskedelmi szálláshelyek férőhelyeinek alakulása szállástípusonként	161
5.40 A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása	161
5.41 A kereskedelmi szálláshelyek néhány teljesítménymutatójának alakulása	163
5.42 A kereskedelmi szálláshelyek férőhelykapacitás-kihasználtságának alakulása szálláshelytípusonként	163
5.43 Az egyéb üzleti célú szálláshelyek, valamint az ezeken eltöltött vendégéjszakák számának változása	164
5.44 A vendéglátóhelyek forgalmának volumenváltozása	165
5.45 A medián bérleti díj nagysága a legolcsóbban és legdrágábban bérelhető ingatlanokkal rendelkező városokban	166
5.46 Átlagos foglaltsági ráta nagysága a legmagasabb átlagos foglaltsággal rendelkező városokban	167

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

6.1 Az aszfallyal érintett területek aránya Magyarországon	171
6.2 Ökológiai gazdálkodásba bevont terület és a gazdálkodók száma	171
6.3 A vízvezetékkel és csatornával ellátott lakások arányának különbsége (közműolló)	172
6.4 A nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékének és a légszennyező anyagok kibocsátásának alakulása	173
6.5 Az üvegházhatású gázok kibocsátása az Európai Unióban	173
6.6 Az elsődleges energiafogyasztás és a megújuló energia aránya az energiafogyasztásban.....	174
6.7 Magyarország energiafelhasználása	175
6.8 Az unió és tagországainak energiafüggősége, 2014.....	176
6.9 A bruttó villamosenergia-termelés alakulása energiahordozók szerint.....	177

TÁBLÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1 Fontosabb népmozgalmi események.....	11
--	----

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1 A 15–64 éves inaktív munkaező-piaci távollétük oka szerint.....	25
2.2 A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya a háztartásban élő gyermekek száma szerint.....	28
2.3 A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya fontosabb jellemzők szerint.....	29
2.4 A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája fontosabb jellemzők szerint	32
2.5 A 15–64 éves népesség megoszlása migrációs, demográfiai és munkaező-piaci jellemzők szerint, 2014	34
2.6 A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta alakulása régióként	35
2.7 A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján.....	36
2.8 Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint.....	40

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1 A havi nettó átlagkeresetek alakulása, 2015	49
3.2 A keresetek regionális jellemzői, 2015	50
3.3 A 65 évesek és idősebbek néhány jellemzője.....	53
3.4 Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságokban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2015. szeptember.....	53
3.5 A családtámogatásokban részesülők száma és az ellátásokra kifizetett összeg	54
3.6 Relatív jövedelmi szegénységi arány	57
3.7 A szociális védelmi kiadások szerkezete.....	58
3.8 A szociális védelmi juttatások megoszlása az ellátás típusa szerint az Európai Unióban és Magyarországon, 2013.....	59
3.9 Jövedelempótló támogatások	59
3.10 A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai.....	62
3.11 Az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás mennyisége	63
3.12 Egyes házon kívül fogyasztott étkezés – italfogyasztás nélküli – egy főre jutó éves értékei	63
3.13 A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai.....	67
3.14 A tartós fogyasztási cikkek száz háztartásra jutó éves átlagos állománya, 2014.....	67
3.15 A fogyasztói árak alakulása a lakosság és a háztartások egyes csoportjaiban, 2015.....	70
3.16 Az élelmiszerek fogyasztói árának változása az Európai Unióban, 2015	72
3.17 Lakásállomány településtípus és szobaszám szerint, 2016. január 1.	74
3.18 A lakásépítés régiókénti alakulása	75
3.19 Az alap- és felsőfokú végzettségűek születéskor várható átlagos élettartama, 2013	78
3.20 Az egészségügyi személyzet néhány jellemzője.....	80
3.21 Új HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek.....	81
3.22 Közművelődési intézmények adatai, 2014	85
3.23 Összefoglaló adatok a lakosság elégedettségi mutatóiról.....	88

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1 Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2015.....	81
4.2 Az euró árfolyama, 2015	85

4.3 A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2015	103
4.4 Árfolyamok, 2015	108
4.5 Külkereskedelmi termékforgalom, 2015	109
4.6 A külkereskedelmi árszint fontosabb mutatói.....	109
4.7 A külkereskedelmi termékforgalom alakulása áruфőcsoportok szerint, 2015	110
4.8 A külkereskedelmi termékforgalom alakulása országcsoportok szerint, 2015	112
4.9 Magyarország legfontosabb partnerországai a termék-külkereskedelemben, 2015.....	113
4.10 A szolgáltatás-külkereskedelmi forgalom alakulása szolgáltatáscsoportonként, 2015	114
4.11 Magyarország legfontosabb partnerországai a szolgáltatás-külkereskedelmi forgalomban, 2015.....	115

5. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

5.1 A regisztrált gazdasági szervezetek száma	125
5.2 Összefoglaló adatok a vállalozási kutatóhelyekről.....	129
5.3 A fontosabb szántóföldi növények terméseredménye, 2015	130
5.4 Állatállomány, december 1.	132
5.5 Az ipari termelés nemzetgazdasági ágak és alágak szerint, 2015	142
5.6 Ipari termelés és értékesítés alakulása létszám-kategóriák szerint, 2015	143
5.7 A kiskereskedelmi üzletek forgalmának alakulása, 2015	155
5.8 A legjelentősebb küldő országok a vendégéjszakákban kifejezett vendégforgalom alapján	162

6. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

6.1 Az átlaghőmérséklet változásának becslése	171
6.2 A megújuló energiaforrások termelésének összefoglaló adatai, 2014	178